

57364

VOCABULAR

DE

QUÂTE-VA VORBE SYNONYME

TRADUS

DE

C. CANELLA.

EX-INSTITUTOR ÎN SCHÓLA NAȚIONALĂ
DE LA BUZĂU.

ÂNTÉIA EDITIÓ.

1578

BUCURESCÍ
TYPOGRAPHIA NAȚIONALE, STRADA GERMANĂ
Haulă Germană, No. 2.

1867.

PREFAÇA.

Nici uă carte nu pôte fi mai utilă, nici nu pôte produce mai multă sciință și desvoltare în dominiul litterar al unei Națiuni ca ființa unui Vocabular de ver-que specă ar fi, sau ver-que întindere ar avé. Aquest adevér s'a constatat de toți bărbații de littere, de toți sapienții quarî au compus, au tradus și au dat operele lor la lumină. N'avem dequât să ne aduțem aminte de greutățile que întêmpinăm quând nu pricepem uă expressive, quând nu întellegem uă vorbă din uă phrasă și quând suntem nevoiți a deschide îndată Vocabularul qua să ne explice, să ne luminețe și să ne deslege semnificarea ideilor que elle represintă și quât suntem apoi de mulțumiți și împăcați cu rațiunea noastră quând dispare întunerecal și confusia que aveam mai înainte despre uă vorbă neîntellésă. Aquéstă missiune o putem atribui numai unui Vocabular.

Mulți autori francesi dintre quei mai renumiți, pe lângă Vocabularele de vorbele que compun limba originară a unui popul, s'au occupat fôrte serios a separă și a allege încă și vorbele synonyme.

Sub-scinnatul, conservând în bibliotheca sca unul din aqueste Vocabulare de genul synonym, am culles și am adunat un număr de vorbe diatre quelle mai essențiale, quâte mi sa părut mai importante și mai grelle de întelles în privința parallelismului și a raporturilor que au între elle, pentru quare am și format aquest mic Vocabular, que în adevér este în sine uă carte unică, quœci pentru prima ôră appare în sanctuariul litteraturii nôstre naționale, dar apprețiând utilitatea que pôte trage ver-quare lector diu explicarea synonymelor que s'au întrodus și în cercul limbei nôstre, mă simț acum dator a'l recommandă stimabililor mei compatrioți însoțit și de un Tabellu historic.

C. CANELLA.

Contrafăcătorii que vor imprima și vor publica aquest Vocabular
fără semnătura Traducătorului, vor fi trași înaintea Justiției.

A

I. ABANDONARE, ABDICARE, RENUNȚIARE DEMISSIUNARE, LEPĂDARE.

Abandonarea, abdicarea, și renunțierea se fac; lepădarea se dă și demissiunarea se face și se dă.

Quine-va face uă *abandonare* de averile sêlle, uă *abdicare* de demnitatea și puterea sea, uă *renunțiere* la drepturile și pretențiunile sêlle, uă *demissiunare* de însărcinările sêlle, de funcțiuni și de beneficiuri și uă *lepădare* de procesele que deschidem altora.

E mai bine să *abandonăm* uă parte din venitori creditorilor nostri, de cât să'i lăsăm să puiă mâna și să vîndă ei averea noastră. Unii bărbați politici privesc *abdicarea* unei corone ca un effect al capriçiului sau al neputinței spiritului, mai mult de cât uă mărime de suflet. Legile și dreptatea manțin *renunțierile* particularilor, dar aquellea alle domnitorilor n'au loc de cât atunci când situa-

ția și interesele lor îi împiedică d'a appela la puterea armelor. Amorea de repaos nu e tot-de-una motivul *demissiunărilor* noastre, ci nemulțumirile sufletului sau grijele familiei sunt adesea cauzele principale. Sunt apărători de profesiune quari nă s'amestecă în procesele altora, nici nu intervin de cât nu mai spre a le cumpără *lepădarea* lor.

Nu se cade să *abandonăm* de cât nu mai a-queea que nu putem reține, să *abdicăm* de cât când nu mai suntem în stare de a guvernă, să *renunțăm* de cât când avem que-va mai bun, să *demissiunăm* de cât când nu ne mai e permis a împlini datoriile noastre cu honore și să ne *lepădăm* de cât când vedem quă procesele noastre sunt nedrepte și inutile, sau mai mult ostenitoare de cât utile.

2. ABOLIRE, ABROGARE.

Abolire și *abrogare* va să dică desființare, însă quel d'ântéiū termin se ié când e vorba despre costume sau datine, quel d'al doilea când s'attinge de legi. Ne usitarea unui lucru ajunge a deveni uă *abolitiō*, dar se quere un act pozitiv pentru *abrogare*.

Schimlarea gusturilor. ajutată de politică, a *abolit* în Francia monetele numite *tournois*,⁽¹⁾ lupta

(1) Așa se numia moneda que se tăia mai înainte în cetatea Tour din Francia.

între două persoane cu lancea și alte petreceri publice. Multe motive de interes și pôte chiar de uă bună disciplină, au fost cauza quă Pragmatica-Sancțiune(1) s'a abrogat de Concordat(2).

(1) Regulament constituit în materie ecclesiastice. În dreptul canonic frances sunt două Pragmatice-Sancțiuni celebre. Una a St. Ludovic și alta a lui Carol VII. Quea d'ântêiu se constitui la 1268, înaintea primei cruciade, întreprinsă de St. Ludovic; ea însemnă otarele puterii timpurale și aquellei spirituale quare fundò independința Ecclesiei francese în contra supremației Curței din Roma. Prin aquéstă Pragmatică, împărțită în 6 articuli, bisericile și monasteriile furò confirmate în antica possessiune a libertăților, a immunităților și a privilegiurilor lor; criminea simoniei fu exclusă din regat și impositile lovite de puțee papală, și nu se împlinirò mai mult în viitor de quât cu consimțimintul Regelui și a Bisericei gallicane. Quea de a doa Pragmatică fu constituită în Belgia la 1438 de Carol VII și împărțită în 23 articuli. Tendința sea principală erà de a recunnósce obiceiurile regatului făr' a le mai suppunne la confirmarea Curței din Roma, de a restabili elecțiile dupò vechile datine, de a preferi mai ântêiu autoritatea conciliului general de quât a Papei în particular și de a desființa grațiile expectative destinate pentru culpabili. Papa Pius II asvirli charta Pragmaticiei-Sancțiuni pe stradele Romei, publicând quă este anulată. Ea fu *abolită* la 1516 și înlocuită prin concordatul închieiat între Leon X și Francisc I la Bolonia.

(2) Invoire sau contract închieiat între un Papă și

Methódele noi *abolesc* pe quelle vechi. Puterea despotică *abrógă* adesea aqueea que equitatea stabilește. Vedem quó interesul particular operă cu ardóre la *abolitiã* memoriei unor fapte rușinóse, dar timpul singur vine sã *aboliascã* tot, și gloriã și deshonoré. Populul roman une-ori abroga din curatã urã personalã aqueea que magistrații sãi ordonasse de bun și de folos republicei. *Abolitiã* unei religiuni costã tot-de-una sânge, quóci victoria nu se unesce în aquéstã ocasiune cu aquella que vérsã; de multe ori persecutatul triumphã preste ființa persecutorului; ast-fel vedem quó Christianismul a triumphat assupra păgânismului prin martyrii primilor credincioși. *Abrogația* unei legi fundamentale este adesea cauza de ruinã pentru un rege sau un popul que cade și quâte uã datã cad și amândoi.

3. ABOMINABIL, DETESTABIL, EXECRABIL.

Idea primitivã și pozitivã a acestor vorbe este uã calificatió a rãului ajuns la quel mai nalt grad.

Lucrul *abominabil* ațitã aversiune; lucrul *detestabil*, urã, resculare; lucrul *execrabil* însufflã sup-përare, spaimã.

Aqueste simțiminte se exprimã în contra lucru-

un guvern chreștin spre a decide drepturile respective alle Bisericei și alle Statului.

lui *abominabil* prin strigări de larmă, de conjurație; în contra lucrului *detestabil*, prin împutări și defăimări; în contra lucrului *execrabil*, prin blasphemie și anatheme.

Aqueste trei vorbe serv, într'un înțelles mai puțin strict, a însemnă simplu diversele grade de exces a unui lucru prea urit; pe quând *abominabil* însemnă mai mult de quât *detestabil*, *execrabil* mai mult de quât *abominabil*. Aquéstă gradațiō e observată în exemplul următer:

Dionisiu tyranul, informându-se quō uă femee prea mattură ruga pe ȕei în fiă-quare ȕi pentru conservarea vieȕei Domnitorului sēu și pătruns fōrte de mirare quō se află unul dintre suppuși sēi quare se interesă de sănētatea sea, a întrebat pe aquéstă femee să-i arate quare'i sunt motivele de a sea bine voință? și ea a respuns: „In copillăria mea am vȕdut dommind pe thron un principe *detestabil*, îi uraiu mōrtea și ellu perī; ânsē un tyran *abominabil*, mai rēu de quât quel d'ântēiu, îi successe, înălȕaiu și pentru aquesta aquellea'si rugăciuni quare furō împlinite; dar mai avurōm un tyran și mai rēu de quât quel d'al doilea și aquest monstru *execrabil* ești tu. Daqua, precum creȕ, este cu putință qua să fiă unul și mai rēu, mētem quō n'ar putē altul să'ȕi iē locul și rog acum cerul qua nimeni să nu'ȕi mai urmeȕe dupō mōrte“.

4. ABSTRAS, DISTRAS.

Aqueste două vorbe aduce, în a lor semnificare, ideea unei lipse de atențiune, însă cu această diferență quă sunt chiar propriile noastre idei interne quare ne fac să fim *abstrași*, ocupându-ne atât de tare în quāt elle ne împedică de a fi atentivi la alt lucru mai mult de quāt la aquella que ellu ne represintă; pe quând un nouu obiect extern quare ne face să fim *distrași*, atrăgênd atențiunea noastră intr'un mod qua să o întorcem de la aquella unde de mai nainte am dat-o sau la quare suntem datori să o dăm. Daqua aceste defecte sunt obicinuite, apoi elle sunt și grave în relațiunile que avem cu lumea.

Suntem *abstrași*, quând nu cugetăm la nici un obiect de față, nici la nimic din queea que se spune. Suntem *distrași* quând contemplăm un alt obiect, iar nu aquella que ni se propune, sau quând ascultăm alte cuvinte, iar nu pe aquellea que ni se îndrêptă.

Persónele que fac studii profunde și aquellea quare au mari însărcinări în societate sau sunt atinse de nisce pasiuni tari, sunt mai mult supuse a avé *abstracțiuni* de quāt quelle-l-alte; ideile sau cugetările lor îi atting atât de viu, în quāt elle le sunt tot-de-una de față. *Distracțiunile*

sunt mai mult pentru juni, un nimic le întorce capetele și îi mulțumesc.

Meditațiunile produc *abstracțiuni* și curiozitățile *distracțiuni*.

Un hom *abstras* n'are nici de cum spiritul la locul; s'eu nici unul din lucrurile quâte îl încongioră nu'l mișcă. Ellu este adesea la Roma în mijlocul Parisului și cugetă quâte uă dată despre politică sau geometriă, pe quând conversațiunea se ține, despre galanteriă. Un hom *distras* voiesce să aibă spiritul în toate quâte i s'arată de față; ellu e mișcat de tot que se află împregiurul lui și încetă de a fi attentiv la un lucru spre a voi să fiă la altul. Ascultând tot que se țice în drepta și în stânga, adesea ellu n'aude nimic, sau de și aude nu înțelege de quât pe dumătate și se lasă în voiea întemplărei de a luă lucrurile în curmeziș.

Hómenii *abtrași* se îngrijesc puțin de conversațiune : Quei *distrași* perd fructul ei. Quând ne aflăm cu quei d'ântéiu, cată să ne încredem bine în noi ênși-ne și să'i medităm; cu quei d'al doilea cată s'așteptăm timp de a se vorbi și atunci quând simțim quô obiectul que le ocupă vederea e depărtat din presința lor.

Quând uă nuouă passiune ne atacă și este forte, atunci nu mai puțin devenim *abtrași*. Este prea anevoie de a nu fi *distrași*, quând quine-va ne ține de vorbă prin cuvinte fără meș și cercăm uri-

tul pe când auđim de altă parte pronunđându-se
expressiuni de mare interes.

5. ACADEMIC. ACADEMIST.

Aqueste doę personaje sunt și unul și altul mem-
brii unei societăți quare pörtă numele de acade-
miă și quare are drept obiect materie que quer studiu
și applicațiune. Sciințele și spiritul quel formos sunt
qualitățile *academicului*, iar exercițiile corporelui,
fiă provenite din îndemânare, fiă din talent, sunt
de competența *academicistului*: Unul lucrédă și com-
pune opere pentru perfecțiunea litteraturei, altul
studia și se exercită în sciința căllăriei, a danțului
a duellului și a altor qualități personale. Quine-va
pöte fi de uă dată și *academic* și *academicist*.

6. ACCOMPANIARE. EXCORTARE.

Noi *acompaniăm* pe alții din semn de respect,
spre a le facee honörc, sau amicițiă spre a le facee
plăcerea de a merge împreună. *Excortăm* pe alții
quând se ié măsura de guvern spre a împedica ac-
cidente que ar puté să se întemple sau pentru
a descoperi atacul unui inemic que ammu intêlni în
drumul nostru.

Este dorința de a placee și de a ne procura vre
un agrement quare ne îndemnă să ne purtăm ca
în casul d'ântêiu, e temerea de pericul quare ne
face să luăm măsura în quel d'al doilea.

Putem dice, a avé cu sine uă numerósă *companiă* și uă fórte putinte *excortă*. Uă *excortă* se compune tot-de-una de un număr de persóne. Un hom singur póte acompania, iar nu și a *excorta*.

7. ACT, ACȚIUNE.

«*Acțiunea*, dupó ideea abbatelui Girard se dice indiferamente de tot lucru que se face, fiă comun, fiă extraordinar; *act* se dice numai de queea que e remarcabil».

«Noi descoperim simțimintele ânimei nóstre mai mult prin *acțiuni*, de quât prin vorbe. E un *act* heroic de a erlâ pre inemici nostri, quând suntem in stare de a ne resbună assupră-le.

«Înțeleptul își propune in tóte *acțiunile* sélle un fine honest. Domnitorii cată să însemne epocele *diferinți* ¹⁾ alle vieței lor prin acte de virtute și de mărire. Putem dice uă *acțiune* virtuósă și uă bună sau uă rea *acțiune*, ânsé dicem un *act* de virtute și un *act* de bunătate.

«Sévîrșim uă bună *acțiune* quând ascundem defectele *apprópelui* nostru: Aquesta e un *act* de charitate din quelle mai rari în lume.

Tot meritul *acțiunilor* nóstre vine din motivul que ellu le produce și din conformitatea lor cu le-

¹⁾ Să ne servim tot-de-una în limbă cu adiectivul *differinte* quare face la plural *differinți*: Lucru *differinte*, lucruri *differnți* ca apă *ferbinte*, ape *ferbinți*, iar nu *differit*, quóci este vișios.

gile eterne, însă totă gloria lor este cavenită circumstanțelor fericite que le acompaniadă și favo-roa que elle află în preîntâmpinările homenesci.

«Unii imperatori (păgâni) și au inchipuit quō sēvirșesc *acte* de uă pietate demnă de însemnat, persecutând pe suppușii que era de uă religiune diferite de a lor, alții au cređut quō printr'aquēsta fac numai nisce *acte* querute de uă politică neapărată, însă și unii și alții nu trec în annolele istoriei de quāt drept nisce hōmeni que au sēvirșit *acte* de cruđime.

«Un mic adaos de înțelles physic sau historic distinge încă aqweste doē vorbe: pe aquella de *acțiune* quând are mai mult rapport la puterea que lucrēđă și pe aquella de *act* quând se rappórtă mai mult la effectul produs de aquēstă putere, queea que face pe una propriă qua să deviiă attributul alteia, într'un mod quō am putē vorbi cu justețe, dicēad quō noi suntem datori să conservăm in *actiunile* nóstre pre-sința de spirit și să facem qua elle să fiă tóte nisce *acte* de bunătate sau de equitate».

Act e productul *acțiunei* unei puteri. Numai prin acțiune uă putere face, lucrēđă, sēvirșesce.

Insemnăm gradele *acțiunei* que annunțiă energiă: insemnăm numărul *actelor* que formă obicinuința. Dicem uă *acțiune* viă, infocată, firiósă, voind a arăta focul și căldura *acțiunei*. Uă putere que remâne fără influință, fără mișcare, perde *acțiunea* sea. Di-

cem un *act* sau diverse *acte* de uă cutare speçă. Repetirea *actelor* de avarițiã dă de façă pe avar. Numim de nebun pe aquella que sêvirșesce mai multe *acte* de nebuniã.

Actul dar purcede de la putere: ast-fel noi ñicem un *act* de virtute, de generositate, de equitate, de mãrinimiã. *Acțiunea* e modul puterei: ast-fel ñicem uă *acțiune* virtuósã, generósã, equitabilã, maritimã. Uă *acțiune* virtuósã are assemeni qualități; un *act* de virtute aparține la assemeni cause.

Acțiunea distinge cutare sau cutare lucru și *actul* este exercițiul actual a unei assemeni *acțiuni*. Așa dar *acțiunea* specificând lucrul propriu, exprimã ideea de a face un lucru; *actul*, quare nu aratã propriu de quãt mișcarea physicã, n'adduce de quãt simpla idee de lucrare. De aquì resultã ancõ quõ *acțiunea* însémnã mai bine intențiunea sau cugetul și recepe qualificațiunile morale mai mult de quãt *actul*. Noi facem *acte* de credințã, de speranțã, de charitate; aqueste *acte* nu sunt dequãt declarațiunile simțimintelor nòstre, iar nu alle *acțiunilor*. Noi pécãtuim cu cugetul, cu cuvintul, cu *acțiunea* sau cu fapta. Cugetarea nu e dequãt un *act* și *acțiunea* e uã lucrare, uã operã.

8. ACTOR, COMEDIAN.

Actor și *comedian*, în înțellesul propriu, noi numim pe aqueia que fac comediã în salla unui thea-

tru, ânsă nu e adevărat daqua credem quō auesti doi termini pot să aibă neappărat aqueea'și semnificare.

Vorba *actor* se refere la personagiu que representă pe aquella de quare e vorba. *Comedian* e vorbă relativă la profesiunea sea.

Mai mulți amici adunați la un loc qua să petrecă între dênșii pot jucă într'ună casă uă dramă din quare își împart rolele; prin urmare ei sunt *actori*, pentru quō au fiă-quare quâte un personagiu de reprezentat, érá nu *comediani*, pentru-quō aquésta nu e dequât uă petrecere momentană și nu uă profesiune consacrată la petrecerea publicului.

În înțellesul figurat, auesti doi termini conservă încă aqueea'și distingere în multe privințe.

Actor se dice de aquella quare are parte în conduita sea în soçietate, în execuția unei affaceri, într'ună partidă de joc sau de plăcere. *Comedian*, de aquella quare scie să'și ascundă passiunile și simțimintel) que nu le are de loc și a quăruia conduită e prefăcută și artificioasă. Primul termin se ié spre bine, sau spre rău, dupō natura rolului cu quare este ocupat *actorul*. Quel d'al doilea nu se ié nici uă dată dequât spre rău, pentru-quō aerul prefăcut, făçăria quare face pe *comedian* e tot-de-una uă faptă nesufferită.

9 ADORARE, HONORARE, REVERARE,

Aqueste trei vorbe sunt în us equalmente pentru cultul religiunei și pentru cultul civil.

În înțelesul d'ântéiu a acestor trei vorbe *adorăm* pe Dumneșeu, *honorăm* pe sânti, *reverăm*, reliquele (1) și imaginile lor. În quel d'al doilea *adorăm* uă amantă, *honorăm* pe bărbații honești, *reverăm* pe persónele illustre și pe aquellea de un merit distins.

În queea que s'attinge de religiune *adorare* va să dică a mărturî înaintea Ființei supreme un cult de dependență și de suppunere; *honorare* este a mărturî ființelor subalterne, dar spirituale, un cult de invocare, [de închinare; *reverare* este a mărturî un cult exterior de respect și de considerațiune către ființele materiale, relativ cu ființele spirituale din quare fac parte.

În stylul profan *adorăm*, devotându-ne totalmente la servițiul obiectului que amăm, și admirând pînă și defectele nóstre; *honorăm* prin atențiune stima și politețea que suntem datori persónelor stimabile; *reverăm* tot-de-una pre hómeni prin semne de uă înaltă stimă sau de uă considerațiune mai pre sus de quât obicinuim a dà.

(1) Aquì (que) din vorba, *reliquele* ca și în vorba *aquilă* se pronunță cv: relicvele, acvilă și se scrie *reliquele*, *aquilă*.

Maniera de a *adorà* pe adevăratul Dumnezeu nu se cade nici nă dată să se depărteđe de rațiune pentru-quō ea este autoral și pentru-quō ea n'a fost dată homului de quāt spre a o usà necon-tenit.

Noi nu *honoram* pe sânti, nici nu *reveram* imaginile lor în priimii seculi ai Bisericeii, pentru-quō aversiunea que avem către idolatriă quare era atunci demnitóre, ne indemna să credem quō ar fi mai înțelept de a nu ne suppunne atât de mult la un cult alle quăruia precepte erà de a fugi de tot que adducea scandal și despreț în aquei timpî.

10, AER, MANIERĂ,

Aerul se pare a fi născut cu noi; ellu ne isbesce la ântêia nóstră vedere. *Manierele* vin din educațiune; elle se desvóltă pe rând în commerciul vieței nóstre.

În tóte lucrurile e un bun *aer* quare e necesariu pentru a place: aquestea sunt formósele *maniere* que disting pe honestul hom.

Aerul spune que-va mai fin în chipul homului, ellu ne dă tot-de-una de scire. *Manierele* spun que-va mai solid, elle ne înduplecă. Ver-quare desplace de-uă-quam-dată prin *aerul* sêu, place îndată prin *manierele* sêlle. Ne dăm tot-de-una un *aer* și effectăm tot-de-una nisce *maniere*.

Aerul de mărime, que ne dăm fără timp nu ser-

ve de quât a facee să se cunnóscă mişcorimea sufletului nostru, fără quare amma puté prea bine să petrecem.

Un *aer* plăcut și nisce *maniere* înduplecătóre sunt de mai mare ajutor de quât meritul ânimei și al spiritului.

Se dice a compunne *aerul* sêu, a studià *manierele* sêlle.

Qua să fiă quine-va bun curtenitor, cată să scie a'și compunne *aerul* sêu dupó differințele întêmplări și a studià atât de bine *manierele* sêlle în quât elle să nu descopere alt de quât adevêratele simțiminte alle ânimei.

II. AGRICULTOR, CULTIVĂTOR, COLON.

Vorba *agricultor* are un înțeles mai întins; a-questa e un proprietar quare'și dă valóre prin ellu ênsu'și. Aqueea de *cultivator* are un înțelles mai mărginit; aquesta e un amator de cultivare que se ocupă de cultură în parte cum: arbori, flori sau plante medicinale. *Coloni* ânsê numim pre aqueia quari merg să se stabiléscă într'ua țerră străină și să fundeđe acolo uă *coloniă*.

Ast fel dupó valórea propriă a terminilor, *agricultorul* cultivă agricultura; *cultivatorul*, pământul; *colonul*, țerra în quare s'a stabilit. Quel d'ântêiu professă artea ca amator, aquesta e gustul și talentul sên; quel d'al doilea o exercită ca întreprin-

dětor, aquęsta e lucrarea și meseria lui ; quel din urmă o pune în practică ca sclav al muncii pământului, aquęsta e vieța sea. *Agricultorul* ține de arta sea; *cultivatorul*, de dominiul său sau de uă cultură particulară; *colonul*, de țerrina sea.

Economia politică distinge pre populi *agricultori* de populi vânători sau păstori. Economia civilă distinge classa *cultivatorilor* de aqueea a proprietarilor și de classa industriósă. Numai *cultivatorii* avuți înavuțesc Statele. Economia rurală distinge pre *coloni* de *cultivatorii* quei tari în avere, vędându'i furnicând în decadița imperiilor preste ruinele aquestor din urmă. *Colonii* quei săraci, lipsiți de înaintare, de sciință, de miđlőce, sărăcesc Statele.

12. ALLEGERE, PREFERIRE.

Nu *allegem* tot-de-una aqueea que *preferim*, dar *preferim* tot-de-una aqueea que *allegem*, ție abbatele Girard.

A *allege*, este a se determină în favórea lucrului după meritul que are sau după stima que'i dăm. A *preferi*, este a se determină în favórea aquellui lucru după ver-que motiv ar fi, merit, affectiune, complăcere sau politică, nu ne impórtă.'

Spiritul face *allegerea*. Ânima dă *preferința*. Pentru aquest cuvint *allegem* tot-de-una aqueea que cunnóscem și *preferim* aqueea que amăm.

«Întelpepciunea ne împedică quâte uă dată a *allege* aqueea que se pare mai strălucitor ocbilor noștri și adesea dreptatea nu ne permite de a *preferi* pe amicii noștri înaintea altora.

Quând este questiunea de a *allege* uă profesiune spre a viețui, cređ quō nu facem rēu de a *preferi* pe aqueia către quari avem mai multă ap-plecare; aquesta e miđlocul de a reuși mai ușure și de a afla satisfacțiunea nóstră în împlinirea datorielor.

«*Allegem* uă stoffă și *preferim* pe negoțătorul que o vinde.

«*Allegerca* este bună sau rea, după gustul sau cunnoscința que avem despre lucruri. *Preferința* este justă sau injustă, precum este dictată de rațiune sau inspirată de pasiune.

«*Preferințele* de uă favóre pură sunt quâte uă dată permise domnitorilor în distribuirea grațiilor, dar ei nu se cade nici nă dată să se serve de quāt numai prin *allegere* în distribuirea posturilor și a funcțiunilor.

Amórea *prefere* și nu *allege* : prin urmare n'avem a da nici applaude, nici muștrări a face amañilor despre buna sau réua *allegere*. Meritul nu se cade să se flatte mai mult de a obține *preferința*, nici a se attinge quând i se refusă; aquéstă pasiune produsă și condusă de un gust simțitiv, face tot pentru plăcere și nimic pentru honóre.

Noi *allegem* aqueea que ne pare mai plăcut, aqueea que ne place mai mult noi *preferim* aqueea que ne pare mai demn, aqueea que stimăm mai mult. Gustul ne determină mai mult a *allege* un obiect, buna opiniune, a' *preferi*. Este dar mai mult ânima quare face *allegerea* și spiritul quare dă *preferința*... Simțimintul ôre nu decide ellu une-ori pe junele persône în *allegerea* unui soț? Nu e ôre rațiunea quare determină a *preferi* pe quel mai înțelept înaintea quellui mai amabil? Abbatele Girard se correge ellu ênsu'și quând dîce quô *allegerea* este dupô gustul que are quine-va despre un lucru și *preferința* urmédă să fiă dictată de rațiune.

Cu tôte aquestea, fiind quô spiritul, rațiunea și motivele lor pot influința asupra *allegerei* que facem, precum ânima, gustul și capriçiile lor, asupra preferinței que dăm, să definim acum termenii spre a deduce din înțelesul lor propriu diferențele esențiale.

A *allege*, este a lua un lucru în loc de altul, a *preferi* este a punne un lucru mai presus de altul.

Allegerea are drept obiect usul sau întrebuintărea unui lucru. *Allegem* uă carte qua să citim, uă casă qua s'o ocupăm, uă profesiune qua s'o exercitam, un învățător qua să 'i luăm lecțiunile. *Preferim* uă carte în loc de alta que o judicăm mai puçin bună, uă casă în loc de alta que aflăm mai puçin commodă, uă profesiune în loc de alta que o stimăm mai puçin convenabilă, un învățător drept

altul que credem mai puțin dibaciu. *Allegerea* arată nisce vederi practice, iar *preferința* ne anunțiază uă judicată speculativă.

Ludovic XIV își *allege* locuința la Versailles. Boileau *preferia* mai mult pe Racine de quât pe Corneille.

Allegem un lucru quând voim să 'i luăm, îl *preferim* înaintea altuia quând îl judicăm după calitățile sêlle.

Éccõ pentru que *allegerea* este bună sau rea și *preferința* justă sau injustă. *Allegerea* e bună sau rea, după cum obiectul este competente sau nu, de a îndeplini destinațiunea și scopurile nôstre; *preferința* este justă sau injustă, după cum obiectul are sau nu are mai mult merit, or valóre de quât altul.

Quând abbatele Girard dice quõ noi nu *allegem* tot-de-una aqueea que *preferim* dar *preferim* tot-de-una aqueea que *allegem*, sau este uă contradicțiune formală, or ellu voiesce a dice quõ noi nu *allegem* tot-de-una pentru servițiul nostru aqueea que *preferim* în speculațiune, aqueea que judicăm mai bun pentru noi, ânsë quõ *preferim* tot-de-una în faptă sau quõ tractăm ca mai bun aqueea que *allegem*.

Allegerea adduce deliberațiune; *allegem* un lucru între mai multe, pentru quõ 'i aflăm calitățile querute spre a complectă un obiect. *Preferința*

annunțîă comparațiunea formală : *preferim* un lucru înaintea quelor-l-alte pentru quô 'i aflăm meritul superior, propriu de a fi distins.

Noi dicem a facee uă *allegere* și a dă *preferința*. *Allegerea* se resfrânge assupra nôstră, *preferința* stă assupra obiectului. Prin *allegere* facem uă cumpărătore sau dobîndim un lucru que ne e favorabil și sêvîrșim propriile nôstre affaceri. Prin *preferință* noi atribuim și accordăm un avantajiu obiectului, que luăm, quôci ellu obține, are în sine aquest avantajiu, aquéstă honóre. Êccô pentru que *facem* uă *allegere* și dăm *preferința*.

13. ALLIANȚĂ, LIGĂ. CONFEDERAȚIUNE.

«Legăturile de părințîă sau de amicitîă, dicē abbatele Girard, avantagele unei bune înțellegeri și assecurarea ajutórelor în timp de nevoie spre a se manșinne quine-va, sunt motivele ordinare alle *allianțelor*. *Liga* are drept scop de a resturnă un inemic comun, sau de a se appêră în contra atacurilor sêlle. *Confederațiunile* se mărginesc în ôre-quare rezultate particulare.

Numai între suverani tractatele de *allianță* au loc; printr'ênsele se légă quine-va a împlinî nisce îndatoriri făr a mărginî terminul cu speranța sau închipuirea quô timpul nu va adduce nici uă prefaccere.

Intr'uă *ligă* admittem equalmente și pe suverani

și pe particulari; ea nu e făcută qua să țiiă pentru perpetuitate. *Confederațiunile* se formă mai adesea între particulari, elle nu subsistă de quăt pînă în întreaga execuțiō a întreprinderi și adesea trădarea sau indiscrețiunea împedică rezultatele lor.

Să definiu acum terminii, să tragem din definițiuni diferențele lor și să le justificăm apoi prin obicinuință.

Allianța este uă unire de amicitii și de convenință stabilită prin tractate solemne între doi sau mai mulți suverani, între națiuni, state sau puteri. *Liga* este uă unire de cugetări și de putere sau mai bine uă unire formată între mai mulți suverani, între partituri sau între particulari potenți, prin tractate sau convențiuni spre a executa, printr'un concurs de operațiuni, uă întreprindere comună și a împărți fructul eșit din aquesta. *Confederațiunea* este uă unire de interes și de protecțiune, contractate prin convențiuni particulare, între corpuri, între partituri, între cetăți, între suverani mai mici, sau între state mai mici spre a face împreună causă comună, a oținue îndreptarea greșellelor, a appera drepturile lor prin intelligența și concursul lor în contra usurpărei sau a appesărei.

Allianța este uă unire de amicitii și de convenință: prin tractate încheiămu amicitia ca și *allianța* și ea este fundată pe nisce raporturi que formă prin elle ênsă-și un fel de legături *Liga*

este uă unire de cugetări și de putere ; noi prin tr'ênsa ne înțellegem assupra unui proiect și regulăm puterile que fiă-quare e dator să le puiă în lucrare. *Confederațiunea* este uă unire de interes și de protecțiune și atunci se teme fiă-quare de sine, fiă-quare n'are putere de ajuns pentru sineși se unesce qua să întregiască puterea.

De aqueea *Confederațiunea* nu se ȃice propriu de quât în înțellesul politic, pe quând quelle-l-alte doë vorbe se iéu și în înțellesul moral. Ast-fel *alliantă* semnifică maritagiu, affinitate spirituală, accord sau amestec ; *Ligă* va să ȃică împărechiere, complot, cabală, partidă.

Liga și *Confederațiunea* nu se aplică de quât persónelor ; *alliantă* se ȃice despre lucruri. Pascal ȃice: *Allianța* maximelor lumi cu alle Evangeliului, precum și Boileau. quô perfecta *allianță* a naturei cu a artei sunt aquellea quare fac suverana perfecțiune.

Alliantă între hómennii quei buni, *confederațiune* între hómenni infortuuați, *ligă* între quei rēi. Virtutea se *alliadă*, necessitatea *confederédă* și vițiul *ligă*.

Ne *alliām* qua să ne bucurăm ²³ óre-quare lucru ; *confederām* qua să lucrăm și ne *ligām* qua să triumphăm.

Într'uă *allianță* descoperim un accord ; într'uă *confederațiune*, un concert și într'uă *ligă*, uă impulsio comună.

Allianța unesc pe hómeni, *cónfederatiunea* îi asociaďă și *liga* îi readună la un loc.

Amiciția face *allianțã*; patriotismul, *cónfederatiune*; schisma, *ligã*.

Quei întellepti *s'alliaďã* împreună, quei prudinți se *confederédã*, quei appésãți se *ligã*.

14. AMANT, INAMORAT.

Ajunge qua să amãm uã persónã spre a fi înamorați. Ajunge qua să mărturim amórea nóstrã unei ființe spre a fi *amanți*.

Ne *înamorãm* de uã femeie a quãreia formosețe ne attinge ânima. Devenim *amanți* unei femei quãreia voim să offerim amórea nóstrã; simțimintele quelle tinere nasc cu grãmada într'un hom înamorat; aerul passionat se pare a fi mai cu multã circospectiune în manierele unui *amant*.

Este quine-va adesea prea *înamorat* fãr a cutedã să s'arate de *amant*. Quãte uã datã ânsẽ se declarã quine-va de *amant* fãr a fi *înamorat*. Passiunea e tot-de-una cauza quare face pe hom *înamorat*; atunci possessiunea obiectului e unicul scop que'și propune quine-va. Rațiunea sau interesul póte să ne facã *amanți*; atunci vre uã întreprindere honestã sau vre un avantajiu particular e scopul cãtre quare țintesc quine-va.

Póte quine va să fiã *înamorat* de uã persónã și *amant* alteia; vorbim tot-de-una cu aqueea pe quare

interesul ne îndemnă să căutăm pe când suspinăm după aqueea que n'o putem vedé sau quõ nu ne convine de a o luà în căsătorîă.

15 AMBASADOR, TRIMIS, DEPUTAT.

Ambasadorii și *trimișii* vorbesc și lucrédă în numele suveranilor lor, cu aquéstă differință, quõ primii au uă calitate reprezentativă, legală de titlul lor și quõ quei d'al duoilea s'arăt ca simpli ministri autorisați, iar nu represintanți. *Deputații* pot fi infățișați înaintea suveranilor, dar ei n'au putere și nu vorbesc de quât în numele vre unei soçietăți subalterne sau vre unui corpore particular.

Funcțiunile *ambasadorului* și alle *trimisului* țin de însărcinările unui ministru; aquelele alle *deputatului* țin de ordinea agentului.

Tótă magnificența se cuvine unui *ambasador*. Tótă dibăcia în negoțiație face meritul unui *trimis*. Talentul ânsé este partea unui *deputat*.

16. ANIMAL BESTIĂ, BRUT.

Aquí se află uă differință reciprocă în întinderea semnificărei astor trei vorbe. Cu quât quea d'ântéiu din aqueste vorbe se refere la a doa, cu atât se refere la quea d'ântéiu într'un mod quõ elle devin equalmente de aquella și gen sau specă una către alta

În limbajul dogmatic, *animal* înseamnă gen și *bestiă* înseamnă *specă*.

În limbajul vulgar, *animal*, restringându'si nisce otare mai înguste, nu se aplică de quât la uă parte din queea que este coprins subt aquest nume de *bestiă*, adicö la aquellea que sunt de öre-quare mărime, érá nu la quelle mai mici. Ammu puté dicce. Leul e un *animal* periculos, puricele e uă mică *bestiă* prea incommodă. Aqueste denumiri, luate în figurat, formă nisce invective. Vorba de animal atacă grosietatea manierelor sau impertinınța conduitei: aqueea de *bestiă* atacă lipsa de spirit sau de intelligință.

«*Bestiă*, dice D. Diderot, se ié adesea prin opozițiune pentru hom. Homul are un suflet, ânsé unii din philosophi nu-l dau și *bestielor* adicö vitelor.

«*Brut* e un termin de despreț que nu se ié de quât spre rău. Ellu se lasă în vocea applecărilor sélle firesci ca un *brut*.

«*Animal* e un termin generic quare convine la tóte ființele organizate vii. *Animalul* viețuiesce, lucrăđă, se mișcă de sine' și.

«De vommu considera *animalul* ca ființă cugetătoare, voitóre, lucrătoare, atunci se refere semnificarea sea la speța humană; de-l vommu considera ca ființă mărginită în tóte funcțiunile que înseamnă intelligință și voință și quare se par a'i fi comune cu

speça humană, atunci se referă la *bestiă*; de vomu considera *bestia* în ultimul său grad de stupiditate și ca scutită de legile rațiunii și ale onestității, după care se cade să regulăm conduita noastră. atunci îl numim *brut*.»

Să înfigem puțin gândirea noastră asupra rigurosei idei a ființării din acești termeni. *Animalul* e literalmente ființa que respiră: această vorbă vine de la *animus*, suflare, resuflare. *Bestia* e ființa que mănăcă. *Brut* e ființa que pasce, mestecă, rumegă.

La figurat, noi mai adăogăm preste calificația de *bestiă* dicând: *bestiă brută*, mai cu seama când e vorba de ună persoană stupidă, pe care o asemănăm cu ună *bestiă* sau vită que mănăcă fân.

Vorba *animal* înseamnă încă un dominiu particular al Naturei prin opozițiune la vegetal și mineral.

Vorba *bestiă* caracterisă ună clasă de animale prin opozițiune la om.

Vorba *brut* arată spețele de *bestie* quelle mai despoiete de simțire și suppose la instinctul quel mai grosolan prin opozițiune la aquellea que înfășisă cunoscință, intelligință și simțibilitate.

Aqueste trei denumiri se aplică într'un mod insultător ființei homului. Noi îl numim *animal* spre a-i muștra defectele sau imperfecțiunile que au animalele adică: grosietate, barbariă, brutalitate în

maniere și în credință. Îl numim *bestiă* când voim să-l accusăm quō'i lipsesce mintea, quō e necapabil, neîndemânatic și stupid. Îl numim ființă *brută* când îl descriem quō are uă complectă lipsă de judicată, uă stupiditate perfectă și suppus la uă orbă *brutalitate*.

17 ASIL, REFUGIU.

Numim locurile unde se pune quine-va în securitate, la umbră, la adăpost.

Îndată que ne temem de uă nevoie, căutăm un *asil*; îndată que ne vedem attacați de un pericol, căutăm un *refugiu*. Cată să aflăm un *asil* în timp de nevoie și un *refugiu* în timp de lipsă.

Retragerea, scăparea noastră o aflăm într'un *asil*; mântuirea într'un *refugiu*.

Un port este în or-que timp un *asil*; in tempestă un *refugiu*. Căllătorul rătăcit caută un *asil*; quel persecutat, un *refugiu*.

Favoritul lui Arcadius, quel ântēju quare abolì dreptul de *asil*, nu întârziò a'si căutà un *refugiu* în contra rellei sôrte que'l amenințase.

Să preparăm tot-de-una un *asil* în propria noastră ânimă, și un *refugiu* în brațele Provedinței.

Quel drept are nevoie de *asil*, quōci se teme tot-de-una; quel pécătos are nevoie de *refugiu* quōci este tot-de-una amenințat și persecutat quel puçin de consciința sea.

D Abbatele Poule, dice despre adevăratul creștin, în predica que face despre Credență, quă este *asilul* vėduvei și al orphanului și *refugiul* misericordiei.

Asilul nu se ié de quăt drept uă retragere honestă și respectabilă, în asemenea înțelles se ié și *refugiul*. Solitudinea e nn *asil* pentru meditarii, tiharii au *refugi* ca animalele feróse. Locurile unde s'adună, judicătorii de cărți, vagabonđii și leneșii se numesc *refugi*, iar nu *asile*.

18 ASTRONOM, ASTROLOG.

Astronomul cunnósce cursul și mișcarea stelleror; *astrologul* rațiunédă assupra influinței lor.

Quel d'ântéiu observă starea cerului, însémnă ordinea timpilor, eclipsele și revoluțiunile que nasc din legile stabilite de áltéia putere mișcátóre a Naturei în numărul nemărginit al globurilor que conțin Universul, ellu nu rėtăcesce nici de cum în calculele selle. Quel d'al doilea pređice evenimentele, face observațiuni la stelle quând se nasce quine-va, anunțiă plóiea, frigul, căldura și tóte variațiunile meteorelor; ellu ánsé se amăgesce de multe ori în pređicerile selle. Unul explică queea que scie și merită stima sapientilor. Altul spune queea que și imagină și cantă stima populului.

Dorința de a deveni învățați, face qua să ne aplicăm la studiul *astronomiei*. Neastimpěrul de a cunnósce viitorul, face qua să allergăm după *astrologiă*.

Quea mai mare parte din hómeni consideră *astronomia* ca uă sciință inutilă și plină de curiosități, pentru-quô cum se vede, *astronomii* nu au alt obiect dequât așședarea timpilor, împărțirea lor, diversitatea și drumul mișcărilor ceresci; cu tóte aquestea *astronomia* ajută la cunnoscința agriculturii, pune în ordine tóte lucrările vieței civile și politice și devine un fundament necesariu pentru geographiă și artea navigației. *Astrologia* este acum puçiu la modă dequât altă dată, sau pentru quô soçietatea hómenilor e mai deșteptată, sau pentru-quô amórea veritáței e mai mult dupô gustul bărbaților ingenioși, dequât dorința de a rôtăci și a amăgi lumea, sau în fine pentru-quô strălucirea reputației nu spênðură astădi de la numărul capetelor seci, ci de la judicata înțelepților.

19. ATENȚIUNE, EXACTITUDINE, PREVEGHIERE.

Atențiunea face qua să nu scape nimic din ochii noștri; *exactitudinea* împedică qua să nu uităm quel mai mic lucru: *preveghierea*, face qua să nu neingrijim nimic.

Cată să avem presiață de spirit spre a fi *attentivi*, memoria spre a fi *exacti* și activitate spre a fi *preveghietori*.

La Romani, un asemenea hom era numit magistrat *attentiv*, ambasador *exact* și căpitan *preveghietor*.

Un ministru înțelept are tot-de-una *atențiune* qua să nu forme nici să adopte dequât proiecte utile pentru stat, *exactitudine* qua să întempline toate inconveniențele și *preveghiere* qua să și procure toate affacerile cu succes.

Un autor, qua să scrie bine, cată să fiă *attentiv* assupra lucrurilor que ȕice și assupra cuvintelor cu quare se serve, ast-fel în quāt să se desvelliască numai adevăr și gust în operele sēlle. Comissiunarul qua să și execute bine affacerile sēlle, cată să fiă *exact* la timp ast-fel în quāt toate lucrurile să fiă făcute a proposito și dupō dorință. Generalul unei armate cată să fiă *preveghietor*, assupra pasurilor inemicului și alle sēlle, ast-fel în quāt să profite în planurile sēlle și să nu pērdă ocasiunea din mână.

Fiă-quare păstor evangelic e dator să aibă *atențiune* assupra progresului spiritual al turmei sēlle, *exactitudine* qua să i învețe adevărurile mântuitoare alle Evangeliului și *preveghiere* qua să i ferescă de crimini și rētăcire; ânsē unii nu sunt *attentivi* de quāt a și adăogă veniturile lor timpurale, nu sunt *exacti* de quāt a face să li se plătiască ȕeciuelile și honorariile lor și nu sunt *preveghietori* de quāt pentru conservarea drepturilor.

Cată să avem *atențiune* la queea que auȕim vorbindu-se, *exactitudine* în queea que promitem și *preveghiere* despre queea que ni se încredințedă.

Homul înțelept este *attentiv* în conduita sea, *exact* în datoriile sêlle și *preveghietor* asupra interese-lor sêlle.

Uă femăe cochetă. nu este *attentivă* de quât pen-tru speculul sêu, *exactă* de quât pentru toaletta sea și *preveghietóre* de quât pentru parura sea.

20. ATTRACȚIUNE, LIPICIŪ, CARMENI.

Affarõ de ideea generală quare face aqweste vor-be synonoyne, le este âncõ de commun qua să nu aibă nimic de singulariu în înțellesul în quare elle sunt luate aquì, adicõ quând sunt usate qua să în-semne puterea que are asupra ânimei formosețea; mulțumirea și tot que place ei.

În privința differințelor lor mi se pare quõ este que-va mai natural în *atracțiune*, que-va quare ține mai mult de arti în *lipiciu*, que-va quare e mai tare și mai extraordinar în *carmeni*.

Atracțiunea ne urmédă, *lipiciul* ne înduplecă, *carmeni* ne têrrescu. Ânima homului ne e mai pu-çin tare în contra *atracțiunei* unei formóse femăe; ea cêrcă mare anevoință de a se appêrà de *lipiciul* unei cochete și 'i e cu neputință de a resistà la *carmeni* unei formoseți bine-făcêtóre.

Damele sunt tot-de-una datóre de *atracțiunile* și de *carmeni* lor unei fericite conformațiuni a țăsurelor lor, ânsê elle de multe ori își iéu *lipiciul* din toalettele lor.

Nu sciu daqua aqueea que spuiu se va fi observat de tótă lumea, ânsă eu simț aquéstă distingere pe quare o las la judicata lectorului, și póte să i se pară ca și mie quó *atractiunile* vin din aqes-te grație ordinare pe quare natura împarte femeilor cu mai multă sau mai puțină generositate la unele de quât la altele și quare sunt apanagiul commun al aquestui sex; quó *lipiciul* vine din a-quelle grație cultivate pe quare le formă un cre-dincios specul consultat cu atențiune și quare sunt lucrarea înțellésă a artei de a placce; quó *carmenii* vin din aqes-te grație singulare pe quare natura dăruiesce ca un present rar și prețios și quare sunt nisce bunuri particulare și personale.

Sunt nisce defecte que nu le bagă quine-va d'uă dată în sémă și quare micșorédă mult *atractiuni-le*. *Lipiciul* pere îndată que artificiu se arată. *Carmenii* n'au mai mult effect, quând timpul sau usul i-au făcut prea familieri.

Tot-de-una ânima nóstră se lasă a fi atacată de quelle mai strălucite *atractiuni* alle formoseței; du-pó aquésta urmédă *lipiciul* quare începe de a o sup-punne la imperiu amórei, ânsă daqua nu se află *carmeni* secreți, catenele amoróse nu țin mult.

Aqes-te vorbe nu sunt usate numai în privin-ța formoseței și a altor mulțumiri alle sexului, ci âncó și la tot que place unui hom spre exemplu: Virtutea are *atractiuni* pe quare quei mai vițioși

nu se pot reține qua să nu le simță. Bunurile a-
questei lumi au *lipiciu* quare face pe hóménii cu-
piđi să triumphe adesea peste datorie. Plăcerile au
carmeni que fac să le căutăm pretutindeni ; în vieța
retrașă, ca și în soćietatea quea mare.

Putem đicce: *atracțiuni* mari, *lipici* potenți și
carmeni neînvinși. Honórea are mari *atracțiuni*
pentru suffletele quelle formóse, fortuna are potenți
lipici pentru tótă lumea ; gloria are *carmeni* ne-
învinși pentru ânimele ambițiose.

Quelle mai mari *atracțiuni* se află tot-de-una
în obiectul pasiunei domnitóre.

Lipiciul cel mai potent nu este aquella que se
află stabilit în multa mărire.

Carmenii nu devin neînvinși, de quât prin soli-
ditatea meritului și puterea gustului.

Atracțiune, va să đică a attrage que-va la sine.
Înțellesul propriu al aquestei vorbe este de a ne
plecà, de a ne inclinà, de a ne apropià către un
obiect óre-quare. Este învederat quó aquest effect
e primul grad de interes que inspiră un obiect
amabil. Desprețul, ura, gelosia fac să đicem quó
uă femee n'ar avé drepturi de a ajunge la rangul
unde ea s'a înălțat de quât pućina *atracțiune* și
multa perfiditate.

Lipiciul are multă analogiă cu vorba *momire*.
Înțellesul propriu al vorbeii *lipiciu* este de a ați-
țà, precum și al *momirei*, e gustul și dorința de

a possede un obiect și de a se bucură de dânsul.

Lipiciul dar face mult mai mare effect de quât *atractiunea*; ellu este mult mai putinte.

Carmeni va să dică *nuri*, fermec, încântământ. Înțellesul propriu al *carmenilor* este de a ne attinge și de a ne înălța printr'ună putere secretă, misterioasă, a tot putinte și irresistibilă.

Ast-fel *atractiunea* ne întempină mai înainte și ne atrage; *lipiciul* lingușesce ânima sau simțurile și ne seduce; *carmeni* se fac domnitorii nostri și ne încântă.

Atractiunea însufflă aquea aplicare sau pornire firăscă; *lipiciul*, gust și dorințe; *carmeni*, amóre sau pasiunea ei și enthusiasmul. Daqua *atractiunea* are puterea de a fi urmărită, cum dicé abbatele Girard, *lipiciul* ne face să fim amați și căutați; *carmeni* ne fac să fim amați, admirați și adorați. Prin *atractiune*, uă femee se face plăcută, chiar să nu fiă de tot formósă, ea place; prin *lipiciu* ea devine seducătoare, ne tărăscesc și ne captivă ânima; prin *carmeni* noi nu întrebăm daqua ea este bellă; quôci ne răpescce și ne transportă simțurile.

N'avem nevoie de quât de ore-quare trăsurre interesante și înțepătoare qua să avem *atractiuni*. *Lipiciul* stă intr'ună adunare de trăsurre formóse alle unei *physionomii*. Grațiele formă *carmeni*.

Queea que ammu dis despre *atractiuni*, *lipiciul* și *carmeni* în rapport eu formosețea corporelui e fôrte

lămurit și desvoltat, în quăt lectorul pôte să appli-
ce la ver-que alt obiect fiă physic sau moral.

Nisce braçe formóse, uă statură perfectă fac
quea mai mare parte din *lipiciu* alle unei femei,
nisce ochi vii, un limbagiu animat, uă expressiune
allegră, un ton de cochetăriă pot s'adaoge mult
la *atractiunile* sélle; un surrís bine-voitor, uă cău-
tătură de simțibilitate, un aer de candóre, de sim-
plicitate, éccó *carmeni* sêi.

Suntem mișcați de *lipiciul* unei femei, ne înamo-
răm de *atractiunile* sélle și remânem atinși de
carmeni sêi.

Uă femee seduce prin lipiciul sêu, am vëdút și
atractiuni studiate, ânsë pentru *carmeni* naturalul
e necessariu.

Femeea que caută să placă urmédă să uite *li-
piciul* sêu, să se serve cu *atractiunile* sélle și nu
cutédă a se increde *carmenilor* sêi.

21. AUTORITATE, DREPT DE PUTERE, PUTERE.

In vorba *autoritate*, aflăm uă energiă propriă
quare face să se simță un drept de administrațiune
civilă sau politică.

In expressiunea *drept de putere* aflăm un rap-
port particular la executarea subalternă a ordinelor
superióre. Vorba *putere* conține în valórea sea un
drept și uă tăriă de dominare.

Legile sunt quare dau *autoritatea*. *Dreptul de*

putere este comunicat prin aqueia quari fiind depuitorii legilor, sunt încărcăți cu executarea lor. *Puterea* vine de la consimțimintul populilor sau de la tăria armelor ; ea este or legitimă sau tyranică. Quine-va este fericit de a viețui sub *autoritatea* unui principe quare iubesc dreptatea ai quăruia ministri nu 'și ieu assupră-le un *drept de putere* mai presus de aquella que le este dat și quare consideră zelul și amórea suppușilor sėi ca adevėratele fundamente alle *puterei* sėlle.

Nu e nici uă *autoritate* fără legi și nu e nici de cum lege quare să dea sau quare să pótă dà unui hom uă *autoritate* fără margini assupra altor hómeni, pentru-quó nu sunt domni absoluți de sinele qua să coprindă sau qua să cédă uă assemenea *autoritate* ; creatorul și natura au tot-de-una un drept imprescriptibil quare desființedă tot que se face în contra lor. Nu e dar *autoritate* mai autentică, nici mai bine fundată, de quāt aqueea quare are margini cunnoscute și prescise de legile que au stabilit-o ; aqueea que nu voiesce nici de cum o-tare, se pune mai presus de legi ; prin urmare încetă de a fi *autoritate* și degeneră prin surpare assupra libertăței și assupra drepturilor divinităței. *Dreptul de putere* al aquellor que au *autoritatea* în mână, nu e și nu póte nici uă dată să fiă equal cu drépta întindere a *autorităței* lor ; ellu este de multe ori mai mare de quāt dreptul que ei au de ași

slăbi miqlócele lor; aquésta e mōderat̃ia sau ex-
cesul în obicinuința aquestui *drept de putere* que'i
face părinți sau tyrani ai populilor. Nu e nici uă *pute-*
re legitimă quare să nu fiă suppusă la a lui Dumneḃeu
și cumpănită prin convențiuni subtînțellese sau
formal între un principe și uă națiune: pentru aqueea
St. Paul ḃice quō tótă puterea quare vine dela Dumne-
ḃeu este uă putere regulară, sau dupō cum interpretă
alții aquest articol, quō ver-que *putere* e regulată
prin a lui Dumneḃeu quōci ar fi rușinos, să susținem
opiniunea quō St. Paul a pretins prin aquésta de
a autorisă și a face legitimă ver-que speçă de *pu-*
tere. Aquésta nici n'ar puté trece prin mintea
unui hom rațiunabil și a unui hom chreștin'quō ideea
despre nedrēpta *putere* a lui antichrist ar fi presentă
și familiară.

Uă *autoritate* slabă quăruia îi lipsesce virtutea
se expune în voiea desprețului; este equalmente
fórte periculos qua să profităm ast-fel de ocasiune
în quāt să abusăm de dēnsa. Uu *drept de putere*
órbă quare lucrēḃă în contra equităței, devine o-
dios și își prepară ellu ênsu'și dreptele cause de
ruină. Uă *putere* gelósă quare nu suffere nici de
cum camarăḃi, devine spăimântătóre, destéptă ardó-
rea inemicilor sēi și își ié drumul căderei sēlle.

Eu observ particularmente în ideea de *autori-*
tate que-va drept și respectabil, în ideea *dreptu-*

lui de putere que-va tare și activ și în ideea de *putere* que-va mare și nobil.

Numai Dumnezeu are uă *autoritate* fără margini și numai ellu are un *drept de putere* infinită.

Natura n'a stabilit între hómeni altă *autoritate* de quât pe aqueea a părinților assupra fiilor lor; tóte quelle-l-alte vin de la dreptul pozitiv (invederat) și chiar pentru aquéstă *autoritate* a părinților assupra fiilor, natura 'și a însemnat otarele sélle sau prin rapport la obiect sau prin rapport la prelungirea *autorității*; quóci *autoritatea* paternă nu se 'ntinde de quât numai la educația fiului, iar nu și la perderea lui precum mulți populi barbari pun aquéstă âncó și astăzi în practică; aquéstă *autoritatea* a părinților încétă îndată que etatea fiului il adduce în stare qua să fiă demn de libertatea sea. Nu cređ quó uă rațiune pură și simplă, despoiată cu totul de ajutorul pasiunilor, să aibă vre un mare *drept de putere* assupra conduitei sau assupra acțiunilor homului, pentru-quó mi se pare quó *dreptul de putere* al rațiunei nu e stabilit și nu lucrédă în adevăr de quât spre a cumpăni *dreptul de putere* al pasiunilor între elle: așa dar *dreptul de putere* al pasiunilor este adevărata ênsușire que ne pune în mișcare și ne suppone la bine ca și la réu. *Dreptul de putere* al rațiunei este uă greutate que trage la cumpănă și serve a îndemnă sau a împedică quând una quând alta din aqueste diferenți

ênsusiri și applecări que există în ființa noastră spre a'l cletenà și a'l împinge către obiecte, spre a'l face simțibil la dureri și la plăceri și a formà din noi uă ființă în adevër viă.

Nu este numai approbat de legile civile qua maritagiul să puiă pe femei sub puterea homului, ci chiar differintea împărtășire, que natura a făcut daturilor șelle între ambele sexe, e causa și fundamentul *puterei* bărbatului assupra femeii, quoci grațiile și formosețea n'au drept de quât assupra ânimei; elle fără îndoință merită uă înclinare intimă, dar *puterea* e tot-de-una proprietatea tăriei și a înțelepciunei spiritului.

Ideea propriă de autoritate este aqueea de superioritate, de influință, de dominare, de imperiu. Probă este quă ea se află în tôte manierele admise de a usă aquéstă vorbă fiă în materie de administrațiune, fiă sub ver-que alt rapport. *Autoritatea* nu appaține de quât la ființa superiôră. Deci bărbatul e ființa superiôră a femeii, precum părintele la fiu: éccô de unde provine *autoritatea* unuia și a altuia. *Autoritatea* rațiunei, a probelor, a mărturiilor, a monumentelor, a autorilor și q. l. t. annunțîă influința, preponderența, tăria que ei au assupra spiritului, în fine dreptul de a fi erudiți.

Putere sau *putință* se derivă din vorba latină *potentia*, și însémnă prin terminarea sea, existența și realitatea *dreptului de putere* a unui lucru

Drept de putere înseamnă de sine averea, possessiunea, facultatea de a se bucura de uă *putere*, de un lucru. Ideea proprieă de *putere* este aqueea a tăriei și a facultăței și tot aquest înțelles se conservă ori cum vommu voi să applicăm vorba. *Putere* sau *putintă*, țice Cicerone, e facultatea capabilă de a conservă și de a câștigă. *Puterea*, țice ellu âucă, stă în tăriă și în arme.

Dreptul de putere are, după cum observăm, doă înțellesuri, quând reunite, quând separate și aqueste idei sunt relative, una la *autoritate* și alta la *putere*. Noi vommu justifică îndată aquéstă propunere susținută de obicei. Cu *autoritatea* quare e titlul necessariu, noi avem un *drept de putere* dréptă și legitimă quare este callea dreptului. Cu *puterea* sau tăria noi avem un drept de putere *physică* s'au executóre quare este callea faptei. Quel ântéiu din aqueste *drepturi de putere* emană de la *autoritate*; quel de al doliea, de la *putere*. Așa dar unul annunțîă *autoritatea* quare exercită dreptul sêu și altul *puterea* quare exercită acțiunea sea. *Dreptul de putere* ordonă în virtutea *autorității*, *dreptul de putere* execută în virtutea *puterci*.

Autoritatea dă însărcinări persónelor și imparte *dreptul de putere* sau dreptal de a face; *puterea* lasă un *drept de putere* sau mijlocul și librer-tatea viitóre de a face. Una are mandatari și alta executori. *Puterea* nu se imparte, *autoritatea*

nu se desparte și daqua elle se comunică aquésta e prin *drepturi de putere* particulare. In fine, în înțellesul de *autoritate* ca și în aquella de *putere*, *dreptul de putere* are un rapport particular cu fap-ta, nă idee particulară de energiă și grija de e-xecutare.

Să cităm quâte-va phrase quare stabilesc înțel-lesuri differinți ale expressiunei *drept de putere*. *Dreptul de putere* al părinților assupra fiilor lor este un drept natural: étö un înțelles analog cu a-quella de *autoritate*. Nu e în *dreptul de putere* al spiritului human de a pătrunde profunditatea mys-terelor credinței: étö uă idee de *putere*. Quel ân-têiu lucru que quere de la ambadori, este com-municarea *dreptului lor de putere*: étö *dreptul de putere* delegat și actul delegației numit *drept de putere*. Uă procurațiö, uă commissiune e un *drept de putere*. Un ministru are un mare *drept de pu-tere* assupra spiritului unui principe: étö âncö ân-têia idee de *autoritate*, étö influința, étö imperiul. Un minor n'are *dreptul de putere* de ași facece testamentul: étö ideea unei puteri legate, que nu e liberă, que nu pöte a se reduce în faptă.

Autoritatea stă în dominațiö; *puterea*, in tăriă; *dreptul de putere*, in energia și a uneia și a alteia

Autoritatea e dreptul quellui mai mare; *puterea* e a quellui mai tare; *dreptul de putere*, e agentul și al unuia și altuia.

Autoritatea commandă pentru-quô ea domină și *puterea* garantédă *autoritatea*. Fără tăria de a se suppunne, que ar fi dreptul de commandare? *Dreptul de putere* guvernă, desfășurându'și *autoritatea* que commandă și persecutând suppunerea cu prepararea *puterei* que face să i se suppuia.

Dreptul de putere supremă în tótă întinderea sea, anunțιά *autoritatea* supremă armată de *puterea* supremă.

Autoritatea e una, quôci aqueea que e superior precum *autoritatea* n'are rivali, doê commandamente ar face supunerea imposibilă. *Puterea* câtă să existe, fără quare n'ar fi dequât tăria în contra tăriei, *putere* în contra *autorităței*, în fine resbellu. Diversele *drepturi de putere* împărțite și răspândite se reunesc în unitatea *autorităței* și a *puterei*.

Despotismul nu e nici de cum uă *autoritate* pentru-quô e fără legi și în contra legilor esențiale alle soșietăței. Ellu este numai uă tăria pentru-quô are tăria în mână. Ellu n'are dequât un *drept de putere* que dărimă pe altul și fără reunirea ambe-lor *drepturi de putere*, nici nu mai e de vorbit quô pôte fi un guvern.

Ver-que *autoritate*, adicô ver-que mărire, ver-que drept vine de la Dumneșeu. Ver-que *putere*, adicô ver-que tăria, ver que virtute physică sau energică vine de la Dumneșeu. Ver-que *drept de*

putere moral sau legislativ, or *physic*, vine asemenea de la Dumnezeu.

22. AVERE, POSSEDERE.

Nu e necessariu de a puté dispuine de un lucru, nici qua aquel lucru să fiă acum în mânele noastre spre a'l avé; e de ajuns daqua ține de noi, ânsă qua să'l *posedem*, cată qua ellu să fiă în mânele noastre și să avem libertatea în faptă qua să dispunem sau să profităm de densus.

Așa dar noi *avem* venituri de la nisce proprietăți de și ne plătite, sau pôte apucate de creditori, ânsă *posedem* thesaure întregi.

Nu e quine-va tot-de-una proprietar preste queea que *are*, ci preste queea que *possede*.

Avem tot-de-una bune mulțumiri din partea aquellor persóne quăror placem și *posedem* spiritul numai aquellor fînțe que le guvernăm absolut.

Nu este cu putință, or quât de moderat ar fi quine-va, să *n'aibă* în viața sea nemulțumiri; ânsă quând este înțelept scie a se *possede* în mânia sea.

Un bărbat *are* crude neastîmpărări quând demonul gelosiei îl *possede*.

Un avar pôte *avé* quelle mai prețioase avuție în cufferele selle, ânsă nu e proprietarul lor, quoci elle fi *possed* și ânima și spiritul.

Noi *n'avem* adesea lucrurile de quât pe dumă-

tate, quôci le împărtăşim cu alţii. Noi nu le *posedem* de cât când elle sunt cu întregime alle noastre şi când suntem singuri proprietari. Un amant *are* ânima unei dame când este amat de dânsa.

Ellu 'i o *possede* când ea îl amă numai pe ellu.

În privinţa sciinţei şi a talentului, ajunge qua să le *avem*, fiă şi de un grad mediocru; ânsă qua să le *posedem*, urmédă să ne perfecţionăm.

Quei que *au* cunnoscinţa arţilor, sciu şi urmédă dupò regule; quei que le *posed* fac şi dau regule de urmat.

23 AXIOMA, MAXIMA, SENTINŢA, APOPHTHEGMA, APHORISMA.

Axioma e uă propunere, uă veritate capitală, principală şi atât de învederată prin ea ênsă-şi în cât captivă prin propria sea putere şi cu uă autoritate neînfrântă, înţelegerea noastră bine dispusă: aquêsta e făclia sciinţei.

Maxima e uă propunere, uă instrucţiune importantă, mare, făcută spre a lumină şi a conduce pe hómoeni în carriera vieţei: aquêsta e uă mare regulă de conduită.

Sentinţa e uă propunere, uă învăţătură scurtă şi pătrundătoare, quare e trasă din observaţiuni sau scósă din înţellesul unde consciinţa ne învătă aqueea que se cade să facem sau aqueea que se petrece în vieţă şi aquêsta e un fel de oracul.

Apophthegma e uă spunere memorabilă, uă trăsura remarcabilă, quare eşită dintr'un suflet sau dintr'un cap energetic, face assupră-le uă viă impresiune: aquésa e uă lucire de spirit, de rațiune, de simțimint.

Aphorisma e uă noțiune, un însemnemint doctrinal quare coprinde în puține vorbe, în precepte și pe scurt aqueea que s'attinge de a învăța: aquésa e substanța unei doctrine.

Axioma cată să fiă limpede, și de uă veritate eternă. *Maxima* cată să fiă adevărată, luminosă și de uă mare utilitate. *Sentința* cată să fiă concisa și de uă întorsură proverbială.

Apophthegma cată să fiă înțepătoare și forte proposito în înțellesul dramatic. *Aphorisma* cată să fiă lucidă, dogmatică, ređemată pe observațiuni și pe probe desvoltate. *Axioma* se infăciședă inaintea aquelluia que caută sciința și îl subjugă. *Maxima* resultă din observațiune, din effecte stabile și din raporturi generale que vin la un princip. *Sentința* se pare quă se formă dintr'uă mulțime de verități que se confundă, se întăresc într'uă singură expresiune printr'uă trăsura energetică. *Apophthegma* e ca inspirată de occasione, quare, prin isbierea ideilor, face să resaiă uă schintee spirituosă. *Aphorisma* nasce de sub péna sapientului methodic, quare după uă bună considerare și uă netedă pricepere

își reduce tóte cercetările și descoperirile sélle la nisce adevărate puncturi capitale.

Noi vommu adduce aminte aquí quâte-va *axiome*, spre exemplu: *Un corpore este necoprins în al corpore sau mai bine doă corpuri nu pot să ocupe de-uă-dată aquella și spațiu .. doă lucruri eguale cu un al treilea sunt eguale între elle ...*

Noi vommu cità asemenea quâte-va *maxime*: *Considerați tot-de-una finitul, cercetați mai ântéiu scopul unei fapte...*

Cunnósce-te pe tine însu'ți, e uă inscripțiune în templul de la Delphi... *Voiți, đic Perșii, să faceți să créscă meritul, semēnați recompensele vóstre...*

Propunerile următóre pot fi luate ca nisce *sentințe*: *Infortuna e quel mai mare învățator al homului sau precum đice proverbul grec: Queea que ți se pare quó ți adduce supđerare, 'ți este spre învățatură.*

Liniele următóre le putem asședà p'între *apophthegme*:

Leonida fu întrebat pentru que hóménii quei bravi prefer mai mult honórea de quât viéța? *Pentru-quó ei țin viéța de la fortună, iar honórea de la virtute...*

Propunerile următóre țin de *aphorisme*:

Morburile, după doctrina lui Hippocrate, se vindcă de natură și nu de remedii și puterea remediilor stă în a ajutà natura...

B

24, BANCA-RUMPTĂ, FALIMENT,

Și unul și altul din aquești doi termeni semnifică încetarea sau abandonarea commerciului și a plăților, dar *bancă-rumtă* însémuă curat effectul insolvabilităței și quel de al doilea, actul que declară insolvabilitate sau cessiunea, adică quând un debitor nē mai fiind în stare de a 'și plăti datoriele, își lasă averea creditorilor săi. A face *bancă-rumptă*, este a închide butega, a dispărea commerciul, a renunția de dēnsul cu voie fără de voie. A da *faliment* este a fi în lipsă de a plăti la timp, a se declara quō nu mai e în stare de a plăti și a quere prelungirea terminului. *Bancă-rumptă* înséamnă litteralmente încetarea commerciului, *faliment* căderea commerciului.

Căderea, ruinarea commerciului trage după sine neputința de a'l mai ținne. Încetarea, rumptura commerciului lasă loc la nisce prefaceri alternative, adică sau quō quine-va nu mai pōte, sau quō nu voiesce a'l mai ținne. Quea d'ântēiu explicare din aqueastă periodă convine, mai bine spre a exprima *bancă-rumptă* voluntariă, minciunósă și criminală; quea de a doa spre a exprima *falimentul* forțat, infortunat, innocent și aquestae differința principala, que obiceiul a pus între aqueste doē vorbe. Qua-

lificația *bancrumptarului* este de insultat, aqueea a *falitului* nu e nici de cum. Quel d'ântêiu lucrédă, încéllă și perde cu timpul; quel d'al-doilea suffere, amână terminul, ânsé plătesce tot și fără scădě-mînt.

25 BARBAT, SOȚ.

Bărbat însémnă qualitatea physică. *Soț* însémnă legătura socială. aquesta e terminul sacramental sau moral. Vorba *bărbat* respunde la femee ca și masculul la femellă.

Soț e dar prin ea ênsăși uă vorbă mai nobilă, ea e singură trasă dintr'un styl înalt. Vorba *bărbat* e mai familiară și annunțîă puterea, iar vorba *soț* n'annunțîă de quât unirea. Quine ié un *bărbat* ié un domn sau un stăpîn, quine ié uă *soțîă*, ié uă camaradă. Uă femee este în puterea *bărbatului*, *bărbatul* ânsé e capul și stăpînul communalității și doi *soți* sunt unul pentru altul.

Bărbatul are drepturi și *soțul* datorii.

26, BĂTĂLLIA, LUPTA.

Bătăllia e uă acțiune mai mult generală și ordinarmente precésă de nisce preparațiuni.

Lupta sémênă a fi uă acțiune mai mult particulară și adesea neprevêdută. Așa dar acțiunile que s'au petrecut la Canna între Carthaginesi și Romani, la Pharsala între Cesar și Pompeiu le numim

bătălii. Ânsă acțiunea când Horații și Curiacii deciseră de sörtea Romei și a Albei, aqueea a trecerei Rhinului, or învingerea unei armate sau a unui partit se numesce *luptă*.

Bătălia de la Almanza fu uă acțiune decisivă între Philip V al Franciei și Carol VI al Austriei, quare eră în concurență pentru thronul Spaniei. *Lupta* de la Cremona făcù să se arate que-va rar, aqul se vedù heroismul soldatului schimbat drept cercarea unei surprinderi și inemicii introduși în miđlocul piăței qua să ridice commanda, fără a putésă deviiă stăpini și oștirile să se conducă singure fără cap în contra quellui mai ingenios dintre căpitani.

Vorba *luptă* are mai mult rapport cu acțiunea ênsă'și de a se batte de quât *bătăliă*, cu tóte quă aquéstă ultimă vorbă are grațiele sélle particulare, quând nu e questiunea dequât de a denumi fapta. De aqueea noi n'ammu vorbì rău quând ammu dicce quă la *bătălia* de la Floirs *lupta* a fost înverșunată și fórte ferbinte.

Bătăliiele se dau și numai între armate de hómeni elle se căstigă sau se perd. *Luptele* se dau între hómeni și se fac între tóte quelle-l-alte lucruri quare caută sau a se dărímă sau a se înălță; or ese quine-va victorios sau remâne invins.

Batălia de la Pavia fu fatală pentru Franca que o perdă pentru quă regele său cădusse prins; ea nu fu ânsă ferice pentru Carol-Quinte que o câştigă pentru-quă ea i atrasse nisce inemici potenți. Un general quare a avut ocasiunea de a face mai multe lepte și din quare a eșit tot-de-una învingător, e dator mai mult a mulțumi fortunei decât a și lăuda conduita; aquella quare a fost bătut de quâte ori s'a luptat, nu se cade să roșiască, quând scie quă nefericirea sea n'a fost efectul imprudinței sêlle.

27 BLAND, DULCE, HUMAN.

Bland însemnă inclinațiunea sau dispunerea de a face binele. Țicem de nă stellă quă e blândă, țicem âncă și pentru domnitori, ânsă rar ne servim cu aquéstă vorbă pentru particulari; affară numai quând se ie în înțelles ironic, spre exemplu quând vorbim de un hom quare sub masca *blândetei* își desfășură vëlul perfidiei cum: *măță blândă șgirie rêu*. *Dulce* însemnă un character de humóre sau veselie quare face prea soçiabilă pe persoana que înfățiședă maniere *dulci* și nu depărtedă pe nimeu; ne servim cu aquéstă vorbă mai obicinuit în privința femellor, fiind-quă elle trag gloria lor principală din qualițăile convenabile soçietăței, pentru quare se pare quă elle sunt făcute a fi *dulci*. *Human* însemnă nă simțibilitate *sympathică* cu mo-

ravurile sau pozițiunea altora. Aquéstă vorbă o spunem mai mult vorbind de bărbați decât de femei, fiind-quô quei d'ăutēiu se pot află în ocasiuni mai dese în quare și se pôte cunnósce homenia sau nehomenia.

Blândețea e uă calitate que affectă voința unui suflet, rapportându-se la binele și la mulțumirea que pôte quine-va facee altora; înțellesul quel mai depărtat de *blândețe* este răutatea sau secreta plăcere de a se facee urit altora. *Dulcēta* sau *delicatețea* e uă calitate que se află particular în întorsura spiritului, rapportându-se la maniera de a luă lucrurile que au relațiuni cu viēta civilă; adversarii sēi sunt asprimea și mânia. *Humanitatea* locuiesce principalmente în animă, nimic nu se oppue ei ca cruzimea și grosietatea.

Un suveran nu se cade să și întindă *blândețea* pîn acolo în quât să lase criminile nepedepsite, ân-sē urmédă să fiă ertător, quând se convinge quô nu e decât uă greșelă. Numai prin uă conduită moderată, prin nisce maniere modeste, polita, un hom e dator să și arate delicatețea caracterului sēu, iar nu printr'un ton feminin și affectat. *Adevērata humanitate* stă a nu sēvirși nimic prin asprime, a ertă neputințelc, a sufferi greșelele și a ușurà nevoile și miseria appropelui quând se pôte.

28 BUCURIA, ALLE GREȚE

Aqueste două vorbe însemnă equalmente uă situațiō plăcută a sufletului cauzată de mulțumirea unui bine que obținem în posesiunea noastră. Ansē *bucuria* stă mai mult în ânimă și *allegrețea* în maniere.

“Se întemplă une-ori, dice abbatele Girard, quō posesiunea unui bine, despre quare speranța de a’l avé ne causasse atâta *bucuriă*, să ne procurare mai multă mihnire. Nu se cade de quāt să înturnăm adesea imaginațiunea noastră spre a face să urmeđe uă mare *allegrețe* spre a depărtă lacrimelē que se par mai mult amare.”

Bucuria stă într’un simțimint al sufletului mai tare, într’uă satisfacere mai plină; *allegrețea* spēndură mai mult de character, de amóre, de temperament : ună, făr’a se declară, produce uă viă impressiune în interesul nostru, alta străluce numai de quāt în ochii și figura noastră. Lucrăm prin *allegrețe*, suntem pătrunși la ânimă prin *bucuriă*.

Gradele *allegreței* nu sunt nici prea vii, nici prea întinse; ânsē alle *bucuriei* pot fi duse la quea mai nalta periodă. Aquestea se numesc atunci nisce mișcări passionate, nisce răpiri de suflet, în fine uă adevărată bețiă.

Uă natură *allegră* infăciședă *allegrețe* în conversațiune, un eveniment fericit respândesce *bucuriă*

plină în fundul âniei. Putem să plăcem altora prin *allegrețe*, putem să cădem la bătă și chiar să murim de *bucuriă*.

Primul grad al simțimentului plăcut que face parte din existența noastră este *allegrețea*. *Bucuria* e un simțiment mult mai pătrunzător.

Allegrețe e uă vorbă oppusă cu întristare, precum și *bucuria* cu mîhnire. *Bucuria* și mîhnirea sunt nisce mișcări alle sufletului; întristarea și *allegrețea* sunt nisce caractere. Ânsă caracterele quelle mai întinse sunt adesea uimite de mișcărilor sufletului; ast-fel se întemplă pentru homul trist qua să fiă beat de *bucuriă* pentru homul *allegro* qua să fiă îngreuiat de mîhnire.

29 BUNĂTATE, HUMANITATE, SIMȚIBILITATE.

Aqueste trei calități sunt asemenea în queea que țintesc quâte trelle la aquella'si scop, avênd de basă fericirea altora; elle differ fôrte între dênsele prin maniera lor de lucrare și prin principul que le face să lucrede.

Bunătatva e un caracter, *humanitatea* uă virtutē și *simțibilitatea* uă calitate a sufletului.

Bunătatea se arată în tôte minutele vieței, în tôte mișcărilor ei; în fine, mai în tôte trăsurrele figurei homenesci. *Humanitatea* s'arată numai în ôre-quare ocasiuni. Uă mișcare de ură, de mâniă pot desfigură *simțibilitatea*. *Humanitatea* cercetêdă pe in-

fortunați, *bunătatea* îi caută, *simțibilitatea* allérgă în ajutorul lor, *humanitatea* îi ușurează, *bunătatea* îi consolă, *simțibilitatea* compătimesce și vérsă lacrimi împreună cu dênșii.

Infortunatul nu pôte fi considerat înaintea homului *human*, de quât ca uă parte dintr'un tot que'l interesă ; înaintea homului *bun*, ca uă occasiune de a satisfacce applecarea sea la bine ; înaintea homului *simțibil* se consideră tot.

Quel d'ântéiu, face cu curagiu sacrificii pentru fericirea altora ; quel d'al doilea nu e pătruns de aquest simțimint, quel din urmă se bucură de binele altuia.

Quel d'ântéiu își adduce tot-de-una aminte de infortunatul que a ajutat cu aqueea și mulțumire que cercă homul când sêvirșesce uă faptă bună ; quel d'al doilea îl uită îndată dupô que l'a ajutat ; homul *simțibil* vérsă lacrimi , numai să își adducă aminte de dênșul.

Din aqueste trei calități *humanitatea* este quea mai perfectă ; *simțibilitatea* este quea mai amabilă ; *bunătatea* e quea mai generală.

Quea mai formósă ânsé din tôte aqueste caractere este *bunătatea* luminată de *humanitate* și susținută de *simțibilitate*.

C

30 CABALA, COMLOT, CONSPIRATIO, CONJURATIO.

Cabala este intriga unui partid sau a unei fa-
trii formate que lucrédă prin machinații secrete
qua să întórcă după a sea voie evenimentele sau
cursul lucrurilor. Ideea naturală și domnitóre a
vorbei *cabală* este de a coprinde, de a grămădi,
de a împreuna spiritele spre a forma un partid și
a manopera un secret.

Complotul e adunarea pe furiș a quâtor-va per-
sóné unite sau legate între dênsele spre a doborî
și a dărîma prin óre-quare loviri energice tot que'i
suppěrá, que'i nemulțumesc și împedică în drumul
lor. Ideea domnitóre a vorbei *complot* este a unei
întreprinderi complicate, învéluite, surde, formate
pe ascuns de doă sau mai multe persóné.

Conspirația e înțelegerea surdă între nisce hó-
meni uniți în simțiminte spre a învinge sau a se
scăpa de óre-quare persóné sau accreditați în Stat și
a schimba fața lucrurilor. Ideea naturală și dom-
nitóre a vorbei *conspirațiö* este a unei otăriri for-
mate în tăcere și întuneric de nisce persóné în-
sufflețite de aqueea'si passiune, aspirând împreună
la aquella'si scop.

Conjurația este asociația sau mai bine confederațiú-

nea legală și întărită între nisce cetățeni potenți sau armați de putere spre a opera prin întreprinderi mărețe și iuți uă revoluțiune memorabilă în lucrurile publice. Ideea naturală și domnitóre a vorbei *conjurațiö* este a unei legături restrînse prin îndatoririle quelle mai tari și tot-uă-dată prin întreprinderile quelle mai importante.

Aqueste definițiuni fac qua să ñicem ast-fel pentru fiă-quare din aqueste lucruri uă întypărire atât de particulară, în quât în loc de a le distinge prin nisce line de separațiö, elle taiă, retedă de uă dată assemnarea între dênsele prin nisce trăsures tari.

Cabala quere să fiă compusă din uă cantitate de lume considerabilă spre a forma uă trupă, un partit, uă patriă; ea se fortifică după măsură qua să deviiă quât se pöte mai numerosă. *Complotul* se închieiă în numărul de quâte-va persóne și chiar între doë; cu quât își comunică planurile unii către alții, cu atât se trădă. *Conspirațiã* voiesce după natura întreprinderilor sélle, uă unire de mai mulți hómeni de quât în soçietatea unui *complot*; ânse *conspirația* se teme de multe orï și de mulțimea sgomotósă a *cabalei* que nu serve de quât a o slăbi și a o dărîma. *Conjuratiã*, de uă-quam-dată conținută ca uă simplă *conspirațiö* într'un cerc óre-quare de *conjuratori*, este nevoită de a chiema în secret și în ajutorul sêu uă mulțime de *conjurați*

necesarii la mari și periculóse întreprinderi, într'un mod quó cu quát ea devine mai spăimântătoare cu numărul, cu atât are a se teme mai mult. Pentru aqueea sórtea ordinară a *conjurațiilor* este de a fi descoperită.

Nu pot să'mi imagin pe que basă se dice în Encyclopediă quó conjurația este formată din quățiva particulari și din *conspirația* tutulor corporațiilor unui Stat.

Am și observat quó se numesce *conspirațiõ* pinõ și uă urdire de întrige relativă la nisce particulari, queea que ar dà un înțelles fórte oppus la idea que ammu voi să dăm aquestei vorbe. Ânsé vorba *conjurațiõ* anunțiã tot-de-una mari întreprinderi și mari interese.

Spiritele neliniștite, tulburătoare, gelóse, ambițioase, vane) formă tot-de-una *cabale*. Rëntatea, sceleratețea însufflă *comploturile*. Hómenii réu cugetători, nemulțumiți, réu făcători, cetățenii quei réi formă *conspirație*.

Desordinea publică, amórea neînfrénată de dominațiõ sau de independință, fanatismul de libertate, temerea de legi și de abusurile lor, în fine tot que îndemnă la revoltă, însufflă înthemeerea *conjurațiilor*.

Cabala are drept obiect de a adduce favórea, creditul, influința, puterea și de a dispunne despre buna-voință către hómeni, despre posturi și însăr-

cinări, despre recompense și reputație într'un cuvint despre mai multe evenimente numai spre a micșorâ pe unii și a înălțâ pe alții. La curte, *cabala* pune și scôte ministri, generali, officieri. In republica litterelor, ea innécâ reputația autorilor sau își face stare din venitul scrierilor lor. In companie sau societăți de ver-que ramură, ea se luptă in contra dreptăței și a meritului. In lume que nu face ea? Ea sê aflâ pretutindenî, se amestecâ in tôte, tulburâ tot, statê, guverne, societăți, familie, mari și mici.

Complotul are drept obiect de a face rêu și tot-de-una scopurile sêlle sunt criminale. Făcătorii de rêu fac *complot* qua să uccidâ un căllêtor spre a'l despoia; accusatorii, qua să accuse un hom bun spre a obține favórea unui guvern prepuitor și credul; trădătorii, qua să deschidâ inemicului public porțile cetăței spre a obține prețul trădărei lor; ambițioșii, qua să calomnie și să defaime un ministru spre a'i succede in post; nisce femei desfrênate ca Astarbe, *complotarô* qua să adape cu cicutâ un Pypmalion spre a încinge cu diadema regalâ fruntea unui amant. Pretutindenî unde sunt doi hómeni rêi, nu se respectâ nici persónâ, nici drept, nici autoritate, nici putere inaintea unui complot, adicô a unui attentat sêvêrșit prin înțelegere secretâ.

Conspirația are drept obiect operațiunea unei

prefaceri soțiale mai mult în rău de qu t în bine, mai mult în affacerile publice de qu t în lucrurile private, mai mult în privința pers nelor dequ t a lucrurilor, mai mult în starea actuală a cauzei publice de qu t în lucruri sau în constituțiunea lor. Aqu stă vorbă nu se i  spre rău ca vorba *complot*. Republicanii, în Roma, bine-cuvintă *conspirația* lui Brutus în contra lui Cesar pentru libertate, întreprindere autorisat  de legile lor antice. *Conspirația* dar, nu e atunci de qu t u  unire, un concurs, sau chiar u  influință de diferenți cauze que *conspiră* pentru fericirea sau nefericirea h menilor, pentru gloria sau ruina unui Stat. *Conspirația* se atinge de multe ori de n sce pers ne private; queea que se distinge de *conjurați *.

Conspirația n'are în vedere dequ t persónele și u  schimbare în fața lucrurilor. Alberoni form  u  *conspirați * în contra regentului Franciei qua să i se i  autoritatea din m nă. Curtisanii, principii, regina, regele  nsu'si formară mai multe *conspirație* în contra Cardinalului Richelieu spre a se trage de subt autoritatea sea aspră și absolută. Quine-va *conspiră* qua să schimbe pe aquei que domnesc, pe aquei que commandă, pe aquei que guvernă, pe aquei que i u parte la lucrurile publice, prevenind aqueea que timpul ar fi făcut fără *conspirați *. Trec nd peste aqueste otare, va, *și* mai mult u  *conjurați * de qu t u  *conspire*

precum și fără uă unire de ajuns, săvirșindu-se criminile quelle mai nehomenóse, nu va fi de quāt un complot. Cu tóte aqwestea sūnt une-ori nisece *conspirație* quare, precum fu aquellea a mai multor nobili în contra lui Carol quel simplu și a familiei scelle țintesc la aquella'si scop ca și conjurațiile, ânsă cu alte [maniere, cu alte mijlóce, fiă în privința persónelor, fiă în privința întreprinderilor. Mi se cade a însemnă quó în cursul aquestui articol noi apropiaróm pe quāt stă putința înțellesul *conspirației* de al *conjurației*.

Conjurația are drept obiect să opere uă mare prefacere, uă revoluțiune de Stat, fiă în privința persónei suveranului legitim, fiă în privința drepturilor neviolabile alle autorității, fiă în formele proprieși caracteristice alle guvernului fiă în legile fundamentale și constitutive. Catilina își propune, în *conjurația* sea, quó va dărină pinó la quel din urmă dintre Romani și chiar patria sea, numai să 'și împlinescă dorința de a o subjugă.

Conjurația lui Bedmar preparó ruinarea republicei din Veneția. Viéța quellor mai mari personaje, regalitatea, religiunea unui Stat, tot fu amenințat în *conjurația* din Amboise.

Rienzi voiesce sa restabiléscă prin *conjurația* sea tribunalul și antica libertate a Romei în contra dēstituițiunei de atunci a imperiului. În întreprinderile qualificate *conjurației* reafăm mai tot aquel-

lea'și caractere și mai tot asemenea raporturi ca alle *conspirației*.

Cabala merge pe nisce căi oblice și accoperite; *complotul* pe nisce căi secrete și întunecóse; *conspirația*, pe nisce căi necunnoscute și demne de ură.

Se cade dar în *cabală* să existe arte; în *complot*, curagiu; în *conspirațiõ*, prudență; în *conjurațiõ*, cap și cutedantă.

Cabala e uă intrigă de condus; *complotul*, uă levitură; *conspirațiã*, un succes de preparat; *conjurațiã*, uă mare întreprindere a străbatte p'ntre mari pedici.

Historia imperiului byzantin fu într'un timp în delungat uă țesetură de *cabale*, de *comploturi*, de *conspirație*: de *cabale*, que sguđuirõ un thron șovăind spre a resturnà pe Cesari; de *comploturi*, que împărtășirõ sórta victimelor lor coronate între ferru și otravă, de *conspirație* precese, urmate, pedepsite sau rěsbunată prin alte *conspirație*. Nu se vedea aquí uă *conjurațiõ* propriu đisă, pentru quõ imperiul nu ținea la *imperator* și *imperatorul* nu ținea de quât la *cabală* și drepturile n'avea nici de cum tăria, nici tăria, drepturi; erà de ajuns un *complot* spre a formà uă revoluțiune și *conspirația* nu făcea de quât o depozițiune sau uă elecțiune legitimă.

Cabala imită de departe *conjurațiã*; *complotul* imită *conspirațiã* mai de apprópe. *Conspirațiã*

complotul n'au qua să dicem ast-fel de quât uă explosiune; secretul este tãria lor; *cabala* și *conjuratiã* urmédã dupõ quelle d'ântëiu și se petrec în fine pe subt ascuns.

Cabala duce la *complot*; *complotul* la *conspirațiõ*; *conspirațiã* la *conjuratiõ* și *conjuratiã* la *revoltã*.

De voim să mai vorbim despre *cabalã*, apoi nimic nu se face fără *cabalã*. De nu vommu arrestã de timpuriu *comploturile*, vommu fi ațișãtori, complici și în fine victime. Daqua *conspirațiile* ne fac să tremurãm, să ne plecãm, să cedãm, vommu deveni sclavi și batjocura *conspirației*. Daca vommu ertã *conjuratiile*, îndemnați de un spirit de prudință și de un simțimint de bunătate, aquéstã putem să o facem desfășurând deplina putere de a pedepsi, să o facem precum Ludovic XII a ertat pe Genovesi, dupõ que s'au suppus și s'au închinat, așteptându-se la uă pedépsã que le ar fi addus sabia rësibunãtóre.

31. CALENDAR, ALMANACH.

Đillele, așședate în fiã-quare lunã dupõ ordinea numeralã și în cursul fiã-quãreia septemãni, dupõ numele și semnele planetare, cu însemnãrile serbãtorilor, dupõ ritul ecclesiastic, fac tot obiectul lui *Calendar*.

mai *almanachul* quare e mai întins, coprinde nu numai observațiuni astronomice și prognostice despre

diversele schimbări ale atmosferei, ci încă și pre-
dicări de evenimente trase din astrologia judiciară;
cu cât mai virtos astăzi, quă, sub numele de *al-*
manach, se dau notiție în quare se pôte observă
prefacerile timpului în fiă-quare annu.

32. CANTĂTOR, CANTAREȚ.

Fiă-quare din auesti doi termeni anunțιά asse-
menea despre un hom que e însărcinat de a cântă;
ânsă se dice *cântător* pentru *cânlece* profane
și *cântăret* pentru *cântăreț* ecclesiastice.

Un *cântător* e dar un actor de operă quare nar-
redă, execută, jăcă role sau quare cântă în cho-
ruri tragedie și balletes puse pe tonul muziceii.

Un *cântăret* este un ecclesiastic sau un mirén
revestit în funcțiunile sélle de vestmîntul ecclesi-
astic qua să cânte în chorurile musicale pe quă
ține officiul divin.

Cântăreț se dice încă în înțelles figurat și poe-
tic, vorbind de un poet, ast-fel dicem: *Cântărețul*
Thracieii, quând vorbim de Orpheu; *cântărețul* The-
bei, quând vorbim de Pindar. Tot în înțelles figu-
rat și poetic luăm pe philomele sau alte passeri pe
quare le numim *cântăreți* ai pădurilor.

33. CARNASIER, CARNIVOR.

Aqueste două vorbe sunt nisele calificative generice ale animalelor care se nutresc cu carne.

Așa dar după valoarea etymologică, vorba *carnivor* înseamnă căreia mănca carne și *carnasier* care se nutrește cu densa. Quea d'ânteu anunțiază fapta, obiceiul și quea de a doia înseamnă appetitul natural, obicinuința, constanța.

Naturalistii, când vor să puia aceste două vorbe în opoziție, observă că *carnasier* se dice propriu de animalul pe care necesitatea naturei îl supune să se nutrească cu carne și care nu poțe viețui cu alt ce-va, pe când animalul *carnivor* se nutrește bine cu carne, fără a simți nevoia de a trăi numai cu acest unic aliment, elu viețuiesce încă și din producțiunile pământului.

Tigrul, leul, lupul sunt dar animale *carnasiere*. Homul, cănele, pisica sunt animale *carnivore*.

Animalele *carnasiere*, care au un natural feroce și un instinct sângețiu sunt arme cu nisele ghiare ascuțite și dinți tăioși, instrumentele lor de uccidere.

Animalele *carnivore*, care au arme mai puțin terribile și uă asprime mai puțin ardinte, ié parte și la selbătăcia queller d'ânteu și la blândețea fructivorelor.

Cu toate acestea chiar naturalistii aplică adesea epitetul de *carnasier* animalelor care sunt foarte *carnivore* și mai cu sémă homului. Asemeenea

ei definesc în stylul lor, ca în stylul ordinar, animal *carnasier* aquella quare face din carne nutrimentul său capital chiar prin naturalul său, quare o caută și o preferă la or-que alta, quare mănă mult și după obicei. *Carnivorul*, este adevărat, se nutrește și ellu cu carne, însă nu este condus de aquella'si natural, de aqueea'si necesitate, de aquella'si appetit de aqueea'si sălbătăciă.

P'ntre animalele *carnivore* se numesc *carnasiere* aquellea quare preferă carnea pentru or-que alt și mai mult de quāt altele.

Homul este, din tōte animalele curat *carnivore* quel mai *carnasier*.

Cibetta este naturalmente *carnasier*, însă necesitatea o face fructivoră; quând îi lipsese micile animale, passerile, sburătōrele, ea se mulțumeste de a viețui cu fructe și rădēcini. Rîmătorul este fructivor, însă ocasiunea îl face quāte uă dată *carnivor*, îi place sângele și carnea frescă; ellu mănă quāte uă dată copii și chiar puii săi.

Carnasier, e vorbă propriă și vulgară a limbei. *Carnivor* e uă vorbă de sciință, împrumutată de la Latini spre a distinge diferențele clasei de animale după nutrimentul lor. Țicem *carnasier* spre a califică curat și simplu un ast-fel de animal, țicem un animal *carnivor* spre a'l punne în opozițiune cu fructivor.

34 CER, PARADIS.

Aquesti doi termeni îi luăm în figurat, în stylul religios spre a arăta locul unde dreptii se adună înaintea lui Dumnezeu în queea-l-altă vieță.

Înălțarea, sublimitatea este tot que se consideră în *cer* cu tôte quă aquéstă vorbă în limba latină *coelum*; în quea hellenă *κοῖλος*, însémnă curat forma concavă a lucrului. Vorbă *paradis* que vine de la *pârades* din limba Chaldeilor, semnifică nă grădină plantată cu arbori fructiferi. *Paradisul* pămêntesc a însufflat ideea unui paradis spiritual.

Cerul este locașul propriu al gloriei; *paradisul* este al beatitudinii,² sau al fericirei.

Cerul este tabernaculul, templul, thronul divinităței. Acolo sântii vêd pe dumneșeu față în față; îl contemplă, îl adoră și îl glorifică. *Paradisul* e moștenirea, patria, cetatea prea fericitilor. Acolo dumneșeu vêrsă assupra alleșilor săi torrente nescurse de hunuri, de mulțumiri, de voluptăți, de plăceri neapuse. Dumnezeu este quare face *cerul*; fericirea cerescă, quare face *paradisul*. *Paradisul* este în *cer*.

Cată să ne luptăm spre a câștigă *Cerul*, acolo viengătorul își așteptă coróna gloriei. Cată să viețuim ca nisee sânti spre a obține *paradisul*: acolo

recompensa faptelor queller bune este preparată pentru toți.

Mahomet a făcut un *paradis*, ânsă promissionile s'elle n'ajunsero de quât la un *paradis* simțual.

35 CIVILITATE, POLITETE.

Aquestea sunt nisce maniere honeste de a lucra și a conserva pentru quei-l-alți hómeni în societate. Aquésta e, dice D. Duclos, expressiunea sau imitațiunea virtuților soțiale: este expressiune quând este veritabilă, este imitațiune quând este falsă.

A fi *polit* e mai mult de quât a fi *civil*; homul *polit* e dupo necessitate *civil* și homul simplu *civil* nu e ânco *polit*. *Politețea* produce *civilitate*, ânsă ea este affectată.

Civilitate se rappórtă la hómeni ca și cultul public la dumnezeu; ea este o mărturiă exterioră și simțibilă și se infățiședă prin nisce simțiminte interiore și ascuase. Prin aquest chip ea devine pretiosă, quoci a affecta din affaró uă bună voință; este a mărturi quó aquéstă bună voință urmédă să fiă din întru.

Politețea adaogă la *civilitate* aqueea que devoțiunea adaogă la exercițiul cultului public nisce încredințari de humanitate mai affectuósă, mai ocupată de interesele altora, mai căutată.

Civilitate este un ceremonial queși are regulele s'elle dupo ore-quare convențiuni soțiale; de

și nu putem ghici aqweste regule, ânsă le putem simți și atențiunea ajunge qua să le recunnóscem; elle differ dupò timp, dupò loc, dupò condițiunile persónelor cu quare intrăm în tractațiõ.

Politețea, dice D. Trublet, stă în a nu face nimic, în a nu dice nimic quare pòte displacce altora; a face și a dice tot que le pòte plăcé și aquésta să se facă prin nisce maniere și expresiuni quare să aibă în sine que-va nobil, voios, fin și delicat.

Un hom din popul, un simplu țerran chiar pòte să fiă *civil*, ânsă nu e dequât un hom de lume quare pòte fi *polit*.

Civilitatea prea mult ceremoniósă este asemenea ostenitóre și nefolositóre; affectia a făcut-o să fiă de multe ori suppusă, la falsetați și hómennii luminați au depărtat-o cu desevîrșire din societate. *Politețea* este scutită de aqwest prisos, cu quât e quine-va mai *polit*, cu atât e mai amabil; ânsă pòte să se și întemple quò aquéstă *politețe* atât de amabilă să nu fiă de quât artea de a face să i se accopere alte virtuți soçiale pe quare nici nu le are, ci numai affectă de a le imită într'un mod fals.

«Legislatorii din China, dice D. de Montesquieu voirò qua hómennii să se respecte mult, qua flă-quare să simțã în tot minutul quò are datorie de implinit către quei-l-alți hómenni, quò nu e nici de cum cetățen quare să nu spëndure în óre-quare

privințe de alt cetățén ; așa dar ei dederö regulelor de civilitate quea mai mare întindere. Ast-fel la populus chines, vede quine-va chiar pe hómennii deprin commune quö conservă între dênși nisce çeremonie ca hómennii de uă condițiune mai înaltă, miđloz fórte propriu de a insufflă blândețea, de a manșinne p'ntre popul pacea și buna ordine și de a depărtă tóte vițiurile que vin de la un spirit aspru. In adevěr, a scăpă quine-va de regulele *civilităței*, nu e óre a căută miđlocul de a'și înfăçişă defectele mai în voie ? *Civilitatea* prețuiesce mult mai bine în aquéstă privință de quăt *politețea*. *Politețea* lingușesce vițiurile altora, și *civilitatea* ne împedică de a dà pe alle nóstre de față ; aquésta e uă barieră que homenii pun între dênși spre a se împedică de a se corrumpe. "

„Adevěrata *politețe*, ñice D. d'Alembert, este francă, fără preocupățiune, fără studiu, fără mândriă și vine de la un simțimint interior al equalităței naturale ; ea este virtutea unui suflet simplu, nobil și bine-născut ; ea nu stă în adevěr dequăt a pune în voiea lor pe aqueia cu quari quine-va se află în relațiune. *Civilitatea* este fórte differinte, ea e plină de procedări fără nici uă înclinare și de atențiuni fără nici uă stimă. Ast-fel nu se cade nici uă dată să confundăm *civilitatea* cu *politețea* : quea d'ântéiu este fórte comună, quea de a doa

förte rară. Pöte quine-va să fiă prea *civil* fär'a fi *polit* și prea *polit* fär'a fi *civil*.

Adevărata *politețe* a quellor mari, după părerea D-lui Duclos, se cade să fiă *humanitatea*; a quellor de jos, recunoscința daqua quei mari o merită; a quellor de uă condițiö cu noi, stima și servițiul mutual. Să ni se însuffle în educațiunea noastră *humanitatea* și bine facerea și noi vommu avé *politețea* sau nu vommu avé nici de cum nevoie de dënса. Daqua nu vommu avé aquea *politețe* que s'annunțiă prin grație vommu avé pe aquea que infăciședă pe cetățen și pe homul honest; noi nu vommu avé *necessitatea* de a allergà la falsetate și în loc de a fi artificioși de a place, va fi de ajuns să fim buni și indulgenți, fär'a linguși slăbiciunile altora. Aqueia cu quari ammu avé asemenea purtări, nu vor fi nici îngömfați de mândriă, nici corrumpti, ci din contra vor fi recunoscători și vor deveni mai buni de cum au fost.

36. CIVISM, PATRIOTISM.

Aqueste doë vorbe infăciședă *ideea* amórei de patriă și de concetățeni sei.

Usul vine de acolo qua să adoptăm și să consacram vorba *civism* pentru-quö lipsea din limba noastră; este cu atât mai interesantă de a'i dà *valórea* cuvenită, cu quât ea differe de *patriotism* cu quare o confundă adesea prea mult.

Civism se derivă de la *civis* (cetățen), 'și a luat numai terminațiunea grécă *ἴσως* que semnifică știință, methodă. Ca quând ammu dicce știința cetățenului, a locuitorului din cetate, quoci aquéstă vorbă cu derivatele sélle nu pot fi luate dequât în aquest înțelles particular. In fine cetățenul e homul quare se desvóltă la concetățeni sêi și 'i serve cu tóte miđlócele que'i stă în puterea sea.

Patriotism, de la *patrius*, cu terminațiunea synonymului sêu, semnifică profesiunea amórei de patriă.

Patriotul e aquella que'si amă patria și națiunea sea *patriotismul* e aquea virtute pusă în acțiune. *Patriotismul* se arată în consilii și în campuri.

Prin que fatalitate se cade óre qua populii să fiă tot-de-una încellați de quel d'ântêiu ambițios que se serve cu vorba *patriotism*, al quăruia abus 'ia descóperit adesea magia? Pretextul de a servi patriei sélle înălțò pe Pericles și tyranii Corinthului. Nu e conquerant de la Alexandru pînò la Atila, quare să nu fiă accóperit proiectele sélle cu aquest vèllu sacru. *Patriotismul* allungò pe Tarquini din Roma, ânsè autoritatea se conservò. *Patriotismul* armò mânele lui și formò liste de proscrisi. Cu numele de patriotism, Sylla își acoperi nêlegiuirile sélle. Sylla... da... e pòte singurul hom quare 'și a appërat criminile sélle. In numele *patriotismului* și sub drapellul Romei, Cesar învinse

Roma și subjugò universul; toți tyranii que apăsărò aquéstă vorbă sacră, toți fără excepțiune pinò la Cronwel, luarò titlul de protectori ai patriei lor.

Adevăratul *patriot* este homul pacibil quare într'ună carriera mai puçin strălucită, offere cetățenilor sêi un ajutor neinteresant și se honoră prin acte de *civism*. Ellu se distinge prin exercițiul tutilor virtuților soçiale și e homul quel mai desevârșit bun.

37 .COMMERCIU, NEGOT, TRAFICARE.

Negoțul se attinge de affacerile bancei și alle marfelor, *commerciul* și *traficarea* se atting numai de affacerile marfelor, cu aquéstă differință quò *commerciul* se face mai mult prin vindere și cum pèrare și *traficarea* prin schimb.

Commerciu, în limba latină se dice *commercium* și semnifică *ad litteram* schimb de marfe. *Commerciul* se face tot-de-una printr'un schimb immediat; qua să generalisăm ideea, schimbul se face dupò valòrea obiectului. In ver-que înțelles aquéstă vorbă exprimă un schimb, uă comunicațiune reciprocă.

Negoț, vine din limba latină *negotium*. Aquéstă vorbă e compusă de etymologisti din *nec* și *otum* și însamnă perdere de petrecere, de affaceri, de ocupațiò; ocupația, exercițiul e profesiunea *commerciului*.

Traficare, e vorbă trasă de Menage din limbă

italiană *traffico*; noi, ca și italienii, o adoptăm de la *traficum*, vorbă derivată din antica latinitate și însemnă: *faccere*, mișcare, lucrare, pe acolo, pe dincolo, pe din afară, de departe. *Traficare* e *commerciul* sau mai bine transportul făcut de la un loc la altul; în particular însemnă *commerciul* făcut în țări depărtate și se dice *traficarea* marfeilor din India și q. l. t. Ânsă ne ammu mărginit mai mult a primi ideea de *întreprunere* sau *midlocire*, termin foarte analog cu vorba *traficare* și foarte propriu a însemna fapta revîndătorului que se pune midlocitor între primul vîndător și consomator de a transporta de la unul la altul uă marfă, un obiect de possessiune. Spre exemplu aqueea que face banchierul și banca e definită de Vocabuliști *traficare* de argint sau precupețire cu bani.

Commerciul e schimbul unor prețuri drept alte prețuri eguale sau a unor obiecte echivalente și quare se plătesc și unul și altul. *Negoțul* e lucrarea exercitată la serviciul *commerciului*, sau aqueastă parte a *commerciului* exercitată de nisce hómoeni închinați întreprinderilor, îngrijirilor și lucrărilor aquestei profesiuni; așa dar e nedrept quând dicem *commerciul* spre a arăta corporele aquestor agenți quari nu fac în adevăr tot *commerciu*, ci serve numai *commerciul* și aquesta ar fi mai mult *negoț*.

Traficarea e aquel *negoț* quare face să trecă din loc în loc sau din mână în mână, sau quare face

să circule cutare sau cutare obiect particular de *commerciu* prin nisce agenți intermediari puși între primul vîndător și ultimul cumpărător. Ast-fel aquéstă vorbă nu exprimă de quāt un serviciu particular al *negotului* mărginit la órc-quare industriă și *commerciu*, precum e *commerciul* mētăsurilor și al lánurilor.

Commerciul e aquea comunicațiune complectă, quare îmbrășiședă tóte speșele de schimburi que se fac în tótă întinderea circulației, de la începutul producerei pînó la consomațió, de la cultivatorul sau proprietarul que și vinde productele de crude, și quare e primul *commerciant* făr a fi negoțator pînó la consomatorul que și termină schimburile făcënd ultima cumpărătóre a lucrului pentru interesul sēu. *Negotul* e un serviciu particular que dă *commerciului* agenți, persóne intelliginți, luminate și laborióse, scutind pe producători sau fabricanți și pe consomatori de ostenéla de a se appropia unii de alții prin vînțările și cumpărările lor, calculând și cumpánind miđlócele unora cu interesele altora qua să le unéscă împreună, combinând și îm-mulțind chiar schimburile in differinți locuri, în differinți țērri spre a face mai favorabilă vîndarea productelor, formând în fine speculațiunile și executând operațiunile necessarii spre a conlucce obiectele de la un termin la altul cu mai multă economiă și înaintare posibilă. *Traficarea* quare este cu desēvirșire mai mărginită în industria sea, in

cunnoscințele sélle, în întreprinderile sélle, în speculațiunile sélle, în operațiunile sélle, stă în a cumpără acolo uă marfă și a o revinde apoi aici cu profit, pe când *negotul* face adesea printr'ua lungă căllătoriă și cu mare ostenelă mai multe schimburi differinți spre a ajunge să avem marfa que așteptăm.

Commerciul are uă mulțime de împărțiri: *commerciu interior*, *commerciu exterior*, *commerciu maritim*, *commerciu cu ridicata*, *commerciu cu mărunțișu*, *commerciu mare*, *commerciu mic*, *commerciu de provisiuni*, *commerciu de marfe* și q. l. t. *Negotul* se ie într'un mod generic, ânsă are și ellu împărțirile sélle: *negot* cu ridicata și cu mărunțișu și q. l. t. și mai cu sémă are nisce împărțiri relative sau la înterés sau la arti: *negot bun*, *negot lucrativ*, *negot necunnoscut* și q. l. t.

Traficarea se face și cu ridicata și cu mărunțișul, ânsă cu specificațiō de cutare sau cutare marfă, *traficare de bani*, de chârțiă, de mătăsării, de bonete și altele.

Vorba *commerciu* serve tot-de-una a însemnă uă comunicațiune reciprocă de cugetări, de sciințe, de simțiminte, de intelligență, de servițuri, de ajutore unde fiă-quare dă, priimesce, întorce și q. l. t. Se dice âncō *commerciul* lumei, al vieței, adicō relațiunile que avem în lume cu quei que se află în vieță, *commerciu* între învęțați, între doi amici, în-

tre niște soți, adică comunicațiunea que există între niște hómeni învățați, între nisce amici, între un bărbat și uă femeie. Aquéstă vorbă se ie și spre bine și spre rău: *un commerciu* pôte fi ertat sau neertat, bun sau rău, innocent sau criminal.

Negoțiare, negoțiatiö se ie spre bine când e vorba de affacerile publice sau private. *Negoțiäm* sau inchieiäm un tractat, uă alianță, un maritagiu, uă împăciuire.

Vorba *negotj*; întörsă din înțellesul său propriu, se ie förte spre rău, cum daqua interesul unui negoțiator ar fi tot-de-una în desbattere cu interesele persónelor que tractă cu densus: ast-fel dicem quö un usurier întreprinde un *negotj* urit. Vorbind de assemeni hómeni ascunși și bänuiți, întrebăm de que *negotj* se țin aquei hómeni?

Traficarea e prea adesea întrebuintată spre a arătã nisce mușterii rëi și interesati, ca când n'ar vedé quine-va în *traficare* de quät venalitatea sau uă mică industriă însufflată numai de interes, țin-tind la folos. Se fac *traficări* de amicitia, de bine-faceri, de laude, de mulțumiri, de virtute, de amóre și q. l. t. Töte aquestea insémnä vindere.

Se *trafică* virtutea, amórea, dice la Bruyére. Töte aquestea sunt de vindut între hómeni.

38. CONFRATE, COLLEG, ASSOȚIAT.

Ideea de unire este comună la aquești trei termini, însă ea e înfățișată sub nisce considerațiuni differinți.

Confrății sunt membrii unui corpore religios sau politic; *collegii* lucrădă împreună la aqueea'și operațiune, fiă după voie, fiă după óre-quare ordine superióră, asociații au un obiect commun de interes.

Fundamentul necessariu al unirei între *confrății* este stima reciprocă; între *collegii*, intelligința; între *asociații*, equitatea.

Este de mare importanță la liniștea noastră personală qua să viețuim cu *confrății* noștri, să captivăm stima lor, să le accordăm pe a noastră și daqua ei ne o refusă, să conservăm quel puțin buna cuviință.

Este de mare importanță la succesul operațiunilor unde noi suntem încărcați de a concură qua să ne înțellegem cu *collegii* noștri, qua să le comunicăm tot-de-una scopurile noastre, qua să respectăm adesea pe alle lor și daqua noi suntem nevoiți de a le contradicce sau de a resistă, să o facem cu quea mai bună manieră. Conduita lui Cicerone în privința lui Antoniu, collegul său în consulat, este un model de conduită în aquest cas.

Este de mare importanță la interesele noastre proprie qua să respectăm pe aqueia cu quari sunt

uniți *associații* noștri, să le însufflăm încredere prin alle năstre principuri, să confirmăm astă încredere prin equitatea noastră și daqua perderea nu e excessivă să facem chiar óre-quare sacrificiuri spre a întempinã pretențiunile lor.

39. CONSIDERAȚIA, REPUTAȚIA.

Să nu confundăm nici de cum înțellesul vorbei *considerățiõ* cu al *reputăției*; *reputația* e în genere fructul talentelor sau al dibăciei, *considerația* e lipită de pozițiõ, de credit, de avere, sau de necesitatea que avem de alții.

Un ministru necapabil de postul său are mai multă *considerațiõ* și mai puțină *reputațiõ* de cât un hom litterat sau un artist celebru. Un hom avut și stupid are mai multă *considerațiõ* și mai puțină *reputațiõ* de cât un hom de merit neavut.

Corneille avea *reputațiõ* ca autor al bucăței teatrale numită Cinna și Chapelain; *considerațiõ*, ca împărțitorul grațiilor lui Colbert. Newton avea *reputațiõ* ca inventor în sciințe și *considerațiõ* ca director al monetei.

Etõ, dupõ ideea D-nei de Lambert, differința ideilor que dau a queste doë vorbe.

Considerația vine de la effectul que calitãțile năstre personale fac assupra altora; daqua a queste sunt nisce calitãți mari și înalte elle ațiã ad-

mirația ; daqua sunt nisce calități amabile și înduplecătore, elle nasc simțimîntul amicitiei.

Se bucură quine-va mai mult de *considerațiō* de quāt de *reputațiō*; una e mai appropē de noi și alta mai de parte. De și *reputația* e mai mare, se simte ânsē mai puçin și rar se preface într'ua posessiune reală.

Noi obținem *considerația* aquellora que se appropiă de noi și *reputația* aquellora que nu ne cunosc. Meritul ne assicură stima hōmenilor honești, și influința sōrtei nōstre, assicură pe aqueea a publicului.

Considerația este venitul meritului din tōtă vieța și *reputatia* e adesea dată unei fapte lucrată dupō întēmplare; ea spēndură mai mult de fortună. A sci să profităm de ocasiunea que ea ne înfăciședă, uă faptă strălucită, tōte aquestea sunt în voiea renumelui; ea se incarcă cu faptele quelle mai mărețe, ânsē întindēdu-le și celebrându-le, ea le depărtedă de noi.

Considerația, que ține de calitățile personale e mai puçin întinsă; ea ține mai mult de moravuri de quāt *reputația* quare quâte-ua-dată nu e datore de quāt vițurilor bine așședate și bine preparate sau alte ori criminilor quellor mai illustre.

40. CONSOMARE, CONSUMARE.

Mai mulți din scriitori noștri au confundat a-quești doi termeni, de și au nise semnificări prea differenti.

„Queea que a produs mai multă eróre, daqua nu mă încellu, dice D. de Vaugelas, este quõ și uã vorbã și alta înfăciședã înțellesul și semnificarea de a *sëvîrși un lucru*; așa dar ei au cređut quõ vorbele *consomare* și *consumare* au aquella'și înțelles. Cu tóte aquesta existã uã differentã străină între aquesta doë speçe de *sëvîrșire*, quõci a *consumã* va să dicã a *sëvîrși un lucru*, dărimându-l, desființându-l, nimicindu-l, și a *consomã* este a *sëvîrși un lucru* puindu-l în adevërata sea perfecțiune și întregime.

Un hom *consomat* (desëvîrșit) în sciințe nu 'și a *consumat* (chieltuit) timpul sêu în nelucrare sau în deșertăciune.

Quând *consumãm* patrimoniul nostru în desfrênări, să nu mai sperãm quõ vom *consomã* vre uã datã vre un stabiliment honorabil.

41. COSMOGONIA, COSMOGRAPHIA, COSMOLOGIA.

Cosmogonia e sciința formațiunei universului. *Cosmographia* e sciința que însemnã construcțiunea, figura, organizațiunea și rapportul tutulor părților que compun universul. *Cosmologia* este curat

uă physică generală și raționată, quare far' a intra în amănuntele descrieri a faptelor, examină din partea metaphysică chiar rezultatele aquestor fapte, face să s'arate analogia și unirea que au între dênsele și stăruiesce prin a descoperi uă parte din legile generale prin quare universul este guvernat ¹⁾).

Cosmogonia raționédă assupra stărei variabile a lunei din timpul formațiunei sêlle; *cosmographia* expune, în tôte părțile și relațiunile sêlle, starea actuală a universului întreg și *Cosmologia* raționédă assupra aquestei stări actuale și permanente. Quea d'ântéiu e basată pe păreri, quea de a doa e curat historică și quea de a treia experimentală.

În ori-que mod ș'ar închipui quine-va formațiunea lunei, nu se cade nici uă dată să se depărtețe de doē mari principuri: 1° de al creațiunei, quōci se înțelege fôrte limpede quō materia nu pōte ea ênsă și să și dea existența și prin urmare o are priimită de la altă parte, 2° de al unei inteligențe supreme quare a președut nu numai la creațiune, ci âncō, și la organizarea părților materiei în virtutea quăreia s'a format aquéstă lume.

¹⁾ Aqueste trei vorbe au de rădăcină comună vorba grēcă κόσμος, lume, la quare adăogăm γένομαι nasc pentru quea d'ântéiu; γράφω, descriū pentru quea de a doa și λόγος discurs, raționament, cuvînt pentru quea de a treia: étō quâte trelle etymologiele.

Aqueste două principuri înființate uă dată, pôte-
quine-va să dea drum părerilor philosophice, cu at-
tențiunea ânsă de a nu se depărta nici de cum de
systema *Cosmogoniei*, adică de aqueea de quare Ge-
nesia ne arată quô Dumnezeu a lucrat la forma-
țiunea differinților părți ale lumii.

Cosmographia, în definiția sea generală, îmbră-
șișcă cum se vede tot que s'attinge de physică.
De aqueea *cosmographia* are două părți: astronomia,
quare ne învță să cunnoscem structura cerurilor și
organizarea stellelor și geographia quare are de ob-
iect descrierea pământului.

Cosmologia este sciința lumii sau a uuiversului
considerat în general; universul e un tot guvernat
de uă intelligință supremă și alle quăruia mișcări
sunt combinate și modificate de aquestă intelligință.

Folosul principal que suntem datori să tragem
din *cosmologiă*, este de a ne înălța, prin legile ge-
nerale ale naturei, la cunnoscința autorului său. a
quăruia înțelepciune a stabilit aceste legi, ne a
lăsat să vedem que este necessariu să cunnoscem
pentru binele și mulțumirea noastră și ne a ascuns
restul spre a învță quô nu e dat noă să pătrun-
dem tôte cu mintea.

42. CRESCERE ADĂOGARE.

„Lucrurile *creșc*, dice abbatele Girard, prin nu-
trimentul que ieu depe locurile unde sunt semăna-

te; elle s'adaogă prin adunarea lucrurilor de aque-
ea 'și specă. Semințele cresc, recolta s'adaogă.
«Cu cât de bine se cultivă uă grădină, cu atât ar-
borii *cresc* mai mult și veniturile s'adaogă și mai mult.
: Vorba *crescere* nu semnifică dequât mărirea lu-
crului. Vorba *adăogare* face să simță quō aqués-
tă mărire e causată de uă nuouă quantitate que vi-
ne mai la urmă. Ast-fel, a đicce quō gîrla *cresce*,
este a đicce numai quō ea se înflă mai mult, fă-
r'a exprima quō ea se înflă prin venirea unei nooi
quantități de apă, ânsă a đicce quō gîrla s'adaogă
este a đicce quō vine uă nuouă quantitate de apă
que o face să *s'adaoge*. Aquéstă differință e fôrte
delicată, de aqueea se serve quine-va cu indiffe-
rință de vorba *crescere* sau *adăogare* în multe oc-
casiuni unde aquéstă delicatețe de allegerea cuvîn-
tului nu e de nici uă importanță precum în exem-
plul que viu a cita și unde putem đicce: gîrla *cres-
ce* și gîrla *s'adaogă*, cu tôte quō fiă-care din a-
queste vorbe își are acolo ideea sea particulară.
Ânsă sunt alte ocasiuni unde este a-proposito și
quâte uă dată necessariu de a lua în băgare de sé-
nră ideea particulară a acestor vorbe și de a fac-
ce uă allegere între aquesti doi termini după pu-
terea înțellesului que voiesce quine-va să dea cu-
vîntului sêu.

«Tôte pasiunile nasc și cresc cu homul, ânsă
sunt unele que n'au de cât un timp și quare du-

pö que s'au *adăog*at pînă la óre-quare etate, scad și dispar de uă dată cu puterea naturei ; sunt altele quare țin tótă viéța și quare *adăogăndu-se* tot de-una devin âncö mai tari la bêtrânețe de quât la junețe.

«Amórea que se formă din copillăriă *crește* cu etatea nóstră. Adeveratul curagiu nu e nici uădată fanfarou, ellu *s'adaogă* în fața unui pericol. Ambițiunea *crește* precum și averile *s'adaogă*.

«Este ușor de a cunnósce din tóte aqueste exemple, quö una din aqueste vorbe are nisce locuri que nu convin nici de cum quellei-l-alte, quöci quare e persóna atât de pucin delicată în expressiuni qua să nu simță prin gust natural, de nu prin cugetare quö e mai bine de a đicce: ambițiunea *crește* pre quât și averile *s'adaogă*, în loc de a đicce ambițiunea *s'adaogă* pre quât și averile *crește*?

«Daqua nu e nevoie de a simți aquéstă delicatețe, este anevoie de a explica rațiunea ; se cade dar să fim pucin intelliginți și să allergăm la ideea propriă que viu să expuiu mai bine pre quât mi-a fost putința, quöci în fine la vorba averile, quare consistă în mai multe diverse lucruri, que se reunesc în possessiunea unei singure persóne, vorba de *adăogare*, quare cum s'a đis, însémnă adunare de uă nuouă quantitate, convine mai bine de quât *creștere* que nu însémnă curat de quât mărirea unui lucru unic, făcut prin nutriment. Aquéstă putere de

semnificațiō este rațiunea pentru quare vorba *creștere* figură fōrte bine în aquest loc cu ambițiunea quare este uă singură passiune que bunurile fortunei se par a servi de aliment spre a o sustinne și a o mișcă cu mai multă tăriă și ardōre.

„Obiectele materiale *crește* printr'uă adunare interiōră și mechanică, quare face esența nutrimentului propriu și real; elle *s'adaogă* prin simpla adunare exteriōră de uă nouă quantitate de aquea și materiă. Obiectele spirituale *crește* printr'uă speță de nutriment luat în înțelles figurat; elle *s'adaogă* printr'uă adunare de grade duse pînă la un punct ōre-quare.

„Oul nu începe a *crește* în ovariu de quāt at-tunci quând feconditatea l'a addus în stare să primescă nutriment și quând voluminele s'eu este fōrte *adăogat*, spre a causă schimbare în membrana que îl coprinde.

„Orgoliul nostru *crește* pre quāt ne înălțăm și *s'adaogă* quāte uă dată pînō acolo quând însufflăm ură la tōtă lumea.“

Ast-fel *creștere* înțellegem a mări sau a înălță, a spori sau a dobîndi mai multă înălțime sau lungime, cu uă soliditate proporționată, prin nutriment sau prefacerea substanței, sau prin producerea unei noi substanțe în ênșu și lucru. *Adăogare*, este a se mări în ver-que înțelles ar fi a deveni mai considerabil, a câștigă sau a dobânda în ore-

quare calitate, prin adunare, amestecul și incorporarea unei materii sau a unei nouă cantități.

1. *Crescere* are în sine un înțeles determinat și complet fără a avea nevoie de o altă adunare de care să se speze spre a fi întins cu perfecțiune. *Adăogare* are un înțeles necomplet și nedeterminat, pe care se cade să-l așezăm printr'oa adunare înadinsă sau arătată de originalul unui text.

Cată să explicăm în que înțeles sau sub que rapport s'adaogă un lucru; este știut quă lucru quare *crește* s'adaogă în înălțime, în soliditate sau în grosime.

Plantele, puii animalelor *crește*, înțellegem în această singură vorbă quă ei devin mai mari. Comerțul productelor s'adaogă, adică prețul lor. Răul s'adaogă, adică puterea lui. Cată dar să avem o idee accesoriă spre a-i da un înțeles.

Vedem în aceste exemple și în quelle următoare quă este aquellași lucru quare *crește* și quă este calitatea sea quare s'adaogă.

Girila *crește*, adică ea se înflă; girila s'adaogă, adică ea se înalță, se îngrășă, se întinde.

Incendiul *crește*, quând ellu se înalță către cer cu quea mai mare vîlvore de flacără sau de fum; ellu s'adaogă; quând se întinde, quând căștigă putere și atacă noă obiecte.

De aquil tragem oă consecință quă în înțeles figurat vorba *creștere* se dice încă în particular de

obiecte la quare putem applica naturalmente ideea de înălțime și quō vorba *adăogare* se cuvine obiectelor que ar facee să nască uă idee contrariă.

Așa dicem generositatea *crește* într'un sufflet mare, lașetatea *s'adaogă* într'un sufflet mic.

Este lucru simțit quō vorba *adăogare* pe lîngă proprietatea que are de a exprima *adaosul* la înălțime, pôte adesea să țiiă locul vorbeii *creștere*; dar *creștere* restrins în ôre-quare dimensiunii, nu pôte să fiă asemenea cu verbul a *adăoga*.

2° «Lucrurile *crește*, dice abbatele Girard, prin nutrimentul que elle prilmesc; elle *s'adaogă* prin adunarea que se face din lucrurile de aqueea și speță. Distingerea sea e dréptă, ânsă nu se prea unesce cu ideea sea quând arată quō *creștere* semnifică mărimă și *adăogare* însamnă readăogarea unei nouă materii.

Cu tôte aquestea și una și alta închipuesc și arată uă nouă materie sau uă nouă cantitate, în fine autorul explică quō vorba *creștere* se operă printr'ună adunare interioară și mechanică, iar vorba *adăogare* printr'ună adunare exterioră.,»

3° Vorba *creștere* anunțiiă âncă uă dezvoltare succesivă, uă înaintare progresivă, uă înmulțire graduală. Vorba *adăogare*, fără a depărta aquéstă gradațiō și aquest progres, nu o quere, nici nu o admite. Așa dar quca d'ântēiu e prea bine usat quând s'attinge de diverse *creșteri*, de *creșteri* de

terminate, regulate, periodice. Quea de a doa. când s'attinge de un *adaos* simplu sau de diverse *adăogări* vage, neregulate și întâmplătoare.

43. CRITICA, CENSURA.

Critica se aplică la scrierile litterare; *censura*. la scrierile theologice, sau la propuneri de doctrine sau la moravuri.

Critica este examenul raționat a unei opere de ver-que natură ar putea fi; *censura* este uă condamnăiō precisă și modificată pentru aquella quare vulneredă veritatea sau legea. Așa dar *critica* pôte să se întindă pinō la operele theologice și *censura* pôte să fiă și pentru operele curat litterare

A đice de uă *systemă* quō e réu așședată sau desmințită de experiință; a đice de un princip de grammatică, de poetică, sau de rhetorică quō e fals, sau quō are un înțelles mai puțin general este *censură*: a proba quō lucrul este așa precum s'a descris este *critică*. Se cade să *criticăm* cu gust și să *censurăm* cu moderațiune.

44. CULPA, CRIMINE, PECCAT, DELICT, NELEGIUIRE.

Culpa ține de caracterul neputinței homenesci; ea merge pinō în contra regulelor prescrise de datoriă. *Criminea* plécă din răutatea ânimei; ea este în contra legilor naturei. *Pecatul* se đice numai în raport cu preceptele religiunei; ellu merge în con-

tra mișcărilor conștiinței. *Delictul* plécă din nesupunere sau din resculare în contra autorității legitime; ellu este uă violare de lege civilă și étö pentru que aquéstă vorbă e trasă din stylul palatului. *Nelegiuirea* vine din sceleratețe și dintr'uă corumpere întrégă a ânimei, ea vulnerédă simțimintele humanității, calcă credința și atacă securitatea publică. Furiile mâniei și intrigele amórei sunt nisce *culpe*; calomniele și ucciderile sunt nisce *crimine*; minciunile și judecățile nedrepte sunt nisce *pécate*; duelurile și contrabandele sunt nisce *delicte*; incendiile și otrăvirile sunt nisce *nelegiuiri*.

Cată să ertăm *culpa* sau greșéla, să pedepsim *criminea*, să nu decidem nimic assupra *pécatului*, să examinăm natura *delictului* și să ne inspăimântăm de *nelegiuiri*.

Culpă, *crimine* și *nelegiuiri* înfăcișédă uă faptă rea, relativă la gradul răutăței; *culpa* e mai puțin gravă de quât *criminea*; *criminea* mai puțin gravă de quât *nelegiuirea*. *Criminea* este quea mai mare din *culpe*; *nelegiuirea* quea mai mare diu *crimine*.

Legile n'au decis mai nici de cum pedepse în contra *culpelor*; elle au rânduit pedepse pentru fiă quare *crimine*, elle ajung une-ori în cađul de a le inventa spre a pedepsi *nelegiuirile*.

Sunt *culpe* mai mult sau mai puțin grave, *crimi-*

ne mai mult sau mai puţin mari, *nelegiuiri* mai mult sau puţin crunte.

Pecat şi *delict* înfăţişedă uă faptă rea, relativă la diferenţa legilor que sunt violate şi a persoanei offensate. *Pecatul* offensă pe Dumnezeu pentru quô e uă violare a legii divine; *delictul* offensă societatea pentru quô e uă violare a legilor civile.

Dumnezeu a accordat Bisericei puterea de a lega şi a deslega *pecatetele* şi puterilor pământului, dreptul de a judica şi a pedepsi *delictetele*. *Pecatul* şi *delictul*, după gradul răutăţii, sunt nisce *culpe*, nisce *crimine* sau nisce *nelegiuiri* şi aqueea'şi urită faptă pôte fi un *pecat* subt un punct de vedere şi un *delict* subt un altul.

45. CURĂ, VINDECARE.

Facem uă *cură* şi procurăm uă *vindecare*. Quea d'ântéiu vorbă are mai mult rapport la răul de quare suffere quine-va şi la fapta aquelluia que tractă pe pătimaş. Quea de a doa are mai mult rapport la sănătate şi la starea pătimaşului que tractăm. Țicem de *cură* quô e plăcută, atunci succesul face honóre aquelluia que a întreprins-o; Țicem de *vindecare* quô e iute şi perfectă, atunci e tot que dorim în timpul sufferințelor nóstre. Vorbim de améndoë quô sunt ușure sau anevoie de sevêrșit. Se pare quô *cura* n'are drept obiect de quât pătinele înrêutătite şi obicinuite, pe quând *vindecarea*

se atinge de maladiile ușuri și de pucină durată.

Cu cât răul e învechit, cu atât *cura* e anevoie de întreprins. Adesea suntem datori *vindecarea* noastră mai mult la puterea temperamentului de cât la efectul remediilor.

Rellele incurabile nu sunt numai aquellea pentru quare *cura* e în adevêr fără putere, ci âncă și aquellea pentru quare nu scim maniera cum să procurăm uă *vindecare*.

D

46 DAR, PRESENT.

Diferința caracteristică a acestor vorbe, de și prea simțibilă, n'a fost mai bine pricepută de synonymiștii francesi pe cât a fost de synonymiștii latini.

«Aqueste vorbe, țice D. d'Alembert, semnifică aqueea que dă quine-va altuia fără a fi obligat. *Presentul* e mai puțin considerabil decât *darul*.»

D. Beauzée cugetă quă quea d'ântéiu și principală differință a acestor doă vorbe spëndură în aquéstă proporțiune. Calepin țicea quă *donum* din limba latină, adică *darul* s'aplică la locuri mai mult considerabile și *munus*, adică presentul, la lucruri mai puțin importante.

Aquéstă suppozițiă mi se pare fără themeiu, sunt *presenturi* avute și mărețe și *daruri* modice și ușóre.

Un *present* de 1 sută mii taleri sau de o lădiță cu diamante, e fără îndoință mai considerabil de quât *darul* unei colibe accoperită cu paie sau a unui stânjin de loc.

D. d'Alembert adaogă quă presentul se face persónelor mai puțin considerabile, affară quând e vorba de Dumnețeu. D. Beanzée judică quă aquéstă calitate nu e nici de cum neappărată de a se at-

tribui la înțelesul vorbei *present* și eu mă unesc cu dânsul.

D. d'Alembert țice ellu ênsu'și quô principii își fac reciprocamente presenturi prin ambasadorii lor; nu e nici decum între dênșii inequalitate de persóne. Se cuvine să țicem *darurile* lui *Dumnezeu*, *darurile sântului spirit*; nu póte fi vre uă inferioritate mai mare pentru aquella quâruia facem un *dar*.

Regii și suppușii lor, seniorii și vasalii lor, quei mari și quei mici își fac assemenea *daruri* și *presenturi* unii către alții.

Vorba *dar* la Hebrei, la Celți, la Greci, la Latini și în limba nóstră chiar, însamnă fapta de a da gratis, sau lucrul dat gratis prin oppunere de înțelles quând dăm un lucru drept un preț, drept un salariu, drept câștig sau drept condițiune de a respunde uă sumă de bani. *Present* semnifică *darul* făcut *present*, aqueea que se presentă în *dar*, aqueea que se dă din mână în mână. Se țice *present* pentru un *dar*, făcut present sau presentat, precum țicem *present* în loc de timp present.

Semnificația propriă a vorbei *present* nu mai este dar îndoitóre.

Abbatele Girard arată astă semnificațiô, țicând quô vorba *dare* însamnă mai mult actul de voință que transportă chiar în aquella'și moment proprietatea lucrului și *presentare* însamnă fapta exterióră a mânei sau a gestului spre a lăsa lucrul cu quare vo-

iesce quine-va a transporta proprietatea lucrului.

În Orient, nu întemăpînă quine-va pe principii de quât cu mânele încărcate de *presenturi*.

Facem *presenturi* la nuntă, *presentăm* un paner. Mirii își fac daruri mutuale prin contracte, ei s'as-sicură unul pe altul în fiitor pentru proprietățile lor.

Facem *dar* ânima noastră și nu o facem *present*, quôci quine-va cede numai puterea fără a lăsa lucrul.

Usul de a face la anul nou *presenturi* la veci-ni noștri, la amicii noștri, la patroni noștri este atât de vechiu și general, în quât se pare însufflat de natură spre a restrînge legăturile unei societăți intime.

Usul de a face, murind *daruri* de ver-que speçă bisericeilor, devenisse altă dată atât de general și atât de sacru în Francia, ca și la noi, în quât se făcù una din condițiunile necessarii la validitatea testamentelor.

Micele *presenturi*, țice proverbul, întrețin ami-ciția. *Darurile* nemoderate, țice un scriitor antic, fac ingrății insolenți.

Fiind-quô *darul* are drept scop particular folosul aquelluia quăruia se face, se face *dar* mai mult din lucruri folositóre, fiind-quô *presentul* e mai mult offerit din dorința de a place persoanei quare'l priimesce; de aqueia facem *present* mai mult lucruri plăcute. Așa dar țicem mai mult *darurile*

Cererei și *presenturile* Florei, după observațiunile D-lui d'Alembert. Țicem încă în privința foloșelor que ne vin de sus: O *dar* ceresc! înțelepciune prevădătoare! țicem asemenea quând se attinge de uă plăcere a sufletului nostru: O *present* ceresc! O divină amicitia! Ânsă nu e de ajuns a țicce după cum se crede quă *darul* ar fi având în sine ênsu'și uă necesitate absolută și *presentul* uă plăcere curată.

Tôte aqweste diverse rapporturi accessorii, secundarii, accidentelle sunt și cată să fiă tot-de-una în vorbire subordonate la ideea propriă și primitivă a terminilor și aquêsta vine din aquea idee capitală quă se cade să judicăm despre regularitatea relațiunilor lor.

47. DARE, PRESENTARE, OFFERIRE.

Ideea de *dar* este fundamentul essential și comun quare face synonymă semnificația aqwestor vorbe în multe ocasiuni, ânsă *dare* înfățisêdă ideea de familiaritate; *presentare*, ideea de respect; *offerire* ideea de religiune. Noi *dăm* un lucru servitorilor; *presentăm* respectul nostru domnitorilor și *offerim* viêta noastră lui Dumnezeu.

Noi putem să *dăm* aquea que este al nostru, să *offerim* aquea que este în puterea noastră; ânsă une-ori *presentăm* aquea que nu e nici al nostru, nici în putința noastră.

Dare înseamnă mai pozitiv actul voinței que transportă acum proprietatea lucrului.

Presentare înseamnă curat acțiunea exterioară a mânei sau a gestului. *Offerire* exprimă în particular mișcarea âniei.

Averea, ânima, stima se *dau*. Respectul, pâinea bine-cuvîntată*) se *presentă*. Serviciile personale se *offer*.

Nu e tot-de-una *liberalitatea* quare ne îndemnează să *dăm*, une-ori este interesul quare ie mai multă parte. Maniera de a presenta pôte fi mai plăcută de quât *darul* lucrului însuși. *Offerim* mai adesea din politețe de quât din afecțiunea âniei.

18. DATORIA, OBLIGAȚIUNE.

Datoria, după părerea abbatelui Girard, arată uă idee mai tare pentru consciință; ea ține de lege. Virtutea ne îndatoresce qua să ne plătim de dânsa. *Obligațiunea* arată uă idee mai absolută pentru practica unei acțiuni; ea ține de us. Lumea sau buna cuviință quere qua s'o împlinim.

«Este datoria consilierilor qua să mîergă la palat spre a 'și împlini funcțiunile misiunii lor și au obligațiunea qua să fiă în uniformă.

«Scăpăm din vedere uă *datoriă*, remânem scutiți de uă *obligațiune*. Este datoria unui ecclesiastic qua

*) Anaforă.

să fiă investit cu modestiă și are *obligatiune* qua să pórte vestmînt negruși camilaf. Bărbații politici își dau mai puçină ostenélă de a negriji datori-ele lor de quât a uita quea mai mică din obligați-unile lor.“

Toți sciu quõ sunt datorie querute de buna cu-viință și de obicei precum sunt și obligațiuni mora-le și legale. Unde este *datoriă*, este și *obligatiune*; unde este *obligatiune* este și *datoriă*. Nu se cade dar să distingem datoria de obligațiune prin dif-ferințele chipuri de *datorie* și de *obligatiuni*.

Înțellegem de *datoriă*, dupe dicționarul lui Fure-tière typărit la Trevoux, aquea la quare ne obligă legea, usul și buna cuvință. Așa dar ðicem datori-ele vieței civile, alle amicitiei, alle bunei cuvințe.

Quâte uă dată înțellegem de *datoriă* aquea bună cuvință arbitrară din quare fiă-quare popul 'ș'a for-mat un çeremonial dupõ moda sea. *Obligatiunea*, ðic aqueia'și vocabulisti, este îndatorirea cu quare quine-va se légă la împlinirea unor diferenți dato-rii que au în vedere religiunea, moravurile sau vie-ța civilă. Sunt *obligatiuni* de drept natural, de drept civil, de drept divin, de consciință, de honóre și q. l. t. *Obligatiunile* părinților, alle fiilor, alle u-nui chreștin și q. l. t.

Legea ne impune *obligatiunea* și *obligatiunea* na-sce *datoria*. Suntem ținuți de *obligatiune* și suntem ținuți de *datoriă*. *Obligatiune* însémnă autoritatea

que l egă ŝi *datoria*, subiectul que e legat. *Datoria* presupune *obligatiunea*.

Noi suntem *obligati* de a facee un lucru ŝi *datoria* n ostră e de a'l facee. *Obligatiunea* este quare ne l egă,  ns e ne l egă la împlinirea *datorielor* n ostre.

Obligatiunea nu p te să se 'ntin dă dincolo de autoritatea quellui mai mare quare commandă, nici *datoria*, dincolo de facultatea quellui mai de jos qu ruia command m. Nu e nici de cum *obligatiune*, qu nd lucrul n'a putut fi ordonat, nici de cum *datori *, qu nd ellu nu p te fi executat.

Obligatiunile n ostre nase din  ns 'ŝi constitu iunea n ostră; *datoriile* n ostre nase din propriile n ostre drepturi. Montesquieu  ice f rte bine qu  legile sunt rapporturile que au lucrurile între d nesele. Deci *obligatiunile* determinate prin rapporturi, nu au altă ŝint  de qu t a desvolta, a man iune a împăca, a perfec iona a queste  ns 'ŝi rapporturi pentru interesul propriu ŝi comun al lucrărilor ŝi *datoriile* n ostre, considerate ca drepturile n ostre, nu sunt de qu t aplica iunea, desvoltarea, man inerea, împăcarea a acestor rapporturi pentru interesul nostru propriu quare produce interesul comun precum interesul comun produce interesul nostru propriu.

49. **DECRET, LEGE.**

Decret vine din limba latină *decretum* sau *discretum* de la *discernere* sau *discernere* și exprimă curat acțiunea de a distinge bine lucrurile prin raționament, de a discuta și de a judica; este în fine un rezultat de opinii.

Aquéstă vorbă ne este transmisă de la Latini în tótă puterea ei și cu tóte diversele sélle înțelesuri, adică, quând semnificând proiect de *lege*, quând decisiune particulară.

In ast-fel de înțelles considerăm *decretele* conciliilor quare n'avea putere de lege de quât după que era verificate. In ast-fel de înțelles considerăm sentințele curților suverane.

Legea este expressiunea voinței suverane. Numai pe bazele sélle se repausă fericirea publică. *Decretul* e un act particular, quare póte în óre quare cađ să modifice *legea* generală.

Legea nu'și câștigă caracterul său de quât prin consimțimântul exprimat de suveran. Adunarea națională dintr'un Stat dă *decretele* sélle, ânsă elle numai prin aprobare, câștigă putere de *lege*. Quelle l-alte Legislature¹⁾ au făcut nisce *legi*, ânsă n'au avut nici uă întărire, nici uă aprobare²⁾.

¹⁾ Legislature numim quelle trei puteri; ecclesiastică, militară și politică.

²⁾ Consiliul quellor Cinci-Sute nu da affaró de quât nisce *decrete*. Numai Consiliul quellor Antici le da caracterul de *lege*.

Decret în materieă judiciară differe de *lege*, precum effectul differe de causă ; nu e de quât applicațiunea unui princip manifestat de *lege*.

Decret se ié tot-de-una în înțelles propriu, pentru quô are aquest înțelles determinat que îl pune în rândul puterilor secundare. Vorba *lege*, din contra este luată în înțelles propriu și în figurat.

50. DEPLIN, PERFECT.

Aqueste epithete, đice abbatele Girard, exprimă împreunarea și concursul tutulor calităților cuviincióse unui subiect într'un mod quô elle însémnă calificațiile lor în quel mai 'nalt grad și prin urmare nu admit nici de cum în cortegiul lor modificațiile augmentative.

Deplin se đice în privința persónelor și tot-de-una se ié spre bine pentru a le atribui un merit distins. *Perfect* se aplică nu numai persónelor, ci áncô și operelor litterare și tutulor quellor-l-alte obiecte quând ocasiunea o quere. Cu atât mai mult vorba *perfect* se ié spre réu ca modifițió augmentativă spre a mări uă calitate nepriinciósă.

Abbatele Girard spune quô *deplin* se đice asemenea despre persóne și obiecte, spre exemplu quând đicem : un bărbat *deplin*, uă femee *deplină*.

putem dicce și uă femee de uă formosețe *deplină*, uă scriere cu înțelles *deplin*.

Se pare quô autorul n'a coprins cu mintea adevăratele differințe a aquestor doē epithete. Să luăm de uă-quam-dată valórea precisă a aquestor doi termini.

Vorbele complet, complinire, plin, împlinire, ne arată înțellesul vorbei *deplin*, quare e al unui lucru complet a unei măsore complete, a unei adunări complete, de obiecte, a plenitudinei.

Perfect sau perfăcut quare e suppinul verbului *perfaccere*, compus din verbul *faccere* și din prepozițiunea *per*, semnifică de la un capăt pinô la altul întregitate.

Ideea dar a aquestei vorbe e a unui obiect cu întregime sêvêrșit, bine făcut de la uă extremitate pinô la alta, consomat adicô desêvirșit, Noi dicem quô uă scriere e făcută și perfăcută adică *perfectă*.

Nu e nimic de adaos la queea que e *deplin*, nu e nimic de făcut la queea que e *perfect*.

Un tot e *perfect* quând are tôte părțile sêlle cu totul regulate, cu totul exact accordate unele cu altele. Un tot e *deplin* quând este nu numai *perfect*, dar sêvirșit și lucrat cu quea mai mare îngrijire pinô in quelle mai mici amênunte que sunt atât *depline* sau complete in quât nu se mai pôte adăoga nimic mai mult.

Uă lucrare *perfectă* e dar aqueea que reunesce

tôte perfecțiunile quâte se cade să aibă; uă lucrare *deplină* e aqueea que reunesce tôte aquestea quâte pôte să aibă, pentru cuvintul quô vorba *deplin* quere uă mulțime de lucruri, uă împreunare de obiecte, de raporturi, de calități, de perfecțiuni.

51. DEPRAVARE, CORRUMPERE.

Depravatio, *depravare* sunt vorbe latine și se formă din *pravos* que va să dică sucit, întors, rău făcut atât în înțellesul physic quât și în quel moral. *Depravarea* desfigură, desformă, desnatură; *corrupțerea* strică, descompune, desființedă. *Corruptio*, *corrumperere* sunt iar vorbe latine quare se formă din *rumpere*, a rumpe, a sparge. Compusul *corrumperere* însemnă schimbarea, desunirea, descompuneră părților unui tot.

Depravare și *corrumperere* însemnă schimbarea din bine în rău, ânsă quea d'ântéiu vorbă arată physicamente uă mare prefaccere de forme, de caractere simțibile, de proporțiuni naturale sau regulate alle lucrului, și quea de a doa uă mare prefaccere de principuri, de elemente, de partide alle substanței lucrului.

Depravarea gustului însuffă repumnantă pentru alimentele ordinare și plăcere pentru lucrurile quelle relle și vătămătore: *Corrupțerea*, în înțellesul phy-

sic, produce uă schimbare considerabilă în substanță și țintesce la putređiciunea sau la nimicirea lucrului.

Întellesul moral a acestor doë vorbe urmédă întellesul lor physic.

Prin *depravare*, întellegem formal oppunerea dréptă a lucrului în contra regulei, a ordinei, a modelului dat; prin *corrumpere* întellegem perderea, stricarea lucrului și uă fréméntare que țintesce la descompunerea sea.

Depravarea este effectul unui vițiu quare prin puterea sea înrėutățită, tulbură, întórce, strică desființédă raporturile necessarii între lucruri. *Corrumpterea* este effectul unui vițiu, quare, prin veninul seu impur, spurcă, infectă, descompune principurile de viėtă alle lucrului. Tot que se *depravă* își perde maniera propriă de a fi și de a lucra; tot que se *corrumpe* își perde virtutea și substanța sea.

Puterea neregulatei aplicări firesci produce *depravarea* moravurilor; mișcarea nemoderată a rėtăcirilor și a pasiunilor produce *corrumpterea*. Se cade să îndreptăm tot que este *depravat*; se cade să purificăm tot que e *corrupt*. *Depravarea* exprimă mai mult nerânduielele aparinți și excessive; *corrumpterea*, vițiturile interne și dissolvate, (nimicite).

Din tóte aqweste observări resultă uă regulă generală spre a applica a proposito unul sau altul din

aquesti termini pînă acum puțin înțeleși. *Depravarea* se aplică naturalmente la obiectele cu quare obiceiul împreună toate epithetele sau qualificațiunile de drept regulat, bine făcut, bine așședat, formos, perfect și alte idei analoge; *corruperea* se aplică la obiectele aquellea cu quare obiceiul împreună toate qualificațiunile de sănētos, curat, integru, bun, sant și alte idei assemeni.

Țicem mai mult *depravare* de spirit și *corrupere* de ânimă, fiind-quō țicem mai mult un spirit drept, bine făcut și nă ânimă pură, innocentă. *Corruperea* de ânimă, țice Abbadie, este sorgintea incredulității; incredulitatea este curat uă *depravare* de spirit. *Corruperea* simțimintelor produce *depravarea* principurilor și la rîndul sēu *depravarea* principurilor produce *corruperea* simțimintelor. Noi țicem *corruperea* cārnei și a sîngelui, pentru quō țicem uă carne sănētōsă, un sînge curat și nu țicem *depravarea* cārnei și a sîngelui, quōcî nu putem țice uă carne drēptă, un sînge drept pentru quō nu e vorpa aqui despre conformația și regularitatea lor. Noi țicem uă doctrină *corruptă* prin opponere de înțelles la uă doctrină sănētōsă. Se țice âncō în materiă de arti și de literatură *depravarea* și *corruperea* gustului, pentru quō gustul își are regulele sēlle și quare e sau nu e conform cu ordinea naturală, quare este regulat sau

neregulat și pentru quô se ȃdice în aquella'si timp, un gust sãnetos, bun, curat și q. l. t. *

52. DESCOPERIRE, AFLARE.

«Aqueste vorbe, ȃdice D. d'Alembert, semnificã în general a câștigã prin sine'si cunnoscința de queea que este necunnoscute altora.

«Éccô nuanțele que le disting. Cãutãnd quine-va sã *descopere* în materiã de sciințe, ore-quare idei necunnoscute, ore-quare probleme, *aflã* adesea aqueea que nu cãutase. Noi *descoperim* aqueea que este affarô din consciința nôstrã și *aflãm* aqueea que nu spëndurã de quãt de înțelegerea nôstrã; așa dar *descoperim* un phenomen physic și *aflãm* soluția unei difficultãti.

«A *aflã* se ȃdice ancô de queea que mai multe persône cautã și a *descoperi* se ȃdice de lucruri que nu sunt cãutate de quãt printr'unul singur. Pentru aquesta ȃdice quine-va quô *aflã* pétra philosophalã, longitudinile, mișcarea perpetuã a universului, iar nu quô le *descopere*. Putem ȃdice în aquest înțelles quô Newton a *aflat* systema lunei și a *descoperit* gravitația universalã, pentru-quô systema lunei a fost cãutãtã de toți philosophii și gravitația e miȃlocul particular cu quare Newton s'a servit qua s'ajungã la scopul propus.

«A *descoperi* se ȃdice quãnd aqueea que cãutãm

Cre multă importanță și a *află*, când importanța este mai puțină. Prin urmare, în mathematică și în alte științe, câtă să ne servim cu vorba *descoperire*, când este chestiunea de propuneri și de metode generale și de vorba *aflare*, când este chestiunea de propuneri și de metode particulare a quăror întrebuintare e mai puțină intinsă. Se vorbește încă, cutare navigator a *descoperit* cutare țerră și a *aflat* acolo locuitori și q. l. t.“

Nu se cade să dicem quă lucrurile urmédă să fiă necunoscute altora spre a le *descoperi* sau ale *află*.

Eu *descoper* capella mea pe quare amicii mei mi a ascuns'o ; o *aflu* daqua vre un servitor a ridicat-o din locul unde eu o pusesem, de și amicii și servitorii mei știu unde eră, ânsă eu singur nu sciam. Vorba *descoperire* n'are aquest înțelles de quât când este chestiunea de a *descoperi* que-va cui-va și aquest înțelles este străin de vorba *aflare*, quăci nu se *află* que-va pentru quine-va.

Descoperire semnifică adlitteram, precum s'a vădut în articolul precedent, a scôte d'assupra un lucru que a fost acoperit, și *aflare* este ași ducce căutătorele s'elle către un obiect, a punne mâna pe un lucru que nu-l vedem.

Quine va *descoperi* tot que este ascuns, sau secret, fiă în înțelles moral, fiă în înțelle physic ; quine-va *află* tot que nu cade de sine ênsuși sub

simțuri sau în mintea noastră. Aqueea que *descoperim* nu e vidibil sau aparinte; aqueea que *aflăm* este vidibil sau aparinte, ânsă affarõ de puterea noastră intelectuală și de atențiunea noastră. Un lucru que s'a rătăcit, il *aflăm*, quând ajungem la locul unde este, dâr nu'l *descoperim*, quõci este dat pe facă și cunnoscut.

Pământul are în sinul său mine și fontâni pe quare le *descoperim*; pe suprafața sea sunt plante și animale pe quare le *aflăm*

Descoperim un fur que s'a ascuns și *aflăm* un fur que fugisse. Columb și Cook au *descoperit* noue lumi înfășurate în nemărginitul Ocean; ei au *aflat* în aqueste locuri un nouu dominiu vegetal, un nouu dominiu animal, ânsă aqueea'si speçă de hómeni.

Descoperim tot-de-una nisce conspirațiuni; nisce conjurațiuni, nisce urđiri secrete și nu le *aflăm* nici de cum, pentru quõ elle nu sunt aparinți.

Aflăm uă persónă quõ este acasă, un amic la preâmbulare, producte de vîndare în piață și nu le *descoperim*, quõci elle sunt de façă.

Ruinele curiose de la Herculenum au fost *descoperite* și s'au *aflat* acolo prețiose monumente de arți și de hîstoria antică a Italiei. *Descoperind aflăm* și *aflăm* făr'a *descoperi*.

Obiceiul, basat pe simțul etymologic a acestor vorbe, observă în particular distingerea următoare. *Descoperire* se dice curat de lucrurile que există

de tot formate și *aflare* se țice în particular de lucrurile que nu există, precum quând vorbim de elemente sau de materialuri de combinat. Meritul de a *descoperi* este de a ridica pedicile quare rețin de a vedé sau de a cunnósce lucrul ast-fel precum este în natură sau în ellu ênsu'si. Meritul de a *afla* este mai cu sémă de a întrebuinta nisce miđlócce particulare spre a forma lucrul que nu există de quât în putere. Se quere dar să avem agerime de spirit, pătrundere, profunditate de minte spre a *descoperi*; se quere invențiune, imaginațiune, industriă spre a *afla*. Exemplele următóre vor înfăcișa aquéstă distingere mai simțibilă.

Harvéy *descoperi* circularea sângelui; Toricelli, greutatea aerului; Huyghens, satelitul lui Saturn; Newton, gravitațiunea universală; Herschel a *descoperit* uă nuouă planetă și tóte aqueste lucruri există, ânsé ascunse și *descoperirea* le a dat la lumină. Dar pulbera de pușcă, typarul, busola, miđlocul de a deștepta sau a învia pe quei asphyxiați, secretul de a smulge fulgerul sau materia trăsuitoře și de a o împrăștia în aer; artea de a prefacce aburii în plóie, în ninsóre, în grindină, în chiciură; arțile bine-făcétóre de a suplini auđul, vęđul, vorbirea; darul vorbirei transmis la automați; tóte aqueste curiósce creațiuni alle intelliginței homenesci au fost *aflate* nu *descoperite*, quócú elle n'au existat în natură. S'a que-

rut dar să *aflăm* aqweste lucruri sau mișlόμεle de a le executa.

Așa dar se cade să ȃicem, a *aflu* longitudinile, pétra filosofhală, mișcarea perpetuă a universului, patratura cercului, pentru quô aqui este questiu-nea de lucruri que nu sunt și spênđură de la spirit qua să și le crede în óre-quare mod. Șe cade să ȃicem a *descoperi* nuouă țerri, nuouă constela-țiuni, nuouă legi physice, nuouă phenomene, pen-tru quô tôte aqweste obiecte există într'un mod in-ependinte de or-que operațiune a spiritului.

Geometria a *descoperit* diversele proprietăți a fi-gurelor și chimia, differințele proprietăți a corpuri-lor. Aqweste proprietăți sunt chiar în obiecte, ân-să geometrul *află* prin rațiunament deslegarea unei probleme; chimistul *află* prin nuouă combinațiuni, nuouă remedii. Demunstrarea și remediiul sunt fruc-tul ostenelei lor.

Quine-va *află* rațiunamentele unui fact quare con-sistă în idee; quine-va *descopere* cauzele unui ef-fect quare există în realitate. In fine lucrul que descopere quine-va există de și era ascuns, ânse se cade să *aflăm* uă invențiune.

Cu tôte aqwestea se pare prea indifferinte, fiă pentru a *afla*, fiă pentru a *descoperi* qua un lucru să fiă căutat de uă persóna saude mai multe. Na-avigatorul que va deschide drumul prin marea Nor-dului, il va *descoperi* tot ca Magellan quare a *des-*

coperit drumul prin Marea despre Sud de și cău-
tăm pe quel d'ântéiu, de sunt mai mult de doi se-
culi. Prea bine țice quine-va quõ Newton a *des-*
coperit systema lumei, după que atâția filosofi
în deșert au căutat-o. Un artist que ar parveni să
facă sticla să fiă maleabilă, ar *afla* cu încredințare
un formos secret pe quare alții il caută sau nu.
Țicem fõrte bine quõ Leibnitz și Newton au *aflat*
niscе formõse methõde de calcul fără a ținne în sé-
mă nici un fel de concurs. Nu sciu pe que põte
fi basată aquéstă distingere.

53, DESTIN, SORTE.

Destinul se applică mai obicinuit la uă urmare
de evenimente înșirate și necessari; *sõrtea*, la un
eveniment isolat și momentan.

Sõrtea în înțellesul séu are que-va mai mic și
mai trecător dequât *destinul*: *destinul* este mai ma-
re și mai nésuppus la prefaceri.

Sõrtea este órbă și ținc de întêmplare; *destinul*
pare quõ possede que-va idei de sciință și de pre-
vedere: ellu pare quõ descinde de sus și quei vechi
il așședasserõ în rândul țeilor.

De aquecea *destinul* are un caracter mult mai
imposant de quât *sõrtea*. Ne oppunem înaintea *sõr-*
tei și putem scăpa de *sõrte*, ânse înaintea destinu-
lui ne suppusem și scăpăm de *destin*.

Dicem întemplerile *sôrtei* și otâririle *destinului*. *Sôrtea* pare quô e suppusă *destinului* despre quare am putea țicce, cređ. quô evenimentele *sôrtei* sunt scrise în cartea *destinului*.

Vorba *destin* convine mai mult obiectelor quelor mari și ar fi uă necuviință să o applicăm quelor mici. Așa dar avem cuvint să țicem, *sôrtea* unei soțietăți, *destinul* unui imperiu; nu s'ar putea țicce nici *destinul* unui fluture, nici *destinul* unei roțe; vorba *sôrte* s'ar cuveni mai mult în aquest înțelles.

Toți hómennii n'au dreptul de a țicce *destinul* meu, ânsă tótă lumea ar puté țicce ursita sau *sôrtea* mea, quôci nimeni nu e quare să nu aibă ursita sea, pentru-quô este callea pe quare *destinul* a tras fiă-quăreia ființe.

În fine, qua să terminăm prin exemple, țicem un jucător de cărți invôcă *sôrtea*, Alexandru quel mare ardea de dorința de a face *destinul* lunei, un amant se consultă cu *destinul* în ochii aquelleia que iubesc și aquî își află *sôrtea*.

Aș voi qua *sôrtea* mea să fiă de a fi iubit în tótă viața mea și *destinul* meu, de a fi celebrat după mórtea mea.

04. DEVINĂTOR, PROPHET.

Devinatorul descopere que este ascuns. *Prophețul* pređice que este să se întemple.

Devinafia consideră prezentul și trecutul. *Prophetia* are de obiect avenira, viitorul.

Un hom bine învățat și quare cunnósce rapportul que au quelle mai mici semne exterióre cu mișcările sufletului, trece în lume de *devinator*. Un hom înțelept, quare vede consequințele în principuri și efectele în cause póte fi considerat de popul ca un *prophet*.

55. DIAPHAN, TRANSPARINTE.

Vorba grécă *δια* semnifică p'ntre și *φανης* *luminos*, lîmpede, strălucit. Vorba latină *trans* va să dică p'ntre și *parens* părut, apparinte, învederat.

Ast-fel dupö valórea etymologică a terminilor, corporele *diaphan* este aquella p'ntre quare lumina străluce și corporele *transparinte* aquella p'ntre quare obiectele se arăt, se vöd. *Diaphanetatea* anunțιά dar quö vede quine-va lumina p'ntre que-va, ânsë făr a exclude viđibilitatea altor obiecte, fiind-quö lumina le luminédă: *transparința* anunțιά viđibilitatea obiectelor, ânsë făr a quere absolut qua tóte specele de obiecte să se arate p'ntre que-va.

Obiceiul ânsë ne autorisă să đicem assemenea quö apa, cristalul, sticla, ghiața sunt sau *diaphane* sau *transparinți*.

Apa, din natura sea este *diaphană* și daqua un riuleț curat și lîmpede lasă să i se vödă nisipul

și petrișul peste quare curge, ellu va fi *transparente*.

Vetrilele sau pânzele de nave, boltele de viie, gardurile, țeseturile și altele sunt *transparenti* și nu *diaphane*. Gaza de Cos este *transparente* în quât lasă să se vedă corporele gollu. Ea nu e *diaphană*, quoci nu permite de a vedé de quât p'ntre intervalele lăsate între firele țeseturei.

Diaphanitatea corpurilor resultă, după ideea lui Newton, nu din rectitudinea și din cantitatea porilor lor, ânsă de la uă equală desime în tóte părțile lor.

Transparenta lor este effectul sau al aquellei cause, sau al defectului de unire și de lipire al părților lor întredeschise.

Diaphan e un termin de physică, adoptat quâteuă-dată și în poesiă; *transparente* e un termin vulgar și în genere întrebuințat.

Quel d'ântéiu nu se dice mai puțin de quât în întellesul sên propriu și quel de al doilea se dice asemenea la figurat.

56 DIAVOL, DEMON.

Diavol se ié tot-de-una spre réu; aquesta e un spirit réu făcător, quare duce la vițiu, spionă cu îndemânare și corrumpe virtutea. *Demon* se dice une-ori spre bine; aquesta e un geniu tare quare

têrrésce affarö de otarele moderației, împinge cu violință și schimbă libertatea. Quel d'ântéiu comprinde în ideea sea que-va urît și spăimintător que n'are quel d'al doilea. Éccö pentru que imaginațiunea triumphând preste puterea și figura *diavolului*, însufflă frica în spiritele slabe, face qua elle să se abstiiă de a pronunția numele și quö printr'uă falsă delicatete elle rânduiesc în loc pe aquella de demon.

Rëntatea este apanagiul *diavolului*, furia este a *demonului*. Ast-fel se dice în proverb quö *diavolul* se amestecă în lucruri quând elle merg dea înderatelea prin effectul unei rëntăți ascunse și se dice quö *demonul* gelosiei possede un bărbat quând nu păstrédă uă măsură în passiunea sea.

Hómenii, qua să se laude de virtutea que n'o au și să arunce asupra altuia propria lor rëntate, atribuiesc *diavolului* uă intențiune continuă spre a'i îndemna la crimine.

Poeții, în enthusiasmul lor, sunt mișcați de un *demon* que 'i face adesea să éså din regulele bunului simț și 'i îndemná să întrebuinteđe stylul quel mai întunecat pentru quel mai sublim styl poetic.

57 DISCURS, CUVINTARE, ORATIO.

Ultima vorbă din aqeste trei infăcişédă tot-de-una óre-quare idei preparate sau óre-quare împre-

giurări strălucite. Quelle-l-alte doë nu exprimă, nici nu exclude strălucirea înțelesului, *cuvîntarea* are locul sêu într'ua ocasiune subită și puçin cunoscută și *discursul* este adesea preparat pentru ocasiuni publice și mărețe.

Cuvîntarea ține curat de inimă; ea are drept scop pătrunderea de minte și mișcarea de suflet, formosețea sea stă în a fi viă, tare și attingătoare. *Discursul* își ié direcțiunea către spirit, ellu se propune qua să explice și să învețe, formosețea sea stă în a fi limpede, nemerit și elegant. *Orația* lucrédă a întempină imaginațiunea, planul sêu e basat pe laudă sau pe critică, formosețea sea stă în a fi nobil, delicat și strălucit.

Căpitanul îndreptă *cuvîntarea* către soldații sêi spre a'i animă la luptă. Academicul pronunțîă un *discurs* spre a deveni sau a susține uă *systemă*. Oratorul pronunțîă uă *orațiō* funebră spre a dă publicului ascultăter uă mare idee spre faptele heroului que a încetat din viétă.

Lungimea *cuvîntărei* slăbesce quâte-uă-dată focul acțiunei. Eleganța *discursului* împuçinédă adesea grațiile. Cercetarea minunatului sau a stylului minunat în *orațiō*, face să se pèrdă inaintarea adevărului.

Abbatele Girard a çis prea bine quō ultima vorbă din aqueste trei, inchipuiesce tot-de-una nisce idei preparate, sau nisce impregiurări strălucite; quelle doë d'ăutēju nu exprimă nici nu exclude strălucirea înțelesului. *Cuvîntarea* e un *discurs* înalt

public, pompos, solemn, un *discurs* preparat și *discursul* (synonim al *cuvîntărei* și al *orației*) nu pôte fi dequât un *discurs* oratoriu, un discurs de eloquință, distins prin calitătățile sau condițiunile querute la împregiurări pompöse. Îndreptăm *cuvîntări* solemne către principii, către quei mari, către oștire, către popul, către uă mare adunare și aquêsta uă facem dintr'un *discurs* oratoriu.

Discurs însémnă curat genul de compunere într'uă periódă; sunt mai multe speçe de *discursuri*: *discursul* familiar, *discursul* historic, *discursul* academic, *discursul* philosophic și q. l. t. Aici e vorba de *discursul* oratoriu, de scrierea oratorului queea que abbatele Girard s'ar fi căđut să ne arate.

Cuvîntarea în limba francesă se đice *harangue* quare e compus din *har* que va să đică *discurs* înalt și din *angus* adicō quare întépă, așită, întărită și tērrēse patimile. Numai în virtutea aquestor caractere, noi numim în particular *cuvîntări* sau *harangues*, *discursurile* generalilor către oștire, rapportate de historicii antici, ca cum ar fi fost pronunțiate. Numim încă *cuvîntare* închinăciunile solemne, făcute de un orator, que 'și ié rangul d'ântēiu în numele unui popul, unui corpore, unor domnitori, unor personage înalte cu demnitatea și alte *discursuri* assemeni; aquêsta e curat solemnitatea și pompa que le dă titlul de *cuvîntări*.

Orațiō semnifică *discurs* oratoriu. Din os, oris

Latinii făcurō *orare*, adică vorbire, querere, rugare și din aquēsta se făcū *orațio*, adică discurs, rugăciune, orațiō. Se pare quō vorba în aquest înțelles înfăciședă uă querere, uă rugăciune. Înfăciședă încă și uă idee de arte, ca în înțellesul său grammatical despre quare vommu vorbi mai jos. *Orația* își are regulele sēlle, în fine aquēsta e uă vorbă tehnică. Ea ne serve qua să denumim *discursurile* oratorii alle quellor vechi, cum: *orațiile* lui Isocrate, alle lui Eschyne, alle lui Demosthene, alle lui Cicerone sau altele compuse după modul aquellora într'ua limbă antică.

Discursul oratoriu e scrierea compusă de orator după regulele artei și asupra unui subiect important spre a ajunge la scop printr'ua deducere de cugetări și de rațiunamente bine așședate, însuffețite, susținute, reinălțate de acțiune și de eloquință.

58. DURERE RĒU.

În ver-que înțelles vommu lua aqueste vorbe, plăcerea este tot-de-una în oppunere cu *durerea* ca și binele cu rēul; ânsē nu sunt curat synonyme de quāt în înțellesul unde însēmnă un fel de simți-ciune disgratiōsă que face să sufferim; și atunci *durerea* arată que-va mai viu que se îndrēptă cu precisiō la simțibilitatea nōstră; *rēul* arată que-va

mai generic que se îndreptă asemenea la simțibilitatea și sănătatea noastră.

Durerea e adesea considerată ca efect al răului, nici uă dată ca cauză. Țicem de una quă este ascuțită, de alta quă este iute. Țicem încă prin sentință filosofică quă mórtea nu e nici uă dată un *rău*, ânsă *durerea* e unul

E

59. EGOIST, HOM PERSONAL.

Egoistul și *Homul personal* au tost adesea reprezentati la theatru și considerati ca un singur și aquellași personagiu. Mi se pare, cu tôte a-questea quô printr'un aer de assemênare, ei se disting ușor prin nisce trăsuri bine combinate.

Egoistul e homul quare vorbesce neincetat de dên-sul, sau quare țice tot-de-una *eu*, în limba latină *ego*.

Homul personal e aquella que rappôrtă tot la dên-sul, la persóna sea, sau quare nu e condus de-quât de interesul sêu personal. *Eu*, este în adevêr vorba homului que vorbesce; ast-fel *egoistul* vorbesce de dên-sul.

Personal exprimă qualitatea persónei sau *personalitatea*; aquéstă vorbă însémnă dar *personalitatea* agentului.

Egoisare semnifică făr îndoință a vorbi de sine, a se punne tot pe sine la ver-que propunere, a adduce cuvîntul tot de sine; prin aquest înțelles criticii au muștrat pe quei doi Scaliger que vorbea numai de sine în operele lor în adunările generale. D-ni de Port-Royal au inventat vorba de *egoism* qua să exprime cum se țice aquest exces de amóre propriă que stă în a vorbi prea mult de

sine, a'și spunne numele sau a raporta tot la sine.

Așa dar *egoistul* vorbesce tot de dânsul și *homul personal* visedă tot la dânsul. Quel d'ântéiu se pune tot-de-una în miđlocul scenei și quel d'al doilea în centrul lucrurilor. Unul, cu totul ocupat de dânsul, voiesce să te ocupe de ființa lui; altul quâte-uă-dată ocupat de tine, nu se ocupă de quât pentru dânsul. Amórea propriă a egoistului este mai mult vană; amórea propriă a *homului personal* e mai mult profundă. Quel d'ântéiu este ridicul, quel d'al doilea este spăimântător.

60. ELEGANȚA, ELOQUINȚĂ.

Eu cređ quô *eleganță* stă în a da cugetărei uă întorsură nobilă și politică și a o face prin nisce expressiuni plăcute, să fiă curgătoare și grațiose audeului nostru, pe quând aqueea que face *eloquința* e uă întorsură viă și pătrunțătoare făcută prin nisce expressiuni cuteđătore, strălucite, și figurate făr a inceta de a fi drepte și naturale.

Eleganța se applică mai mult la formosețea vorbelor și la aședemintul phraselor. *Eloquința* se légă mai mult cu puterea terminilor și cu ordinea ideilor.

Quea d'ântéiu, mulțumită de a placce, nu caută de quât grațiele elocuției; quea de a doa, voind să pătrundă, aprinde și înalță discursul. Una formă pe formos vorbitorii și alta pe oratorii quei mari.

61. EMISAR, SPION.

Emisar, vine din limba latină *emissarius*, adică trimis și arată pe aquella que e însărcinat cu uă commissiune. Aquéstă vorbă differe de trimis saū de ambasador, pentru-quō aquești din urmă au uă missiune publică și recunoscută și pentru-quō sunt încărcăți de a tractă despre nisce questiuni, pe când *emisarul* e fără putere. Meseria sea este de a respândi sgomotul, de a însufla spaima și de a scula la arme; așa dar aquéstă vorbă e luată spre rēu ca și sgomotul sēu. Prin *emisari* se rescólă soldații dintr'un camp, locuitorii dintr'uă cetate; prin *emisari* se pipăiă, se sondă mișcările spiritelor. Ca agenți activi ai unui complot, ei nu sciu adesea profunditatea secretelor; ei nu sunt de quāt nisce ființe subalterne. Dibăcia aquelluia quare întrebuintedă comploturi stă în a face uă bună allegere și a nu compromitte nici uă dată proiectele sēlle, chiar atunci când emisarii sēi nu ar reuși.

Spion e aquella a quăruia acțiune este de a spiona, de a descoperi, de a pătrunde, de a examina. Sunt spioni în campuri, în arsenale. în curți, în cabinete. În timp de resbellu, în timp de pace, politica ne astâmpărată îi plătesce pretutindenii.

Emisarul se cade a avé talentul de a cunnosce unde și când locul și timpul; se cade să scie unde să se arate și que să vorbiască. *Spionul* vede.

s'ascunde și tace. *Emisarul* întinde curse și evenimente care el lu prepară sunt responsul care așteptă de la însărcinării săi. *Spionul* vine să cumpere secretele, aduce cu sine aqueea care află și se pune în relațiuni cu quel que'i a dat aqueastă însărcinare. Quel care voiesce să împrăștiă nisce opinii, se serve cu *emisari*; quel care voiesce să scie secretele se serve cu *spioni*. În fine, aqueste personaje sunt așa de urite atât unul cât și altul în societate.

62. EMULAȚIE, RIVALITTE.

Emulația înfățiședă concurența și *rivalitatea* însemnă conflictul. Este *emulați*o, când quine-va al lergă în aqueea'si carieră și *rivalitate* când interesele se combat. Doi *emuli* sau concurenți merg împreună; doi *rivali*, unul în contra altuia.

Emulația e un simțimint viu quare ne îndemnă să facem nisce generose silințe spre a puté întrece, cumpăni și a urma chiar de aproape pe aquei care sêvîrșesc fapte honeste; *rivalitatea* e un simțimint gelos care îndemnă tôte putințele nôstre spre a ne scula assupra aquellora quari urmăresc aquella'si obiect.

Doi nobili armăsari care se nevoiesc a dobîndi premiul iuțelei lor, ne arată emblema *emulației*; doé animale vênătore care 'și dispută prada, ne arată emblema *rivalității*

Emulația ațită, *rivalitatea* întărită. *Emulația*

însufflă în noi stima pentru concurenții nostri, *rivalitatea* însufflă invidia. *Emulația* este uă flacă-ră que încăldește; *rivalitatea*, un foc que imprăș-tiă. *Emulația* voiesce a merita succesul și *rivali-tatea* a'l dobîndi. *Emulul* se nevoiesce să întrécă pe concurentul său; *rivalul* să facă pe altul a'și perde creditul, de se pôte. *Rivalitatea*, răpescce ra-mura de finic pe quare *emulația* o repórtă cu vic-toriă.

Talentele însufflă *emulația* și pretențiile, *riva-litatea*.

63 EPISTOLA, SCRISORE.

Aqueste doë vorbe, synonyme prin ideea com-ună que exprimă, differe prin diferenți aplicări que facem.

Scrisóre se đice generalmente de tóte aquellea que scriem obicinuit, mai cu sémă în prosă și de aquellea que au fost scrise de autorii moderni sau în limbele vii. Așa dar đicem: scrisorile lui Bal-zac, lui Voiture, alle Dómnei de Sevigné scrise în limba franțesă; scrisorile Cardinalului Ossat, alle Car-dinalului de Bentivoglio scrise în limba italiană; scrisorile lui Guévara, alle lui Antoniu Perez, în limba ispaniolă; scrisorile lui Grotius, alle lui Mu-ret, alle lui Jacques Bongars în limba latină.

Epistolă, din contra, se đice de scrisori scrise de quei vechi a quăroră limbe sunt mórte: așa dar

dicem *epistolele* lui Cicerone, alle lui Seneca, alle lui Pliniu. Cu toate acestea este adevărat quō traducătorii moderni au *dis scrisori* vorbind de alle lui Pliniu și alle lui Cicerone. Vorba *epistolă* e consacrată mai cu sēmă scrierilor de aquest gen que ne vin de la apostoli: *epistolele* St. Paul, St. Iacob, St. Petru, St. Ión, St. Iuda. Se dice încă și *epistola* liturgiei spre a însemna citirea que dăm unor asemenea bucăți din aceste *epistole* apostolice sau la vre una din cărțile que ar fi trase din vechiul testament.

În *styl* modern, dăm în genere numele de *scrisori* la aquellea que sunt scrise în prosă; nu se cade anse să exceptăm de quāt numai pe aquellea que punem în capul cărților spre a le dedica cui-va și atunci le numim *epistole* dedicătore. Dăm încă numele de *epistole* la *scrisorile* scrise în versuri quare au caracterul aquellora a lui Horatius; așa dar dicem *epistolele* lui Despréaux, lui Rousseau.

Tot que pôte face materia unui discurs în formă, pôte încă să facă și materia unei *scrisori*; quel que scrie, se cade să și propuiă ca și un orator, quō e dator să facă scrierea sea instructivă, attingătoare și plăcută înaintea unui lector. Sunt unele *scrisori* raționabile, altele simțimentale, altele numai plăcute; quelle d'ântéiu pretind un *styl* simplu, quelle de al doilea un *styl* pathetic, quelle din urmă nu

styl înflorit, ânsă tôte quer să aibă un înțeles natural.

Cată să credem, dice un autor modern quô stima și amiciția au inventat *epistola* dedicătoare, ânsă bazețea și interesul au desprețuit aquest us.

Epistola, ca și *scrisórea*, n'are nici de cum un styl determinat; ea ié tonul subiectului său și se înalță sau se cobórá după caracterul persónelor către quare sunt adresate.

64. EPITHET, ADIECTIV.

Du Marsais este de părere quô *adiectivul* este destinat a însemná proprietățile physice și commune a obiectelor și quô epithetul însémná aqueea que e particular și distins în persóne și în lucruri fiă spre bine, fiă spre réu. Aquéstă distingere n'ar puté considerà de quât *epithetele* appelative que formă uă denumire sau *epithetele* patronimice que însémná raporturi de origine cum când dicem: Philip quel lung, Henric quel mare, Scipion Africanul și q. l. t. Aqueste *epithete* formă nisce spețe de supranumi sau de prenumi.

Aquest dibaciu grammatic voiesce qua adiectivul să se ié în înțelesul physic și în înțeles figurat să fiă *epithet*. Dar daca dicem: Un fruct *dulce* este plăcut la mâncare și este plăcut de a tractà cu un hom *dulce*, *dulce* este mi se pare equalmente

adiectiv în înțeles propriu și în înțeles figurat. Câtă să punem *adiectivul* în pîrasă și putem să punem sau să nu punem epitetul într'ênsa. Se țice quô un *epithet* este netrebuincios quând vorba este inutilă ; nu se țice ânsă quô un *adiectiv* este netrebuincios, quôci atunci ar fi un *epithet*. *Epithetul* se pune lîngô subiect și *adiectivul* este legat cu subiectul.

Epithetul aparține propriu de poesiă și de eloquință, elle suffer și quer âncô uă abondență de vorbe. *Adiectivul* aparține de grammatică și de logică, elle vor qua să se țică tot que se cade și nimic que nu se cade. *Epithetul* și *adiectivul* se împreună cu substantivul spre a'i modifică idea principală prin nisce idei secundare, ânsă idea de *adiectiv* este necesariă, ea serve a determină și a complectă înțelesul propunerii și idea de *epithet* e adesea utilă, ea serve la plăcerea și energia discursului. Scôteți *adiectivul* dintr'uă pîrasă, ea este incomplectă, sau este uă altă propunere, scôteți dintr'ênsa *epithetul*, propunerea rămâne întrégă dar despoiată și slăbită de nuanțele ei: Aquêsta e regulă generală spre a distinge *epithetul* de *adiectiv*.

D. Sulzer a distins fôrte bine *epithetul* propriu țis de simplul *adiectiv*. „Este țice ellu uă altă speță de *epithete*, pe quare le am puté numi grammaticele pentru-quô elle sunt, aqueea que numim în grammatică, *adiective*.” Aquestea n'au nici de

cum vre-uă formosețe esthetică, ânsă elle sunt necessarii la înțelegerea discursului spre exemplu: Copillu *stricat*, spirit *întristat*. Fără elle ideea principală, n'ar avea uă determinatiō ne appërată spre a formă un înțelles precis.»

Adiectivul determină în ôre-quare chip adevë-ratul înțelles al substantivului. Când dicem: Homul sever displace, phrasa are un înțelles perfect Scôteți *sever*, ea nul mai are; ellu determină dar valórea și este prin urmare adiectiv necessariu.

65. ERUDIT, DOCT, SAPIENT.

Aquesti trei termini sunt synonymi, în queea que închipuiesce nisce cunnoscînțe dobîndite prin studiu.

Eruditul și *doctul* sciu întêmplările din tôte ramurele de litteratură, *eruditul* scie mult, *doctul* scie bine. *Doctul* și *sapientul* cunnosc cu intelligință; *doctul* cunnósce nisce întêmplări din litteratură, pe quare scie să applice, *sapientul* cunnósce nisce principuri din quare scie să tragă consequințe.

Uă bună memoriă și răbdare în timpul studiu-lui ajung să forme un *erudit*, să-i addăogăm uă intelligința și uă cugetare și vommu avé un hom *doct*, să-l occupăm și pe aquesta în materie de speculațiuni și sciințe, să-i desvoltăm pătrunderea sea de spirit și vommu formă un *sapient*.

Daqua putem usă termenii de *erudit* și de *doct*,

aquęsta este quând voim s'arătăm obiectul sciinței fără a spune nimic despre modul cu quare a putut să scie quine-va. Daqua terminii de *doct* și de *sapient* pot fi luați unul drept altul, aquęsta este quând voim s'arătăm maniera intelligintă și rațiunată cu quare ammu învățat să scim, trecând cu vederea obiectul sciinței. Ânsē terminii de *erudit* și de *sapient* nu pot nici uă dată să se puiă unul pentru altul, fiind-quō differe în ver-que punct și dupō obiect și dupo manieră. Aquęstă diferență este atât de mare, înquât *sapient* e tot-de-una uă laudă, pe quând une-ori dicem cu un fel de despreț quō aquest hom nu este de quāt un *erudit*.

Aquești trei termini se dic de persōne, ânsē numai *doct* și *sapient* se dic de scrieri.

Dicem de uă carte quare conține multe fapte litterare și un mare număr de citații, nu quō este *erudită*, ci quō e plină de erudițiō. Dicem un comentar *doct* qua să însemnăm quo *erudițiă* dintr'ênsul este usată cu discrețiune și intelligintă. Uă scriere *sapientă* quând tractăm, principurile quelle mari a unor sciințe rigurōse și quând le usăm pentru un fine particular que ne propunem.

66 EXILIARE EXPATRIARE.

Diferința aquestor termini este atât de cunoscută în quāt nu miaș propunne să mai vorbesc.

După usul relativ moravurilor noastre, *exilul* e pronunțiat printr'un ordin al autorității *expatriarea* printr'ună sentință judiciară.

Expatriarea e pedepșa defăimătoare a unui delict judicat de tribunale; *exilul* e uă disgrăție care și-a cauzat quine-va, fără a fi desonorat, quă a desplăcut în ore quare împregiurări. *Exilul* te depărtează de patriă, de locaș; *expatriarea* te allungă cu modul quel mai insultător și ne homenos.

Tarquiniu fură *expatriat* din Roma printr'un decret public, Ovidiu fu *exilat* printr'un ordin al lui August.

Qua să vorbim după rigorea limbei noastre, dice autorul, Coriolan fu *expatriat*, pentru-quă fu condamnat printr'ună judicăță solemnă a populusului; după moravurile și limba Romanilor, ellu fu *exilat*, quăci Latinii exprimă ideea proprieă a *expatriarei* prin vorba *exilului* (*exilium*) și aquestă vorbă în semnă uă *expatriare* în historia republicei romane. Așa dar nu numai poeții au dreptul de a allege aqueste vorbe de a *exilă* sau de a *expatriă* un antic Roman, ci și historicii ênșii îl *expatriadă* sau îl *exilă* după voiea lor. Ast-fel s'a usat de abbattele Vertot, Rollin și de toți scriitorii nostri quei buni. Queea que diseiu de vorba *exil* în privința aquestor populi, o diseiu în privința tutulor populilor quari ne cunnoscând căile autorității, au urmat

tot-de-una pe căile judiciare quând a fost vorba de a allungă vre un locuitor din patriă.

În fine *expatriare* semnifică a scóte pe quine-va affaró din societate sau dintr'ună însărcinare que a avut printr'ună tendință publică sau solemnă. *Exilare* semnifică numai a depărtă pe quine-va affaró din țerră, din societate.

67. FAIMOS, ILLUSTRU, CELEBRU, RENUMIT.

Tóte aqweste qualități însémnă reputațió, ânsé aqueea que exprimă vorba de *faimos* e fundată pe uă simplă distingere commună quare face să vorbim de subiect într'ună nemărginită întindere de țerri și seculi, fiă qua aquéstă distingere să se ié spre bine sau spre rėu nu ne pėsă. Aqueea que exprimă vorba de *illustru* este fundată pe un merit redemat de demnitate și mărire quare nu numai face să cunnóscem, ci âncó quare face să stimăm subiectul și îl asșédă în rândul fințelor quellormari. Aqueea quare exprimă vorba de *celebru* e fundată pe un merit de talent, ânsé de talent de spirit sau de sciință quare, făr' a închipui mărirea și demnitatea, face cu tóte aqwestea honóre subiectului. Aqueea în fine quare exprimă vorba de *renumit* este fundată numai pe sgomotul respândit în public, quare făr' a procură multă honóre subiectului, îl trage din sînul uitărei și 'i face numele sėu cunoscut în lume.

Ióna d' Acre sau fecióra din Orleans, desprețuită de Englesi, stimată de Françesi, este astăzi faimosă și la uă națiune și la alta. Suveranii strălucesc în timpul vieței lor, dar nu pot fi *illustri* pentru posteritate de quât prin monumente de mărire, de înțelepciune și de bunătate que vor lăsa în urma lor. Sunt autori celebri que nu e permis de a 'i defăimă chiar în aqueea que ar avea de defăimat fără să le înegrim propria lor reputațiō. La Paris, ajunge qua să fiă quine-va renumit într' uă arte sau meseriă, qua să 'și facă numai de quât stare.

Faimos, celebru și renumit se dic de persóne și de lucruri, ânsă *illustru* nu s' aplică de quât persónelor, quel puçin când voiesce quine-va să fiă scrupulos asupra allegerei terminilor.

Erostrat, la Greci, arse templul Dianei qua să se facă *faimos*; ellu reuși mai mult prin appërarea que 'i făcurō judicătorii de quât prin acțiunea sea.

Gobelinii au fost nisce tincturari așa de *renumiți* în quât numele lor a remas la locul unde ei lucrarō și la lucrurile que alții au urmat apoi după dênși.

68. FĂPTURA, FIGURĂ, FORMĂ, CONFORMAȚIUNE.

Făptura nasce din lucrare și rezultă din materia pusă în lucru; lucrătorul sau meșterul o face să fiă mai mult sau mai puçin căutată, după cum va fi de îndemânatic în măestria sea. *Figura* nasce

din desemn și rezultă din conturul sau circumferința lucrului; autorul planului o face mai mult sau mai puțin regulată, după cum e de capabil în nimerirea sea. *Forma* nasce din construcțiune și rezultă din aședărea părților unui lucru; conducătorul lucrului o face mai mult sau mai puțin naturală după cum scie să 'și reguleze imaginațiunea sea. Conformațiunea nu se dice mai puțin de cât în privința părților corporelui animal; ea nasce din raportul lor și rezultă din dispunerea que elle au qua să 'și desfacă funcțiunile lor. Natura o produce mai mult sau mai puțin cuviinciosă, după concurența întemplantore a cauzelor physice.

Făptura lucrului se ridică adesea după prețul materiei. In arhitectură nu se dă uă *figură* rotundă de cât bucăților unice și separate dintr'ua marmură, drintr'ua pétră și altele.

Păgânismul a zugrăvit deitate sub toate spețele de forme din quare chreștiniî n'au reținut în imaginile lor de cât pe aquellea alle homului și alle columbei sau alle St. Spirit que s'a coborît în *formă* de columb sau porumb.

Inchipuirea spiritului spênðură de la *conformațiunea* organelor.

Dicem de *făptură* quô e formósă sau urită, de *figură*, quô e grațiosă sau neplăcută; de *formă* quô e ordinară sau extraordinară și de *conformațiune* quô e bună sau rea.

Moda decide despre *făptură* (façon).

Vechimea quare nu adoptă modele ca noi se acusă astăzi pentru aquest defect. Nu știu daqua hómennii înțelepți și moderați ai seculului nostru ar atribui aquéstă acusațiö bētrânilor. Uă aruncătură de ochiu determină *figura*, nu se quere dequât să fiă exactă. Speça regulădă *forma*; e de ajuns qua să avem gust. Uă propunere președe la *conformațiune*; cauzele naturale se depărtedă mai puçin despre dēnsa dequât quelle arbitrare.

Vorba *conformațiune* nu e nici de cum usată în înțellesul figurat, numai *făptura*, *figura* și *forma* sunt; cu aquéstă diferență quö atunci quea d'ântēiu din aqueste vorbe se ñice particularmente în privința acțiunei personale, quea de a doa în privința posturii sau a chipului de a ținne corporele și quea de a treia în privința çeremonialului.

Fiă-quare își are *făptura* sea propriă de a cugetă și a lucră. Un hom que suffere înfăçisédă uă tristă figură înaintea hómennilor sănētoși quare nu respiră dequât veselia. *Forma* devine adesea mai essentială dequât fondul sau themeul lucrului.

69. FATAL, FUNEST.

Aqueste vorbe semnifică equalmente un lucru trist și infortunat, ânse quea d'ântēiu este mai mult un effect al sörtei și quea de a doa uă urmare a criminei.

Hómenii de resbel sunt în pericol de a'și termina ñillele cu uă manieră *fatală*; scelerății sunt suppuși să- móră cu uă manieră *funestă*.

Aqueste vorbe au adesea un înțelles augural; voiu să ñic quó se serve quine-va cu dênsele spre a însemnă que-va quare annunțιά un eveniment în- tristător. Attunci *fatal* arată uă adevărată combinare în casele necunoscuté que împedică qua să nu reușescă nimic și să facă tot-de-una a se întemplă mai mult rēul dequāt binele.

Funest predice nisce accidente mai mari și mai grele, fiă pentru viēță, pentru honóre sau pentru ánimă.

Galanteria face avuți pe unii și devine *fatală* pentru alții.

Or-que legămint inodat de vițiu este *funest*.

70. FAVORABIL, PRIINCIOS.

Queea que s'applică către noi, queea que e bine dispus pentru noi, queea que ne ajută sau ne serve, numim quó ne este *favorabil*.

Queea que este assupra nóstră sau apprópe de noi spre a ne protectă sau a ne umbri, queea que vine cu iuțelă în ajutorul nostru, queea que determină evenimentul sau ne face să reușim, queea que are puterea și o reduce în faptă, numim quó ne este *princios*. Uă influință mai importantă, mai mare, mai potentă, mai immediată, mai energică,

mai salutariă distinge aqueea que e *prîncios* de queea que e *favorabil*.

Un client rógă pe patronul sêu qua să 'i fiă *favorabil*; păcêtosul rógă pe Dumneđeu qua să 'i fiă *prîncios*. Catone fu *favorabil* lui Pompeiu. Țeii furđ *prîncioși* lui Cesar. Occasiunea nu e *favorabilă*, destinul, *prîncios*.

În tóte cađurile, persónele și lucrurile ne sunt *favorabile* sau contrarie; în timpul disgrăției nóstre pericolele, Dumneđeu, cerul, fortuna, sórtea puterea sunt *prînciose* sau inemice, sau funeste.

Un bun amic e un geniu *favorabil*, un bun domnitor e uă stellă *prîncioasă* sau bine voitóre.

Ajunge qua să fiu pentru mine *favorabil* numai să vė interesați de succesele melle și să măajutați la împlinirea dorințelor melle. Se cade spre a fi *prîncios* noė ênși-ne, să fim scăpați din infortună sau să ni se procure uă fericire or un mare bine.

Aquella ne e *favorabil* quare voiesce satisfacerea nóstră; quel que ne face bine, chiar fără voiea nóstră aquella ne este *prîncios*.

Uă aplicare *favorabilă* ne face să împlinim voințe indiscrete, uă bunătate *prîncioasă* le aruncă.

Țicem assemenea un timp, uă ocasiune, un anno-timp *favorabil* sau *prîncios*. Anno-timpul *favorabil* e un timp propriu pentru lucru; anno-timpul *prîncios* e timpul propriu al lucrului. Se cuvine

dar să lucrăm în timp *favorabil* ca și în timp *princios*.

71. FEROC. SĒLBATIC.

Quine-va e *feroce* după caracter, *sĕlbatic* după lipsa de cultură.

Ferocele nu e sociabil, *sĕlbaticul* nu e mulțumit în societate. Quel d'ântĕiu n'are plăcere să fiă cu hómeni la un loc pentru-quō 'i urasce; quel d'al doilea, pentru quō nu 'i cunnósce. Aquella vede în toți hómeni nisce inemici, aquesta nici n'a văđut pe semenii săi. *Ferocele* înspăimântă societatea, *sĕlbaticul* are frică de dĕnsa.

Sĕlbaticul e uă ființă incultă; *ferocele* e uă ființă monstruósă. Cu uă imaginațiune ardinte, cu un suflet tare și ne înduplecat, homul *feroce* vede societatea subț un cer posomorit fiă homeni virtuoși sau numai vițioși; ellu observă numai vițiturile lor, ellu s'ar suppĕră încă și de virtuțile lor. *Sĕlbaticul* n'are un caracter determinat, pentru-quō nu pôte fi quine-va *sĕlbatic* numai printr'un vițiu particular al sufletului.

Homul *sĕlbatic* este în societate ca uă passere în coliviă que se domesticesce. Homul *feroce* este ca uă vită *feroce* pusă în fĕrrĕ que se 'ntărită.

Qua să cultivăm pe *sĕlbatic* se cade să 'l familiarisăm cu lumea, qua să imblândim pe *feroce* se

cade să 'i însinuăm cu finețe simțiminte mai favorabile către humanitate.

Qua să înduplecăm pe *sēlbatic* să viețuiască cu hómēnii, să-i ocupăm minutele chiar quând i se urasce cu ființa lui; qua să dăm *ferocelui* uă mai bună opiniune despre hómēni, să 'i apucăm momentul quând ellu se bucură de bine-facerile lor și quând ellu trage folóse din comunicăția lui cu dēnși.

In dată que *sēlbaticul* se va puté ținne pe picioare în soçietate, ellu attunci de sine se va arunca și cu corporele, iar *ferocele* va fi greu pînă să se îndesse pe nesimțite în soçietate și singur nu se va mai deslipe de dēnsa.

Populii *sēlbatici* nu sunt toți *feroci*; sunt și populi *feroci* p'între populii cultivați.

Sēlbatic vine de la vorba latină *silvaticus*, quare appărține de păduri; în limbă latina pădure se ȕice ca și in quea francesă antică *selve*. Pădurile sau selbele sunt nisce locuri inculte precum și producțiunile lor. Uă plantă se nnumesce *sēlbatică* quând ea resare fără cultură; uă țerră incultă și nelonită e *sēlbatică*, un animal e *sēlbatic* quând veitui-
esce singuratic și locuiesce selbele.

Numim *sēlbatici* populii quari, nefiind civilisați și lipiți de pămēnt retăcēsc și viețuiesc după maniera vitelor; uă persónă que fuge de soçietate și quare n'are maniere e *sēlbatic*.

Feroce în latinesce *ferus* infățiședă ideea de brutalitate, de asprime, de cruđime chiar, precum și de mândriă. Hippolyte e mândru și puțin quam *feroce*. *Feroce* nu se ăice dar de quăt de animale quare quând atacă, quând urmăresc, quând sfășią quând dobórá se numesc *feroci*.

Așa dar un obiect e *sělbatic* din lipsa de cultură; un animale *feroce* prin un vițiu firesc.

Sělbaticul e *feroce* quând are în character, și în moravuri tăriă, asprime, brutalitate, inflexibilitate.

Domesticiți animalul *sělbatic* și va deveni blând. Domoliți animalul *feroce* și se va arătă suppus. Homul *sělbatic* fuge de soțietate pentru quó se teme de dęnsa; homul *feroce* o reimpinge pentru-quó nu simte nici uă plăcere. Aquesta nu e soțiabil, aquella nu e soțial.

Sělbaticul e în soțietate ca passerea în coliviă se revoltă de uă dată, ănsă se obicinuesce cu dęnsa.

Ferocele e în soțietate ca animalul nedeprins cu catenele, se ănfuriă la ănceput, dar în fine le suffere.

Adevăratul misanthrop, adică aquella quare ar urî pe hómeni, ar fi mai mult de quăt *feroce*; *sělbatic* ca uă vită ferósă, ar fi naturalmente în resbel cu genul human. Aquella quare urasce vițuri-le nu e *feroce* dequăt pentru societatea nóstră corruptă; observați daqua e *sělbatic* și cu hómenii buni și virtuoși.

Adesea, ăice un orator, în singurătate contrac-

tăm cu uă natură *sēlbatică*: causa e quō suntem de parte de hōmeni și uităm homenirea. Un exterior neîngrijit însemnă adesea, după observarea unui moralist, un merit orgolios și *feroce*.

Innocența naturalmente timidă, delicată, fricosă și ușure de a se speria s'ar păre *sēlbatică*, ânsē que înțelegem noi pria uă virtute *feroce*. Nu e nici decum virtutea quare e *feroce*, ci homul que nu e de ajuns virtuos.

Uă țerră e *sēlbatică* quând animalele fac să tremure hōmenii, quând rellele plante năbușesc grânele quelle formose, quând quei mari mâncă pe quei mici, quând producțiunile sunt doborite de insecte, quând corupțiunea se respândesce ca aerul din tōte colțurile.

Politica e *feroce* quând desbină populi, quând înalță bariere, quând dărîmă comunicațiunea naturală a ajutōrelor homenesce, quând rumpe legăturile societăței universale și quând tractă pe amici noștri ca quând ar deveni uă dată inemicii noștri sau ca quând ar fi nisce inemici ascunși.

72. FIITOR, AVENIRE.

Aqueste vorbe, dice abbatele Girard, sunt mai mult caracterisate de diversitatea stylului de quāt de diferența semnificărilor.

Fiitor este de un mare us în dogmatică. Grammatica cunnósce timpii *fiitori*, philosophia din schólă

tractă despre *fiitorul* contingent. Locul *avenirei* se află în morală ca în limbajul ordinar al convorbirei. Cugetarea que facem despre trecut și neastimpărul que avem despre *avenire* serve adesea a ne răpi plăcerea de a ne bucură de present. Se consolă quine-va de uă infortună trecătoare prin perspectiva unei fericite *aveniri*.

«*Fiitorul*, țice Beauzée, este relativ la existența ființelor și *avenirea* la revoluțiunile evenimentelor. Putem vorbi cu certitudine despre nisce lucruri *fiitoare* și a prețice nisce evenimente prin nisce prevederi naturale; nu putem ânsă să ne dăm părerea și despre *avenire*, quoci este imposibil de a o prețice fără a avé uă revoluțio secură.»

Aquéstă distingere este fundată pe valórea propriă a vorbelor. *Fiitor*, timp de la verbul *fire*, semnifică aqueea que va fi, aqueea que se cade să fiă; ellu exprimă dar existența.

Avenire sau *viitor* semnifică aqueea que este a veni lucru contingent, ca queea que este a face, a sci; ellu annunțio dar evenimentele. Grammatica țice *fiitor*, pentru-quó consideră ordinea necesariă a timpilor; morală țice *avenire* pentru-quó consideră preste tot incertitudinea lucrurilor. Așa dar nisce semne nedeterminate și obscure sunt nisce vane prețiceri alle *avenirei*, iar nisce semne phisice și necesarie sunt nisce prețiceri adevărate alle unei revoluțiuni *fiitoare* în ordinea naturală. Țicem

förte bine generațiile *fitöre*, originile *fitöre*, seculii *fitori*, quöci elle vor fi dupö cum e și prezentul. Dicum schimbările *viitöre*, bunurile *viitöre*, quând voim s'arätäm lucrurile ca necunnoscute. Astronomia preðice *fitorul*: eclipse, conjuncții, întör-cerea systemei solare și planetare queea que în adevër va fi. Divinația preðice *avenirea*: resbelle, morți, succese, que póte fi sau nu.

Vorba *avenire* în us are înțellesul mai întins, mai depärtat de quät *fitor*; ea arată mai mult queea que va veni și ðicem *fitor* de queea que are să se întemple mai curënd.

Nisce soçi *fitori* sunt a se cäsători curënd, ân sè posteritatea lor este în *avenire*.

73. FINETE, DELICATEȚE.

Nu voiu să întreprind aquí definiția aqestor vorbe în înțellesul moral que ar poté să primescă și una și alta; eu nu le consider dequät ca nisce qualități alle spiritului sau ca nisce caractere alle lucrărilor spiritului.

Finețea îmi pare a fi artea de a cöprinde veritățile pe quare tötă lumea nu le ține în sémă,

Delicatețea e simțimintul viu și obicinuit al convenințelor soçiale pe quare tötă lumea nu le simte.

Finețea este a spiritului, *delicatețea* este a suffletului. Analysäm cu *finețe* și simțim cu *delicatețe*.

Finețea cercetédă în obiecte aqueea que póte în-

șepă curiozitatea ; *delicatețea* se unesce cu aqueea que deșteptă și atrage simțimintul.

Finețea distinge, *delicatețea* allege. Vauvenargnes a dis : „Cugetările quelle mari vin de la ânimă. Cugetările quelle *delicate* vin și elle de acolo cu tôte quô nu vin așa de departe ca quelle d'ântêiu.“

Finețea aparține de vêđul spiritului ; *delicatețea* de aquele *simțuri* alle sufletului quare respund la pipăit, la odorat și la gust și quare, ca nisce organe, pătrund mai de aproape obiectele și ne fac să cunnóscem organisarea lor quea mai ascunsă.

Đicem un pipăit *fin* un gust *fin* ; ânsă atunci considerăm pipăitul, gustul și odoratul ca distingënd qualitățile corporelui spre a le definì mai mult dequât a le simți.

Quând voim s'arătăm impressiunea que priimesce sufletul mai mult dequât natura obiectului, đicem un pipăit *delicat*, un gust *delicat*, *delicatețea* odoratului.

Hómenii quei *delicați* sunt nefericiți, đice La Fontaine ; aquésta e pentru-quô odoratul și gustul sunt vulnerate de uritele odori și de uritele bucate.

Finețea nu e suppusă la aqueea și întêmplare ca *delicatețea*, pentru-quô obiectele vederei quât de uriciose ar fi, nu ne dau atâtea simțiciuni ne plăcute și pătrundétóre ca gustul și odoratul.

Finețea are illusiile sêlle ; ea îmbrăciședă une-ori

umbra în loc de corpore și tulbură ideile spre a distinge lucrurile cu mai multă precisiö. *Delicatețea* are prevenirile sêlle, ea exageră obiectele și propriile sêlle impressiuni. Cu tôte aqwestea mai ușor întörcem din rêtăcire uă *finețe* amăgită dequât uă *delicatețe* prevēdētore.

Finețea este în fapte, *delicatețea* este în impressiunile que priim sc. Cată să lucrăm spre a exercita pe una; suffletul e mai mult passiv pentru alta și nu face dequât să i se suppuia.

Finețea și *delicatețea*, în lucrările spiritului, sunt nisce caractere prea distinse.

Ovidiu e mai mult *fin* dequât *delicat*; Tibulle e mai mult *delicat* dequât *fin*. Voiu facee voios a-queea și differință între Orațiu și Anacreon, adicö între cantecele lor; quel d'ântëiu are mai multă *finețe*, quel d'al doilea mai multă *delicatețe*.

La Bruyere și la Rochefoucauld, zugrăvind caracterele sunt adesea fini; Vauvenargnes e mai *delicat* dequât amēdoi.

În comediă, Molière arē mai multă *finețe* dequât *delicatețe*; Terentius are mai multă *delicatețe* dequât *finețe*, ânsē are mai puțin de una și de alta dequât comicul franșes.

Desvoltarea pasiunilor quellor mari e mai spirituösă și mai *fină* în Voltaire; e mai profundă și mai *delicată* în Racine.

În cuvintele lui Fontenelle *finețe* este atât de

mare înquât degeneră une-ori în perfidiă, ânsă îi lipsesce quâte-uă-dată *delicatețea*.

În comunicația que avem cu hómennii, *finețea* stă în a vedé tot; *delicatețea*, în a simți tot. Quea d'ântéiu ca și quea de a doa ne face să spunem aqueea que se cade.

Uă laudă *fină* și uă laudă *delicată* nu sunt tot una: puçini hómenni sunt demni pentru quea din urmă, quât pentru quea d'ântéiu puçini sunt în stare de a o distinge și a'i simți prețul.

Quea d'ântéiu este uă théméie dulce que se cade să o aprinđi ca să o simți și quare face puçin fum quea de a doa este uă odóre que s'exală din florile aruncate pe urmele vóstre.

Finețea și *delicatețea* în spirit ajung pînă la óre-quare punct să fiă oppuse una la alta, într'un mod quă quine-va cu multă *finețe* e dator să aibă mai puçină *delicatețe*.

Finețe în lucrările spiritului ca și în convor-bire, stă în artea de a nu 'și exprimă direct cugetarea sea, ci de a o lăsă să fiă ușor simțită. Aquésta e uă enigmă pe quare hómennii de spirit devină numai dequât vorba. *Finețea* differe de *delicatețe*

Finețea se întinde preste lucruri înțepătóre și plăcute, defăimătóre și lăudátóre, pînă chiar și preste lucrurile rușinóse, accoperite cu un vëllu p'între quare le privesce quine-va fără să roșiască.

Țicem vorbe cutedătore cu *finețe*. *Delicateța* exprimă nisce simțiminte dulci și plăcute, nisce laude fine.

Așa dar *finețea* se învoiesce mai mult cu epigramma; *delicateța* cu madrigalul. În gelosia amanților își are locul *delicateța* și nici de cum *finețea*. Laudele que Despréaux aducea lui Ludovic XIV nu era tot-de-una *delicate*; satirele sêlle nu era tot-de-una *fine*.

Un cancelariu offerind într'ua ȃi protecțiunea sea la parlament, quel d'ântêiu președinte întorcându-se către adunare ȃisse: Domnilor, să mulțumim D lui Cancelariu, quoci ne dă mai mult dequât ii querem. Êccô un respuns prea *fin*.

Quând Iphigenia, în Racine, a priimit ordinul părintelui sêu qua să nu mai vedă pe Achille strigô la Cer:

Țeilor prea blândi, voi nu mi ați querut de quât viêta!

În adevêratul character a aquestui vers se coprinde mai multă *delicatețe* de quât *finețe*.

74. FOAMEA, APPETITUL.

Fómeu are rapport cu necesitatea quare vine or dintr'ua prea lungă abstinênță, s iu quô nasce din nesațitul natural al animalului. *Appetitul* are mai mult rapport cu gustul; ellu vine din dispunerea

que au organele qua să afe plăcere la mâncare, unită cu uă mare capacitate a stomachului.

Quea d'ântēiu este mai urgentă, dar se mulțumesc une-ori cu puțin nutriment. Quel d'al doilea așteptă mai cu răbdare, ânsă quere uă quantitate de alimente spre a 'și satisfacce gustul.

Or-que speçă de mâncare împacă *fómea*, nici una n'ó întărită. *Appetitul* este mai *delicat*, or-que speçă de mâncare nu'l satisfacce și este adesea ațitat de bucate gustóse.

Quând populus móre de fóme, aquésta nu e nici de cum culpa Provedinței, ci este tot-de-una a poliției. Este asemenea periculos pentru sănătate de a sufferi prea lung timp *fómea* și de a stinge *appetitul* prin prea multă efinătate.

75. FORTUNAT, FERICIT.

Fortunat, đice Vaugelas, este mai nobil de quât *fericit*. Poesia pune fórtē bine aquéstă vorbă.

Ellu (Titus) suspina în tótă séra, quând mâna sa fortunată. N'avea vre uă đi cu bine-faceri însemnată.

Boileau.

Dupó valórea întrínsecă a vorbelor, *fortunat* semnifică favorisat de *fortună*; *fericit* e aquella que se bucură de *fericire*. Quine-va este dar *fortunat* prin nisce mari avantage sau printr'uă favóre însemnată de *fortună*; quine-va este *fericit* quând se

bucură de bunurile que'i fac *fericirea* sau concură la a sea *fericire*.

Affarö de aquestea, öre în que cađ, în que circumstanțe alle vieței, în que evenimente facem să interviiă fortuna, sörtea, sau uă mare întêmplare? Quând se attinge de uă *fericire* extraordinară, de un bine ne sperat, de un succes purtat mai presus de succesele corente, étö cađurile unde avem să preferim pe *fortunat* de quât pe *fericit*.

Fericit se dice în privința tutulor spețelor de averi și *fericri* și *fortunat* distinge *fericirea* singulară și grațiile offerite de dënса.

Homul pe quare *fortuna* vine să'l afe în pat este *fortunat*. Homul pe quare îl lasă în pace într'alle sélle nu'l lasă de quât a fi *fericit*.

Quel que are un aer de allegrețe mare, se cunösce quö e un hom *fortunat*; quel que e *fericit* înfäçisédă uă dulce seninătate.

Bunurile exteriöre fac pe hom *fortunat* chiar atunci quând elle nu'l fac în adevër *fericit*. Satisfacerea interiöră îl face în adevër *fericit* fără a'l face *fortunat*. Aquella înaintea quâruiä tóte 'i rîd și prosperă, aquella quare este impresurat de abondență și de allegrețe este *fortunat*. Aquella quare e mulțumit de sörtea sea și de ellu ênsu'si, aquella quare se bucură de pacea ânimei sélle este *fericit*. Vorba *fortunat* nu împarte nici de cum aquest întelles particular cu vorba *fericit*.

Aşa dar preinşii *fericiţi* ai secului sunt în adevăr *fortunaţi*. Doi amanţi sunt *fortunaţi*, îndată que nimic nu se oppune la *fericirea* lor; daqua se mulţumesc unul de altul ei sunt *fericiţi*. Ambiţiunea pôte fi *fortunată*, moderaţiunea singură este *fericită*.

Noi numim încă quâte-uă-dată *fortunat* şi *fericit* aqueea que ne e favorabil sau avantajios, aqueea que contribuie a ne face *feririciţi* sau *fortunaţi* cu aqueea'şi diferenţă.

76. FRANCHEŢE, VERITATE, SINCERITATE.

Franchetea ţine de caracter, *veritatea* de principii, *sinceritatea*, de innocentă.

Quine-va pôte să înveţe *veritatea*; aquésta era una pe quare Perşii o arăta filor lor. *Franchetea* nu se învétă, ea nasce din nobilitatea şi independinţa sufletului; aquésta dar să n'o aşteptaţi nici de la tyrani, nici de la sclavi. *Sinceritatea* vine de la ânimă şi quând nu e pe buđe, ea se arată în ochi.

Nobila sea integritate.

Nu pune p'alle ei buđe de quât veritate.

(*Adél du Guscl*).

Aquéstă vorbă mi a scăpat, értă *franchetea* mea.

(*Henriade*).

Ea este, într'uă etate *fericită* quând domnesce innocentă.

La *sinceritatea* ei suut dator şi confienţa.

(*Zaire*).

Coucy era *veridic*, Henri IV *franc*, Zaïra sinceră.

Voiți să nu fiți încellați? întrebați ideea homului *veridic*, lăsați să vorbiască homul *franc*, considerați pe femeea *sinceră*.

Îmi place să aflu *veritatea* în amicitia, *franchețea* în commerciu, *sinceritatea* în amóre.

Spre a proba quõ aqweste distingeri nu sunt numai ușore și quõ aqweste qualitați sant în adevër distinse, luați defectele que le însoçesc și în quare elle degeneră quând nu se coprind în mësura lor exactã și veți vedé quõ aqweste defecte nu pot să se transpórté indifferamente de la una la alta, quõ *veritatea* póte să deviiã asprã. *franchețea* bruscă, *sinceritatea* indiscretã.

Më tem de severitatea aquellui philosoph quare îmi spune *veritatea*. Sunt fórte secur de a sci tot que cugetã aquel bërân militar, dar ellu amestecã prea multã asprime în cuvintele sélle de *franchețe*. *Sinceritatea* aqwestei june persóne este atât de amabilã! pentru que ðar să më plâng de indiscrețiunea sea? Așa vorbia un scriitor.

G.

77. GALIMATIAS, PHEBUS.

Aquestea sunt nisce moduri de vorbire quare în puterea affectației respândesc împedecare și întunecare în șirul unei convorbiri. Que diferență ôre să fiă între una și alta? O vommu vedé mai la valle.

Galimatias e uă vorbă încurcată și confusă quare se pare quô spune que-va și nu spune nimic. Avorbi *phebus* este a se exprimă cu nisce termini fôrte figurați și prea căutați queea que se cuvine să fiă dis în termini mai simpli.

Galimatiasul coprinde uă întunecime profuudă în convorbire și n'are de sine'si nici un înțelles raționabil. Vorba *phebus* nu e atât de obscură și are un que măreț quare semnifică sau se pare a semnifică que-vă.

Toți aqueia quari voiesc să vorbiască despre lucruri que nu se înțeleg aici de cum nu se pot opri de a nu facee quâte un *galimatias* pentru-quô nu pôte quine-va să forme cu uă manieră netedă, limpede și distinsă dequât nisce idei iarăși netede, precise și bine înțelese.

Aqueia quari, făr'a fi studiat pe mării maestri ai arților, nici s'au pătruns vre uă dată de minunatul

gust al naturei și pretind de a se distinge printr'ună elocuțiō strălucită sunt în mare pericol de a nu se distinge decât prin *phebus*, pentru-quō este natural quō ei justifică drept merit expresiunea lor quare 'i a costat și îi costă cu atât mai cu prisos cu quāt ea se depărtedă mai mult de natură.

Este facil, după aqueste definiții, de a spune pentru-quō se află atâta *galimatias* în compunerile quellei mai mari părți dintre junii nostri rhetori și atâta *phebus* în mai multe discursuri alle junilor nostri oratori. Aquēsta e quō ei pretind să vorbiască mai înainte de a fi învățat să cugete și quō quei-l-alți vor să cullégă fructele eloquinței mai nainte de a se fi format după modelul autorilor quellor mari.

78. GENIU, GUST ȘI ȘTIINȚA.

Gustul e adesea separat de *geniu*. *Geniul* e un dar curat al naturei; aqueea que produce ellu e lucru d'un moment. *Gustul* e opera studiului și a timpului; ellu ține de cunoșcința unei mulțimi de regule or stabilite, sau închipuite. Ellu produce nisce formoseți de mare cuviință.

Un lucru qua să fiă formos și după regulele *gustului* cată să fiă elegant, perfect, bine lucrat. Un lucru qua să fiă de *geniu*, cată să fiă une-ori ne îngrijit, neregulat, gros, sēlbatic.

Sublimul și *geniul* lucesc în Schacspear ca nisce fulgere într'ua lungă nópte. Racine e tot-deuna formos. Homer e plin de *geniu* și Virgil, de eleganță.

Regulele și legile *gustului* împedică *geniul*, ellu fărîmă aqweste regule și legi qua să sbóre la tot que e sublim, pathetic și mare. Amórea aqwestui formos etern que caracterisă natura, passiunea de a conformă tabellele sélle dupó nisce modele que a creat și dupó quare are ideile și simțimintele formosului sunt *gustul* homului de *geniu*.

Simțimintul quel mai alles al defectelor și al formoseșilor în arți constituîă *gustul*. Vioicinnea simțimintelor, mărimea, puterea imaginației, activitatea conceptiei, fac *geniul*.

Gustul distinge obiectele que ațiță nisce simțiciuni plăcute. *Geniul* prin producțiunile sélle admirabile, înfăciședă nisce simțiciuni attingetóre și neprevédute.

Gustul se fortifică prin obicinuință, prin meditațiuni, prin spiritul philosophic, prin comunicația bărbașilor de *gust*. De și *geniul* e un dar curat al naturei, ânsé ellu se întinde prin cunnoscînța subiectelor que zugrăvesce nisce lucruri plăcute pe quare le póte înformosetă, nisce caractere alle pasiunilor que ellu voiesce a exprimă, în fine tot que ațiță mișcarea spiritelor, favorisă, provócă și încăldește *geniul*.

Geniul e aquea pătrundere sau aquea putere de intelligință prin quare un hom apucă cu vioiciune un lucru făcut, dă planul și apoi îl realisă prin executare.

Gustul în litteratură ca și în ver-que lucru, este cunnoscința formosului, amórea binelui și dobindirea a tot que e plăcat. În fine sciința este în arți căutarea regulelor que urmédă artiștii și comparațiunea lucrării lor cu legile veritáței și alle bunului simț.

Geniul vine în lume de uă dată cu noi. Fiă-quare are uă porțiune de spirit que 'i e particular, precum are quine-va uă figură que differe de trăsurrele altuia. Fiă-quare are mészura sea de intelligință și uă închiuare neinvinsă către óre-quare lucru mai mult de quât către altul. *Geniul* nu póte remáné mai pucin în urmă, ellu cată să se declare uă dată.

Sciința nu este dată niměnui. Ea este fructul lucrării și al ocupațiunilor nóstre. *Sciința* o căstiggăm ascultând pe învățătorii nostri studiând regulele que urmédă alții și făcend fiă-quare în parte observațiunile nóstre. Tótă *sciința* stă în înțelegerre. Este departe *gustul* de dēnsa; puterea aquestuia este în simțimint și în plăcerea impressiunei que obiectele formóse fac assupra nóstră.

Precum putem însemná sciințele, asemenea putem da lecție de *gust*; adesea vedem un hom que era mai nainte nesimțibil la formosețea operelor

de arți, devenind gradual amator canoscător și bun judecător.

Numai *geniul* nu se poate câștiga nici arăta și de și este mult dator către cultura quea bună, nu se cade s'așteptăm producțiuni înavuțite de la aquella quăruia îi lipsesce *geniul*. Este dat numai hómienilor tari și vîrtoși a se presentă în exercițiile violente; pentru homul de un temperament slab ar fi mai mult uă sarcină de quăt un serviciu; ânsă ellu poate fi ca spectator și a 'și dă părerea despre lupte.

Din aqueste trei facultăți, quea mai puçin comună este *geniul*; quea mai stêrpă, este singură *sciința*; quea mai dorită din tóte este *gustul*, pentru quô pune *sciința* în lucrare, împedică retăcirile sau căderile *geniului* și este bađa gloriei artiștilor.

79. GENERAL, UNIVERSAL.

Amêndoë aqueste vorbe infăçisêdă totalitate; aquesta e punctul de reunire que le face synonyme ânsă elle au în limba francesă nisce caractere distincte que le differ,

Aqueea que este *general* însemnă quel mai mare numêr de particulari sau toți hómienii cu grămada. Aqueea que este *unviersal* însemnă pe toți particularii sau tótă lumea cu de a mênuntul.

Guvernemîntal principilor are drept obiect bine-

le general, ânsă provederea lui dumneĎeu este universală.

Un orator vorbesce în *general*, quând nu face nici de cum vre uă applicațiune particulară.

Un învățat este *universal*, quând scie de tôte.

Vorba *general* coprinde totalitatea quea mare; *universal*, totalitatea quea mênuntă. Quea d'ânteu nu se învoiesce cu nisce excepțiuni particulare, quea de a doa le exclude absolut.

Ďicem âncă quă nu e nici de cum regulă *generală* quare să nu suffere vre uă excepțiune; cu tôte aquestea o privim ca un princip *universal*, ca uă maximă prin quare tôte spiritele fără excepțiune recunosc veritatea îndată que le este înfățișată în termini limpeĎi și preciși.

Aquăsta e uă opiniune *generală* quă femeile nu sunt făcute pentru sciințe și littere: D-na Deshoulieres, D-na Dacier, D-na marchisa du Châtelet, D-na de Grafigny, fiă-quare în felul lor fac uă excepțiune cu atât mai honorabilă pentru sex cu quât probedă putința de a face bine altora. Aquăsta e un princip *universal* quă copii sunt datori să honore pe părinții lor: intențiunea Creatorului se manifestă despre aquăsta într'atâtea moduri, înquât e cu neputință de a ne appără de aquest princip.

In sciințe vorba *general* este oppusă la particular, *universal* la individual.

Așa pyhsica *generală* consideră proprietăți-

le commune a tutulor corpurilor și nu înfăciședă proprietățile distinse a nici unui corpore particular dequât ca nisce întêmplări que confirmă scopurile *generale*; ânsê quel que n'a studiat dequât *physica generală* nu scie *physica universală*, quôci amênuntele ei particulare sunt nescabile.

Assemenea și *grammatica generală* înfăciședă principurile quare sunt sau pot fi commune în tôte limbele și nu consideră *methódele* particulare a unora sau a altora dequât ca nisce fapte quare restabilesc scopurile *generale*, ânsê ideea unei *grammatice universale* este uă idee chimerică; nici un hom nu pôte sci principurile particulare a tutulor idiomeilor și quând quine-va le ar ști, cum le ar reuni într'un corpore?

Lăsăm acum pe autor să vorbescă:

„Un străin tractò scrierea que am publicat sub auspiciile academiei franceze ca *grammatică* pretinsă a fi *generală* și cuvîntul que își dede, făr a'l probà nicăiri, fu, quô spre a face uă *grammatică generală* se cădea să sciu tôte limbele. La aquêsta rêsponđ quô este a confundà vorbele *general* și *universal*; quô Arnaud și Lancelot sunt autorii *grammaticei generale* și raționante de la Port-Royal, la quare Duclos a așședat însemnările sêlle philosophice, quô abbatele Fromant a adăogat un bun supplement, quô Harris a dat în limba englesă nisce observări philosophice assupra *grammaticei generale*.

quõ nici unii nici alții nu scia tôte limbele, quõ publicul cu tôte aqwestea a honorat scrierile lor cu votul sãu și quõ 'mi place mai bine a fi obiectul de quât autorul unei obiectii que cade asemenea preste nisce scriitori atât de celebri.

În fine scrierea mea fiind honoratã de laudele unor bărbați litterați din quei mai distinși și de la quelle mai multe academii illustre, pot sã o consider ca triumphãtore de uã approbațiõ *generalã*; cu tôte quõ de uã parte greșelele que pôte 'mi va fi scãpat, de alta contrađicerile unor antagoniști imi interdicsperanța que am de uã approbațiõ *universalã*..

SO GRAȚIOS, PLĂCUT.

Grațios va sã țicã mai mult de quât *plăcut* și aratã dorința de a placce.

Aerul și manierele ne fac *grațioși*. Spiritul și humórea ne fac *plăcuți*.

Amãm întelnirea unui hom *grațios*, pentru-quõ ne place. Cãutãm compania unui hom *plăcut* pentru-quõ ne mulțumescce.

Persónele polite sunt tot-de-una *grațiose* și quelle allegre sunt obicinuit plăcute.

Nu e de ajuns pentru soçietate de a fi de uã infățisare *grațiosã* și a avé uã alianțã *plăcutã*; catã ansé sã avem și ánima dréptã și gura sincerã.

Quât este de anevoie de a nu se lipi quine-va de

locul unde află, după uă primire *grațiosă*, uă con-
vorbire *plăcută*.

Îmi pare quă aquésta vine mai mult din maniere
de quăt din aer, qua hómennii să fiă *grațioși*; pre-
cum și femeile sunt mai mult *grațiose* prin aerul
lor de quăt prin maniere, de și elle pot fi și prin
aquestea din urmă; aflăm ânsă și de aqueia quari, cu
aer *grațios*, au maniere ne apropiete. Îmi pare âncă
quă aqueea que contribuie mai mult a face pe hom
plăcut, este un spirit viu și liber și quă aqueea que
are mai multă parte în privința femeii este uă hu-
móre equală si allegră.

Quând ne servim cu aqueste vorbe în alt înțelles
spre a însemnâ nisce calități personale, atunci
aquella de *grațios* exprimă curat que-va que lingu-
sése simțurile sau amórea propriă și aquella de
plăcut que-va que se cuvine gustului și spiritului.

Este *grațios* lucru de a avé tot-de-una obiecte
formóse dinaintea sea și de a fi bine priimit pre-
tutindeni. Nimic nu e mai *plăcut* pentru un hom
de spirit de quăt uă bună compăniă.

Este quâte-uă-dată periculos de a se apropiã
de aqueea que este *grațios* la vedere; se póte âncă
intêmplâ qua aqueea que este prea *plăcut*, să fiă
prea vătămător.

81 GRAV, SERIOS.

Un hom *grav* sau quare are un character greu nu e aquella que nu ride nici uă dată; este aquella quare nu attinge nici de cum buna cuviința a poziției sêlle, a etăței sêlle și a characterului sêu. Homul quare spune cu constanță veritatea din ura minciunei, un scriitor que se rēdēmă pe rațiune, un preot sau un magistrat închinați la datoriele severe a profesiunei lor, un cetățen necunoscut alle quăruia moravuri sunt curate și regulate înțelepțesce, sunt nisce personaje *grave*. Daqua conduita lor este luminată și cuvintul lor judicios, atunci mărturia lor și exemplul lor vor avé tot-de-una valóre.

Homul *serios* este differente de homul *grav*; marturiă avem pe Don Quichotte quare medită și rațiună *serios* nebunele sêlle întreprinderi și aventurile sêlle periculóse.

Un predicator quare anunțiă nisce verități terribile sub nisce imagini ridicole sau quare explică nisce mystere prin nisce comparațiuni impertinente, e un buffon *serios*.

Assemănarea între *grav* și *serios* este ca aqueea între plăcut și allegru, are un grad mai mult și aquest grad este considerabil.

Quine-va pôte fi *serios* din humóre și chiar din lipsa de idei. Quine-va este *grav* din buna cuviință sau din importanța ideilor que 'i dau gravitate.

82 GUVERNEMÎNT, REGIM, ADMINISTRAȚIO.

Guvernemînt, din limba latină *gubernatio*, este uă expressiune figurată, quare însémuă acțiunea pilotului que ține fusul guvernalliului.

Aquesta e un termin generic quare are îndoitul înțelles al principului și al rezultatului. Prin aqueste diverse înțellesuri noi ammu đis un *guvernemînt* democratic, aristocratic și q. l. t. spre a exprimă natura *guvernemîntului* și pentru quare noi đicem un *guvernemînt* blând și moderat, aspru sau tyranic, spre a'î exprimă effectele. Aquéstă vorbă este oppusă la anarchiă.

Regim, din limba latină *regimen* e uă vorbă pe quare explicându-o ad litteram nu însémnă de quât ordinea, regula, forma politică la quare *guvernemîntul* se suppone. *Regimul* este blând sau aspru, după cum sunt și principurile. Corporațiile, ordinele religiöse, *administrațiile* avea *regimul* lor. Đicem de un bolnav quô este în *regim*, adică quô se află în dietă, în regulă, în garda sea higienică. Aquésta e uă vorbă generică quare e adesea modificată, aúsé conservă tot-de-una înțellesul originei sélle. Aquil e uă regula stabilită de *guvernemînt* în înțellesul machinei politice.

Administrațiō, din limba latină *administratio*, se derivă de la minister adică *ministru*, executor și semnifică litteralmente executiō. *Guvernemîntul* or-

donă, *regimul* regulădă, *administrația* execută. A-questa e încă un termin generic que, în înțelesul în quare îl luăm aquí, se unifică ordinea de comptabilitate, regulele, direcțiunea unor affaceri, exercițiul dreptăței; într'un cuvint tóte obiectele pe quare sunt stabilite principurile. Administratorul, quât pentru principuri este passiv, iar pentru executare este activ.

H

83 HERETIC, HETERODOX.

Heresiă sau *heres* este uă opiniune particulară, uă rătăcire la quare se unesce quine-va fórte și prin quare se separă de communiune.

Heterodoxia semnifică uă differință sau uă singularitate în credință și în opiniune.

Vorba *heretic* însemnă aqueea que separă și rumpe uniunea; *heterodox* aqueea que dărimă conformitatea.

Un simțimint *heretic* e un simțimint contrariu al bisericei catholice sau universale. Uă opiniune contrariă la credință sau la regulele credincioșilor.

Vorba *heretic* însemnă desbinarea, queea que face uă sectă sau aparține de uă sectă. *Heterodox* însemnă neînțelegere, fără nici uă idee de partit sau de relațiuni cu vre un partit.

În înțellesul vorbei *heretic* există un caracter de înrutățire, de revoltă, de independință; în vorba *heterodox* există depărtarea de la rătăcire, de la uă credință falsă, de la tulburarea spiritului.

Noi qualificăm de *heretici* pe aqueia quari, isbiți de anathemele bisericei stau necontentit separați; iar qualificația de *heterodox* adduce mustrarea sau acusația de rătăcire.

84 HEROU, MARE HOM.

Amêndoë a queste vorbe au nisce qualitài strălucite que ațită admirarea quellor-l-alți hómeni și quari pot avé uă mare influință assupra binelui public, ânsë e fôrte differente înțellesul uneia de al alteia.

Se pare quô *heroul* are uă singură meseriă quare este aqueea a resbellului și quô *marele hom* aré tóte meseriele sau crucea, sau spada, sau cabinetul, sau curtea. Și una și alta, puse împreună, nu înfăciședă pe homul binelui.

În resbellu distingerea între *herou* și *mare hom* este delicată: tóte virtuțile militare fac și pe unul și pe altul. Cu tóte aquesta să dicem quô quel d'ântéiu ar fi june, întreprindător, de uă înaltă bravură, tare în pericule, curagios; quô quel de al doilea ar covirși prin uă înțelepciune mare, prin uă înaltă capacitate și prin uă lungă experiință. Póte quô Alexandru nu erà de quât un *herou* când Cesar erà un *mare hom*.

Vorba de *herou*, în originea sea erà consacrată aquelluia que reunia virtuțile resbellice cu virtuțile morale și politice, que susținea infortunele cu tăriă. *Heroismul* închipuiă pe *marele hom*. În semnificația que dăm astăzi aquesta vorbe, se pare a nu fi consacrată dequât resbellatorilor que ridică la quel mai nalt grad talentele și virtuțile militare ;

virtuți quare adesea, în ochii înțelepciunei, nu sunt de quât crimini fericite que au surpat numele de virtuți pe lingö aquella de calitateți. Definim un *herou* pe homul tare în contra anevoințelor, întreprindător în pericol și brav în lupte; calitateți que țin mai mult de temperament și de uă adevărată conformațiö a organelor corporale, de quât de nobilitatea sufletului. *Mare hom* e cu totul alt lucru; ellu unesce cu talentul și cu geniul quea mai multă parte din virtuțile morale; ellu are în conduita sea formöse și nobile îndemnuri; ellu înfăciședă binele public, gloria suveranului său, prosperitatea Statului și fericirea populilor. Numele lui Cesar ne dă ideea despre un *herou*; aquella al lui Traian, al lui Marcu Aureliu sau al lui Alfred ne înfăciședă un *mare hom*. Titus reunia calitatețile unui *herou* și alle unui *mare hom*.

Titulul de *herou* spëndură de la succes, iar al unui *mare hom* nu spëndură tot-de-una de la succes: principul său e virtutea quare e neclintită în prosperitate ca în infortună. Titulul de *herou* se cuvine numai resbellatorilor, ânsă nu e nici uă profesiune quare să nu pötă pretinde sublimul titul de *mare hom*. Și aqul *heroul* are mai mult drept dequât altul.

În fine humanitatea, blândețea, patriotismul reunite cu talentele sunt virtuțile unui *mare hom*; bravura, curagiul, adesea temeritatea, cunnoscița de artea

resbellului și geniul militar, caracterisă mai mult pe *herou*. *Heroul* însă perfect e aquella que, pe lângă capacitate și bravura unui mare căpitan, împreună uă amóre și uă dorință sinceră pentru fericirea publică.

Eccõ assupra lui Cesar uă judicată differente de a D-lui de la Bruyère, și eu o creș mai bună. Este adevărat quõ se află uă differentă între Cesar și Alexandru, dar tot que se cade să conchidem este quõ Alexandru era mai pușin *herou* de quât Cesar, sau quõ póte ellu nu erà nici de cum. Quea mai mare parte din *heroi* sunt ca nisce tabelle și spre a le stimà se cade să le contemplăm prea de apprópe.

La Bruyère nu considerà pe hom subt a queste doë privințe de quât în rapport cu resbellul. Aquì însă e în rapport cu humanitatea.

85. HISTORIA, REGISTRE, CHRONICE, ANNALE, MEMORIALE, COMMENTARII, RELAȚIUNI, ANECDOTE, VIȚA.

Critica îmi va împuțà póte pentru-quõ reunesc în aquest articol genul și speșele que nu le ammu confundà nici uă dată la un loc. Daqua tabelul devine mai plăcut și mai commod pentru-lector, nu aștept să mi se dea nici uă dreptate, nici uă laudă. Bacon mi a procurat ideea aquestui arti-

cul și mult material de scris. Este adevărat quō Bacon nu făcea synonyme.

I. *Historia* este expunerea sau narrația întemplărilor homenesci, temperată în formă și instructivă în fond, legată și urmată de fapte și evenimente memorabile quelle mai proprie que ne face să cunnōscem hōmenii, națiunile, imperiile și altele. Este de ajuns quāt am spus asupra aqwestei materii. Lucian, în trei sau patru pagine din micul sēu tractat intitulat: „Cum se cade să scriem historiă“ dă asupra aqwestui subiect mai multe bune instrucțiuni și cu mai mult spirit și agrement queea que nu aflăm în mai multe mari tractate moderne.

Sunt *historie* universale, *historie* generale a unei părți de loc, *historie* particulare ș. q. l. t. cu subimpărțirile lor infinite.

II. *Registrelle* sunt nisce spețe de tăblițe sau nisce note, nisce inscriptinni, nisce nomenclature, într'un cuvînt nisce suvenire de schimbări autentice în ordinea publică, nisce acte solemne de instituțiuni noue, de origini importanți, de persōne illustre quelle mai demne de a fi transmise la posteritate. Cnelus Flavius cullesse quel d'ântēiu la Roma nisce *registre* spre a anunția popoului dillele de appērarea proceselor publice sau de palat. Avurōm dupō aquēsta nisce *registre* sacre, nisce *registre* consulare și uă speță de calendar unde se anunția sērbătorile, adunările publice, jocurile pu-

blice, magistrații alleși, dillele fericite sau ne fericite.

Modernele noastre scrieri chronologice pot servi a ne dà uă idee despre genul și modul aqwestor registre.

III. *Chronica* este *historia* timpilor sau *historia* chronologică împărțită după ordinea timpilor. *Chronologia* este obiectul ei principal. Quea mai antică din *chronicele* conservate este a marmurei de la Paros sau de la Arondel quare nu însamnă vre un eveniment important ca al fondației vre unui imperiu, al emigrației unor colonii, al morței unor bărbați celebri que fac epochă în *historiă* și determină timpul urmat de la venirea lor. Sapienți ca Marsham și Petau quari au scris *chronice* se par quō vor să subordone faptele la date discutând, explicând și determinând epocele.

Gazettele și adevăratele diurnale sunt nisce spețe de *chronice*.

IV. *Annalele* sunt nisce *chronice* sau nisce *historie* chronologice împărțite pe anni, cum diurnalele propriu dise sunt pe dille. *Chronica* Grecilor era regulată de olympiade și a Romanilor de consulați.

Un învățat Roman, citat de Aulu-Gelle, pretindea quō *historia* differe de *annalele* în queea que historical vorbesce pe timpul presinte și rappórtă queea que a vëdut pe quând annalistul vorbesce de timpul trecut și rappórtă queea que n'a vëdut

nici de cum: Aquéstă distingere, susținută de Servius, e fundată pe aqueea quò vorba *historiã* semnificã în limba grécã uã experiință propriã. Tacit, în împãrțirea marei sèlle opere historice, pare quò s'a conformat cu aquéstã. Dar Aulu-Gelle stabili fórte bine quò *historia* e în privința *annalelor* aqueea que genul este pentru speçã. Adãogãm dupè Cicerone quò *annalele* se mărginesc a arătã faptele fãrò ornament, pe fiã-quare annu, pe quând *historia* rațiunedã assupra aquellor fapte, despre quare ea cautã causele, motivele, mișcãrile și q. l. t.

V. *Memorialele* sunt, cum ðice Bacon, materialele *historiei*. Mai multe din operele sèlle sunt întitulate "Memoriale" spre a servì la *historiã* precum sunt alle lui d'Avrigny. Stylul aquestui gen e liber; pòte quine-va sã discute faptele, sã desvòlte affacerile, sã intre în amênunte. Historicul se consultã mai cu sémã în *memoriale* cu ideile hómènilor impiegați în affaceri, actori sau marturi demni de credință, precum sunt Comines, Sully, Bassompierre, Cardinalul de Retz și alti. Bougeant scrie *historia* unui tractat de pace dupò *memorialele* unui mare negoțiator.

Memorialele, dupò vorba cu aquest nume s'au numit așa pentru-quò conservã și determinã memoria lucrurilor.

VI. *Comentariile* sunt nisce planuri explicãtòre de *historie* sau de *memoriale* summarii. Plutarch

numesce *commentariile* lui Cesar nisce ephemeride que ajută la combinarea fondului sau a materiei cu *historia*. Ciceron ȃice: aquesta nu e un discurs, ci uă tablă de materie sau un *commentariu* que-va mai puȃin rece, neinteressant.

VII. *Relaȃiunea* e narraȃia sau rapportarea unui eveniment, unei ȃntreprinderi, unei conjuraȃii, unui tractat, unei revoluȃiuni, unei sȃrbători, unei călătătorii și q. l. t. Meritul unei descrieri de aquest gen spȃndură, mai cu sȃmă ȃn exactitudine, ȃn alegerea stylului și ȃn tolosul que pȃte producce amȃnuntele și veritatea caracterelor unei opere. N'avem nici de cum nisce bune *relaȃiuni* despre bătălie, ȃice Leibnitz. Quea mai mare parte din *relaȃiunile* lui Tite-Liviu se par imaginare precum și alle lui Quinte-Curce.

VIII. *Anecdotele* sunt nisce collecȃiuni de fapte secrete, nisce particularități curiose proprie a lămurȃ mysterele politicei și a desvoltă mișcările ascunse alle evenimentelor. Obiectul unor *anecdote* de aquest gen este de a manifestă causele, motivele și mișcările necunnoscute. Aqueste cause, quare sunt adesea atăt de mici produc mari efecte; aqueste motive, quare sunt adesea atăt de deșerte ȃnsuflă decisiunile quelle mai importante; aqueste mișcări, quare sunt adesea atăt de fragede, operȃdă revoluȃiunile quelle mai memorabile. Așa dar

Anglii numesc aquest gen singular de anecdote *historiă* meditată și aquéstă e *historia* secretă.

IX. *Vięta* sau biographia e *historia* homului în tóte momentele și în tóte circumstanțele pînă în miđlocul amicilor sęi ca chiar ellu ęnsu'si. *Historia* ne zugrăvesce pe hom în vestmînt de paradă, sau pe homul public, *vięta* ne zugrăvesce pe hom cum se ęice despoiat sau pe homul privat. *Vięta* ne suppone la mai multă admirațiō, *historia* ne dă mai mult exemplu.

86. HISTORIOGRAPH, HISTORIC.

Historiograph e titlul fórte differente de *historic*. Se numesce în commun în Francia *historiograph* homul de littere pensiunat și cum se ęicea altă dată salariat qua să scrie *historia*. Alain Chartier fu *historiograph* al lui Carol VII. De la aquel timp ellu avu *historiographi* de Francia cu titlul și usul eră qua să le dea brevete de consilieri de stat cu provisiunile necesare însărcinărei lor. Ei era commesenii casei regelui.

La Veneția, e tot-de-una un nobil al senatuluii quare are aquest titl și aquéstă funcțiune. E fórte anevoie qua *historiographul* unui principe să nu fiă un minciunos. Aquella a unei republice linguşesce mai puęin, dar nu spune tóte veritățile.

Ver-quare suveran își allege *historiographul* sęu. Pelisson fu mai ıntęiu alles de Ludovic XIV spre

a scrie evenimentele domniei s'elle. Racine quel mai elegant dintre poeți și Boileau quel mai correct luară apoi locul lui Pelisson.

Póte însușirea unui *historiograph* este de a cullege materialele *historice* și este quine-va *historic* când pune în lucrare *historia*. Quel d'ântéiū póte să adune materia *historică*; quel d'al doilea s'o alégă și s'o puiă în regulă. *Historiographul* însémnă mai mult un simplu annalist și *historicul* are un câmp mai liber pentru eloquintă. Nu e nevoie de a spunne aquì quõ și unul și altul sunt datori equalmente să spuiă veritatea, dar putem examinà aquea mare lege a lui Ciceron :

«Ne quid veri tacere audeat, adicõ: Nu se cade să cuteđăm de a punne sub tăcere nici uă veritate.»

Să ne ferim de aquel respect homenesc când s'attinge de greșelele publice recunoscute de prevaricație, de nedreptăți pe quare infortuna împregiurărilor a smuls de la nisce ființe respectabile. N'ammu puté tot-de-una să le dăm la lumină; aqueste ființe viețuinde de a nu se mai aruncă de aquellea'si stânce.

87. HYPOCRIT, PREFÁCUT, PHARISEU, BIGOT.

Minciunoșilor devoți! Sunt hypocriți în virtute, în probitate, în amicitia și în tot felul de simțiminte oneste. Ȃnsă vorbele de *prefăcut*,

de *phariseu* și de *bigot* ne obligă a considera aquí pe *hypocritul* de religiune.

Hypocritul jôcă rolul devoțiunei qua să 'și ascundă vițiurile; *prefăcutul* affectă uă devoțiune amăgitoare spre a se servi în scopurile sêlle; *phariseul* se încarcă cu rolul devoțiunei având în vedere răutatea sau corumperea; *bigotul* își înclină persóna la devoțiune spre a fi scutit de datoriile adevăratei pietăți.

Quel d'ântéiu abusă de religiune, quel d'al doilea o prostituiă, quel d'al treilea o desnatură, quel din urmă o defaimă.

Devoțiunea la *hypocrit* este uă mască; la *prefăcut*, uă încellătoriă; la *phariseu*, uă meseriă; la *bigot*; un vestmînt amăgitor.

Hypocritul sémănă cu angelul întunerecului que se transformă în angel de lumină; *prefăcutul*, cu Simon magicul quare voia să cumpere darurile St. Spirit qua să facă commerciu; *phariseul*, cu aquella din Evangeliu quare își strivesce fața qua să câștige dreptul de a sfâșiă pe apprópele sêu; *bigotul*, cu iudeul desfrênat que voiesce a satisfacce legea prin îndeplinirea unor çeremonii vane.

Hypocritul se ascunde sub masca religiunei. Ellu e ca un dibaciu comedian, profund în manoperele sêlle, serios în manierele sêlle, imosant în exteriorul sêu și tôte aquestea nu sunt dequât illusii și umbre minciunósse, ânsê printr'uă observațiune ne întrerumptă, prin nisce surprinderi subite făcute

passiunilor sélle, într'un cuvînt temerea și ne astîmpêrul causate de ochii curioși și pîtrunđători ai hómenilor, neputința de a 'și ținne conduita sea ascunsă tot-de-una separată de moravurile sélle publice, îl demască și îl dau de gol.

Prefăcutul face din religiune uu instrument de nedreptate. Ellu e un perfid lingușitor que affectă a fi quel mai *devot* sau devoțios prin aerul și manierele sélle de lingușire; affectația sea, réua sea credință, abusul succeselor sélle, îl trădan.

Phariseul împacă religiunea cu vițurile sélle cu înrîutățirea sea.

Ellu e un adevêrat cearlatan, pompos în anunțurile sélle, tare în vorbă și în *prefecătoriă* pînó la rigorism, ține numai la etichettă și la censură și cu tóte aqwestea ellu nu însufflă dequât neîncrederea și temerea. Vanitățile sélle exagerate, arătarea pasiunilor sélle in ڊille de paradă, zelul sêu sever, persecutor pentru quei-l-alți și indulgent pentru dênsul, îi denunțîă intențînnea și caracterul sêu

Bigotul își formă uă mică religiune a sea. Ellu e uu miserabil pantomimist, nimicuros pînó la copillăriă, superstițios, fără virtute și chiar fără religiune; ellu însufflă temerea și desprețul, în fine manierele sélle copiate, defectele sélle, zelul fără charitate, îl dau de față cunnoscêndu-se de de parte.

Spiritele quelle mici que au puține miđlóce qua

să profite de pasiunile lor în voie și într'ascuns sunt tot-de-una supuse a deveni *bigot*. Devoții de meserie făcuți qua să serve de exemplu și dominați de applecările lor, sunt nisce *pharisei*. Sceleratii quari, aruncați în mijlocul hómenilor simpli, bni și religioși, au curagiul qua să încelle și prin urmare sunt nisce *prefăcuți*. Quei înrėtųțiți quari au necessitate de reputațiō și de respect, de stimă și de încredere, de recomandațiune și de laudă, devin nisce *hypocriți*.

I

88. IMPERIU, REGAT.

Aquestia sunt nisce numi que dăm la differinți State a quăror principi ié titlul de imperator sau de rege, dar nu e numai aquésta quare face differința, ci âncă vorba *imperiu* nasce ideea nui stat întins și compus de mai mulți populi, și aqueca de regat însémnă un stat mai mărginit que face să se simță unitatea națiunei din quare e format. Póte quă din aquéstă differința de idei vine differinta denomiatiō a quător va state și titlul que și au luat priincipii. Observ quel puțin quă daqua nu e aquésta causa differinței, apoi o putem aflá așa cum se vede în imperiul Germaniei, în imperiul Rusiei și în imperiul Ottoman despre quare tótă lumea cunnósce diversitatea populilor și a națiunilor que le compune, pe quând în statele que pórtă numele de regat precum Francia uă dinióră, Ispania, Portugalia și Englitera vedem quă împărțirea în provincie nu împedică qua să nu fiă un aquellași popl și quă unitatea națiunei nu subsistă de și împărțită în mai multe cantóne.

Este în *regate* uniformitate de legi fundamentale: differințele legilor particulare și a jurisprudinței nu sunt dequât nisce varietăți obicinuite que nu va-

tămă nici de cum unitatea administrației politice; este chiar din această uniformitate sau din funcțiunea guvernământului quod vorbele de rege și de *regat* își trag originea lor. De aceea nu e nici uă dată decât un principe sau quel puțin un ministru suveran de și administrat de mai mulți.

În *imperiu* nu e tot asemenea: uă parte se guvernă une-ori de nisce legi fundamentale prea diferenți de aquellea prin quare uă altă parte din aquella'si *imperiu* se guvernă. Aquastă diversitate rumpe uniformitatea [guvernământului aquesta nu e decât supunerea în ore-quari capi la comanda de un superior general, quare face unirea statului. Este chiar din aquest drept de comandare de unde vorbole de *imperator* și *imperiu* își trage etymologia lor, de acolo vine quod vedem mai mulți suverani și *regate* chiar quari sunt membri.

Statul roman fu un *regat* pe timpul când nu fu format de quāt dintr'un singur popul fiă originar, fiă incorporat, numele de *imperiu* nu i se cuveni și nu 'i fu dat decât când suppusse mai mulți populi străini quari devenind membrii aquestui stat, nu încetarō de a fi națiuni diferenți și assupra quăroră Romanii întinserō uă dominațiō de comandare, iar nu de administrare.

Un *regat* nu pōte ajunge la întinderea que pōte avé un *imperiu*; pentru-quod unitatea guvernământului și a administrației pe care este fundată re-

gatul nu merge așa departe și quere mai mult timp de quât simplul exercițiu al superiorității și dreptul de a priimi óre-quare *hommage* quari sunt de ajuns spre a formà nisce *imperii*.

Avantagele que aflăm in soțietatea unui corpore politic, contribuie atât din partea suppușilor de a formà nisce *regate*, pe quât este și invidia de dominare din partea principilor.

Singura ambițiune formă planul *imperiilor* quare nu se stabilesc și nu se susțin dequât prin pute-rea armelor.

89. INEMIC, ADVERSAR, ANTAGONIST.

Inemicii caută tot-de-una să'și facă rău ; ei se urăsc unii pe alții și ânima lor ié parte la aquéstă ură. *Adversarii* își prețuiesc pretențiunile unul în contra altuia ; ei se persecută adesea cu animositate, dar interesul are mai multă parte assupra conduitei lor dequât ânima. *Antagoniștii* îmbrășiședă partiturile oppuse ; ei se tractă une-ori cu asprime, ânsé rēcêla lor nu vine dequât din modul diferente de a cugetà.

Quei d'ântéiu fac resbellul, vor să dărîme și să pórte loviturile lor pînă și assupra persónei. Quei de al doilea constată, vor să'și ênsușiască que-va și să mărginescă pe concurent ; cupiditatea e motivul quel mai frequent al desunirei lor. Quei de al trei-lea se oppun reciprocamente la progresele lor și vor

fiă-quare din ei să aibă cuvînt în disputele lor; gustul și opiniunile sunt mai tot-de-una obiectul debaterilor lor.

Sunt națiuni a quărora suppuși nasc *inemici* din aqueia a națiunilor vecine. Un avut appărător al unui proces e un *adversar* mai de temut de quăt quel mai eloquinte avocat. Scaliger și Petau fură în timpul lor mari *antagonisti*.

90. DIFFERINȚA, NESIMȚIBILITATE.

Aquesti doi termeni au relațiuni cu sufletul pe quare, îl zugrăvesc equalmente ca quând n'ar fi nici de cum mișcat prin impressiunea obiectelor exterioare que se par destinate a'l punne în miscare. *Indifferința* este pentru suflet aqueea que liniștea este pentru corpore, și lethargia este pentru corpore aqueea que *nesimțibilitatea* este pentru suflet. Aqueste ultime modifcațiuni sunt și una și alta excesul quellor doă d'ântéiu și prin urmare sunt assemenea vitióse.

Indifferința depărtedă de la ânimă mișcările, dorințele fantastice, inclinările órbe; *nesimțibilitatea* închide intrarea înaintea unei tinere amiciții, unei nobile recunnoscințe și în fine înaintea tutulor simțimintelor quellor mai juste și quellor mai legitime.

Indifferința dărimând passionile, sau mai bine născënd de la neființa lor, face qua rațiunea fără rivali să exercite mai liber imperiul său; *nesimți-*

bititatea dărimând pe ênsu'și homul, face dintr'ênsul uă ființă sêlbatică și isolată que a rumpt quea mai multă parte din legămintele que'l unia cu restul universului.

În fine, prin *indifferință*, sufletul liniștit și pacific sémână cu un lac alle quăruia ape line la adăpostul acțiunii vânturilor ne avênd de la sine nici uă mișcare particulară, nu ié de quât pe aqueea que lopata luntrarului le o însamnă și cădênd în lethargiă prin nesimțibilitate, sufletul atunci sémână cu aquele mări ghiețose pe quare un frig excessiv amortșesce apele pînă în fundul abisurilor lor și quare le întăresce suprafața atât, în quât în tipăririle tutulor obiectelor que o isbesc mor acolo făr a puté trece mai nainte și chiar făr a fi putut causă quea mai mică sguduire nici quea mai ușoră schimbare.

Indifferința face pe hómeni înțelepți și *nesimțibilitatea* îi face nisce monstri.

91. INFORTUNAT. MISERABIL.

Părintele Bouhours observă quă quine-va țice cu *indifferință* viêtă *infortunată* și viêtă *miserabilă* și spre a țice de un hom quă este înrêutățit țicem asemenea cu *indifferință*: aquesta e un *infortunat*, aquesta e un *miserabil*. Nu e vorba quă aquești doi termini n'au uă semnificare identică și nu sunt cu desêvirșire synonymi, ci pentru-quă amêndoi expri-

mă, de și sub nisce privințe differinți, uă idee que le e comună și singură la quare quine-va pôte să le ié séma în exemplele propuse. Aquésta e ideea de uă situațiune suppërátóre și intristátóre.

Infortunatul ânsě infăciședă direct aquéstă idee fundamentală și *miserabil* nu exprimă direct dequât compassiunea que o presuppunem, precum effectul presuppune cauza.

Quine-va pôte fi *infortunat* prin nisce accidente neprevédute și suppërátóre făr a fi redus pentru aquésta la uă stare demnă de compassiune, iar quel que e *miserabil*, e în adevěr redus la aquéstă stare, e fărő margini *infortunat*.

Infortunat are un înțelles mai puçin energetic de quât *miserabil*; sunt ânsě căduri unde spre a vorbi cu nemerire, ammu puté đicce uă viéță *infortunată* sau uă viéță *miserabilă*.

Ulisse, retăcind preste tóte mările, expus la tóte specele de periculi, cercând tóte specele de aventure nemulțumitóre, căutând ne incetat scumpa sea Ithaca que părea quő fuge dinainte'i, ducea attuuci uă viéță *infortunată*.

Philoctet, abandonat de Greci în insula Lemnos în prada durerilor quellor mai crude, în voiea unei lipse terribile și a solitudinei, petrecù acolo mai, mulți anni uă viéță *miserabilă*.

Quine-va pôte fi *infortunat* la jocul cărților, dar

nu e *miserabil* și póte deveni *miserabil* quând este încongiurat de *infortună*.

Plângem în adevăr pe *infortunați* și aquésta e tot que se quere de la humanitate; dar se cade s'ajutăm și pe *miserabili*, sau quel puçin să com-pătîmim de sórtea lor.

Éccõ doë versuri din Racine, unde aqueste doë vorbe sunt arătate cu diferențele que viu a însemnă:

Insufflaiu ură, temere, invidiă și adesea fuiu mai *mi-
serabil*,

Dequât toți *infortunații* que puterea mea îi subjugò
într'un mod execrabil.

Ne servim quâte uă dată cu aqueste vorbe nu spre a caracterisà simplu uă situațiune suppără-tóre, ci spre a arătà quõ fința la quare applicăm înțellesul lor e demnă de aquéstă situațiune și este în aquest al doilea înțelles quând ñicem de un înrëntățit, de un încellător, de un hom fără moravuri, fără pudóre, fără nici uă crescere quõ este un *infortunat* sau un *miserabil*, pentru-quõ în adevăr ellu merită de a fi. Aquest al doilea înțelles de *miserabil* quare n'arată de quât uă întindere al quellei d'ântéiu vorbe, nu schimbă nimic din diferențele que nasc din ideile accessorie que se disting între elle și a quărora allegere spëndură de la energia înțellesurilor lor.

Dar fiind-quõ sunt nisece lucruri que cată să a-

țițe compătimirea noastră fără a fi suppușe la nise evenimente neașteptate que fac pe *infortunati*, se află multe cađuri unde ar fi ridicul să ne servim cu aquest adiectiv, ca tóte quò ammu puté prea bine să ne servim cu aquella de *miserabil*, ella însemnă atunci aquea compătimire nepăsătoare și desprețuitoře quare e drépta recompensă a pretențiunilor attacate sau chimerice, ânsă este de accusat qua să affectăm înțellesul aquestor vorbe drept nise lucruri prea stimabile, pentru-quò nu scim quând se quere să le aprețuim.

Așa dar đicem de un scriitor quare nu dă afară uă scriere correctă quò este un autor *miserabil*, un *miserabil* poet, un *miserabil* historic, un *miserabil* grammatic și scrierilor sélle le đicem quò sunt nise *miserabile* rapsodie, uă poemă *miserabilă*, un *miserabil* commentariu și q. l. t.

Cu tóte aquestea quând assemeni îputări sunt basate pe nise rațiuni solide, atunci elle pot fi approve; quând ânsă sunt dictate, de passiune sau de ignoranță elle nu sunt dequât nise propuneri *miserabile* și demne de despreț.

92. INTERIOR, INTERN, INTRINSEC.

Interior se đice principalmente de lucruri spirituale, *intern* are mai mult rapport cu părțile corporelui, *intrinsec* s'aplică la valórea sau la quali-

tatea que rezultă din esența lucrurilor ênsă'si, independente de prețuirea hómienilor.

Devoțiunea cată să fiă *interióră*, morburile *interne* sunt quelle mai periculóse, frequentele prefaceri a monetelor ne au învățat să facem atențiune la valórea lor *întrînsecă*.

Nu e nici decum uă diferență decisă între *interior* și *intern* și este fals de a țicece quó *intern* e mai mult pentru corpore și *interior* pentru spirit. Ver-que corpore are un *interior* sau nisece părți *interióre*.

Se țice *interiorul* și *exteriorul* casei, organele atât *interióre* quât și *exterióre* alle animalelor, suprafața *interióră* și suprafața *exterióră* a unui glob găunos și q. l. t. precum țicem comerciul *interior* și comerciul *exterior* și q. l. t.

Nu ne putem servi mai bine dequât cu aquest limbagiu. Fenelon țice adesea operațiunile *interne* alle St. Spirit, blândețea *internă* a grației și q. l. t.

Interior semnifică aqueea que este în întrul lucrului, sub suprafața sea și nu aparinte prin oppunere la exterior que este aparinte affaró din lucru pe suprafața sea.

Intern semnifică aqueea que este profund ascuns și îndestul în lucru și quare lucrédă în ellu prin oppunere la *extern*, que vine de affaró și lucrédă din affaró asupra lui.

Întrînsec semnifică aqueea que face ca parte a

lucrului, aqueea que'i e propriu sau esseațial, aqueea que face fundul prin oppunere la *întrinsec* quare nu e în constituțiunea lucrului, aqueea que ține de alte cause din affarõ.

Interior e vorbă vulgară și de tôte stylurile. *Intern* e uă vorbă de sciință, de medicină, pe physică, de metaphysică, și de theologiă și *întrinsec* e uă vorbă de metaphysică, de scholastică, de com-merciu.

93 INVIDIA, GELOSIA,

Eccõ nuanțele prin quare aqueste vorbe differ :

I Quine-va e *gelos* de queea que posedem și *invidios* de quea que posed alții. Ast-fel un amant e *gelos* de amanta sea, un suveran de autoritatea sea.

Gelosia cste dar în óre-quare chip justă și rațiunabilă, pentru-quõ țintesce la conservarea unui bine que ne aparține, pe quând *invidia* e uă furiă que nu pôte sufferi binele altora,

Gelosia nu domnesce numai între particulari, ci și între naținni întregi, la quare ea își declară iu-țéla quca mai funestă; ea ține de rivalitatea posi-ției, a commerciului, a arților, a talentelor și a religiunei.

Homul quare dice quõ nu e născut fericit, ar puté quel puçin să deviiă prin fericirea amicilor sau

a vecinilor săi, dar *invidia* îi ridică aquest ultim ajutor.

II Când aceste două vorbe sunt relative la queea que posed alții, *invidios* însemnă mai mult decât *gelos*. Quea d'ântéiu arată uă dispunere obicinuită și de character, queea-l-altă însemnă un simțimint trecător.

Quine-va pôte fi une-ori *gelos* făr a fi naturalmente *invidios*. *Gelosia*, mai alles la quea d'ântéiu mișcare e un simțimint pentru quare simțim nevoie de de a ne appără; *invidia* e un simțimint humilitor quare róde și neodihnesce pe quel que e pătruns de densus.

Gelosia este effectul simțimintului inapoierilor nóstre comparate cu binele altora; când aquest simțimint se unesce cu *gelosia* născuta din ură și uă voință de răsbunare prefăcută din neputința noastră, atunci aquésta se numesce *invidiă*.

Ver-que *gelosiă* nu pôte fi scutită de óre-quare *invidiă* și adesea chiar aceste două pasiuni se confundă. *Invidia*, din contra e separată quâte uă dată de *gelosiă* ca una que așită în sufletul nostru quelle mai nalte îndatoriri, quelle mai mari fortune, quea mai mare favóre.

Invidia și ura se unesc tot-de-una și se fortifică una pe alta în aquella'și obiect; elle nuse cunosc între dênsele de quât în aqueea quă una se

légă cu persóna și queea-l-altă și cu posiția și condițiunea.

Un hom de spirit nu e nici de cum *gelos* pentru un meșter quare a lucrat uă sabiă bună sau pentru un statuar que a sêvêrșit uă formósă figură. Ellu scie quô sunt în aqweste arți nisce regule și un method que nu le devinăm nici de cum, quô sunt nisce instrumente de mânuit despre quare nu cannósce nici usagiul, nici numele, nici figura și 'i e de ajuns a gîndi quô n'a făcut nici de cum practica unei assemenea măestrii spre a se consolà quô nu pôte fi nici de cum maestru. Ellu pôte din contra a fi susceptibil de *invidiă* și chiar de *gelosiă* în contra unui ministru și în contra aquellora que guvernă ca quând rațiunea și bunul simț que 'i sunt commune ca și lor ar fi singurele instrumente que serv a conduce un stat și a președe la affacerile publice și quare s'ar cuveni a supplinî regulele, preceptele și experiința.

94. INTELLEGERE. PĂTRUNDERE CU MINTEA, PRICEPERE.

A ne face nisce idei conforme cu obiectele presinți, este semnificarea comună a aqwestor vorbe dar a *înțelege* însémnă uă conformitate que are un rapport precis cu valórea terminilor cu quari ne servim; a *pătrunde cu mintea* însémnă assemenea uă conformitate que respunde drept la natura lucrurilor

que explicăm; aqueea ânsă que exprimă vorba *pricepere* are de scop ordinea și proiectarea despre quelle quē ne propunem. Quea d'ântēiu vorbă s'aplică prea bine la circumstările discursului, la tonul cu quare vorbim, la întorsura phrasei, la delicatețea expressiunilor, tôte aquestea se *înțeleg*. Quea de a doa pare quō se cuvine mai bine în privința principurilor, a lecțiunilor, a cannosințelor speculative și aqueste lucruri se *pătrund cu mintea*. Cu quea de a treia ne servim cu grațio pentru forme, rânduială, proiecte, planuri, în fine tot que spēndură dela imaginare se *pricepe*.

Înțelegem limb'ele, *pătrundem cu mintea* sciințele și *pricepem* queea que privesce arțile.

Este anevoie de a *înțeleg* queea que este enigmatic, de a *pătrunde cu mintea* queea que este abstract și de a *pricepe* queea que este confus.

Facilitatea de a *înțeleg* însamnă un spirit fin; aqueea de a *pătrunde cu mintea* însamnă un spirit pătrunțător; aqueea de a *pricepe* însamnă un spirit neted și methodic.

Curtenitorul *înțeleg* limbagiul pasiunilor s'elle. Homul doct *pătrunde cu mintea* questiunile metaphysice din scholă. Architectul *pricepe* planul și economia edificiilor.

Nu tótă lumea *înțeleg* que e delicat, se *pătrunde* de de que e sublim și *pricepe* que e mare.

Cată să vorbim limpede aquellor que nu *înțeleg*

nici vorba pe dumătate; să nu întreținem convorbirea decât despre nisce lucruri commune și simțibile cu aqueia que nu se pot *pătrunde* de sublimități; să punem, atât pe quâ. convorbirea ne permite, ordine in discursurile noastre, numai qua s'ajutăm ideea altora de a *pricepe* pe a noastră.

95. ÎNȚELLEPCIUNE, PRUDINȚA.

Întellepciunea face să lucrăm și să vorbim la timp. *Prudința* ne împedică să lucrăm și să vorbim fără timp. Quea d'ântéin, spre a ajunge la scopurile sélle, caută să descopere drumul quel bun, spre a'l urmă. Quea de a doa, qua să nu 'și pérđă scopul, se nevoiesce de a cunnósce drumul quel rău spre a se ferì de dênsul.

Se pare quô *întellepciunea* e mai luminată și *prudintă* mai rezervată.

Întelleptul se serve cu miđlócele que se par mai proprii spre a reuși: ellu se conduce prin luminele rațiunei. *Prudintele* apucă căile que crede mai secure, ellu nu se expune nici de cum pe diumuri necuannoscute.

Un scriitor antic a đis quô este *întellepciune* quând nu vorbim de quât de queea que scrim cu perfecțiune, mai alles quând voim să tragem stima asupra noastră. Putem adăogà la aquéstă maximă, quô este *prudintă* quând nu vorbim de quât de a-

queea que pôte fi plăcut, mai alles quând avem ținta de a fi amanți.

Întellepciunea are drept obiect veritatea; *prudința*, fortuna. *Întellepciunea* s'occupă de lucruri, *prudința*, de interesele nóstre. *Întellepciunea* medită spre a descoperi, *prudința* lucrédă assupra homului cum ȕice la Rochefoucauld qua să 'l regulede. *Întellepciunea* este rațiunea perfecțiunată de sciință; *prudința* este drépta rațiune applicată la conđuita vieței nóstre. Cicerone ȕice: *Întellepciunea* ne dă instrucțiunea în bună rânduială, iar *prudința*, marea arte de a viețui.

Întellepciunea se împărtășesce, după ideea lui Aristot, din intelligința quare vede și din sciința quare demonstră. *Prudința* ține de aquea *întellepciune* que învétă a prețui binele și răul, adicō ne arată de que se cade să ne ferim și după que se cade să allegăm: ea ține încă de aquea experiință quare, judicând quō s'a făcut, queea que se cuvine să facem, serve a determină voința assupra allegerei miđlócilor spre a assecurà succesul.

Întellepciunea este calitatea unor tineri; *prudința* este în genere apanagiul bătrânilor. *Întellepciunea*, absorbită în meditație, se repaosă d'assupra *prudinței* îngrijitóre de a regulă applecările nóstre. *Întellepciunea* e curat uă teoriă; *prudința* e mai pre sus de tôte uă practică. După ideile filosofilor din tôte calitățile sufletului, quea mai

eminentă este *înțelepciunea*, quea mai *utilă* e *prudința*.

Xenophonte, Platone și alții după ideea lui Socrate, ocupați numai de moravurile hómenilor, dau numele de *înțelepciune prudinței* propriu ăisă.

Archytas, Cicerone și alți după un usagiu comun, iéu *prudința* drept *înțelepciune* sau quel puțin drept sciința Binelui que se cuvine homului, precum și de a Răului que 'i e funest.

Înțelepciunea nu e uă virtute propriu ăisă, dar are influință asupra moravurilor nóstre. *Prudința* singură unită cu moravurile e nu numai uă virtute, ânsă quea d'ântéiu din virtuțile cardinale, sorgentea și regula tutulor quellor-l-alte virtuți; într'un cuvînt, este exercițiul virtuței.

Înțelepciunea morală, distinsă de *prudință*, a rată căile generale și scopul lor, *prudința* ne mână la scop prin nisce căi adesea necunnoscute *înțelepciunei*.

Înțelepciune înfăciședă que este drept; *prudința* determină allegerea miđlócelor. *Înțelepciunea*, luminată de sciință, dictă nisce precepte adevărate. *Prudința*, ajutată de experiință, dă regule aprobate de rațiune, *înțelepciunea* vede que e bine și que e mare. *Prudința* vede pină în quelle mai mici amênunte și prevede: una cugetă bine, alta lucrédă bine, *înțelepciunea* n'are de quât economia generală a sciinței, pe quând *prudința* e un fel de

provedință humană dispusă pentru ver-que eveni-ment. *Prudința*, adesea necunoscută și amăgita se serve cu *circospecția*, cu *bărbăția*, cu *finețea*, cu *arta*, cu *industria* în fine cu *tôte mișcările legitime* quând *înțelepciunea* nu e de ajuns.

96. INTREG, COMPLECT.

Un lucru este *întreg* quând nu e nici ciontit, nici fărîmat, nici desmembrat și quând *tôte părțile sêlle* sunt unite sau impreunate în modul cu *quare* se cade să fiă; ellu este *comp'lect*, quând nu 'i lipsesce nimic și quând are tot que i se cuvine. Quea d'ântêiu din a queste vorbe are mai mult raport cu *totalitatea porțiunilor* que serv a constitui lucrul în *întregimea* sea *essentială*. Quea de a doa are și mai mult raport cu *totalitatea porțiunilor* que contribuie la *perfectiunea întâmplătoare* a lucrului.

Burghesii, în provincie, ocupă case *întregi*; la Paris, ei n'au tot-de-una *apartamente complete*.

97. INSEMNARE SAU DARE DE LECTIUNI. STUDIARE, INVETARE, INSTRUIRE SAU DARE DE INSTRUCȚIUNE, INFORMARE, INCUNOSCINTARE.

A însemnă (*enseigner*) este a dă numai *lecțiuni*. A studiă este a lucră spre a deveni *sapient*.

A invetă este a *da lecțiuni* din quare profită *quine-va*, este a lucră cu succes.

A instrui este a da *cui-va deplină sciință* despre un lucru prin *memorialé* descrise cu de amênuntul.

Informare este a însciință pe hómeni despre nisce evenimente que pot fi de óre-quare consequință. *Încunnoscințare*, e uă simplă și fidelă rapportare a lucrurilor.

Dare de lecțiuni și *învățare* au mai mult rapport cu tot que e propriu de a cultivà spiritul și a formà uă beliă educațiune; pentru aqueea ne servim cu aqueste vorbe fórte aproposito, quând este questiune de arti și de sciințe. *Instruire* are mai mult rapport cu queea que este util la conduita vieței și la succesul affacerilor nóstre; așa dar a-questă vorbă este la locul ei, quând s'attinge de óre-quare lucru que are de țintă sau datoria nóstră sau interesele nóstre. *Informare* coprinde, în întinderea înțellesului său, uă idee de autoritate în privința persóuelor que *informăm* și uă idee de dependință în privința aquellora a quăror fapte sunt obiectul *informărei*; pentru aquest cuvint vorba e de minune quând este questiunea de servițiuri sau de nisce relle înțellegeri a unor hómeni impiegați de alții și despre maniera cu quare se compórtă copiii, servitorii, suppușii, în fine toți aqueia que au a'și da cuvintul înainte a cui-va despre conduita și acțiunile lor. *Încunnoscințare* are mai mult rapport cu queea que satisface curiositatea într'un mod quó cu aquéstă vorbă ne servim mai mult qua să dăm nuvelle.

Professorul *dă lecțiuni* în schólele publice, aquel-

lor que vin să le asculte. Historicul *învătă* la posteritate evenimentele seculului său. Suveranul *dă instrucțiuni* ambasadorilor săi de queea que au a negoția. Părintele *dă* asemenea *instrucțiuni* copiilor săi de modul cu quari sunt datori a viețui în lume. Intendentul *informă* pe curte de queea que se petrece în provinciă, precum și supraveghietorul *informă* pe superiorii săi de buna sau réua conduită a aquellor que le sunt sùppuși. Correspondinții se *încunnoscintă* reciprocamente despre tot que se întemplă nou și remarcabil în locurile unde sunt.

Cată să avem sciuță solidă qua să fim în stare de a *dă lecțiuni*. Se quere methodă și explicare limpede qua să *învățăm* pe alții, experiință și dibăciă qua să *dăm instrucțiuni*, prudință și sinceritate qua să *informăm* la timp și adevărat, îngrijire și exactitudine qua să *încunnoscintăm* aqueea que merită de a fi cumnoscut.

Mulți hómeni s'amestecă (ca mararul) *) qua să *dea lecțiuni* despre nisce lucruri que s'ar cuveni să mai studie. Unii *învătă* pe alții mai mult de quât nu sciu nici ei ênșiși. Puçini sunt capabili de a *dă instrucțiuni*. Mai mulți își dau ostenéla

(1) Ba încă fărîmându-se și frământându-se cu mintea de interesele și sórtea altora, își perd și vieța de griji străine.

fără să'î róge qine-va qua să *informe* pe hómeni de tot que póte să le fiă neplăcut. Sunt alții quari prin indiscrețiunea lor *incunnoscintédă* pe tótă lumea queea que este chiar în desavantagiul lor.

În fine *studiăm* qua să *învățăm* și *învățăm* prin miđlocul studiului.

Nu putem *studià* de quât un lucru de uă dată, dar mai multe le putem numai *învățà*.

Mai mult *învățăm*, mai mult scim și une-ori mai mult *studiăm*, mai puțin scim.

Sunt unele lucruri que *învățăm* fără să *studiăm* și altele que *studiăm* fără să *învățăm*.

Quei mai sapienți hómeni nu sunt aqueia quari au *studiat* mult, ci aqueia quari au *învățat* mult.

Am vęđut persóne *studiând* necontentit fără să *încețe* nimic și altetele *învățând* tot fără să *studie*.

Timpul juneței e timpul studiului, ânsă numai într'uă etate mai înaintată *învățã* quine-va într'adevăr bine, quóci urmédă qua spiritul să fiă copt spre a puté pătrunde lucrarea que priimesce în memoriã.

98. INVĚȚAT, HOM, HOM INVĚȚAT.

Vorba de *învățat hom* arată numai uă memoriã plină de multe lucruri *învățate* prin miđlocul studiului și al lucrărei, pe quând vorba de *dibaciu hom* mai adaogă uă explicare la quea de sus; ea *înfăcișédă* sciință și adaogă un geniu înalt, un spi-

rit solid, uă judicată profundă, uă distingere de înțelles întins.

Un hom născut cu un spirit mediocru pôte să deviiă *învățat* prin studiu și prin lucrare, ânsă nu *dibaciu hom*, fiind-quô ellu află multe în cărți cu quare să'si âmple memoria sea, dar nu cu quare să'si înalțe micșorimea geniului sêu și să'si fortifice neputința judicăței sêlle.

Grammaticii noștri observ quô e uă classă de adiectivi que au privilegiul de a se punne înainte sau dupô substantivi, unde quei-l-alți au un loc determinat: unii dupô substantivi și aquêsta e ordinea comună, alții înainte și aquêsta e uă excepțiune particulară.

Adiectivii privilegiați sunt în mare numér. Noi dicem equalmente *hom învățat* și *învățat hom*, *dibaciu meșter* și *meșter dibaciu*, *amic veritabil* și *veritabil amic*, *căutături tinere* și *tinere căutături*, *inteligință supremă* și *supremă inteligință*, *sciință profundă* și *profundă sciință*, *aventură nefericită* și *nefericită aventură* și q. l. t.

Maniera de așședare a aquestor adiectivi produce-va vre uă diferență în înțellesul lucrului sau în valórea lucrului? Quare ar fi astă diferență? Aquest subiect ar merită de a fi tractat de bunii nostri grammatici: éccô mă nevoiesc ênsu'mi să le țiiu locul de a dă aquêstă explicațiô. Explicația

unui exemplu ne va face să înțelegem pe-tôte quelle-l-alte.

Am luat, fără allegere, *învățat hom* și *hom învțat* drept textul meu.

Aquéstă așședare a adiectivului înainte sau după substantiv, dice Du Marsais e atât de puțin indiferente, în quât schimbă une-ori cu întregime valórea substantivului, sau mai bine aqueea a adiectivului cum aqueste proprii exemple ne probé-dă adevérul. Ânsê ne este de ajuns qua aquéstă așședare să opere uă schimbare de idee și de simț.

Aquest dibaciu grammatic, citat mai sus, D. Beauzée, D. de Wailli și alții, după anticii noștri învățatori, au reculles multe exemple simțibile și utile de aquest effect însemnător.

Voiu readduce quâte-va, nu pentru a explică diferențele mai de nainte cunnoscute, que formă înțellesuri străine una de alta, ci pentru a probă quô diferențea așședare a adiectivilor e uă rațiune naturală și sufficientă de ane închipui quô aquéstă diferență pune unadevăr în locuție que par identice. Precum este vorba *plăcut*, quare pusă înainte sau după substantivul *hom*; are doă înțellesuri oppuse; asemenea și vorba *învățat* pusă în urma sau înaintea aque-lui substantiv, pôte prea bine, fără a perde ideea sea essentială, a se arăta prin nuanțe diferenți.

Un *honest hom* și un *hom honest* sunt, în usagiul

ordinar, doi hómenî differinți ; aquesta are honestatea manierelor și a politeței, quella-l-alt are pe aqueea a moravurilor și asuffletului.

Un *galant hom* e un hom honest, franc, leal ; un *hom galant* e un hom dat la galanteriă, se ține după femei, e curtenitorul lor și prea adesea un *galant hom* nu e *hom galant*.

Un *hom brav* are ânimă , un *brav hom*, probitate, virtuți, calități sociale.

Un *taur furios* este în furiă ; un *furios taur* este d'ua mărire enormă.

Un *nuou vestmînt* e un vestmînt diferite de altul que nu mai purtăm, un *vestmînt nuou* e un vestmînt după ua modă nouă.

Uă *minciunósă pórtă* e ua pórtă secretă ; ua *pórtă minciunósă* e ua pórtă închipuită.

Linière, vedënd împreună pe Chapelain cu Patru. dicea quó quel d'ântéiu era un *miserabil autor* și quella-l-alt un *autor miser neavut*. Homul *miser* n'are averi ; miserul sau mișelul hom înfăciședă un obiect de despreț sau de compătimire.

Aquesta e spre a arăta ua charitate sau a o ațită quând dicem de homul *miser*. Que *miser hom* !

Aquest exemplu probedă quó fără a perde veritabilul său înțelles, adiectivul pus inaintea substantivului, lé ua nuanță particulară și chiar un nuou character. Să explicăm acum effectele aqestui așse-

demint de vorbe, aplicând reflecțiunile noastre asupra terminilor que ne serv de text.

I. Când dicem un *învățat hom*, ne închipuim quô aquest hom e învățat și când dicem un *hom învățat* incredințăm quô este. În casul d'ântéiu îi dăm qualificația prin quare este distins; în quel de al doilea îi dăm aqueea prin quare voim să'l distingem de alții. Acolo sciința sea e affarô de or-que îndoință; aquí, voim să'i o facem cunnoscută.

Daqua un hom e renumit prin sciința sea, sau daqua voim să vorbim de sciința sea eminentă, dicem mai mult aquest *învățat hom*; din contra dicem mai bine aquest *hom învățat* sau quare este *învățat*. Dupô que ammu fi vorbit despre emoțiunile que cărcă uă mumă la vederea copillului său, putem dicce mai mult *tinerele sêlle căutătore* de quât *căutătorele sêlle tinere*. Căutătorele unei mume mișcată de amórea maternă sunt querute a fi tinere și quare e aqueea que exprimăm prin tinere căutătore, ânsê când qualitatea căutătorelor nu e nici de cum determinată, atunci o distingem punênd dupô subiect epithetul de tinêr.

II. Adiectivul *prepus**) este în privința substantivului cum e pronumele în privința numelui; ideea sea devine idee principală, essențială, caracteristică, neseparabilă de a substantivului într'un

*) Înainte pus.

mod quō din doē idei și din doē vorbe, se pare a nu resultă de quāt uă idee complectă și uă vorbă compusă. Adiectivul postpus,*) din contra, nu e nici uă dată pentru substantiv de quāt cum e și accidentul în privința substanței; idcea sea e accesoriă, secundariă, indicativă și susceptibilă a unei urmări de modifiçațiuni differinți que presintă diverse puncte de vedere alle obiectului.

In *învățatul hom*, considerăm mai cu sémă și presentăm pe hom ca *învățat*; asemenea aquéstă construcțiune nu suffere mai puçin de cât nisce qualifiçațiuni subsequite. In *homul învățat* însemnăm și facem să se însemne sciința făr a'i adăogă cuvintul și atențiunea nóstră; vedem quō și aquéstă întorsătură de phrasă admite adesea un șir de epithete diverse, străine de quelle de sus citate.

Numim pe Demosthene un *eloquinte orator*, quând voim să tractăm despre talentul și geniul său și aquéstă idee caracteristică îl va însoçi în urmarea discursului nostru: îl vommu numi *orator eloquinte* quând planul nostru nu e de quāt a'i descrie cu amănuntul qualitățile sēlle particulare și atunci ellu se va presentă sub differinți feçe.

Rar vommu adăogă alte epithete, quând vommu fi asseđat unul de prima calitate. Ea pare quō absorbē tot sau exclude tot, vommu adăogă dar

*) In urmă pus.

atâtea epithete quâte ne va plăcé, quând adietivul va urmâ pe substantiv și atunci nu e nici de cum uă idee exclusivă sau domuitoře prin așședarea lor. Noi vommu đicce: aquésta e uă *excellentă scriere* făr adăogare de alte epithete; vommu đicce âncó: aquésta e uă *scriere excellentă*, profundă, luminósă. Este de mirat cum s'a format atâtea vorbe com-puse dintr'un adiectiv și dintr'un substantiv și âncó prea distinse una de alta, precum *gentil hom*, *angel custode* și altele daqua n'ar fi fost prin așședarea adiectivilor quare le ar face caracteristice și proprii de a formâ un corpore cu substantivul?

III. Ideea adiectivului urmat de substantiv este atât de domnitóre, de caracteristică și în óre-quare cađ necessariă subiectului, în quât ammu face quâte-uă-dată ideea totală a expresiunei prin adiectivul singur, quând limba ne permite qua să ne scrvim cu dênsul ca cu un substantiv pe quând ea n'are aqueea'si proprietate. Un *învățat hom* e un *învățat*; un *învățat hom* nu e de quât *învățat*.

Prima expresiune arată uă classă, uă speçă particulară de bărbați la quare appartîne aqueea adicó a învățailor; a doa nu face de quât atribuie uă calitate individuală que distinge pe un hom de mai mulți alții. De unde resultă quó *învățatul hom* possede sciința sau învățatura și quó *homul învățat* are învățatură sau sciință și aquéstă diferență este decisivă.

Ȋic nd un *trist accident*, u  *nefericită* aventură, u  *supp rat re afacere*, noi distingem spe a de *afacere*, de *aventură*, de *accident*, qu ci sunt accidente ferice aventuri plăcute; affaceri utile  i q, l, t.

 ns  Ȋic nd un *accident trist*, ar t m numai cer-cumstarea que îl face neplăcut persónei.

IV Nu e nimeni quare să nu sim a cum adiectivul pus înaintea substantivului este expresiv  i energic. Deci qu nd voim a ne exprima cu tăria, cu enthusiasm, cu ton de afirmare, de spaim , de supp rare, de durere, de pasiune Ȋicem naturalmente : aceasta e un *stupid animal*, vorbind de un hom qu ruia 'i ammu atribui u  asemenea expressiune ; quel mai *sp im nt tor spectacul*, aceasta e spectaculul  nr ut  itului. Cob r -te din ceruri *august  veritate*, închisórea quea mai form s  este un *urit locaș feroce* le aspect a *mândrilor răpitori* ai Iuliei sc te din ochii săi quea mai *humil  bl nde e*, *fragede machine* que suntem ! un nimic p te să ne dob re.

Este de observat dar qu  adesea spre a d  adiectivului que urm d  aqueea ' i tăria, ca  i a-quelluia que precede pe substantiv, suntem obliga i de a 'i  nal a înțellesul prin  re-quare augmentative : u  *form s  casă* equival d  cu u  *casă f rte form s *; u  *bell  situațiune* cu u  *situațiune f rte bell *; u  *neapp rat  necessitate* cu u  *necessitate f rte neapp rata*  i q. l. t.

Adiectivul prepus i  un înțelles plin  i absolut.

V. Poesia se pôte servi prin preferințe cu quea d'ântéiu din a queste construcțiuni pentru-quô e mai puçin comună și pentru-quô e mai mult expressivă, mai mult animată, mai mult pittorescă și pentru-quô verificațiunea devine slabă și mólle quând va lăsà să cadă înțellesul, versul, phrasa assupra u-nui epithet.

VI. Allegerea e âncô determinată prin nisce considerațiuni particulare spre exemplu sufferim a ñice *brav herou* pentru-quô ideea quea mai slabă, adicô aqueea de *brav* se perfecțiunédă, se confundă, se perd în aqueea de *herou*; ammu sufferi anevoie pe aqueea de *herou brav*, quând înțellesul adiecctivului nu e înălțat printr'un termin de comparațiune, pentru-quô ideea de *herou* coprinde pe aqueea de *brav* și ideea de *brav* este mai pe jos de aqueea de *herou*.

Dar este urechea mai cu sémă quare ordonă dispunerea subiectului și a epithetelor schimbătóre. Euphonia ne face legea și adesea ne forță qua să ne depărtăm de regulă; de aquí resultă uă mulțime de excepțiuni que para o combatte. Noi vommu ñice dar qua să plică urechei, *dibăciu avocat* mai mult de quât *avocat dibaciu*; *împregiurare gravă* și nu *gravă împregiurare*; *bună persónă* mai mult de quât *persónă bună*; *înalte cugetări* mai bine de quât *cugetări înalte*; loc încântător și nu încâtător loc și q. l. t.

J

99. JURIST. JURISCONSULT, LEGIST.

Jurist e aquella quare professă sciința dreptului; *jurisconsult* quare consultă sau este consultat asupra dreptului, asupra punctelor de drept; *legist*, quare professă sciința legilor.

Noi nu numim astăzi *jurisconsulti* pe aquei hómeni que nu'i consultăm, ci pe aquei que ar fi buni de consultat, precum nisce judicători dibaci, quare nu sunt, să vorbim drept, de quât nisce *juristi*.

Jurist e aquella quare professă sciința dreptului.

Legist e aquella quare professă sciința legeri.

Să definim dar drept și lege.

Drept e luat în jurisprudență în înțelles total ca colecțiune a legilor que administră puterea; ast-fel șicem corporele de drept.

Lege semnifică regulă prescrișă: effectul său e particular, ea face parte din *drept*. Nu șicem *drept* criminal, ci *legi* criminale.

Legea e dar pentru drept aqueea que partea unui lucru este pentru tot și pîn aquéstă distingere și aplicarea exemplilor noi cunnóscem pe *jurist*.

Advocatul este *jurist*, procurorul, *legist*.

L

100 LABYRINTH, DEBAL.

Labyrinth, vorbă latină, grăcă, egyptiană, este formată din articolul (le) din bire (palat) și din ein (sóre). Palatul construit de mai mulți regi din Egypt, în provincia lui Heracleopolis și în honórea sórelui sau a lui Hercul represintă, prin împărțirile și subt împărțirile sélle infinite pe alle revoluțiunei anuale a aquestei stelle, adică a lunilor, a dillelor și q. l. t.

Dupó modelul aquestui palat, se edificó alte trei: unul în Creta, altul în Lemnos și un al treilea în Etruria. *Dedat*, faimos maister, construí pe aquella din Creta și numele maisterului s'a dat și lucrului făcut de dânsul; ânsé aquest nume grec semnifică îndemânic, industrios, bine executat, cu măestriă variat și ingenios fabricat.

Dupó valórea sea primitivă, *labyrinth* însamnă planul lucrului, *dedat* însamnă îndemânarea maisterului: *Labirinth* a devenit numele propriu al construcțiunilor, al planeților, al locurilor a quâ- rora întorsături și cotituri sunt așa de multiplicat în quât se rătăcesce quine-va printr'ênsele și nu scie pe unde să afle vre-uă eșire; cu aquéstă vorbă ne servim și în propriu și în figurat. *Dedat*, nume

întors și applicat de maister la lucrul său, se dice în figurat de lucruri nemărginit complicate, que e anevoie de a le pricepe limpede și de a le scóte la lumină și aquésta o aflăm numai în poesiă sau în stylul înalt. Așa dar dicem *labyrinthul* de la Versailles, ânsă poetul îl numesce fórte bine un *dedal*, mai cu sémă considerând curiositatea lucrului.

Dedal e uă vorbă nobilă, *labyrinth* e uă vorbă comună în tóte stylurile. Dicem assemenea *labyrinthul* și *dedalul* legilor, dicem mai bine *labyrinthul* de quât *dedatul* persecuției. Palatul dreptăței e un întins *dedal* și drumurile sélle sunt une-ori nisce întortochiete *labyrinthhe*.

101. LACONIC, CONCIS.

Ideea comună unită cu aqueste doë vorbe e aqueea de persecutare; étõ nuanțele que le disting.

Laconic se dice de obiecte și de persóne, *concis* nu se dice de quât de obiecte și principalmente de scrieri și de styl, unde *laconic* se dice mai cu sémă de convorbire și de queea que are rapport la dênsa.

Un hom prea *laconic*, un respuns *laconic*, uă epistolă *laconică*; uă scriere *concisă*, un styl *concis*.

Vorba *laconic* înséamnă neappërat puține vorbe; *concis* nu înséamnă dequât vorbe necesare. Uă scriere póte fi lungă și *concisă*, quând tractă un mare subiect. Un răspuns, uă epistolă, nu pot fi de uă dată lungi și *laconice*.

Laconic închipuiesce un fel de afecțiō, un fel de defect; *concis* are obicinuit uă idee de perfecțiune. Étō un compliment prea *laconic*, étō un discurs prea *concis* și prea energetic.

102. LACRIME, PLÂNSORI.

Lacrimă este denumirea propriă a temperamentului limpede que compressiunea mușchilor face să éasă din saculu lacrimal și să se scurgă dia ochi. *Plânsóre*, vorbă întórsă din semnificarea sea naturală, înséamnă uă specă particulară și uă aboundență de *lacrime*, sau de *lacrime* abondente insoçite de țipe-te, de suspine, de lamentație, de strigări de durere. Rísul, bucuria, artificiu ca și durerea, mîhnirea, mirarea extraordinară, în fine ver-que causă physică que produce uă compressiune a mușchilor ochiului face să curgă *lacrime*. *Plânsorile*, cum s'a observat fórté bine, sunt tot-de-una însemnate prin que-va lamentabil, printr'uă emoțiune violinte, prin nisce semne pătrunçetóre, printr'uă însufflare și uă resufflare subită.

Nimic nu e mai dulce ca dulcile *lacrime*; tot este amar în *plânsori*. *Lacrimete* ușuréđă și *plânsorile* se par a întărită durerea.

Homul tare quare n'a vėrsat nici uă dată *lacrime*, va vėrsă *plânsori* și nici uă *lacrimă* nu va cădě assupră'i.

Simțibilitatea, charitatea, tineretea, pasiunile dulci,

răspândesc *lacrime*; mânia, furia, desperarea pasiunilor violinți, nu vârsă de quât *plânsori*.

Căința sinceră ne dă *lacrime*, remușcarea sfișuitoare n'are de quât *plânsori*.

Lacrimele femeilor, ȃice un proverb spaniol, prețuiesc mult și costă puțin. *Plânsorile* bărbaților prețuiesc puțin, dar costă mult.

ȃicem uă *lacrimă* și nu uă *plânsore*; éccö pentru que am ȃis quö nu e în *plânsori* un fel de abundență sau de continuitate. Nu e de quât Bossuet quare a sciut să descrie uă *plânsore* și äncö aque-stă *plânsore* e uă lamentațiö dupö înțellesul natural al vorbei.

„Acolo va începe aquea *plânsore* eternă; acolo aquea scrișnire a dinților que nu va avé nici uă dată finit.“

103. LAMENTAȚIO, PLÄNGERE, REGRETARE.

Aquestea sunt asemenea nisce expressiuni alle simțibilităței sufletului; în aquesta există ideea comună.

Lamentația e uă *plângere* iare și neîncetat. *Plângerea* se exprimă prin cuvinte; gemetele suut însoțite de *lamentație*.

Ne *tamentăm* în timpul de durere, ne *plângem* în nefericire.

Homul que se *tamentă* quere ajutor și compătimire.

Plângem pe infortunați, *regretăm* pe quei absenți. Una e uă mișcare de compătimire și alta e un effect al simțimintului de înclinare que avem către alții.

Durerea smulge *plângerile* noastre. Căința atîță *regretările* noastre. Un curtisan quând e în favórea curței e obiectul de invidiă și quând cade în disgratió, nimeni nu 'l *plânge*. Domnitorii quei mai lăudați în vieța lor, nu sunt tot-de-una quei mai regretați dupó mórte.

Vorba *plângere*, quând o atribuim pentru noi ênși-ne schimbă mai puçin semnificarea que are, dequât quând o atribuim pentru alții. Reținênd atunci ideea comună și generală de simțibilitate, încetă de a representă aqúea mișcare particulară de compătimire que se simte pe quând este questiunea de alții și în loc de a însemnă un simplu simțimint, înfăçisêdă mai multă manifestare în semnificarea sea. Noi *plângem* pe alții quând suntem atinși de infortunele lor, aquéta se petrece în interesul nostru, sau quel puçin se petrece în noi fără qua s'o putem mărturi affaró. Ne *plângem* de sufferințele noastre, pe quând voim qua și alții să fiă atinși de sórtea noastră; cată mai ântéiu să 'i facem să cunnóscă. Cu aquéstă vorbă ne servim quâte uă *dată* într'un alt înțelles dequât în aquella în quare voim să o definim pentru quó în loc de un simțimint de compătimire ea însemnă unul de căire.

Dicem încă în acest înțeles quod *plângem* drumul-que am apucat, quod un avar se *plânge* de toate lucrurile pînă și de pâinea que mîncă.

Or quāt de ocupați am fi de noi ênși-ne; sunt momente quānd *plângem* și pe quei-l-aiți infortunați. E fôrte anevoie, cu tōtă philosophia nōstră, quā să sufferim luug timp fār a ne *plânge*. Hómenii interesați se *plâng* de tōte miscările que nu resultă în nimic. Adesea ne prefacem a regretā trecutul spre a insultā prezentul. Uă animă tare nu *plânge* nici uă dată. Un leneș se *plânge* de ostenelā mai mult dequāt altul. Un hom perfect fiind nepēsător nu *regretā* nimic.

Maxima quea mai bunā ar fi dupō pārerēa mea quā să *plângem* pe alții quānd suffer fār a fi meritat; quā să nu ne *plângem* dequāt quānd putem prin a quēsta să ne procurām vre uă consolațiō; quā să nu *plângem* nevoile altora dequāt atunci quānd înțelepciunea ne dictedā quō nu li se cade de a trăi în sufferințe și de a *regretā* numai aqueca que meritā de a fi stimat.

104 LEAL, FRANC.

Anevoința de a aflā un synonym pentru vorba *leal* e uă probā demonstrativā în profitul sēu. Se cade dar să exprimām ideea vorbei prin uă phrasă. Și daqua sunt persóne *leale*, cum să exprimām calitatea lor propriā altmăntrelea de quat prin substantivul *lealitate*?

Ne ammu obicinuit qua să împreunăăm quelle două epithete *franc* și *leal*; hom *franc* și *leal*, urmare *francă* și *leală*. Sunt dar raporturi particulare între *franchete* și *lealitate* și aquesta din urmă mai adaogă que-va la ideea vorbei *franchete*.

Lealitatea e uă *franchete* de moravuri și de maniere, prin quare sufletul se arată și se desvôltă ca aquea libertate și facilitate quare annunție tot uă dată și curăție și nobilitate de simțiminte. Homul *franc* e drept și sincer, homul *leal* este *franc* cu un fel de generositate, cu a quea abnegare a homului secur de sine ênsu'si și quare nu numai nu se preface, ci âncă n'are nimic de prefăcătoria din queea que pôte servi a face să 'l cunnôscem și să 'l judicăm. Homul *franc* are caracterul adevêrat, homul *leal* ridică aquest caracter printr'un fel de naivitate, de nobilitate, de grație în maniere. Dicum quă uă marfă e *leală* când e bună și bine condiționată. *) Daqua ammu puté dicce quă e *francă*, aquesta ar fi spre a arătà quă nu se află într'ense nici uă amestecătură, nici uă shimbare în fabricarea ei. Approbăm pe aquesta, lăudăm pe queca-l-altă.

Vocabulistii explică vorba *lealitate* prin aquellea de *fidelitate* și de probitate; ei definesc pe homul *leal*, un hom plin de probitate și de honóre; și ei dau definițiunea de *neleal* aquelluia que nu se

*) Bine păstrată, în bună stare.

ține nici de vorbă, nici de credință, nici de lege, și *netealitatea* este infidelitate, perfidiă. *Lealitatea* dar e uă fidelitate și prin urmare uă probitate *francă*, naturală, pură, nobilă, generosă, fără affectațiō, fără nici un fel de împurificăre.

Homul *leal* sémănă mult cu galantul *hom*, luat, nu drept hom de bună companiă sau de a avé vre-uă înclinare plăcută cu dēnsul, ci drept hom de probitate și de a fi cu dēnsul într'uă relațiune atât de facilă, quāt și secură. *Galantul hom* în alianța que are cu quei-l-alți se serve cu dreptatea, cu honestetatea, cu probitatea que homul *leal* le are în character. Avem cuvînt să ne încredem pe manierele honeste alle *galantului* hom, ânsă ajunge qua s'avem numai uă vorbă cu homul *leal* spre a fi secur de simțimintele și de conduita sea. Să încredem fără temere interesele nōstre în mâna *galantului hom*; să ne punem în relațiuni cu homul *leal*, quare va fi mai mult pentru noi de quāt pentru ellu. Să tractăm cu *galantul hom* spre a'l cunnōsce: n'avem dequāt să vedem, s'auđim pe homul *leal* și'l vom cunnōsce îndată bine.

Galantul hom pōte avé *franchete*; homul *leal* are *franchetea* unei ânimi deschise.

105. LEGAL, LEGITIM, LICIT.

Legal đicem quând vorbim de *formele*, de împlinirea regulelor și de lucruri prescise de legea po-

sitivă, sub pedepsă sau de nulitate sau de împu-
tare, în puterea legii. *Legitim* dicem de lucruri
basate pe *justiția* esențială sau pe legea socială
derivată din legea naturală a *justiției*; într'un cu-
vint pe un drept que quine-va nu'l pôte violă făr'
a cădé în *injustiția*. *Licit* dicem de acțiuni sau
de lucruri pe quare legile le consideră quel puçin
ca indiferinți și quare ar deveni în adevër relle
daqua elle le ar apperà.

Este forma quare face un lucru să fiă *legal*; es-
te *dreptul* quare îl face *legitim*; este puterea qua-
re îl face *licit*.

Uă elecțiune este *illegală* quând nu se observă
tôte condițiunile querute de lege. Uă putere este
illegitimă, quând își exercită autoritatea făr' o drept
în contra dréptului nostru.

Un commerciu este *illicit*, de și bun în ordinea
naturală, quând legea vine să'l appere în virtutea
unui drept.

106. LIBERTATE, FRANCHETE.

Libertatea e puterea de a reduce în faptă fa-
cultățile sélle sau de a exercită voința sea. *Franchetea* e uă scotire de sarcine sau de condițiuni grelle
: ssupra exercițiului facultăților și voinței. *Liberta-
tea* quere facultatea și putința presintă de a face
lucrul; *franchetea* ne facilită execuția întrégă a lu-
crului prin depărtarea unor obstacule și a unor dif-

ficultăți. *Libertatea* pôte fi mărginită, restrînsă, împedicată; *franchețea* o appără de strimtorare, de pedici.

Libertatea altmintrelea are un dominiu cu de-săvirșire mai întins dequât *franchețea*. Sunt mai multe spețe de *libertăți*: *libertate* physică, *libertate* morală, *libertate* theologică, *libertate* civilă și q. l. t. *Franchețea* n'are loc de quât în ordinea politică, în ordinea civilă și în ordinea morală. Voiu să đic quō usul vorbei *franchețe* e restrîns la cutare ordine de lucruri, pe quând vedem quō pretutindeni unde s'attinge de puterea de a face sau a nu face, este *libertate*.

Đicem quō un popul e politicamente *liber* quând e guvernat de sine'si; și que, óre nu e tot-de-una guvernat de nisce legi și de nisce magistrați buni sau rēi? Assemenea numim un popul *franc*, quând nu e nici de cum suppus la taxe sau la imosiție.

Este fals de a crede qua quine-va să fiă *liber* îndată que se suppose legilor. Dar quând legile sunt tyranice? Attunci *libertatea* nu există dequât în împărtășirea pe deplin și cu întregime a drepturilor sēlle. Este ridicul de a se crede *franc* (scutit) de uă sarcină pentru-quō nu o suffere în persónă; *franchețea* nu e reală dequât quând sarcina nu cade indirect assupra nóstră.

Libertatea consideră equalmente dreptul natural, dreptu comun, dreptul positiv. *Libertatea* stă mai

mult în regula generală; *franchetea*, într'ună excepțiune particulară. *Libertatea*, închipuiesce mai mult un drept; *franchetea*, un privilegiu.

Libertatea e comună la uă națiune; *franchetea* e pentru óre-quare clase dintr'un Stat și pentru nisce simpli particulari.

Vorba *franchete* s'applică mai cu sémă la nisce scutiri de drepturi pecuuiare și prin aquésta mai alles vorba *franchete* e distinsă de *libertate*.

Legile prohibitive ridică *libertatea* comerciului; legile fiscale ridică *franchetea*. Un commerciu e *liber* în tóte porturile și este *franc* numai în porturile privilegiate. Acolo, avem *libertatea* de a trece cu uă marfă, plătind taxa cuvenită; alta quare are *franchete*, (libera voie) trace fără plată.

În înțelles moral, *franchetea* e uă *libertate* de a vorbi, scutită de ver-que prefăcătoriă.

În ver que înțelles vommu luă aquéstă vorbă, dice D. de Voltaire, ea dă tot-de-una uă idee de *libertate*.

Franchetea ne face să spunem que gândim; *libertatea* ne dă curagiul să spunem aqueca que se vorbesce.

Aquésta e veritatea, aquésta e dreptatea que însufflă *franchetea*: aquésta e cutedanța, aquésta e curagiul que însufflă *libertatea*. Vorbim cu *franchete* către amicii nostri, către aqueia que ne quer consiliile nóstre; vorbim cu *libertate* către nisce

superiori și către aqueia la quare suntem datorii nisce preferințe.

107 LIMBAGIU, LIMBĂ, IDIOMĂ, DIALECT, LIMBA VULGARĂ, GERG.

Tot que e de commun între aquești termini este quô ei însémuă maniera de a exprimă cugetările; pentru aquésta ei sunt synonymi: éccô differințele prin quare încétă de a fi ast-fel.

Vorba *limbagiu* are înțellesul quel mai general și nu coprinde în semnificarea sea de quât ideea que'i e commună cu tôte quelle-l-alte, adicô a manierei de a exprimă cugetările, fără nici uă altă de-terminare, în quât dăm numele de *limbagiu* la tot que ni se pare quô ne face să cunnôscem cugetările; de acolo vine quô putem dicee: *limbagiul* ochilor quare e un *limbagiu* prin semne precum este al surđilor și al mușilor; gestul e un *limbagiu* mut.

Quelle-l-alte vorbe adaogă un înțelles la aquéstă idee generală și commună, adică a miđlocului prin quare ne servim spre a face simțibilă expressiunea cugetărilor nóstre; fiă-quare din aquești termini închipuiesce quô vorba e rezultatul gândirei și prin urmare quô *limbagiul* e oral.

Uă *limbă* arată totalitatea usagelor proprii a unei națiuni spre a exprimă cugetările prin vorbire. Tot este usagiu în *limbe*; materialul și semnificarea vorbelor, analogia și anomalia terminărilor, servi-

tutea sau libertatea construcțiilor, purismul sau barbarismul acordurilor. Vorbele sunt însemnate în dicționare, analogia e expusă în grammaticele particulare de fiă-quare limbă.

Daqua în *limbagiul* oral a unei națiuni, nu se consideră de cât expressiunea cugetărilor prin vorbire, după principiile generale și commune la toți hómenii, atunci numele de *limbă* exprimă perfect această idee; iar daqua voim să'i adăogăm scopurile particulare a aquestei națiuni și întorsurele singulare que elle occasionă în maniera vorbirii, termenul de *idiomă* este atunci aquella quare se cuvine mai bine aquestei idei mai puțin generală și mai mult restrinsă. De acolo vine quō dăm numele de idiotism la întorsurele elocuției que sunt proprii la uă *idiomă*: éccō proprietatea în quare stă finețea și delicatețea fiă quăreia *idiome* și nu putem să le învățăm de cât prin frequentarea que vommu avé cu quei mai însemnați hómeni din fiă-quare națiune sau printr'ună stăruintă și uă meditare assupra lecturei quellor mai buni scriitori ai sei.

Daqua uă *limbă* e vorbită de uă națiune, compusă de mai mulți populi equali și a quăror state sunt independinte unele de altele, precum erau Grecii în antichitate și precum sunt astăzi Italianii și Germanii cu usagiul general a aquellor vorbe și alle aqueea'si syntaxe, apoi fiă quare popul pôte avé nisce usage proprii assupra pronunțării sau

a declinării aquellor vorbe ; a queste usage subalterne , equalmente legitime , din cauza equalităţii Statelor, unde sunt autorisate, constituiă *dialectele limbii* naţionale.

Daqua, ca Romanii altă dată şi ca Francesii astăzi, naţiunea e uua în rapport cu guvernemîntul, nu pôte să aibă în maniera sea de vorbire dequât un usagiu legitim, adică al curţii şi al bărbaţilor de littere, la quare ea (naţiunea) e datóre încurajări. Ver-que alt usagiu que se depărtedă de pronunţio, de terminări, sau de ver-que altă manieră, nu face nici uă *limbă* sau uă *idiomă* în parte, nici vre un *dialect* al *limbii* naţionale : aquéta atunci se numesce *limba vulgară* lăsată pentru populaţia provinciilor şi scim' quă fiă-quare provinciă are pe a sea.

Un *gerg* e un *limbagiu* particular al hómienilor de óre-quare meseriă defăimătoare, cum sunt querşetorii şi pungaşii de ver-que specă ; este uă compunere de mai multe moduri de vorbire a unor hómieni que au óre-quare defect domnitor în spirit sau la ânimă, precum aquéta se întemplă între junii ţintilomi, între femeile inamorate şi alţii. Vorba *gerg* face să nască tot-de-una uă idee de despreţ, quare nu se află nici de cum la terminii precedinţi şi daqua ne servim quâte-uă-dată spre a arătã vre un *limbagiu* que a dobîndit putere în vorbire, atunci e numai spre a insemnã cađul que

avem în aquel minut, mai mult de cât aquella que se cade s'avem în toți timpii.

Limbagiul se serve din tóte qua să manifeste cugetările nóstre. *Límbele* nu se serv dequát cu vorba. *Idiomele* își ênsuşesc óre quare moduri de vorbire que face anevoie traducțiunea cugetărilor din una sau din alta.

Dialectele produc în limba națiunală nisce varietăți quare suppără quâte-uă-dată înțelegerea nóstră, dar quare sunt obicinuit favorabile la harmonia sunetelor în vorbire. Expressiunile proprie alle *limbei vulgare* sunt nisce rămășițe alle anticului *limbăgiu* națiunal, quare bine examinate, pot servi qua să aflăm și originele.

108. LINGUȘITOR, ADULATOR.

Și unul și altul caută să petrecă în comptul verităței, ânsê quine-va *lingușesce* uă persónă din ânimă și o *adulă* cu spiritul.

Lingușitorul nu se oppune la nimic, ellu justifică aqueca que este defăimător și se nevoiesce chiar de a prefacce vițiul în virtute. *Adulatorul* laudă tot; ellu face apologiă rëului și are âncô curagiul de a respândi applaude în ridicul: *Lingușirea* e propriă de a nutri pasiunile: *adularea* satisface vanitatea. Uva e talentul curtisanului vulgar, alta infăciședă caracterul formosului *spirit* cu plată.

A nu fi quine-va *lingușitor* este a sci de a mă-

nui veritatea cu uă economiă și într'un mod qua să nu desplăcem aquellora pe quare ea 'i ar attinge. Nici uă dată *adulatorul* n'are artea de a lăudă; unica sea ocupațiö e de a împrăștiä laudele.

Tötä lumea scie quö *adulatorul* e un *lingușitor* de nimie, fricos, servil, nerușinat și chiar grosolan; complăcut une-ori și lăudător neîncetat și fără finit.

N'aș mențiunä a queste vorbe, daqua n'ar fi qua să desamăgesc pe aqueia que le ar crede, după ideea abbatelui Girard quö quine-va *lingușesce* uă persónă de la ânimă, ânsö o *adulă* cu spiritul și quö daqua *lingușirea* e talentul unui curtisan vulgar. *adularea* înfăciședă caracterul formosului spirit. Aquéstă distingere e chimerică și neminciunósă pretutindeni. Vedeți în caracterele lui Theophrast portretul *lingușitorului* și cum e încellat de a'și *linguși* spiritul. Vedeți âncö cum *lingușitorul* se laudă cu indiferință în comedia lui J. B. Ronssean și spiritul versului de mai jos que Boilean a avut în vedere quând a đis:

Palidi adulatori a unui tyran prepuilor.

A *linguși* este a spunne lucruri plăcute; musica *lingușesce* urechea în înțellesul propriu. Vorba *adulare* va să đică litteralmente a fi dulce către quine-va. Aquéstă vorbă n'are prin ea ênsă'și un înțelles nefavorabil. Dar precum vorba *lingușire* se ié spre bine și spre rău, n'ammu putut să ne

împrumutăm cu uă nouă vorbă quare să aibă uă idee asemenea, făr a o distinge printr'uă idee particulară. Noi ne servim cu vorba *adulare* când se ié spre rău, ca cum ammu însemnă que-va dulce, dar fărō gust și sălcu, precum pôte fi uă laudă lungă, grosolană și servilă. Vorba *adulator* e formósă și fórte scumpă expressiune în gura oratorilor și a poetilor..

109. LITTERATURĂ, ERUDIȚIO, INVĚȚATURA, SCIINȚA DOCTRINA.

Între quelle patru d'ântéiu din a queste calități vedem uă ordine de gradațiō și de sublimitate a obiectului, după rangul în quare elle sunt așședate aquí. *Litteratura* însémnă simplu cunnoscînțele que câștigă quine-va prin studiile ordinare dintr'un collegiu; aquístă vorbă nu e luată aquí în înțellesul unde elln serve a denumi în genere ocupația studiului și lucrările que ea produce. *Erudiția* anunțiă cunnoscînțele quelle mai renumite, ânsé numai în ordinea belletristicii. *InvĚțatura* însémnă que-va mai întius mai cu sémă în queea que s'attinge de practică. *Sciința* adaogă âncō un înțelles laideea quellei de mai sus vorbe prin profunditatea cunnoscînțelor cu un rapport particular la queea que e de observat. Quât pentru vorba *doctrină*, nuse dice propriu de quât în privința moravurilor și a

religiunei; ea aduce încă uă idee de allegere în dogme și de relațiuni cu un partit sau uă sectă,

Litteratura face pe hómeni litterați; *erudiția* face pe hómeni de littere; *învățătura* face pe docti; *sciința* face pe sapienti; *doctrina* face pe hómeni înstruiți.

A fost un timp când nobilimea s'attingea pentru quă n'avea nici chiar ântêiele elemente de *litteratură*. Gustul de *erudiția* produce nisce multumiri infinite la uă viêtă liniștită și retrasă. Se cade, la învățatură să preferim mai mult lucrurile utile decât quelle pompóse. Împutarea de orgoliu que face quine-va *sciinței*, nu e decât uă orgoliósă insultă din partea ignoranței. Urmăm tot-de-una *doctrina* învățătorilor nostri fără a mai examina dacă este bună.

110 LUME, UNIVERS.

Lume nu coprinde în valórea sea decât ideea unei ființe singure de și generală: aquéta e aqueea que există. *Universul* coprinde ideea mai multor ființe sau mai mult aqueea a tutor părților *lumei*: aquesta e totul que există. Quea d'ântêiu din a-queste vorbe se ié quâte-uă-dată într'un înțelles particular, precum când dicem *lumea* veche și *lumea* nouă și într'un înțelles figurat când dicem în aquéstă *lume* și în queea-l-altă, formósa *lume*, marea *lume*, *lumea* polită. Quea de a doa se ié

tot-de-una ad litteram și într'un înțeles que nu exceptă nimic. Pentru această se cade să unim, vorba *tot* cu aceea de *lume*; ânsă nu e necesariu să dăm aquest epithet și vorbeii *universului*. Dicem, numai spre exemplu, quă sórele încăldește tótă *lumea* și este focarul *universului*.

M

111 MANTINERE, SUSTINERE.

A *manține*, este, ad litteram, a ține cu mâna un lucru, a'l ține în aqueea'și stare; a *sustține*, este a ține un lucru pe de desubt, a'l ține la un loc.

Mantinem aqueea que a fost ținut și que se ca de să ținem încă qua să subsiste în aqueea'și stare; *sustinem* aqueea que are necesitate de a fi ținut printr'ură tăria particulară și quare fără a-questa ar căde în pericol.

Prin privighiere *manținem* un lucru; prin tăria il *sustinem*. Puterea *sustine* legile; magistrații *manțin* execuția lor. *Sustinem* aqueea que e slab și șovăitor; *manținem* aqueea que e variabil și schimbător.

Cată să aibă quine-va tăria qua să'și *sustiiă* totde-una caracterul său; cată să aibă dibăcia qua să'și *manțiiă* lung timp creditul său.

Sustinem asalturile și *manținem* lucrurile în ordine și la locul lor. *Sustinem* drepturile noastre în contra celui que le atacă; *manținem* prerogativele însărcinărilor noastre când elle sunt ne îngrijite.

Judicătorii quei drepti ne *manțin* în posesiunea averilor noastre; amicii quei buui ne *sustin* în întreprinderile noastre; uu stabiliment que rămâne în

aqueea și stare, se *manține*; aquella que stă pe loc se *sustine*.

**112, MARIME DE SUFFLET, GENEROSITATE,
MARINIMIA.**

Mărime de sufflet este uă calitate relativă la sufflet, este uă superioritate de înălțare a suffletului. *Mărimea de sufflet* e una din simțimintele vulgare. *Mărinimia* este propriu calitatea constitutivă a unui mare sufflet, ânsă e mai mult *mărimea suffletului* quare exprimă *mărinimia*. In dată que *mărinimia* e considerată ca un scop particular, nu e numai uă simplă *mărime de sufflet*, e âncă uă *mărime de sufflet* în tótă înălțimea sea, în tótă perfecțiunea sea. *Generositatea* e calitatea que distinge uă bnnă familiă de hómeni, e nobilitatea sângelui, e homul cu un sufflet tare.

Putem să înțellegem quă *mărimea de sufflet* e un fel de instiuct que ne face să pășim la lucruri mari și să descoperim lucruri formóse. Este ușor de a se convinge quine-va quă *generositatea* se distinge mai cu sémă prin aquest mare caracter que ne îndemnă să facem și pe alții să se bucure din înaintările nóstre, să lăsăm din drepturile nóstre, să sacrificăm interesele nóstre în favórea altora și étó ideea prin quare vorba devine quâteuă-dată synonymă cu *liberalitatea*.

Mărimea de sufflet face mari lucruri; *generosita*

tea face lucruri mari cu uă neinteresare sublimă și în profitul altora. *Mărinimia* face lucruri mari fără idee de sacrificiu, precum vulgul săvârșește lucruri simple și commune; *generositatea* realță *mărimea de suflet* drintr'un simțimint de bunătate, de humanitate, de binefaceri; *mărinimia*, simplă și naivă ca geniul realță, făr a se cunnósce, mărimea prin formosețea sufletului.

Mărimea de suflet se determină prin nisce îndemnuri nobile și honorabile. Indemnurile quelle mai pure și mai subline determină *generositatea*. *Mărinimia* n'are necesitate de îndemnuri spre a se determină; ea are de princip binele, veritatea.

Mărimea de suflet értă uă insultă; *generositatea* face bine pentru rău; *mărinimia* voiesce, uitând insultele, să facă a uită și pe quel que le a dat.

Admirăm *mărimea de suflet*; admirăm și amăm *generositatea*; ne enthusiasăm pentru *mărinimiă*.

113. MATERIA, SUBIECT.

Materiă numim aqueea cu quare ne servim în lucru; *subiect* e aquella que punem în lucru.

Materia unui discurs stă în vorbe, în phrase și în cugetări. *Subiectul* e aquella que explică quineva prin aqueste vorbe, prin aqueste phrase și prin aqueste cugetări.

Raționamentele, scrierile din *St. Scriptură*, me-

datățile părinților Bisericei, caracterele pasiunilor și maximele moralei sunt materia predicelor. Mysterele credinței și preceptele evangeliului cată să fiă *subiectul lor*.

Autorul ie învederat aquí *materia* drept material, ânsă *materia* nu e nici decum în aquest înțelles synonymă cu *subiectul*. Nu vommu dice nici uă dată quō vorbele, cugetările, rațiunamentele sunt *subiectul* unui discurs; aquésta e *materiă* din quare elle sunt compuse. Dar affarō de aquéstă *materiă* sau aquest material que punem în lucru, este uă *materiă* assupra quăreia lucrăm, tratăm și explicăm și aquésta e *synonymă* cu *subiectul*. *Subiectul* dar e *materia* particulară despre quare noi tractăm.

Materia e genul de obiecte despre quare tractăm; *subiectul* e obiectul particular que tractăm. Uă scriete spëndură assupra unei *materii* și tractăm despre dânsa diverse *subiecte*.

Veritățile evangeliului sunt *materia* predicelor; uă predică are de *subiect* vre una din fqueste verități.

Cată să avem tótă *materia* qua să tractăm bine quel mai mic *subiect*. Totul ține de tot.

114 MERIT, DEMNITATE.

Meritul se cunnósce după fapte, după opere, după serviciuri quare, după cuvînt, după dreptate, ne

adduc uă recompensă, ne dau un premiu ne garantédă un drept.

Demnitate semnifică din cuvînt în cuvînt proprietatea ființei que domină preste quei-l-alți, que se distiinge prin calitățile sêlle fiă dupö nascere, fiă dupö locul que ocupă, dupö talent, dupö virtute, dupö *merit*.

Åșa quine-va *merită* prin acțiunile și serviciile sêlle, e *demn* prin calitățile și superioritatea sea. *Meritul* ne dă un drept, demnitatea ne dă un titl. *Aqueea* que quine-va *merită* e uă recompensă; este quine-va *demn* de recompensă și chiar de uă favöre. Quel que *merită* s'a facut *demn* prin conduita sea, prin lucrările sêlle, prin bunul us al calităților și talentelor sêlle. A *merită*, a fi *demn*, se ié spre bine și spre rêu.

“In dată que quine-va își închipuiesce, ñice Burlamaqui quö homu^l se află, prin natura și starea sea, suppus a urmă óre-quare regule de conduită, observațiunea aquestor regule face perfecțiunea naturei homenesci și a stărei sêlle.

Prin urmare noi recunnóscem quö aqueia qnari respund destinațiunei lor, quari fac que sunt datori și contribuie ast-fel la binele și la perfecțiunea systemei homenesci sunt demni de aprobare, de stimă, și de bine-voință, în quât pot să quéră de la noi aqueste simțiminte. Éccö fundamentele meritului.”

Noi dicem adesea un bărbat de merit și quâte uă-dată în familiaritate e un *demn* bărbat. Honestetatea, probitatea, dreptatea, franchețea quare formă fundamentul caracterului unei persóne fac pe *demnul* bărbat. Dicem este *demn* de stimă, de încredere, de bine-voință. Nisce calități excelente și însemnate, bunul us a acestor calități spre a ne assecură aprobarea bărbaților honești și considerațiunea publică, aqwestea sunt quare fac pe homul de *merit*; nu *merită* atunci binele de la soçietate, de la patriă, de la humanitate.

115 MESERIA, PROFESSIUNE, ARTE.

Meseria este un fel de servițiu que face quine-va în soçietate; *professiunea* e un fel de grad que'și allege quine-va și la quare se suppone; *artea* e un fel de industriă que exercită.

Meseria însamnă condițiunea que împlinim; *professiunca*, destinația que urmăm; *artea*, talentul que cultivăm.

Meseria face pe lucrător, pe homul de lucru; *professiunea* face pe homul din cutare corporațiō, din cutare classă; *artea* san măestria face pe mae-tru, pe artist, pe homul îndemânatic.

Meseria quere uă lucrare cu mâna; *professiunea*, ori-que lucrare; *artea*, uă lucrare de spirit făr a exclude, precum și făr a quere, uă lucrare cu mâna.

Aşa dar Ńicem *meseria* de p inar, de căldărar, de zidar. Ńicem  ns  *professiunea* de comerciant, de avocat, de medic Ńi nu *meseri *, pentru-qu  aquei h meni nu lucră cu mâna.  n fine Ńicem asemenea *arta* l qu tuşeriei sau a horologeriei, a picturii sau a sculpturii, a retoricii sau a poeziei spre a  nsemn  capacitatea lucrurilor fără a consider  maniera executarii lor.

Cu t te aqwestea vorba de *meseri * are une-oii un grad mai nalt de regulă, pentru-qu  Ńicem *meseria armelor*.

Professiunea se  ntellege dup  vestmintul que p rt  quine-va, dup   nsciinţ rile que p rt  quine-va, pentru qu  Ńicem *professiunea* de a fi honest hom, hom de honóre, bun cet ţen Ńi q. l. t. Quine-va e jucător de cărţi, beţiv de *professiune*.

 n fine *arta* se ie drept dib ci , drept  ndem nare de tot genul. Aşa Ńicem *arta* de a am , *arta* de a place Ńi q. l. t.

116 MEŞTER, LUCRĂTOR.

Ńi unul Ńi altul sunt nisce h meni de muncă Ńi ocupaţi cu m inile. *Meşterul* exercit  u  arte mechanică ; *lucrătorul* face ori-que lucru. Quel d' nt iu e un hom de meseri , quel d'al doilea un hom de lucru. *Meşterul* professă, *lucrătorul* pune în practică. Spre exemplu un particular quare face singur pentru plăcerea sea nisce form se lucruri în

casă, este un bun *lucrător*, dar nu un *meșter*. A-
quéstă distingere e învederat ređemată pe valórea
propriă a verbelor; vorba de *lucrător* are dar un
înțelles mai întins de quât aqueea de *meșter*. Agri-
cultura n'are *meșteri*, ea are *lucrători* sau munci-
tori. Din rapportul que există între *lucrătorul* și *lu-
cru*, a resultat qua să đicem în figurat *lucrător*,
quând e vorba de uă *lucrare* a spiritului. *Aqueste
versuri sunt alle unui bun lucrător sau alle unui
bun făcător de versuri*, iar nu *alle unui bun meșter*.

Ne servim cu vorba *lucrător*, quând voim s'a-
rătăm pe hóménii que avem în lucru, mai cu sé-
mă quând sunt numeroși și de differinți classe.

Ast-fel putem s'avem la construcțiunea unui cas-
tellu mulți *lucrători*, fiă *meșteri* cum: zidari, tím-
plari; fiă *artiști* cum: pictori, sculptori. Este un
seceris abondent, dar puçini *lucrători*. Mulți *lucră-
tori* ocupați se află în atelierul unui *meșter*.

Într'un atelier sau într'uă butegă, maisterul e
mai mult *meșterul* propriu đis sau prin excellință;
companionișei sunt *lucrătorii*; *lucrătorii* lucrédă
pentru maister; *meșterul* primar lucrédă pentru pu-
blic. Aquesta e uă speçă de întreprindător, quei-
l-alți sunt nisce hóménii cu đioa sau plătiți qua să
lucrede.

În que cađ urmédă dar să ne servim în figurat
cu uă vorbă mai mult de quât cu alta? aquésta
ne remâne să descoperim. Mi se pare buő *meșter*

se dice în comun pentru un autor, un inventor, un creator, sau aquella quare direge, conduce lucrul și *lucrător* semnifică mai mult executor, negociator, agent sau aquella quare lucrédă, operédă, pune în lucru miđlócele que are. Așa dar vommu dicee mai mult quô un hom e *meșter* în casa sea, pentru infortuna sea, pentru uă calomniă, pentru uă plăsmuire que creadă, que inventă, que fabrică, que formă și quô este *lucrătorul* unei păci, unei întreprinderi, unei revoluțiuni, unei conjurații que negoțiadă, que realisă, que urmăresce, que termină; ânsă nu se serve quine-va astăđi în aquelle cađuri de quât cu vorba *meșter*.

117 MOMENT, MINUT.

Un *moment* nu e lung, un minut e âncô mai scurt. Vorba de *moment* are uă semnificare mai întinsă; ea se ié une-ori pentru timp în genere și ne servim cu dênsa în înțelles figurat. Vorba de *minut* are uă semnificare mai restrînsă; ea însamnă quea mai mică prelungire a timpului și ne servim cu dênsa numai în înțelles litteral.

Totul spêndură de a sci să profităm de *momentul* favorabil; une-oi un *minut* mai curênd sau mai târđiu este tot queea que face differința succesului către infortună.

Quât de înțellept și de fericit să fiă quine-va, tot are nisce *momente* suppêrătóre pe quare nu le

pöte prevedé. Nu se quere adesea dequât un *minut* spre a schimbà faça întrégă a lucrurilor que le ar crede mult mai bine stabilite.

Töte *momentele* sunt scumpe pentru quel que cunnósce prețul timpului.

Fiã-quare *minut* al vieței nóstre e un pas că-tre mörte.

118 MUTUAL, RECIPROC.

Vorba *mutual* înséamnă schimb; vorba *reciproc*, întörcere. Quea d'ântéiu exprimă acțiunea de a dà și de a priimi de la uã parte și de la alta; quea de a doa, acțiunea de a întörce quine-va un lucru dupö cum l'a priimit, adică reacțiune.

Schimbul e liber și volantar; dãm lucrari în schimb și aquéstă acțiune e *mutuală*. Intörcerea unui lucru, e datã să fiã unde se quere; plătim îndërët que am luat și aquéstă acțiune este *reciprocă*.

Mutual nu se țice mai puçin dequât în queea que s'attinge de voință, de simțimint, de soçietate: amicițiã *mutuală*, obligațiö *mutuală*, dar *mutual*. *Reciproc* se întinde preste uã mulțime de lucruri, depärtate de aquéstă idee; ñicem termini *reciproci*, verbi *reciproci*, figure *reciproce*, influințe *reciproce* și q. l. t. spre a exprimã în particular reacțiunea correlațiunea, întörcerea, *reciprocația* sau fapta de a întörce un lucru assemenea.

N

119. NAȚIUNE, POPUL.

În înțelesul litteral și primitiv, vorba *națiune* înseamnă un rapport commun de nascere, de origine; și *popul*, un rapport de număr, de adunare. *Națiunea* e uă mare familiă; *populul* e uă mare adunare. *Națiunea* consistă în urmașii aquelluia'si tată; *populul*, în mulțimea de hómeni adunați în aquella'si loc.

Aqueea'si limbă în gura a doi *populi* depărtați ca Bretonii și Gallii, anunțią quó nu sunt după origine de quât dintr'ua *națiune*. Confusia limbelor în idioma unei *națiuni*, precum e limba englesă, anunțią quó nu e în queea que s'attinge compunerea sea, de quât un *popul* amestecat.

Un *popul* străin que formă uă coloniă într'ua țerră depărtată, este âncó quel engles, german și frances; ellu este de *națiune* sau de origine.

Vorbind în înțeles politic, *națiunea* și *populul* conservă caracterul lor propriu și diferențele lor naturale. *Națiunea* e uă mare familiă politică după chipul familiei naturale. *Populul* e uă mare mulțime adunată și reunită prin nisce legături commune.

Noi considerăm în particular într'ună *națiune* puterea, drepturile cetățene, relațiunile civile și politice. Nu considerăm în *popul* suppunerea, necesitatea mai cu sémă de protecțiō și nisce rap-porturi diverse de tot genul.

Un rege e capul unei *națiuni* și părintele unui *popul*.

Națiunea e un corpore de cetățeni; *populul* e uă adunare de regnicoli.

Un stat fiind cotropit și suppus la uă nouă ordine de lucruri, *națiunea* propriu disă e dărimată, dar *populul* remâne.

Populul e încă distins de *națiune* ca uă corporațiō particulară într'un Stat. *Națiunea* e totul, *populul* e partea și aqwestă parte e compusă dintr'ună mare mulțime. *Națiunea* se împarte în mai multe ramure și *populul* e quea din urmă.

120. NEOLOGIA, NEOLOGISM.

Neologia anunțiază uă nouă specă de limbagiu, nisce maniere noi de vorbire, invențiunea sau aplicațiunea nouă a terminilor. *Neologismul* însemnă abuzul sau affectația de a se servi quineva cu termini noi, cu expressiuni și vorbe ridicul întórse din înțellesul lor natural sau din usul lor ordinar.

Grammaticii au tractat altă dată asupra aqwestei questiuni daqua e permis să se facă vorbe nuo-

uē; aquēsta prețuiesce mai tot atât ea quând ammu întrebà daqua e permis să dobîndim nuouē idei și nuouē avuție. Este dar aqui uă *neologiă* laudabilă, utilă, necessaria și oppusă la *neologism*.

Neologia are legile și regulele sélle: Quea ântēiu din aqueste legi e de a nu adăogă în limbă dequât aqueea que'i lipsesce, quea ântēiu din aqueste regule e de a urmà în formațiunea nuouēlor vorbe dupō capacitatea, analogia și formele proprii alle limbei. Vorbe deșerte și de prisos que nu fac de quât a încărcà peste mesură limba cu uă abondență stérpă; vorbe și expressiuni pozite și bizare quare deștéptă ideea barbarismului sunt curat de tot *neologism*.

121. ORDONARE, COMANDARE.

Comandamentul e no^tifica^{ția} unei ordonanțe. A-
quella quare guvernă *ordonă*, aquella quare face să
se execute que-va, *commandă*. *Ordonăm*, în vir-
tut^{ea} autorită^{ței}, aquelluia que e dator să ne dea
ascultare; *comandăm*, în virtutea unei puteri sau
a unei însărcinări, aquelluia que e dator să execute.

Se quere, tăria spre a *ordonă*; se quere uă do-
mina^{ți}o, uă superioritate spre a *commandă*. Un
patron ordonă, en cap *commandă*. Legea, drepta-
tea ordonă cu tăria în mâna. Un general, un offi-
cier, *commandă* după gradul său uă armată, uă
trupă, precum uă citadellă *commandă* unei cetăți,
sau un munte *commandă* unei câmpii prin înălța-
rea seă. Un general *ordonă* trupelor s^{elle}le un as-
salt; un officier principa^l îl *commandă* sau îl conduce.

122. ORGOLIUL, VANITATE, PRESUMEȚIA,

Orgoliul face qua să ne s^tmăm. Vanitatea, qua
să voim a fi stimați. Presumeția, qua se ne lin-
gușim de uă putere vană.

Orgoliosul consideră propriile s^{elle}le idei, e plin
și înflat de ființa sea, este ocupat num^{ai} de per-
sóna sea. *Vanitosul* crede în ideile și opinia al-

tora, lacom de stimă, doresce să ocupe mințile hómenilor. *Presumețul* își duce cutedătórea sea speranță pînó la chimeră, plin de cutedanță de a întreprinde or-que își imagină quó póte s'ajungă la tóte scopurile sélle.

Quea mai mare pedépsă que putem facee unui *orgolios*, este de a'i dà pe față tóte defectele sélle. Nu putem să chinuim un hom *vanitos* alt-fel de quát să nu luăm în sémă nici una din înaintările sélle de quare voiesce să se honóre. Qua să confundăm și pe *presumeț*, nu e alt miđloc dequát a'l învinge să se suppuia.

123 ORIGINE, SORGINTE.

Originea e primul început al lucrurilor que au uă urmare; *sorgintea* e principul sau causa que produce uă urmare de lucruri. *Originea* dă la lumină queea que nu erà nici de cum; *sorgintea* respândesce affaró aqueea que còprindea în sinul sèu. Lucrurile nasc după *originea* lor, elle își țin existența de la *sorgintea* lor. *Originea* ne invéță în que timp, în que loc, cu que chip obiectele au părut uă dată; *sorgintea* ne descopere principul fecund de unde lucrurile curg, purced, es cu mai multă sau mai puțină continuitate sau abondență.

Familliele își trag *originea* dela un hom cunoscut, quel puțin uă dinióră pe quare'l numesc, pentru-quó este în lauda lor, dar aquest hom nouu și

prea nouă avea un părinte și strămoși necunoscuți și pôte quă e bine de a nu'i sei *sorgintea* strălucirei sélle, queea que a făcut qua să parviiă și queea que fortuna a făcut qua să'l înalțe.

Ver-que *origine* e mică, pruncul născut dintr'un gigant nu se pôte mai puțin vedé qua și, aquella al unui pitic.

Ver-que *sorginte* e de la început infirmă; quelle mai mari riuri, cu torențele que le pășim cu piciorul, se trag dintr'ună mână de apă.

P

124. PARABOLA, ALLEGORIA.

Parabola are de obiect maximele moralei, iar *allegoria*, faptele istoriei. Și una și alta sunt un fel de vëllu pe quare putem să'l facem mai mult sau mai puțin transparente și cu quare ne servim spre accoperirea înțellesului principal, ne arătându'l de cât subt apariința unui alt înțelles.

Aquésta accoperire de înțelles se face în *parabolă* prin substituția unui alt subiect, zugrăvit cu colori convenabile cu aquella que avem în vedere. Ea (accoperirea de înțelles) se execută în *allegoria*, introducënd personaje străine și arbitrare în locul quellor veritabile sau schimbând fondul adevărat al descrierei în ore-quare lucru închipuit.

Parabolele sunt dese în învățăturele que ne dă Nuoul Testament. *Allegoria* face caracterul mai multor scrieri orientale.

125. PONTIF. PRELAT, EPISCOP.

Pontif e aquella quare face sau direge lucrurile su blime, lucrurile sante alle religiunei. În limba latină se dice *pontifex* și qualifică pe homul însărcinat cu lucruri sacre, potent în materiă de religiune, capul religiunei. *Pontiful*, dice Cicerone preșéde la lucrurile sacre.

Prelat, quare este înălțat mai presus de quei-
l-alți, asseșat într'un rang înalt, distins prin pos-
tul său după valoarea vorbei latine *proelatus*, ne a
plăcut să o applicăm la ordinea ecclesiastică.
Sunt în rangurile ecclesiastice două ordine de
prelati: *episcopii* que țin quel d'ântéiu loc,
quel d'al doilea e compus din abbași sau egu-
meni, din decani sau superiori que au drepturi ho-
norifice, precuu e aquella de a purtă cîrja, mitra
și q. l. t. La Roma ecclesiasticii quari au drep-
tul să porțe vestmîntul violet se numesc *prelați*.

Prelatul e distins după superioritate și după honori.

Episcoput e un fel de magistrat bisericesc quare
printr'ună consecrație sau destinație particulară, e-
xercită uă jurisdicție și veghiață la guvernemîntul
unui district, unui dioces. În limba grécă se țeice
ἐπίσκοπος, în quea latinnă *episcopus* și înséamnă in-
spector, supraveghietor, intendent.

Așa dar e quine-va *pontif* prin puterea și înalți-
mea funcțiunitor que exercită în Biserică; este
prelat prin demnitatea și rangul que ocupă în
hierarchia ecclesiastică; este *episcop* prin consecra-
ția și guvernemîntul spiritual que are asupra u-
nui dioces. *Pontificatul* e uă dominație; *prelatura*,
uă distingere; *episcopatul* uă însărcinare. Dominația
pontifului îi dă dreptul de a commandă și a președe;
în adunări distingerea *prelaturii* îi atribuie pre-
ședința și nisce prerogative honorifice; însărcinarea

de *episcop* îi impune datoria de a veghiă și de a îngriji, de necesitățile spirituale ale turmei.

În limbajul ordinar, numele de *pontif*, nu e dat de quât la suveranul pontif (*Papa*), la *pontifi* Romei antice și la sanții *Episcopi* pentru quari Biserica face officiu; afară de a queste căduri, *pontif* nu se ȝice dequât în stylul înalt spre a însemnă un *episcop* și aquest nume întypăresce tot-de-una venerația. *Prelat* este în tôte stylurile și mai cu sêmă în stylul poetic, quare nu se unesce cu vorba *episcop*; ânsă aquest nume que nu exprimă nici jurisdicțiõ, nici officiu particular, a ațit de multe ori censura que rîde despre lenevirea, pompa, ambițiunea și vițurile unor indiviđi din aquestă ramură. Ast-fel aquest nume nu e tot - de - una atât respectat quât e respectabil. *Episcop* e numele propriu și vulgar al *prelaților* însărce-nați cu conducerea spirituală a unui dioces. Aquest nume honorabil distinge pe nisce simplipre-oți din ordinea eminentă a -aquellor que se bucură de tótă gloria și de tótă puterea sacerdotală. Fiă-quare *episcop* se distinge de quei-l-alți dupõ numele cetăței unde e pus să aibă și reședința.

126. PRADĂ, PLÊSCĂ.

A queste vorbe însémuă uă luare de un lucru sau mai bine uă *plêscă* făcută cu forța. *Prada* semni-

fică litteralmente aqueea que quine-va ié pentru sine, pentru nutrimentul său, pentru subsistența sea. *Pléșcă* semnifică curat despoiere, lucru que răpesc quine-va pentru necesitatea sea.

Vorba *pradă* serve curat a desemnà aqueea que animalele carnasiere răpesc și mîncă vênatul lor. Vorba *pléșcă* e curat affectată a desemnà aqueea que luăm în rebel sau de la inemici, despoiere. Ânsă și una și alta sînt mai adesea usate în înțellesuri mai vage; quea d'ântéiu cu uă idee distinsă de destrugere, quea de a 'doa cu uă idee caracteristică de răpire. Appetitul feroce caută uă *pradă*, nesățioșa lăcomiă caută uă *pléșcă*. Animalul carnasier allérgă după *prada* sea spre a o sfâșia și a 'și face păsciunea sea; albina bărbată sbóră după *pléșcă* spre a o răpi și a o ducce în uleiul ei. Aquella quare viețnuiesce din *pléșcă* devine *prada* miseriei; aquella quare se ingrașă devine *prada* corumperei.

Se cade qua animalele să fiă *prada* homului da-qua homul nu voiesce să fiă *prada* animalelor, quôci elle deschid rebel sau în contra persónei sélle sau în contra lucrărilor sélle.

Justiția cată să înapoiede proprietarilor *pléșca* întrégă que a luat de la tîlhari, numai qua să nu i se dea numele quô ea pretinde a luà parte la tîlhării, quôci de aqueea protecțiunea sau puterea

tutelară este plătită qua să appele puterea homului.

La populi anthrophagi, prinsul în resbel este *prada* vingătorului, pentru-quō ellu este îndată mân-cat; la populi barbari, quel puçin în queea que s'attinge de dreptul gintelor, prinșii în resbel făcea uă parte din *pléșca* lor, pentru-quō 'i făcea îndată sclavi.

Ver-que lucru în natură este *prada* altuia quare și aquesta devine a altuia și așa merge pînă la infinit. Tot se schimbă pe quând ordinea e tot-de-una aqueea'si.

Quâte-va din phrasele precedinți arată lectorului quō vorba *pléscă* nu se ié tot-de-una ca *pradá* în-tr'un înțelles odios.

127. PRÈMIU, RECOMPENSĂ.

Premiu sau preț însamnă valórea lucrului, pre-țul que facera lucrului, prețul que dăm pe dênsul. *Recompensa* este aqueea que dăm altuia pentru a'i distinge meritul, pentru a 'i resplăti ostenelele.

În înțellesul natural și riguros *premiui* e valórea venală a unui lucru; *recompensa* e resplata cu-venită meritului. *Premiul* e aqueea que prețuiesce un lucru; *recompensa*, aqueea que lucrul merită. Plătim *premiu* pentru lucruri que cumpărăm; dăm uă *recompensă* pentru servițiul que priimim.

Salariul unui muncitor e *premiul* lucrului său,

uă gratificațiö e *recompensa* stăruinței sélle la lucru. Salariul que dăm unui servitor e încă premiul servițiilor sélle; un dar sau uă pensiune de retragere e *recompensa* lungilor și plăcutelor sélle serviții, noi îl plătim pentru-quö ne serve, îl *recompensăm* pentru-quö ne a servit bine. Noi perdem que-va dintr'un mare premiu que aveam a priimi și dăm uă *recompensă* honestă aquelluia que 'l va readduce.

Virtutea, ñice un scriitor mai mult celebru altă dată de quăt astăzi, virtutea își are *premiul* și propria sea *recompensă* în ea ênsăși. În adevër virtutea singură *prețuiesce* aqueea que costă și retribuiția homului virtuos e de a deveni mai virtuos.

Uă bine faccere n'are nici uă dată *preț*: ea nu se plătesce, ênsă se recunbósce și gratitudinea îi este *recompensa*.

Am ñis quö vorba *premiu* însémnă naturalmente comparația, concursul, prețuirea, preferința. Astfel dăm *premiu* pentru un concurs; aqueste premii sunt nisce nobile salarii destinate pentru nobile lucrări. Propunem și promitem încă *recompense*, ênsă *recompensele* se par tot-de-una a avé, uă înfăcișare favorabilă și grațiosă; le dăm și le împărțim tot-de-una dupö plăcerea nóstră.

Quând câștigăm que-va prin sudorile nóstre, luăm un *premiu*; quând posedem nisce calități priimim uă *recompensă*. *Premiile* sunt pentru quei mai demni;

Rochefoucauld pretinde a ȃdice quȃ *recompensele* cad mai mult pe nisce aparinȃte alle meritului de quȃt chiar assupra meritului.

128. PRINCIP, ELEMENT.

Vorba *princip* vine din limba latinȃ *principium* que va sȃ ȃicȃ *inceput* Ńi aquesta este prin quare lucrurile existȃ. Aquesta este causa, inainte de *princip*, nu mai existȃ nimic.

Principul e prima cȃusȃ fȃrȃ quare n'ar existȃ nimic in lume. Vorba *element* vine asemenea din limba latinȃ *elementum* quare se derivȃ din verbul *allactare* que insemnȃ a se nutri quine-va din primele alimente que si se presintȃ de naturȃ, din aquel lucru quȃruia suntem datori creŃcerea Ńi conservaȃiunea fiinȃei nȃstre. *Element* in physicȃ, ie qualitatea de *princip*. Noi ȃicem *element* vorbind de un corpore simplu que intrȃ in compunerea materiei Ńi prin miȃlocirea quȃruia ea existȃ in in-tregimea sea.

Nu ne ammu invoit ȃncȃ assupra numȃrului de *elemente* que compune materia. Unii nu adoptȃ de quȃt unul, alȃii trei; patru *elemente* ammu desco-perit,⁽¹⁾ ȃnsȃ descompunerea apei le a redus la trei. Cȃldura e *principul* vieȃei, aerul este *elementul*

(1) Pȃmȃntul, aernl, apa, focul.

Nota Traducetorului.

nostru. Elementele sciințelor și a artilor sufit ăntăiele regule que derivă din *principuri*, adică de la obiect. Necessitatea fu *principul* formațiunei limbelor homenesce; aqústa e grammatica, quare stabiliti rapportul înțellesurilor, quare afiò *elementele* lor.

În tóte caðurile, *principul* este către *elemente* aqueea que causa este către effect. *Elementele* nu există fără *princip*, dar *principul* póte exista fără effect.

Physica și Chimia au numit quò sunt *principuri* corporii simpli que intră în componerea obiectelor mixte. Aqueste sciințe rațiunând despre natura corporilor, s'a cuvenit a dà aquest nume la tot que le constituiă ast-fel, quóci *principul* materiei nu există affarò din materiă.

Metaphysica rațiunând despre nisce lucruri abstracte, nu admite drept *princip* de quât ăntăia causă; ea a dat, ca physica, numele de *element* la partea nedespărțită a totului. Dumneđeü e *principul*; bunătatea e una din *elementele* sélle. Să cunnóscem *principul*, să ne nutrim din *elemente*, aqústă lectiune s'applică la tot.

129. PROBITATE, VIRTUTE, HONORE.

Înțellegem assemenea prin aquești trei termini fericita obicinuință de a fugi de rău și a face binele.

Auđim a deseă vorbindu-se de *probitate*, de *virtute* și de *honóre*, ânsă să vedem pe quei que se serv cu aqueste expresiuni, au ei nisce idei uniforme de dênsele? Să ne nevoim dar a lē distinge înțellesul.

Ântēia datoriă a *probităței* e observarea legilor, dar quel que n'ar avé de quāt *probitatea* querută de dênsele și nu s'ar abșține de quāt numai quând i s'ar punne pedépsa dictată de dênsele, ar fi un hom lipsit de character. Hómenii ajungēnd a se civilisă și a se lumină, aqueia mai cu sémă a quōrora sufflet a fost quel mai honest, au ținut locul legilor prin morala lor, stabilind, printr'ură convențiune tacită, methóde quārora obiceiul a dat tăriă legei p'între hómenii honesti și quare se consideră ca adaos al legilor positive. Voiesce qui-ne-va a đicce quō nu se află ură penalitate anume pronunțiată pentru violatorii de lege, dar desprețul și rușinea nu sunt óre ură penalitate și âncó quea mai simțibilă pentru quei que sunt demni de a o resimți? Chiar opiniunea publică quare 'și exercită drepturile sēlle în aquéstă privință scie să distingă în proporțiune și cu finețe meritul fiă-quăruia.

Judicăm pe hómeni dupó starea lor, dupó educațiune, dupó situațiune și dupó luminele lor. Quă să explicăm în fine queea que s'attinge de *probitate*, se quere qua să scim daqua suppunerea la

legi și practica obiceiurilor sunt suficiente spre a constitui pe honestul hom.

Vommu vedé, de ne vommu gândi bine, quô aquésta nu e încă de ajuns spre a formă uă perfectă *probitate*. Vommu vedé quô e un judicător mai luminat, mai sever și mai drept, pe quare noi numim consciință; consciința vorbește la toți hóménii demni de a o ascultă și hóménii consciințioși cu quât vor fi de luminați, cu atât au datorii de împlinit.

Este încă un alt princip de intelligință assupra astui subiect mai mare de quât spiritul chiar; aquésta e simțibilitatea sufletului que dă minței nôstre un fel de agerime assupra considerației lucrărilor honeste și aquéstă simțibilitate merge mai departe dequât ar puté spiritul nostru să pătrundă. Spiritul singur pôte face pe homul de *probitate*, simțibilitatea prepară pe homul *virtuos*. Assupra aquestui punct viu să fac uă explicare.

Tot que e querut de legi, tot que e recomandat de moravuri, tot que consciința inspiră, se comprinde în aquéstă axiomă atât de mult cunnoscuta și atât de puțin desvoltată. „Nu face altuia aqueia que nu 'voiesci să 'ți facă.“ Observațiunea exactă și precisă a aquestei maxime face *probitatea*. „Fă altuia aqueea que voiesci să 'ți facă.“ Éccô *virtutea*.

Credința către legi, către moravuri și către con-

sciință quare nu e mai puțin prohibitivă, facee exacta *probitate*. *Virtutea* quare e superiôră *probităței* quere qua să facă quine-va binele. Stimăm *probitatea*, respectăm *virtutea*. *Probitatea* stă în a nu facee nimic, *virtutea* în a lucră. Suntem datori recunnoscință *virtuței*.

Distingënd *virtutea* și *probitatea*, observând diferența naturei lor, este âncô necessariu spre a cunnosce prețul uneia și al alteia, să facem atențiune la persóne, la timp și la împregiarări. Este cutare hom a quârnia *probitate* merită mai multe laude deguât *virtutea* altuia. Nu se cade óre s'așteptăm aquellea'si acțiuni de la aquei que au miqlóce? Un hom, în sinul avuției sélle nu va avé óre mai multe datorie și îndatoriri de quât aquella que e împresurat de nevoi? Aquésta n'ar fi drept de ammu lua o în înțelles contrariu. *Probitatea* e *virtutea* pauperilor, *virtutea* cată să fiă *probitatea* avuților.

Aflarô de *virtute* și *probitate*, quare cată să fiă principurile acțiuniilor nóstre, este âncô un al treilea prea demn de examinat: aquésta este *honórea* quare e diferente de *probitate*, ânsé nu și de *virtute*.

Homul de *probitate* se conduce de educațiune, de obicei, de interes sau și de temere de a nu remáné rușinat. Homul *virtuos* lucrédă din bunătate. Homul de *honóre* cugetă și simte cu nobilitate; ellu n'are nevoie de a se suppunne legilor, nici să lasă a fi guvernat de ideile sélle, ci cu-

geă, vorbește și lucrădă cu un fel de nobilă mândria, pare qu'ar fi singurul său legislator.

Honórea e instinctul *virtuții* și e plină de curaj. Ea nu examină nici de cum lucrurile, ea lucrădă fără prefăcătoria, chiar și fără prudență și nu cunoșce nici decum aquea timiditate sau aquea falsă rușine quare innécă atâtea *virtuți* în sufletele quelle infirme, quoci caracterele infirme au îndoiul inconvenient de a nu puté să răspundă pentru *virtuțile* lor și de a servi de instrumente vișniilor aquellora que'i guvernă.

De și honórea e uă calitate naturală, se dezvoltă ânsé prin educațiune, se susține de principii și se fortifică prin exemple.

Se pretinde quô a domnit uă divinióră în lume *honórea* pinô la fanaticism și se rappórtă âncô quô ar fi existat aquéstă feneita mania pinô în seculii barbari. Ar fi de dorit qua să se mai re'noiască și astă-đi aquéstă honóre fanatică; laminele que ammu câstigat acum în seculul nostru ar servi qua să regulede aquéstă prejudiciată fără a o attacă întru nimic. Cu tóte astea, nu se cade să ne temem de vre uă exagerațiô în aquéstă materiă; *probitatea* își are limitele sélle, iar *virtutea* și *honórea* pot să se întindă și să se înalțe pinô la infinit, póte quine-va să le împingă limitele lor, ânsé nimeni nu le póte trece.

130. PROFERARE, ARTICULARE, PRONUNȚIARE.

Proferare este a pronunția vorba cu uă voce tare și inteligibilă. *Articulare* este a pronunția vorbele distins sau a însemnă syllabele, legându-le împreună. *Pronunțiere* este a exprimă vorbe sau a le face să s'auă prin mijlocul vocei.

Homul singur *proferă* vorbe, quoci singur ellu vorbesce spre ași exprimă cugetările sélle. Unele passeri *articulă* cu perfectinne syllabe, vorbe și mai multe asemenea; quine-va a ajuns să învețe pină și câini, dar aqui s'attinge numi de materialul vorbelor. Diferința climatei și a obiceiurilor face cea locuitorii unei regiuni să nu pôtă *pronunția* aqueea que alții *pronunția* cu uă mare facilitate; cu tôte aquestea nevoiea triumfă chiar cu organul quel mai ingrat.

Uă persónă confusă sau uimită nu va puté proferă uă vorbă. Când canalul nasului este astupat, numai e cu putință qua să articule quine-va bine literele și syllabele nasale și atunci dicem quă uă persónă vorbesce din nas, când în adevăr vocea sonoră nu trece nici de cum pe nas. Populii que vorbesc aqueeași limbă nu o pronunția toți într'un chip, de aqueea dicem quă fiă-quare provinția are accentul său.

In genere, vorbele sacramentale cată să fiă *proferate* sau țise cu uă voce tare și inteligibilă precum

la nuntă. Că să *articulăm* prea altes vorbele consecrației și prin urmare într'un mod qua vorbele legate împreună să facă să s'auță phrasele, iar nu syllabele deslegate. E de ajuns qua aqueste vorbe să fiă *pronunțiate* tare pentru qua preotul să pótă să le auță ellă însu'si.

În grammatică, *articulare* nu se ié dequât in înțellesul physic spre a exprină acțiunea instrumentului vocal. *Proferare* n'are altă idee physică distinsă, de cunăt aqueea de a vorbi cu uă manieră de a fi înțelles și priceput și cu uă idee morală și de intențiune și de atențiune. *Pronunțiare* se ié in înțellesuri differinți și cu rapporturi diverse fiă physique, fiă morale. Sunt *articulațiuni* tari și *articulațiuni* infirme, sunt labiale și limbale. N'ajunge numai să *articulăm* altes, că să *pronunțiam* și bine a-dicō să facem să sune vorbele cun fac hómenii quei mai instruiți. Distingem asemenea *pronunțiația* oratoriă de *pronunțiația* familiară. *Proferăm* uneori prea tare, și alte ori *pronunțiam* tare sau încet. În fine dicem a *proferà* formule, a *profera* blaspheme spre a însemnă greutatea que voim să dăm vorbelor, sau strălucirea que voim să le atribuim; a *pronunția* un discurs, a *pronunția* uă sentință spre a însemnă solemnitatea actului, autoritatea persónei, quare sunt nisce idei accessorii que sunt de ajuns spre a le explică înțellesul.

131. PULBERE ȚERRINĂ.

Pulberea este pământul uscat, împărțit și redus în mici molecule; *țerrîna* e *pulberea* quea mai fină, pe quare quel mai puçin vînt o înalță, quare se ridică, se risipesce și se pune pe corporii que ea întêlnesce.

Quând pământul e atât de uscat în quât se preface în *pulbere*: se ridică de pe drumuri multă *țerrîna* și callătorii atunci sunt accoperiți de dênsa.

Daqua reducem un corpore în *pulbere*, se formă uă *țerrîna* incommodă și adesea periculôsă. Spre exemplu ñicem *pulbere* de tabac, quând este prea fin pentru-quô este ca *țerrîna*.

În stylul hyperbolic, ajunge să resturnăm și să destrugem spre a reducee în *pulbere*; cată să resturnăm de la fund pînă la culme și să risipim spre a reducee în *țerrîna*.

Noi numim *pulbere* differinți speçe de compunere sau de substanțe fărimate, pulberisate și asemenea cu *pulberea*. Așa ñicem *pulbere* profumătore, *pulbere* de puscă, *pulbere* de presărat pe pěr și q. l. t. Iar *țerrîna* numim tot que e mai subțire și mai fin precum e aquea materiă que se înalță pe staminele florilor spre a facee să producă.

R

132. REBELLIA, REVOLTA.

Rebellia înseamnă nesuspunere și resculare; *revolta*, desbinare și perfidiă. *Rebellul*, se scôlă în contra autorității que'l appêsă; *revoltatul* se întorce în contra societății la quare a fost închinat. *Rebellia* are un motiv apparinte, quare e forța exercitată de autoritate; nu e ânsă un motiv apparinte și în *revolta* quare e effectul unei inconstanțe neînfrânate. Obiectul unui *rebel* este de a se strecură sau de a scăpă din mâinele puterei. Obiectul unui *revoltat* este de a resturnă și a destruge puterea și legile que a recunoscut. *Rebellia* face uă resistință; *revolta*, uă revoluțiune. *Rebellia* scutură jugul, *revolta* îl fărîmă.

Daqua uităm aquéstă diferență essentială și primitivă a vorbelor, o vommu distinge âncă prin formațiunea lor. *Rebellia* după terminațiunea sea atât de adesea explicată, înseamnă acțiunea persónelor și *revolta* înseamnă starea lucrurilor. Un act de resistință tare face *rebellia*; uă *rebellia* deschisă și snștinută prin acte mărețe și însoțite de violență face *revolta*. *Rebellia* este uă rescôlă din partea unor soldați către commandantul său; *revolta* este *rebellul* declarat. Din *rebellia* se face *revolta*. A-queea que reacțiunea începe, *revolta* o consumă.

Cată să înneacă *rebellia* de la început, qua să nu degenera în *revoltă*. Aşa dicem în înţelesul spiritual, quă este uă *rebelliă*, quând pasiunile resistă în contra spiritului. Daqua ânsă *rebellia* dispută imperiul pasiunilor, atunci e uă *revoltă*, uă stare de resbel. Un păcat e uă *rebelliă* în contra lui Dumnezeu; lipsa de respect în contra religiunei e uă *revoltă*.

Cu tôte aqwestea *rebellia* e quâte uă dată susţinută ca *revolta*. Persistăm în *rebelliă* printr'ună resis-tinţă neînduplecata, printr'ună rezoluţiune tare; ânsă actele ostile, attentatele, desordinele publice se succed, se immulţesc, se întind neîncetat în *revolta* que constituia uă stare de resbel.

În fine *revolta* are tot-de-una que-va măreţ, violent, terribil şi funest; pe quând *rebellia* nu e de quât uă nesuppunere, uă oppunere, uă resistinţă culpabilă fără îndoinţă şi demuă de pedepsă, ânsă fără mari tulburări şi fără mari pericole. Aşa dar, un particular face *rebelliă* în contra justiţiei, quând s'oppune la executarea decretelor sélle; ânsă quând un popul înfuriat tulbură, printr'un şir de attentate, ordinea essenţială a soçietăţii, atunci e *revoltă*.

133. RECUNNOSCINŢA, GRATITUDINE.

Vorba *recunoscinţă*, compusă din *cunoscinţă*, însemnă litteralmente resuvenirea que are quine-va de un obiect memoria despre un obiect, que ammu

cunoscute, mărturisirea prin care recunoscem sau adeverim un lucru, sau în fine uă compensațiō despre care ne dăm datori. *Recunoscința* rechiamă cunoscința. *Gratitudinea* înséamnă voința que ocunoscem în quine-va, affectiunea que resimțim despre uă grațiō, simțimintul que ne îndéamnă să fim nisce bine făcători scumpi și plăcuți. Ideea de *recunoscință* este aqul relativă la servițuri, la bine faceri que quer *gratitudine*.

Recunoscința e suvenirca, mărturisirea unui servițiu, unei binefaceri priimită; *gratitudinea* este un simțimint, este înturnarea unei mulțumiri însufflate de uă binefacere, de un servițiu.

Este de ajuns, mi se pare, să fim drepti spre a avé uă *recunoscință*; să fim simțibili spre a avé uă *gratitudine*. Ansé pôte fi quine-va drept făr a fi simțibil, mai cu sémă în materiă de bine faceri?

Recunoscința e începutul *gratitudinii* și *gratitudinea* e complimentul *recunoscinței*.

Intr'un cuvint, *gratitudinea* e *recunoscința* unei ânimi bune, voiu să țic de uă ânimă mare.

Recunoscința adduce șuppărare fărō *gratitudine* *gratitudinea* e dulce ânimei ca și binefacerea.

Recunoscința întórce aqueea que e datóre șiși desface datoria; *gratitudinea* nu ține în sémă aqueea que face, ea e datóre tot-de-una.

Recunoscința e suppunerea la uă datoriă, pe quare

o implinim; *gratitudinea* e amórea către aquéstă datoriã de quare nu ne plătim nici uã datã.

Recunoscința e însufflețită de un spirit de equitate que facee să ne impunem noë ênși-ne uã datoriã que nu pretinde quine-va să ne o impuiã; *gratitudinea* e însufflețită de un simțimint viu que face să punem atãta generositate de a nu priimã aqueea que ammu fi dat cui-va.

A ne adducece aminte de servițiile que ammu priimit, declarã măreț aqueste serviții, a fi dispuși de a înapoiã serviciu pentru serviciu, sunt trei spețe sau mai bine trei condițiuni despre uã purã și perfectã *recunoscință*. *Gratitudinea* este să ne plăcă de a ne adducece aminte de bine faccerile que priimim, este să ne placã de a înapoiã atât quãt putem bine facceri drept bine facceri; ânsë tóte aquestea nu sunt de quãt una, adicõ uã *gratitudine*. Aquella que uitã servițiile que a priimit este nerecunoscător, aquella que se nevoiesce de a le uitã e ingriat

Sunt nisce ușuri servițiuri que nu impun dequãt uã ușure *recunoscință* și pe quare le uitãm îndatã; ânsë, să luãm séma! remâne âncõ chiar at-tunci într'un suflet simțibil un simțimint confus de bine voință către persóne și aquéstã e ênsãși *gratitudinea*.

Aquella que nu voiesce nici cum *recunoscința* e homul que meritã tótã *gratitudinea* nóstrã.

134. REFORMAȚIA, REFORMA.

Reformația e acțiunea de a *reforma*; *reforma* este effectul *reformației*.

În timpul de *reformație*, lucrăm qua să punem lucrurile în regulă și căutăm mijlocele de a remedia abuzurile. În timpul de *reformă*, quine-va e regular și abuzurile sunt correse. Se întemplă une-ori qua să fiă *reforma* unui lucru mai puțin dequât timpul que am pus în *reformația* sea.

Ideea obiectivă comună a aquestor doë vorbe e aqueea a unei restabiliri în vechia formă sau într'ună mai bună formă.

Reformația e operațiunea que procură aqueastă restabilire; *reforma* îi e rezultatul sau restabilirea ênsăși.

Quei que sunt însărcinați să lucrede la reformația moravurilor nu se cade să s'aștepte a reuși dequât quând vor începe de a viețui ei ênșiși în *reformă*.

Nu este indoință quō uă bună *reformă* în systema unei instituții publice să nu producă nisce prea mari ameliorații către stat și către cetățeni, ânsē *reformația* nu se cade a fi incredințată la nici uă classă într'un stat, nici chiar la nici un particular, quōci fiă-quare nu vede dequât pentru sine și se cade să vedem mai ântēiu pentru toți.

135. REMEDIU, MEDICAMENT.

Remediu și *medicament* sunt doi substantivi latini din quari *quel* d'ântéiu aparține de verbul *mederi* que semnifică curat a remediă, a restabilî sănătatea, a ușurâ rēul și *quel* d'al doilea de verbul *medicor* que semnifică *medicamentare* a dà *remedii*, a tractâ un pătimaș, a'l căută mai cu sémă dându'i doctorii. *Remediul* e dar aqueea que remediađă (locuiesce) aqueea que dă sănătatea, aqueea que ne pune în bună stare și *medicament* aqueea que e preparat și administrat, aqueea que e întrebuințat ca *remediu*, aqueea que e luat sau applicat spre tămăduire. *Remediul* tămăduiesce rēul; *medicamentul* e uă căutare făcută pătimașului. *Medicamentul* tămăduiesce rēul ca *remediu*. În contra unui rēu fără *remediu* ne servim âncă cu *medicamente*.

Tot que contribuie a *remediă* e *remediu*; verque materiă. verque amestecătură de liquide e preparată spre a servi de *remediu*, e *medicament*.

Dieta, mișcarea, apa, laptele, lăsarea de sange și q. l. t. sunt nisce *remedii*, iar nu nisce *medicamente*. Tóte *medicamentele* sunt nisce spețe de *remedii*.

Natura facilită sau însufflă *remediile*; farmacia compune și prepară *medicamentele*. *Remediile* chimice sunt nisce *medicamente* și aqueste *medicamente*

sunt quel puçin nisce *remedii* fórte suspecte. Vorba latină *medicamen* ca și quea grécă *pharmacon* semnifică *medicament* și poțiune. *Medicamentarius* semnifică apothecariu sau poțiunariu precum și *pharmacos*.

În medicină, medicamentul e oppus la aliment în queea que alimentul se preface în substanța noastră pe quând substanța noastră e schimbată prin *medicament*.

Sunt cu tóte astea alimente *medicamentele* ca și *medicamente* alimentarii. Tóte aqwestea arată nisce miđlóce de a schimbà substanța. Ânsē remedii e oppus la rău și aquéstă vorbă anunțιά un bun efect, uă usurință, un bine, daqua nu uă tãmäduire, uă cură întrégă; tot assemenea însémnă și la figurat quând e vorba de răul moral, de infortună, de disgratiő, de inconveniente.

136. RENASCERE, REGENERARE.

Amêndoë aqweste vorbe însémnă uă nuouă existință ânsē sub diverse privințe

Cu vorba *renascere* ne servim la figurat și înțellegem reinnoirea unui lucru, quare dupő que încetédă se nasce de a doa óră.

Regenerare are înțellesul său propriu și figurat: în înțelles propriu se dice în tractatele de chirurgiă despre reproducerea unei substanțe perdute, în înțelles-

figurat aquesta e un termin consacrat religiunei, unde însamnă uă nuouă viéță.

De la *renascerea* litterelor în Europa, grosolănia barbarilor, que o innundase, a făcut loc unor moravuri mai polite și mai dulci, ânsă și acum se mai află hómeni que persistă ca și dênșii (barbarii) în absurdele lor prejudiciăți.

Din părțile moi alle animalului, nu se pôte face nici uă *regenerare* și opiniunea contrariă a fost împedicătóre la progresele artei; sunt ânsă exemple de *regenerarea* óselor în cadavre tinere quare nu 'și luaserö âncö de tot crescerea lor.

137. REȘEDINȚĂ, DOMICILIU, LOCAȘ.

Idea propriă de *reședință* e a unui loc unde quine-va se află așședat, stabilit; aqueea de *domiciliu* are un înțelles mai restrins quând e vorba despre uă casă, despre uă locuință; ideea de *locaș* e a unui loc nemărginit sau a unui loc particular unde 'și are quine-va coprinsul.

Reședința e *locașul* obicinuit și otărît; *domiciliul*, *locașul* legal sau recunoscut de lege; *locașul*, locul unde suntem stabiliți, unde avem intențiunea de a remâné sau chiar locul unde ședem.

Funcțiunarii, încărcații cu affaceri publice cu vre un officiu sau serviciu la óre-quare loc, au uă *reședință* necessariă fără să pretindă quine-va de a le đicce quö au *reședință* lor. Minorii și copiii

n'au alt domiciliu decât al părinților sau al tutorilor lor. Sunt mulți miserabili que n'au nici de cum *locaș*: aquésta e prea adevărat, dar pământul e adesea légēnul lor.

Ar puté fi quine-va in quâte trelle locurile de uă dată, quōci se întēplă qua hōmenii quarii au reședința lor naturală in provinciă să aibă un *domiciliu* in capitală și să 'și facă *locașul* lor obicinuit la carte. Și que e mai mult, quine-va cu doē-đeci de procese in doē-đeci de jurisdicțiuni diferinți, pōte să aibă doē-đeci de *domiciliuri* diferinți de uă dată; queea que numim *domiciliu* de electiune.

Reședință se đice mai cu sēmă in privința persōnelor que exercită un officiu sau vre-un minister public. *Domiciliu* e uă vorbă obicinuită, numirea de domiciliu se câștigă dupō trecere de lung timp de locuință sau *locaș* și dă aquelluia que locuiesce qualitatea de locuitor și cetățēn.

Locașul se consideră sub tōte specele de raporturi physice sau civile și q. l. t. Se đice un locaș plăcut sau trist. Ușierii¹⁾ cată să 'și insemne *locașul* lor, locul lor de locuință.

¹⁾ Ușierii eră nisce officieri, nisce funcționari a quāroră însărcinare eră de a deschide și a închide ușa cabinetului de la camera regelui și quari șe-dea chiar in palat.

S

138. SATISFACTIUNEA, MULȚUMIRE.

Satisfacțiunea e împlinirea dorințelor noastre; *mulțumirea* e un simțimint de allegrete, de uă bucuriă dulce, produs din *satisfacțiunea* dorințelor sau din ver-que alt eveniment plăcut.

Homul *satisfăcut* e aquella quare are que dorește; dorințele noastre împlinite fac *satisfacțiunea* noastră.

Homul *mulțumit* e aquella quare nu dorește mai mult dequât are; bucuria que avem de dobîndirea unui obiect face mulțumirea noastră.

Satisfacțiunea infăciședă dorința ânimei noastre; *mulțumirea* nu arată dequât plăcerea de a possede un lucru. Suntem *satisfăcuți* de a obține aqueea que dōriam, aqueea după quare allergam; suntem mulțumiți de a avé aquea que avem, fiă qua lucrul să fiă împlinit, fiă qua ellu să fiă iatêmpinat dorințele și quererile noastre. *Satisfacțiunea* noastră este de a obține și de a fi obținut. *Mulțumirea* noastră este de a ne bucură și âncō de a ne bucură in pace.

Satisfacțiunea aduce *mulțumirea*, ânsē cată qua obiectul dorit să procure astă *mulțumire*. Suntem *satisfăcuți* quând priimim aqueea que voim și sun-

teia *mulțumiri* când obiectul dorit ne procură aceea plăcere que ne închipuiam.

Mulțumirea zădărogă la *satisfacțiunea* dorințelor noastre uă *satisfacțiune* dulce de posessiune.

Nici uă dată să nu dicem fi *satisfăcut*; ci fi *mulțumit*. Când toate dorințele noastre sunt *satisfăcute* nu mai rămâne dequât să fim *mulțumiri* și a-questa e tot.

Cată să avem de ajuns. în proporțiune cu dorințele noastre, qua să fim *satisfăcuți*. Ajunge și puțin când scie quine-va să 'și mărginască dorințele spre a fi *mulțumit*.

Avuția ne procură multă *satisfacțiune*, ânsă *mulțumirea* întrece avuția și aquesta vine mai rar. Fericirea e ca sănătatea quare nu șede dequât la mesele quelle mici.

E prea ușure de a mulțumi populus, dar cunepuțință de a *satisfacce* pre-quei mari.

Quine-va face tot pentru *satisfacțiunea* sea și nimic pentru *mulțumirea* sea.

Este dar adevărat, după cum dicce Encyclopedia quō *mulțumirea* ține mai mult de animă; pentru quō e un simțimint plăcut și *satisfacțiunea* ține mai mult de pasiuni, pentru quō caută împlinirea dorințelor.

Este tot-de-una uă plăcere în *satisfacțiune*; ânsă plăcerea nu e bucuriă, quōci adevărata bucuriă dulce și pacibilă există numai în *mulțumirea* suf-

fletului quare ar fi uă fericire daqua ea ar dură pentru tot-de-una.

139. SERVITUDINE. SCLAVAGIU.

Este de ajuns să deschidem cartea numită Spiritul Legilor (l'Esprit des Lois) spre a se convinge quine-va quă aqweste vorbe sunt usate și una și alta cu aquella'și înțelies strict pînă la genul dogmatic. Noi ținem de la Romani vorba *servitudo*, precum și vorba *sclavagiu*; de la populi Nordului, fără qua una sau alta să fiă luat niscare-va nuanțe differinți. Cu tôte aqwestea vorba *sclav* a venit de la *serf* pînă s'a redus la simpla denumire a țerranului legat de pămēt prin dreptul aquellui mai tare și supus la clacă și alte sarcine către Domnul sēs. E fôrte singular quă vorbind chiar de Romani, noi numiam *sclavi* pe aqueia que Romanii numia altă dată *servi*.

Slăbirea înțeliesului aqwestei ultime vorbe a cătat să se întindă assupra aquei de *servitudo*. Așa dar vorba *servitudo* a perdut încă din puterea sea întindēdu-se de la persōne la avere, spre exemplu: Țerrinele, secerișurile sunt supuse la un fel de *servitudo*; *sclavagiul* nu e de quāt pentru persōne.

Este invederat quă *sclavagiul* se presintă subt un aspect mai sever, mai aspru, mai spăimântător, mai dogmatic de quāt *servitudo*. Tractăm mai

mult despre *sclavagiul* politic și civil dequât despre *servitudinea* politică și civilă și urmédă să fiă astfel pentru-quô tyraniz face *sclavi*, iar nu *servi*.

Servitudinea impune un jug și *sclavagiul* un jug de ferru. Daqua *servitudinea* appesă libertatea, *sclavagiul* o dărimă. În *servitudine* quine-va nu e nici de cum al său; în *sclavagiu* este cu totul al altora. *Servitudinea* ne humilește mai pe ios de condițiunea humană; *sclavagiul*, pinô la condițiunea animalelor domestice. *Servitudinea* ne dobôră; *sclavagiul* ne pune în rândul vitelor. Intr'un cuvînt *sclavagiul* e quea mai aspră *servitudine*.

Definim dar quô *sclavagiul* e riguros ca stabilimental unui drept que face pe hom atât de suppus altuia, înquât aquesta devine domn absolut preste vieța și averea aquelluia. In adevër, s'a dis quô și *servitudinea* pôte fi numărată în rândul pedepselor omorítóre, pentru-quô aqueia quăroră impunem aquest jug, încetédă de a mai viețu pentru dênși și nu respiră dequât pentru alții. Ânsă aquéstă *servitudine* e curat *sclavagiu*; pôte quine-va să aibă uă *servitudine* mai dulce, pe quând *sclavagiul*, quât de modificat ar fi, e tot-de-una prea tare. Ar diccē quine-va quô domesticitatea e nă speță de *servitudine*, ânsă aqueia sunt nisce hōmeni fôrte paradoxii quare să pôta compară aquéstă stare humilitóre cu *sclavagiul*. Quel d'ântéiu lucru que învêțà copiii Sparta-

nilor a dicce erà aquésta: Nu voiu fi nici de cum *sclav*. Cu tóte aqwestea poliția aquestei cetăți ținea pre cetățeni într'ua mare *servitudine* în privința mâncărei, investmintărei și altor exercitii.

Intr'un înțelles moral, noi numim *servitudine* nă suppunere penibilă și continuă, quare înălțată la óre-quare exces, ar deveni un *sclavagiul*.

Servitudinea impune nisce datorie, nisce obligațiuni quare îndată que sunt împlinite, suntem liberi. *Sclavagiul* ne lipsesce de ênsușirea existenței nóstre.

Servitudinea nu exclude libertatea politică, nici întréga libertate. *Sclavagiul* produce singur aquest effect. E un fel de *servitudine* que amăm și primim să ne subjuge precum e aqueea impusă de amicitiă, de afecțiune și de stima que conservăm către persónele honorabile. Mai e âncó un fel de *servitudine* politică, precum e aqueea impusă de legi pe quare suntem datori să o respectăm or quât de supărătore ar puté fi. Numai prin abandonarea unei părți din drepturile nóstre, noi dobîndim întregul exercițiu al quellor-i-alte.

140. SITUAȚIUNE, STARE.

Situațiunea are un înțelles accidentel și trecător. *Stare* dicem la óre-quare lucru obicinuit și permanent.

Ne servim în commun cu vorba *situațiune* des-

pre affaceri, despre rangul que ținem în societate sau despre fortună și cu vorba *stare* în privința sănătăței.

Starea quea rea a sănătăței e un pretext foarte ordinar în lume spre appărare de nisce situațiunii supărătoare sau neplăcute.

Prefacerea evenimentelor vieței face adesea qua quei mai înțelepți hómoeni să se afe în quelle mai triste *situațiuni* și quô pôte fi quine-va redus într'ună *stare* de plâns după que a viețuit lung timp într'ună *stare* strălucită.

Cată să observăm quô, după natura și circumstanțele lucrurilor, *situațiunea* e quâte-ună-dată constantă, ca și *situațiunea* unui loc, a unei cetăți, a unui dominiu și q. l. t. *Starea* ânsă e quâte-ună-dată schimbătoare pentru aquella 'și cuvint ca și *starea* de sănătate sau de maladiă, *starea* de păcătuire sau ertare și q. l. t. Dicem nă *situațiune* critică și nă *stare* inconstantă, dar vorba *stare* prin ea ênsăși e mai tare și mai durabilă de quât *situațiunea*. Fără bani putem fi în *situațiunea* unui pauper, ânsă nu suntem în *stare* de paupertate daqua nu ne lipsese nimic, daqua avem mijlóce și daqua nu resimțim nevoile aquestei stări.

Suffletul e într'ună *situațiune* liniștită, quând nimic nu'l tulbură: ellu este într'ună *stare* de liniște quând n'are nici uă causă, nici un motiv de tulburare.

Este adevărat quô dicem obicinuit *stare* de să-

nătate, *stare* de copillăria, stare de prosperitate și q. l. t. și cuvîntul este quō sănătatea, copillăria, prosperitatea sunt nisce stări proprii și nu nisce *situațiuni* particulare alle homului; în fine spre a distinge înțellesul aquestor termini prin definițiuni limpeđi, este de observat quō *situațiunile* sunt nisce căđuri particulare în quare se află quine-va pus din întemplare de unde naturalmente pôte eși, pe quând *sările* sunt nisce condițiuni sau nisce maniere de a fi absolute și atât de proprii în fața obiectului, înquât urmédă să existe una din aqueste maniere de unde quine-va nu pôte eși dequât spre a luă alta contrariă.

141. SOȚIABIL. AMABIL.

Aqueste doē vorbe însamnă un character convenabil soțietătei, ânsē elle differ atât de mult în înțellesul lor înquât abia le putem numi synonyme.

Homul *soțiabil* are calitățile sēlle proprii către soțietate; are voiu să đic un character dulce, homenos franc, fără asprine, cōmplăcut, fără lingușire și mai cu sēmă are nă ânimă închinată la bine faceri; într'un cuvînt homul *soțiabil* e adevērat cetățēn.

Homul *amabil*, đice Duclos, adicō aquella quăruia dăm aquest titul, este indifferinte către binele public, ardinte a plăcé în tôte soțietățile unde gustul și întemplarea îl aruncă și dispus a se sacrifică către ver-quare particular.

Ellu nu amă pe nimeni; nici e amat de ver quine, ânsă place la toți și adesea e desprețuit de aqueia, și homeni de quare e și căutat. Relațiunile particulare alle homului *soçiabil* sunt nisce legături que'l unesce mai mult cu societatea și alle homului *amabil* sunt nisce distrațiuni que impediță nisce datorie essentielle.

142. STUDENT, DISCIPOL, SCHOLAR.

Aqueste trei vorbe se applică în genere aquelilor que ié lecțiuni de la óre-quine. Eccò nuanțele que le distinge.

Student e aquella que ié lecțiuni din gura unui învățător.

Discipol e aquella que ié lecțiuni citind scrierile sólle sau quò se unesce cu simțimintele sélle.

Scholar ñicem pentru copiii que studiă în collegiuri, ñicem âncò și de aqueia quare studiă subt un învățător uă arte que nu e pusă în rândul artilor liberale precum danțul, duellul și q. l. t. ânsă attenci cată să fiă împreunată cu vre-uă altă vorbă que arată artea sau pre învățătorul.

Un maister de arme are *scholari*, un pictor are *studenti*, Newton și Descartes au avut discipoli și după mórtea lor.

Student e luat în styl nobil, *discipol* e mai puțin, mai cu sémă în poesiă; *scholar* nu e uici de cum.

Terminul de *scholar* înfățiședă pe aquella que priimesce lecțiuni regulate sau pe aquella que are necessitate de a primì spre a înveta aqueea que nu scie. Așa dar toti aquei quâti au învêtători spre a priimi lecțiuni sunt *scholari*; etatea nu face nimic. Terminul de *student* înfățiședă pe aquella que priimesce sau a priimit nisce instrucțiuni mai lămurite spre a puté exercitâ îndată aqueea și profesiune, fiă practicându-o, fiă învețându-o: prin urmare maisterii de danț, de duelul, de căllăriă au *scholari* quârora le însemnă din artea lor aqueea que judicâ quô e convenabil la uă formôsă educațiune, ânsê aqueia pe quari ei formedă spre a deveni maisteri ca dênsi sunt *student* lor. Terminul de *discipol* nu arată de quât unirea cu simțimintele învêtătorului. Pre *scholari* îi învêtăm, pre *student* îi formăm, pre *discipoli* îi facem.

Meseria *scholarului* e momentană, a *studentului* e permanentă și a *discipolului* schimbătoare.

Quine-va nu mai e *scholar* quând scie que voiesce să învețe. Quine-va e *student* quând e guvernat prin nisce lecțiuni exprese pentru uă profesiune ôre-quare. Nu e quine-va *discipol* dequât unindu-se cu simțimintele său applecările altuia. Așa și St. Paul dupô que a fost un *discipol* prea zelos al synagogei, o abandonô și deveni âncô *discipolul* quel mai zelos al lui Iesus Christ.

144. TEMPLU, BISERICĂ.

Aqueste vorbe semnifică un edificiu destinat al exercițiul public al religiunii. *Templu* se dice în styl pompos, *biserică* în styl ordinar în privința religiunii romane, quoci în privința păgânismului și a religiunii protestante ne servim cu vorba *templu*, chiar în stylul ordinar, în loc de *biserică*.

Ast-fel dicem *templul* lui Ianus, *templul* lui Charonton, *biserica* St. Sulpice. *Templu* exprimă que-va august și semnifică curat un edificiu consacrat la Deitate Biserica însămnă que-va mai comun și arată în particular un edificiu pentru adunarea credincioșilor.

Nimic profan nu se cade să intre în *templul* Domnului. Nu s'ar conveni să permitem în *bisericile* noastre dequât numai aqueea que pôte contribui la respectul și pietatea creștinilor.

Spiritul și ânima homului sunt *templurile* iubite alle adevărătului Dumnețeu; prin aquestea voiesce ellu să fiă adorat. In deșert frequentăm bisericile quoci ellu ascultă numai pe aqueia que'i vorbese din interiorul ânimei lor.

Templurile minciunoșilor ței era altă dată nisce

asiluri pentru criminali, ânsă cu aquésta este a deshonora *templul* quellui prea Înalt de a facce un refugiu făcătorilor de rău

Daquã nu putem s'adducem cu noi în *bisericã* un spirit liniștit, quel puçin să ne înfăçișãm plini de modestiã, quõci buna cuviințã precum și pieta-tea o quer.

144. TUNET, SĂGETA.

Usul vulgar sau obicinuința popularã, în vorbire, este de a atribui *tunetului* proprietățile și efectele proprii alle *săgeței*; cu tôte aqueslea înțellesul este cu mult mai distins dequãt al vorbei fulger. *Tunetul* face sgomotul ca și fulgerul lumina; *săgéta* înfăçiședã materia luminei, proprietățile sêlle. *Tunetul* e uã explosiune terribilã que se face în aer, *tună* quãnd *săgéta* luminedã. *Săgéta* e un foc ceresc, e un foc electric quare sclicesce și se stinge aruncând uã viã luminã însoçitã de un sgomot detunãtor.

Săgéta, ðice Cicerone, e aquel foc que ese cu iutélã din sinul norilor, quãnd ei se isbesc.

Un corpore ceresc merge iute ca *săgéta*; de un personagiu que devine spãimãntãtor prin maniera și con-duita sea ne temem ca și de *săgéta*, un herou e uã *săgéta* de resbellu.

Ast-fel, în înțelles figurat, conservãm pentru *sã-*

gétă aquellea și caractere que atribuim și *tunetu-lui* în intelles vulgar. E sgomotul que lovesce, înspăimântă populus și aquesta e *tunetul* de quare ellu se speria și cade. Aquéstă confusiune n'are loc în figurat. Noi ñicem quô óre-quine are uă voce de *tunet* spre a arătã sgomotul și resunetul vocei sélle spre a arătã puterea, înfocarea și efectele discursului sêu.

145. TRUPĂ, BANDA, COMPANIĂ.

Mai multe persóne unite spre a merge împreună fac uă *trupă*. Mai multe persóne separate de altele spre a'și urmã și a nu se pãrãsi nici decum fac uă *bandă*.

Mai multe persóne reunite prin ocupațiune, funcțiune sau interes fac uă *companiă*.

Ñicem uă *trupă* de comediani, uă *bandă* de lëuthari, uă *companiă* de Indieni.

Nu e honest de a se separã de *trupa* sea spre a se alliã cu uă *bandă* d'uã parte, ci se cade tot-de-una sã ne interesãm de compania în quare ammu intrat.

D. Beauzée, observã și ñice:

Mi se pare quô aquéstã e quea ântëiu eróre de a crede quô *trupa*, *banda* și *compania* nu pot fi formate dequãt din mai multe persóne, pentru-quô ñicem uă *trupă* de lupi, uă *bandă* de grauri; uă *companiă* de potirnichii. Altmintrelea eu cređ quô

adevăratele caractere distinctive nu sunt otărite, quō *trupa* e uă adunare curat locală de mai mulți spre a merge împreună, quō *banda* e sau uă porțiune despărțită dintr'un număr mai mare, sau uă *trupă*, a quārora individe se țin unele de altele și quō uă companiă, e uă adunare morală de mai multe individe prin ocupațiune, funcțiune, interes sau verque alt legămînt.

Toți indiviții cată să fiă împreună în aquella'se loc spre a face uă *trupă*; ci cată să se urmeđe unii pe alții spre a face uă *bandă*, ajunge qua ei să fiă despărțiți unii de alții spre a formă uă, *companiă*.

146. TYP, MODEL.

Typ e uă vorbă grécă que semnifică urmă, remășiță, întypărire și prin urmare figură, formă, imagine.

De la latinesce *modus*, măsură, regulă, făptură, manieră și q. l. t. a venit vorba *model* după quare cată să regulăm făptura propriă que convine lucrurilor, obiectul que se quere să imităm precum: *model* de sculptură, de pictură, de scriptură.

Typul pōrtă întypărirea obiectului; modelul îi dă măsura sau regula. *Typul* ne represintă aqueca que obiectele sunt înaintea ochilor nostri, *modelul* ne arată aqueea que obiectele cată să fiă. *Typul*

este exact, este asemănat cu lucrul; *modelul* este bun, câtă să facem lucrul conform cu dănsul.

Putem tragge mai multe coppii de *typ* prin impressiune; putem face un model prin imitațiune. Typăritorul sau typographul lucrădă după nisce modele.

U

147. UNÉLTA, INSTRUMENT

Unéltă e uă invențiune utilă, usuală și mania-
bilă cu quare arțile mecanice se serv spre a face
uă lucrare simplă și comună. *Instrumentul* e uă
invențiune îndemânică și ingeniósă cu quare ar-
țile, mai înalte și sciințele chiar se serv spre a
face nisce operațiuni superióre. Daqua *instrumen-*
tul e mai complicat, mai distins în lucrarea sea at-
tunci e uă machină.

Dicem dar *uneltele* unui lemnar, unai tēmplar
și instrumente de chirurgiă, de mathematică. Agricul-
tura are *unelte* și *instrumente*: sapa e uă *unéltă*,
aratrul e un *instrument*. Lēutharul *) prin *unelte*
face *instrumente* de musică. Instrumentul e în sine
uă operă superióră a *uneltei*.

Unélta e un suppliment (adaos) al mânelor
nóstre: elle s'ajută cu dēnsa. *Instrumentul* e un
suppliment al intelliginței sau al dibăciei nóstre.

*) Lēuthar înțelegem pe meșterul de lēuthe. Rēu dar
s'a luat în limba nóstră aquéstă vorbă qua să numim
pe musici sau musicanți, quóci ei nu sunt dequāt nisce
cântăreți cu lēutha, vióra, cobza și alt. iar nu meșteri
sau fabricanți de aqweste instrumente.

Unetta pune materia în lucrul *instrumentul* execută cu arte. *Unetta* are însușirile sêlle; *instrumentul* are industria sea propriă. Sunt *instrumente* quare, uă dată puse în lucrare fac tot prin elle însêși: *unetta* âmbă după mână.

Necesitatea a invitat *uneltele*, sciința a format *instrumentele*. Perfecțiunând *uneltele*, ammu făcut *instrumentele* După *uneltele* cu quare se serve un popul cunnôscem genul sêu de industriă; după *instrumentele* sêlle descoperim în que stare se află sciințele și arțile.

Aquela quare va consideră bine, se va conviuge quô brațul homului fu primul inventor al *uneltelor* și primul creator al *instrumentelor*.

Așa dar mână, quare e modelul unui mare număr de *unelte*, e quel ântéiu dintre instrumente.

148. UNIRE, ÎMPREUNARE.

Prin *unire* înțellegem în particular doê obiecte differinți que se află împreună. Prin *împreunare* înțellegem doê obiecte que s'apropiă unu de altu.

Vorba *unire* coprinde uă idee de accord sau de convenință. Aquea de *împreunare* arată uă idee de urmare sau de mișcare.

Dicem *unirea* colțurilor și *împreunarea* armatelor, *unirea* a doi vecini și *împreunarea* a doê girle.

Aquella que nu e *unit* e desbinat. Aquella que nu e *împreunat* e separat. Ne *unim* qua să for-

măm companii în soțietate. Ne *împreunăm* qua să ne adunăm și să nu fim singuri.

— Cu vorba *unire* ne servim adesea în figurat, dar cu vorba *împreunare* ne servim numai în înțeles literal.

Unirea susține familiile și face puterea Statelor; *împreunarea* gîrlelor formă rîurile quelle mari.

V

149. VENERAȚIUNE, RESPECT.

Sunt nisce considerațiuni que conservăm pentru uni hómeni, quãrora le mărturim stima nóstrã prin *venerațiune* și le arãtãm *respectul* nostru prin suppunere.

Avem *venerațiune* pentru persónele în quare recunóscem nisce calitãți eminente și avem respect pentru aquellea que sunt mai presus de noi sau prin nascerea lor sau prin averea lor: Etatea și meritul ne face *venerabili*, Rangul și demnitatea ne face *respectabili*.

Întellepciunea nóstrã atrage *venerațiunea* popului, temerea que'i însufflãm îl reține în *respect*.

150. VERIFICARE, ADEVERIRE.

Verificare va să dicã quând ne convingem sau convingem pe quine-va quõ un lucru e veritabil, e exact. *Adeverire*, însemnã quând probãm, constatãm cu uã manierã încredințãtore quõ un lucru e adevãrat sau real.

Verificãm un rapport qua să scim daqua e veritabil sau exact; *adeverim* un fapt încredințând quõ e adevãrat sau real.

Scriptura și semnãtura uuui înscriș fiind *verifi-*

cate și recunoscute quō sunt de chiar mâna sub-criptorului, obligațiunea sau contractul este *adevêrit* sau constatat.

Verificăm uă citațiō. comparându-o cu textul citat; aqûi e vorba să scim ⁹numai daqua coppia e conformă cu originalul, nu se quere să mai *adeverim* nimic în privința unui lucru citat.

151. VOCABULAR, DICȚIUNAR, GLOSSAR.

Aquești termini semnifică în genere ver-que scriere unde un mare număr de vorbe sunt așșe-đate după óre-quare ordine spre a le reafli mai facil quând avem necessitate, ânsê întêmpinăm între elle aquéstă differință:

1 Quō *vocabular* și *glossar* nu s'applică mai pușin dequât la nisce curate *dicțiunare* de vorbe, pe quând *dicțiunar*. în genere coprinde nu numai *dicțiunarele* de limbi, ci âncă dicțiunarele historice și aquellea de sciințe și arti.

2 Quō într'un *vocabular* vorbele nu pot să fiă împărțite după ordinea alfabetică și nu pot nici chiar să fiă explicate. Spre exemplu daqua ammu voi să componem uă scriere quare să conșiiă toți termini unei sciințe sau a unei arti rapportate la differinți titule generale într'ua ordine differinte de ordinea alfabetică și cu scop de a face numai enumerarea acestor termini fără a le explica, aquéstă ar fi un *vocabular*. Tot un *vocabular* ar fi și quând scie-

rea este după ordinea alfabetică și cu explicarea terminilor, atât numai quod explicarea să fie prea scurtă, mai tot-de-una printr'ună singură vorbă și nu raționată.

3 În privința vorbei *glossar* această numire nu se aplică mai puțin decât *dicționarelor* de vorbe puțin cunoscute, barbare sau învechite.

152. VORBA, CUVINT.

Cuvîntul exprimă cugetarea, *vorba* reprezintă ideea que serve a formă *cugetarea*. Această este spre a pune în us *cuvîntul* pe quare *vorba* este stabilită.

Quel d'ântîiu termin este natural, general și universal între hómeni. Quel de al doilea este arbitrar și variază după diversele obiceiuri ale populilor. Da și nu sunt tot-de-una și în toate locurile aquellea și *cuvinte*, însă nu sunt aquellea și *vorbe* que le exprimă quine-va în toate ocasiunile.

Quine-va are darul *cuvîntului* și știința *vorbelor*. Este neapărat qua *cuvîntul* să aibă un înțeles și să forme uă propunere, dar *vorba* are obicinuit uă valoare proprieă a face parte din acest înțeles sau din această propunere. Ast-fel *cuvintele* differ între elle prin diferența înțelesurilor que au: înțelesul urît face și *cuvîntul* urît și *vorbele* differ între elle sau prin simpla articalare a vocei sau prin semnificațiile differinți que quine-va a îmbră-

çișat, uă *vorba* este urită, pentru-quō nu este nici de cum în us în lumea polită.

Abondența de *cuvinte* nu vine tot-de-una de la feconditatea și întinderea spiritului. Abondența de *vorbe* nu face avuția unei limbe de quāt atunci quând ea are drept origine diversitatea și abondența ideilor.

TABLA

alfabetică de vorbele Synonyme.

A

- 1 Abandonare, Abdicare, Renunțiere, Demisiunare, Lepădare.
- 2 Abolire, Abrogare.
- 3 Abominabil, Detestabil, Execrabil.
- 4 Abstras, Distras.
- 5 Academic, Academist.
- 6 Accompaniare, Excortare.
- 7 Act, Acțiune.
- 8 Actor, Comedian.
- 9 Adorare, Honorare, Reverare.
- 10 Aer, Manieră.
- 11 Agricultor, Cultivator, Colon.
- 12 Allegere, Preferință.
- 13 Alianță, Ligă, Confederațiune.
- 14 Amant, Inamorat.
- 15 Ambasador, Trimis, Deputat.
- 16 Animal, Bestiă, Brut.
- 17 Asil, Refugiu.
- 18 Astronom, Astrolog.
- 19 Attențiune, Exactitudine, Preveghiere.

- 20 Attractiune, Lipiciu, Carmeni.
- 21 Autoritate, Drept de putere, Putere.
- 22 Avere, Posedere.
- 23 Axiomă , Maximă , Sentință , Apophthegmă, Aphorismă.

B

- 24 Rancă rumptă, Faliment.
- 25 Bărbat, Soç.
- 26 Bătăliă, Luptă.
- 27 Blând, Dulce, Human.
- 28 Bucuriă, Allegrețe.
- 29 Bunătate, Humanitate, Simțibilitate

C

- 30 Cabală, Complot, Conspirațiō, Conjurațiō.
- 31 Calendar, Almanach.
- 32 Cântător, Cântăreț.
- 33 Carnasier, Carnivor.
- 34 Cer, Paradis.
- 35 Civilitate, Politețe.
- 36 Civism, Patriotism.
- 37 Commerciv, Negoț, Traficare.
- 38 Confrate, Colleg, Assoçiat.
- 39 Considerațiō, Reputațiō.
- 40 Consomare, Consumare.
- 41 Cosmogoniă, Cosmographiă, Cosmologiă.

- 42 Crescere, Adăogare.
- 43 Critică, Censură.
- 44 Culpă, Crimine, Păcat, Delict, Nelegiuire.
- 45 Cură, Vindecare.

D

- 46 Dar, Present.
- 47 Dare, Presentare, Offerire.
- 48 Datoriă, Obligațiune.
- 49 Decret, Lege.
- 50 Deplin, Perfect.
- 51 Depravare, Corumpere.
- 52 Descoperire, Aflare.
- 53 Destin, Sôrte.
- 54 Devinator, Prophet.
- 55 Diaphan, Transpărinte.
- 56 Diavol, Demon.
- 57 Discurs, Cuvîntare, Orațiö.
- 58 Durere, Rău . .

E

- 59 Egoist, Hom personal.
- 60 Eleganță, Eloquintă.
- 61 Emisar, Spion.
- 62 Emulațiö, Rivalitate.
- 63 Epistolă, Scrisöre.
- 64 Epithet, Adiectiv.

- 65 Erudit, Doct, Sapiient.
66 Exilare, Expatriare.

F

- 67 Faimos, Illustru, Celebru, Renumit.
68 Făptură, Figură, Formă, Conformațiune.
69 Fatal, Funest.
70 Favorabil, Priincios.
71 Feroce, Sëlbatic.
72 Fiitor, Avenire.
73 Finețe, Delicatețe.
74 Fóme, Appetit.
75 Fortunat, fericit.
76 Franchețe, Veritate, Sinceritate.

G

- 77 Galimatias, Phebus.
78 Geniu, Gust, Sciință.
79 General, Universal.
80 Grațios, Plăcut.
81 Grav, Serios.
82 Guvernemint, Regim, Administrațiö.

H

- 83 Heretic, Heterodox.
84 Herou, Mare hom.

- 85 Historiă, Registre, Chronice, Annale, Memoriale, Commentarii, Relațiuni, Anecdote, Viătă.
86 Historiograph, Historic.
87 Hypocrit, Prefăcut, Phariseu, Bigot.

I

- 88 Imperiu, Regat.
89 Inemic, Adversar, Antagonist
90 Indiferință, Nesimțibilitate.
91 Infortunat, Miserabil.
92 Interior, Intern, Intrinsec.
93 Invidiă, Gelosiă.
94 Înțelegere, Pătrundere cu mintea, Pricepere.
95 Înțelepciune, Prudință.
96 Intreg, Complect.
97 Insemnare sau dare de lecțiuni, Instruire sau dare de instrucțiune, Informare, Incunoscințare.
98 Invățat hom, Hom invățat.

J

- 99 Jurist, Jurisconsult, Legist.

L

- 100 Labyrinth, Dedal.

- 101 Laconic, Concis.
102 Lacrime, Plânsori.
103 Lamentați^o, Plângere, Regretare.
104 Leal, Franc.
105 Legal, Legitim, Licit.
106 Libertate, Franchețe.
107 Limb^{agiu}, Limbă, Idiomă, Dialect, Limbă
vulgară, Gerg.
108 L^{ingușitor}, Adulator.
109 Litteratură, Erudiți^o, Inv^{ățatură}, Ssciință,
Doctrină.
110 Lume, Univers.

M

- 111 Manținere, Susținere.
112 Mărime de suflet, Generositate, Mărinimiă.
113 Mater^{ie}, Subiect.
114 Merit, Demnitate.
115 Meseriă, Profesiune, Arte.
116 Meșter, Lucrător.
117 Moment, Minut.
118 Mutual, Reciproc.

N

- 119 Națiune, Popul.
120 Neolog^{ie}, Neologism.

O

- 121 Ordonare, Commandare.
122 Orgoliu, Vanitate, Presumețiö.
123 Origine, Sorginte.

P

- 124 Parabolă, Allegoriă.
125 Pontif, Prelat, Episcop.
126 Pradă, Pléscă.
127 Premiu, Recompensă.
128 Princip, Element.
129 Probitate, Virtute, Honóre.
130 Proferare, Articulare, Pronunțiare.
131 Pulbere, Țérrênă.

R

- 132 Rebelliă, Revoltă.
133 Recunoscință, Gratitude.
134 Reformatiö, Reformă.
135 Remediu, Medicament.
136 Renascere, Regenerare.
137 Reședință, Domiciliu, Locaș.

S

- 138 Satisfacțiune, Mulțumire.
139 Servitudine, Sclavagiu.

- 140 Situațiune, Stare.
141 Soçiabil, Amabil.
142 Student, Discipul, Scholar.

T

- 143 Templu, Biserică.
144 Tunet, Săgétă.
145 Trupă, Bandă, Companiă.
146 Typ, Model,

U

- 147 Unéltă, Instrument.
148 Unire, Impreunare.

V

- 149 Venerațiune, Respect.
150 Verificare, Adevărire,
151 Vocabular, Dicțiunar, Glossar.
152 Vorbă, Cuvînt.

Finele Vocabularului.

TABELLU HISTORIC

PENTRU NUMII PROPRI COPRINȘI IN AQUEST
VOCABULAR.

A

ABADIE*) (Iacov), predicator celebru și theolog protestant, născut la Nay în Francia, se asseșò mai ântêiu la Berlin, unde devenì ministru al bisericej reformate franceze, apoi trecù în Anglia, unde fu fòrte bine tractat de Regele Guillaume și unde a și murit. Ellu a lucrat mai multe opere theologice între quare quelle mai cunnoscute sunt: *Tractatul religiunei chrestine și Artea de a se cunnósce pe sine*'și.

*) Considerându-se quò în aquest Vocabular se coprind mulți numi propri și mai cu sémă un mare numèr de bărbați celebri que au făcut epochă în historia lumel, am cređut de cuviința a da lectorilor uă scurtă relațiune despre fiă-quare în parte.

ACHIL, unul dintre quei mai mari heroi ai Greciei antice que se însemnarö prin bravura lor la împresurarea Troiei. La nascere, Thetis (mumä sea) îl eufundö în apele Styxului de unde remasse invulnerabil peste töte părțile corporelui sëü affarö de călcäiu de unde îl ținea. Elü fu crescut de centaurul Chiron quare 'i dede educația quea mai imposantă, ellu arătö de timpuriu ardörea sea bellicösă. Când Grecii se prepararö să împresöre Troiea, Thetis, temëndu-se qua să nu'l pérđă, îl trimisse investit femeesce, sub numele de Pyrrha, la curtea lui Lycomed, în insula Scyros; änsë Ulysse descoperi locul retragerei sëlle și prin miđlöce perfide îl ridicö la împresurarea Troiei. Achil nu întârđiö de a se distinge acolo prin quelle mai mari succese, dar Agamemnon räpindu'i pe juna sea captivă, numită Brisea, pe quare o iubia mult, heroul întăritat de aquest affront se retrasse sub cortul sëu și nu voi a se mai batte. Dupö mörtea lui Patroclu, reluö armele qua să'și rësbu-ne și omori pe Hector. In furia sea, îl tērri de trei ori împregiurul päreților cetăței, legat de piciorö la carul sëu. Dupö 10 anni de lupte luö de soçiä pe Polyxene fiica lui Priam, și Paris îl vulnerö at-tunci de mörte printr'üä lovitură de sägättă în călcäiu și ast-fel își perdü vięta.

ALAIN CHARTIER, scriitor și poet născut în Normandia, se distinsë de timpuriu prin talentele

selle și fu numit de regele Carol VI secretar al său. I se dede supranumele de *Părinte al eloquintei franceze*.

ALBA, cetate a quăreia mare popuiațiune în antichitate a dat nascere la multe cetăți latine. Alba a fost muma Romei.

ALBERONI a fost fiul unui grădinar de la Parma din Italia și deveni prin meritul său, primul ministru al lui Philip V, regele Ispaniei.

ALEXANDRU QUEL MARE fiu al lui Philip și al Olympiei, născut la Pella în Macedonia, fu crescut de filosoful Aristot și arătò din junețea sa que are să fiă într'ua și. Pe când părintele său încongiurase Byzantul, ellu guvernà Statul de și n'avea de cât 16 anni și suppusse quăți-va populi vecini. Ellu se urcò pe thron la 20 de anni, coprinsè Thracia și Illyria, suppusse Grecia quare ređemându-se pe junețea sa, cređù quò pòte scuturà jugul pus de tatăl sãa Philip; ellu dărimò Theba unde nu respectò de cât casa lui Pindar; declarò îndată resbellu Persilor și dându'și numele de Generalissim în tótă Grecia luò cu sine 30000 hómeni și 5. mii cai și apucò drumul către Persia. Dupò que a trecut Helespontul bătù pe țermurii Granicului, armata lui Darius regele Persilor. Dupò que a repurtat quelle mai strălucite victorii în Asia și Africa îmbetat de gloriă și căđut în bra-

cele desfrânării își perdă viața în flórea annilor săi.

ALFRED supranumit *quel mare*, rege al Angliei, după ce a făcut să înflorască artile, sciințele și litteratura, commerciul și navigația, după ce a compus mai multe scrieri și s'a ocupat de legislatura țerei s'elle, la mórte a lăsat un testament în quare a dis: *Englesii trebuie să fă așa de liberi ca și gândirile lor.*

ALMANZA, uă cetate în Ispania, renumită pentru faimósa bătăliă repurtată de mareșalul Bervick asupra trupelor Archiducelui Carol la 1707.

AMBOISE, cetate în Francia renumită pentru conjurația formată la 1560 de Huguenoți în contra lui Francisc II, Catherina de Medicis și Guisi.

ANACREON, excellent poet lyric grec, născut în Ionia.

ANTONIU (Marc) mare orator roman, a fost consul în Roma.

ANTONIU PEREZ, ministru al lui Philip II regele Ispaniei, în a quăruia disgratió cadënd și suferind închisórea și exilul, a fost bine priimit de Henric IV regele Franciei.

ARCADIUS, imperator roman la Constantinopole și de un caracter fórte slab quare se guvernă de prefectul pretoriului, de cămărașul său și de consórtea sea Eudoxia. Aquesta a persecutat și exilat pe St. Ión Chrysostómul.

ARCHYTAS, philosoph pytagoric, născut la Tarenta în Neapole, mathematic, astronom, bărbat de stat și general; de 6 ori a fost alles președinte al republicii de Tarentini și a bătut în multe rânduri pe inemici patriei sêlle.

ARISTOT, celebru philosoph grec, supranumit *Principele philosophilor*, fondatorul sectei Péripateticilor, medic distins, născut la Stagyră în Macedonia și învățătorul lui Alexandru quel mare. Philip tatăl lui Alexandru printr'ua epistolă rógă pe Aristot qua să se încarce cu educațiunea fiului sêa și îi scrie: „*Quó nu se simte fericit pentru-quó a născut un fiu, ci pentru-quó l'a născut în timpul lui Aristot*“.

ARNAULD (Antoni) celebru doctor în theologiă născut la Paris. Ellu a scris mai multe cărți despre theologiă, logică, metaphisică, grammatică, și geometriă quare fac gloriă soțietăței în quare a trait.

ARONDEL, uă cetate în Englitera.

ASTARBÈ, femee grécă quare a otrăvit pe soțul seū Pygmalion regele Tyrului.

ATTILA, regele Hunilor, supranumit Flagelul lui Dumnezeu. Aquesta s'a ridicat cu Hunii stabiliți în Panonia astăzi Ungaria, a pustiit imperiul Orientului, a făcut tributar pe imperatorul Theodosiu quel june, a trecut în Germania, a intrat în Gallia în fruntea unei armate de 5 sute mii hómèni

și a pătruns pînă la Orleans unde a fost respins de trupele lui Actius general roman, de alle lui Meroveu regele Francilor și Theodoric al Gothilor, perdënd a 4-a parte din ostirea sea. După que învinse Italia și Roma se întórse în Panonia unde muri chiar în nóptea nunței sélle.

AUGUST (Iulius Coesar Octavianus Augustus) primul imperator roman, era fiul senatorului Octavius și nepot al lui Cesar; ellu a fost adoptat de unchiul său și era de 18 anni quând Cesar fu asasinat. Aquest suveran era crud quând se querea să fiă și da exemple de blândețe și clemență quând era pe thron. Ellu farorisà litteratura, de aqueea și attrasse pe lîngă curtea sea pe Virgiliu, Horaciu, Ovidiu, Tite-Liviu și alți.

AULU- GELLE, celebru grammatic latin, viețuia la Roma sub domnia imperatoarei Adrian. Ellu a scris uă carte împărțită în 20 de volumine, intitulată *Noptile attice* pentru-quò le a compus la Athena în noptile de iernă.

AVRIGNY, iesuit și historic al seculului lui Ludovic XIV. A scris mai multe opere între quare și *Memoriele chronologice de la 1600 pînă la 1716*.

B

BACON. illustru philosoph engles. Din copillariă s'a însemnat prin geniul său quel mare și de tim-

puriu a început reformarea sciințelor în patria sea.

BALZAC (Jean Louis de) unul din scriitorii quei mari quare a contribuit la formarea limbei franceze. Ellu a dat multe scrieri affarö, între quare și *Lettres de Balzac*.

BASSOMPIERRE (Francois de) mareșal de Francia, născut în Lorraine la castellul de Harouel. Ellu ș'a însemnat carriera prin mai multe bravure în batălliele întreprinse de Henric IV și Ludovic XIII.

BEAUZÉE, născut la Verdun în Francia professor de grammatică la schóla militară și membru al academiei franceze. Ellu a fost însărcinat după mórtea lui DuMarsais a redige articuli de grammatică în *Encyclopediă*.

BEDMAR, cardinal și episcop la Oviedo, ambasador al lui Filip III la Veneția, unde conspirö în contra republicei și fu exclus din cetate la 1618.

BENTIVOGLIO, cardinal, historic și politic dibaeiu. născut la Ferrara în Statul Romei. Ellu se bucurö de favórea papilor Clement VIII, Paul V și Urban VIII. A publicat multe scrieri alle selle.

BOILEAU (supranumit Despreaux) unul din quei mai celebri poeți francesi, greffier în parlamentul de la Paris. Ellu a studiat dreptul și theologia, dar ne plăcându'i aqweste sciințe își consacrö viéta la poesiă. Ellu fu amic cu quei mai mari bărbați ai

secolului său, mai cu seamă cu Moliere și cu Racine.

BOLOGNE, cetate în statul ecclesiastic al Papei în Italia. Are o populație de 72 mii locuitori, arhiepiscopat, universitate celebră, monumente numeroase, fontâna lui Neptun și altele.

BOSSUET, născut la Dijon. El a fost episcop, mare predicator, mare filosof și mare autor francez. A publicat multe cărți illustre între care *Orațiile funebre*, *Discurs despre historia universală*, și altele.

BOUGEANT, iesuit născut la Quimper în Franța, s'a ilustrat prin mai multe scrieri între care și *Historia Tractatului de la Westphalia*.

BOUHOURS, iesuit și critic dibaciu, a dat educațiunea la mai mulți principii francezi și a publicat multe scrieri ingenioase.

BOURGES, veche capitală în provincia Berry din Franța, are o populație de 26 mii locuitori, o frumoasă catedrală gothică, academiă, bibliotecă, o societate de agricultură și altele.

BRETONI, toți locuitorii care populează o provincie a Franciei numită Bretania se numesc Bretoni.

BRUTUS (M. Iunius) roman și republican riguros; a conspirat în contra lui Cesar, care-l amărea prea mult, pentru-quo se dicea quo Cesar, ar fi fost părintele lui Brutus; cu toate acestea favoarea lui Cesar nu împiedică pe Brutus de a nu lua parte

în conspirația urdită în contra lui. De aceea Cesar la mórtea sa vëdându'l în mijlocul conjurațiilor a strigat «Și tu fiul meu, ești amestecat.» În fine după bătaia que avu cu Antoniu și Octaviu se uccise de desperare și exclamò pe patul morței. «O Virtute tu nu ești de quât un nume.» Ellu cultivò litterele și philosophia stoică.

BURLAMAQUI, moralist născut la Geneva, de origine italiană. Ellu a fondat morala și politica assupra studiului constituțiunei umane. A publicat multe opere însemnate între quare *Elemente de drept natural*, *Principuri de drept politic* quare sunt prea stimate și serv de basă la învățatură în multe schóle alle Europei.

C

CALEPIN, un învățat italian, din ordinea Augustinilor, eșit din familia Comitelui de Calepio, născut la Bergam în Lombardo-Veneția. Ellu și a consacrat tótă vieța în compunerea unui *dicționar în limbele latină și italiană* quare e fórte renumit sub numele de Calepin.

CANNA, un sat în Italia. Acolo Anibal general Carthagineș a tăiat în bucăți 80 mii de Romani. Locuitorii aquellui sat și astăzi numesc *Câmpul Sângelui* locul unde a fost lupta.

CARTHAGENA, celebră cetate a Africei antice,

pe côstele orientale alle Barbariei actuale. Locuitorii aquestei cetăți se numia *Carthaginesi*. Carthaginesii urmă datinele, moravurile, și religiunea Phenicienilor din quare își trăgea originea lor. Ei fură celebri prin activitatea lor comercială, prin puterea maritimă și avuțiile lor. Guvernul lor eră republican oligarchic. Ei au avut multe bătăllie sângeróse cu Romanii.

CAROL VI, fiul imperatoarei Leopold al Austriei fu încoronat de rege al Ispaniei la Viena în a 1703, după mórtea lui Carol II, și se duse în aquest regat unde aflò de concurent pe Philip V, nepotul lui Ludovic XIV, dar după resbellul declarat n'a putut reuși a deveni possessor pe coróna Ispaniei.

CAROL-QUINTE sau Carol V a fost imperatorul Germaniei, rege al Ispaniei și a quellor Doë-Sicilii. Aquest suveran după mai multe bătăllie întreprinse în contra Ispaniei și a Franciei, în contra Protestanților, în contra Africei, sătul de sórtea inconstantă a armelor se retrasse într'un monasteriu la Estramadura unde și muri.

CAROL III, sau quel simplu, a fost rege în Ispania, ânsé fiind de un caracter mólle n'a putut să resiste nici în contra Seniorilor que dispunea de corónă în favórea Ini Carol quel Gros, nici în contra Normanșilor resculați în contra lui.

CAROL VII, și victoriosul, a fost regele Franciei,

a guvernat cât-va timp pe când tatăl său era nebun, dar nevoit a fugi din Paris pentru quă partida Duce-lui de Burgonia era d'assupra, se retrasse la Bourges (un sat) unde Englesii spre bătaia de joc îl numiră regele Burgiei. Acolo își luă titlul de re-
gent, suppusse mai multe cetăți și stabilì un parla-
ment; în fine după que 'și a răsbunat assupra En-
glesilor s'a lăsat să móră de fôme, de témă qua să
nu fiă otrăvit de fiul său Ludovic XI.

CATILINA (Sergius) eșit dintr'ua familiă illustră
din Roma, se deshonoră din a sea junete prin vi-
tiuri și crimine. Ne reușind a fi numit consul, de-
cise să omóre pe Cicerone, concurentul său. După
aquăsta formă uă conspirațiō în contra Romei, dar
Cicerone o descoperi și îl fulgeră prin eloquinta
sea înaintea senatului, forțându'l qua să dea de față
complotul. Ast-fel Catilina rușinat și învins se o-
morì în cetatea Pistoria.

CATON (M. Porcius) roman supranumit din U-
tica, adică din Africa, arătă de timpuriu un sufflet
mare și curagios; când era de 14 anni, și vedu
la palatul lui Sylla capetele sângerând a le pros-
crișilor, queru un pumnal qua să scape Roma din
mănele unui tyran.

CHALDEI, popul al anticei Babilonii quare se
întinde între Euphrat, Tigru și golful persic. Chal-
dei au fost tot-de-una un popul separat. Ei sunt
cèlebri din antichitate prin cunnoscințele matematice

și astronomice la quare adăogarö și studiile astrologice; astrologii din Chaldeea era prea căutați la Roma în timpii din urmă ai imperiului.

CHAPELAIN, poet frances, era fiul unui notar. Ellu câștigö de timpuriu uă mare reputațiö prin profundele sélle cunosințe. Ducele de Richelieu îl numi unul din primii membri ai academeii.

CHARENTON este uă comună în departamentul Senei la Paris, aici se află un hospiciu pentru hómennii smintiți quare mai nainte era un măreț templu al protestanților.

CHINA este un mare, vechiu și intins imperin în Asia orientală, are munți înalți și este udată de un mare număr de rfuri. Clima Chinei în general este caldă. Pămîntul ei este de uă fertilitate estraordinară și are uă populațiö de 4 sute milióné locuitori.

CELTII, mare popul al Galliei din stirpea indogermanică quare de la uă epochă fórte antică s'a respândit în partes centrală a Eupropei și a lăsat în drumul sêu diverse seminție, între quari Cimberienii în Taurida, Cimbrii în Iutlanda și alte popule în Illyria antică mai 'nainte de a se restabili cu grămada în Gallia.

CERES, deea grânelor și a secerişurilor. Ea se representă încununată de spice fiind uă secere în mână.

CESAR (Iulius) celebru general roman, nepot al lui

Marius. Proscris încă din junetea sea de Sylla, nu reveni în Roma dequat după mórtea aquestuia. Prin eloquina sea trasse favórea populului și fu numit pretor, fu trimis în Ispania și după întórcere'i fu numit Consul; formò apoi cu Pompeiu și Crasus aquel faimos triumvirat și fu numit guvernator a Galliei pe 5 anni. În fine după mai multe victorii sėvirșite în Gallia, în Ispania, în Italia și în Macedonia trecù în Egypt, apoi în Asia unde bătù pe regele Pontului, Pharnace, que se revoltase și cu aquestă ocasió scrisse Senatului aquele vorbe celebre: „*Veni, vidi, vici, am venit, am văđut, am învins*“ Apoi a trecut în Africa și de acolo s'a întors la Roma în triumph când luò dictatura pe vieșă. Conspiratorii ánsė îl ucciseró în miđlocul senatului. Cesar nu erà numai un mare general, un mare hom de stat, ci încă un excellent orator și un elegant scriitor. Ellu a reformat mult; legi și a adoptat un nou Calendar Iulian que'l avem și pínó astăzi.

CICERONE, quel mai celebru din oratorii romani, își formò de timpuriu eloquina studiând rhetorica, philosophia și legile sub quei mai buuni maestri, fu quel mai illustru appėrător al dreptăței. Ellu descoperi și dobori conspirația lui Catilina que cugetà să facă a trece Roma prin foc și sabiă. Pentru aquestă nobilă faptă Cicerone fu proclamat de senat *Părintele Patriei*.

CINNA. (Cornelius) Consul roman, partisan al

lui Marius, rechemò pe aquest general fără voiea colegului său Octavius; Senatul îl despoieò de titlul de consul și îl exilò. Atunci Cinna furios, strinse armata, intrò in Roma insoçit de Marius, Carbon și Sertorius. coprinse cetatea, adunò popùlul și pronunçiò cu totã solemnitatea rechemarea lui Marius. Dupò 3 anni, într'ua rescólã, fu uccis chiar de soldați săi.

CNELUS FLAVIUS, scriitor și secretar al lui Appius Claudius, fiul unui sclav emancipat deveni inspector asupra edificiilor publice, fu tribun al populului și apoi intrò in senat.

COLBERT, Ministru Secretar de Stat, Contro-lor general de finanțe sub Ludovic XIV. Aquest bărbat eminent pe lingò multe îmbunătățiri que făcu Franciei, incuragiò sciințele, litteratura și ar-tile; fondò academia inscripțiunilor, a sciințelor, a arhitecturii și infrumusețò Parisul cu cheuri, piățe publice, porți triumphale, observatoriu, pinò și gră-dina Tuilleriilor cu colonada de la Luvru lui sunt datori francesi.

COLOMB (Christoph) celebru navigator genoves fiu de pândar și mare geometru, astronom, geo-graph și cosmograph. Ellu a descoperit marele conținut al Americii, ellu a deschis carriera și fericirea populilor moderni ai Europei, le a dat un pământ fertil și plin de avuție infinite. Spre recunoscință nu numai quò aquest conținut nu

pórtă numele său ca unul que merită aquest drept, dar încă fu trimis cu fèrrèle de piciorè în Ispania de către quei que'i invidia aquéstă gloriă. Abia se dede numele de Colombia la uă mică parte din America meridională. Iar numele de America se pusse dupõ al unui Americ Vespuciu que n'a fost de quât un pilot quare însocise pe locotenenții lui Christoph Colomb în cãllètoria que făcuse pe Ocean. Aquéstă fu recompensa que avu Colomb de la concetățenii săi și de la guvernele ingrate quare'l luarõ drept un viđiunar, drept un nebun quând le a querut ajutor spre a merge să străbată mările cu pericolul vieții sèlle, numai qua să le mai dea un pãmènt necunoscut plin de avuție pe quare astăzi s'au restabilit atâtea State și imperii potente și se nutresc millióne de sufflete. Ura, gelosia, invidia, desprețul și fèrrèle au fost bine-facerile que a priimit Colomb aquest ingenios descoperitor de la contimpuranii săi!

COMMINES (Philip de) politic și historic frances, servì sub ducele de Burgonia, sub Carol temerarul și sub regele Ludovic XI quare 'l încarcõ de avuție și de honori și făcù dintr'ènsul confidentul și ministrul quel mai intim al său.

CONSILIUL QUELLOR ANTICI. Era uă adunare creată în Francia prin constituțiunea de la 1795, ea împărția puterea cu Directoratul executiv și compunea cu Consiliul quellor 5 sute cor-

porele legislativ. Ea avé 250 membri que se reînnoia pe toți annii a 3 a parte și aprobâ sau respingea decisiunile Consiliului quellor 5 sute. Revoluția de la 1799 desființò aquest Consiliu.

CONSILIUL QUELLOR 5 SUTE. Era uă adunare în Francia, quare dupò constituția annului 1795, formâ cu *Consiliul quellor antichi* Corporele legislativ. Ea se compunea de 5 sute membri, propunea legile republicei și avea petiția asupra membrilor. Bonaparte ânsê disolvò amêndoë aceste Adunări.

COOK (Iacov), celebru navigator engles. Ellu a executat din ordinul guvernului trei călătorii impregiurul globului: în quea d'ântêiu descoperì côstele Zelandei nuouă, în quea d'a doa se încredințò despre existența locurilor australe, în quea d'atreia aflò quò există uă comunicațiõ între Europa și Asia.

CORINTH, cetate în Grecia pe isthmul de Corinth. Are uă populațiõ de 4 mii locuitori, Archiepiscopat, faimõsa fântână de la Pyrena, ruine numerose și alt.

CORIOLAN (C. Marcius) general roman bătù pe Volsqui și le luõ cetatea Coriola de unde i se dede numele de Coriolan. Dav populul și tribunii sêi detestându'l pentru caracterul sêu sumeț il exilarõ. Coriolan irritat offerì servițiile sêlle Volsquilor și 'i înduplecò de a pustii territoriul

roman, împresurând Roma de oștire; cu toate acestea mai la urmă Volsquii îl assassinară.

CORNEILLE fiu de avocat, fu destinat pentru legi, dar preferă mai mult teatrul și prin urmare a compus quelle mai sublime comedie și tragedie que'i au atras uă mare reputațiö. În fine ellu fu adevăratul creator al artei dramatice în Franca.

COS, astăzi se numesce Co sau Staneo, este uă insulă în Archipelag și patria lui Hippocrat și a celebrului pictor grec Apellis.

CREMONA, cetate în Lombardo-Veneția, are 27 mii locuitori, uă bellă cathedrală, collegiu, gymnasium mai multe palate și fabrice.

CRETA sau Candia numită astăzi este uă insulă în Mediterana. Locuitori ei sunt de origine mixtă, se trag din Phenicieni și Greci. Aquestă insulă a avut uă dată mare putere maritimă și Cretenii sunt renumiți pentru înțeleptele legi date în antichitate de regele lor Minos.

CROMWEL (Olivier) născut dintr'ua famillă foarte distinsă, a fost protectorul Angliei, deputat în parlament quare s'a însemnat prin declamațiile sêlle în contra papismului și a regalității. Când se deschisse resbellul între regeși parlament, tină cu a sea cheltuială un regiment de cavaleriă și dede probe de bravură. Mai în urmă fu cunoscut de cap al statului sub nume de *protector*.

CURIACI. Veți Horații.

D

DACIER (D-na) a fost uă celebră autóre francesă, a publicat multe cărți traducênd pe Anacreon, pe Aristophan, Homer și alții.

D'ALEMBERT (Jean Le rond) unul din quei mai celebri bărbați ai seculului XVIII fu abandonat de prunc de la nascere și luat de un comissar de polițiã quare îl încredințò femeei unui sărac sticlar qua să'l crêscă. D' Alembert dupò que se mări, conservò pentru aquêstă femeie simțimintele unui fiu și cu tôte quò aflò mai târziu secretul nascerei sêlle (quòci adevêrata sea mumă era D-na de Tencin și taiâl sêu D. Destouches comissar de artilleriã) ânsê nu voi a o abandonà pentru marea damă que așteptase qua mai ântêiu să 'și dea un nume illustru spre a'l putè recunnósce de fiu. Ellu fu numit la început Jean Lerond pentru quò'l aflase pe treptele unei biserici cu aquest nume și quare astăzi este dărîmată; i se dede mai târziu supranumele de D' Alembert. Ellu fu mare mathematic și geometru și admis pentru capacitatea sea la academia sciințelor. Apoi îmbrățișând carriera litterară se

assoçiò cu Diderot pentru publicarea Encyclopediei la 1750, și dede la lumină multe scrieri științifice.

DELPHI, astăzi numit Castri, este uă cetate în Phocida din ținutul Greciei. Acolo a fost renumitul templu de la Delphi.

DEMOSTHENES, principele oratorilor greci. După ce a studiat pe Platon și Thucydid a intrat în administrația publică unde avu quelle mai nalte însărcinări de la patriă. Ellu s'a servit cu totă eloquinta sea sublimă qua să combattă ambițioșele proiecte alle lui Philip que medită pentru subjugarea Greciei; prin discursurile sêlle a ridicat în picioré Athena și Theba în contra aquestui ambițios monarch.

DESCARTES sau Cartesius, celebra philosoph frances. Ellu mai ântéiu îmbrăcișò carriera armelor ca voluntar, apoi sêvirșind servițiul în pușini anni, căllători în mai multe părți alle Europei și unindu-se cu quei mai învățați bărbați, compusse quelle mai ingenióse scrieri despre mathematică, physică și philosophiă. În metaphysică luase drept punct de plecare aquéstă celebră enthymema: „*Eu cogit, deci eu sunt*„ și se servi cu aquéstă veritate spre a stabili existența lui Dumnezeu.

DESHOULIERES (d-na) francesă și poetă, una din gloriele litterare alle seculului lui Ludovic al XIV, amica lui Corneille, Flechier și alți.

DESPREAUX, poet lyric frances.

DIANA, deca vênatului la Greci și la Romani. Ea e reprezentată cu un arc în mână însoțită de uă cerbă și un câine de vênătoare.

DIDEROT, philosoph frances quare a dat la lumină uă sumă de prețioșe și ingeniôșe scrieri între quare *Incercări assupra meritului și vertutei, Cugătări phytosophice, Epistole assupra orbilor pentru usul quettor quari vęd.* Numai bibliotheca lui s'a cumpărat de Catherina II, Imperătésa Russiei, cu 50 mii franci.

DIONISIU, supranumit tyranul Syracusei. Ellu fa mai ântéiu simplu soldat. Își însemnò drumul vieței prin gloriôșe învingeri în resbellul Syracuse-nilor cu Carthaginesii, de unde, profitând de pute-rea que dobândise assupra soldaților, se proclamò suveran în Syracuse cu armele în mână. Mai în urmă deveni nesufferit și crud înaintea suppușilor săi. Cu tóte aquestea Dionisiu favorisă pe philosphi și poeți.

DUCLOS, scriitor frances, începù a scrie romane apoi compusse historia lui Ludovic XI quare a făcut multă impresiune și i s'a dat locul de historiograph al Franciei, apoi publicò *Considerațiuni assupra moravurilor* quare l' asședarò în rândul moraliștilor. Ludovic XV quând a citit aquéstă carte adis: „Etò opera unui bărbat honest.“

DU CHATELET, (marchisa) franțesă fiică a baronului Breteuil, femeie celebră prin spiritul său. Ea studiò limbele latină, englesă și italiană precum și științele physice și mathematice. Eră în relațiune cu bărbații quei mai distinși și mai cu sémă cu Voltaire. A publicat scrierile sèlle între quare și *Analysa philosophiei lui Leibnitz*.

DU MARSAIS, grammatic și philosoph franțes.

E

EGYPT, e una din ântéiele țèrri alle lunei civilisate și originea sea se perde în nóptea timpilor. Nu se scie daqua civilisația Egyptului a fost indigenă sau a venit din Ethiopia. Primul rege al Egyptului a fost Menes. Que e mai admirabil în Egypt și mai demn de însemnat sunt pyramidele quare există și pînă astăzi. Elle sunt nisce monumente gigantice quare era consacrate pentru înmormîntarea regilor și a animalelor sacre. Egyptienii în antichitate se servia în scripturele lor cu hierogliphele quare era nisce semne que representă chiar obiectele. Egyptul astăzi se află suppus Sultanului de la Constantinopole quare numesce quâte un guvernator sub titlul de vice-rege.

ENGLITERA sau Anglia, vechiu regat que formă astăzi cu Scoția și Irlanda un singur stat sub

numele de Regat unit al mării Britanii și al Irlandei. Clima Angliterei prin influința mării și a Oceanului que o încungiuă este humidă și variabilă, dar nesănătósă. Pământul ei în general este fertil, ellu presintă quelle mai formóse țerrine și quelle mai superbe pășuni. Productele sélle consistă în vite quare sunt de uă statură și uă putere remarcabilă, caii sunt quei mai excellenți. Guvernul este constituțianal cu un rege și doē camere, femeile din familia regală au drepturi la thron.

ESCHYNE, celebru orator athenian. Ellu fu trimis în ambasadă lângó Philip, regele Macedoniei unde se lăsò a se corrumpe, pentru quare a fost accusat de Demosthene și nu scăpò dequât dupò un lung proces que i s'a intentat. Eschyne qua să'si rēsbune accusò pe un cetățén Ctesiphon que propusese uă corónă de aur lui Demosthene pentru servițile sélle. Attunci se deschisse între auesti doi rivali uă luptă celebră quare produsse discursul „Pentru corónă.“

ETRURIA, astăzi numită Toscana și patrimoniul St. Petru este uă regiune a Italiei. Ea avu 12 cetăți principale și locuitorii ei se trag din Pelasgi.

F

FENELON, născut dintr'o familiă nobilă și

vechie se destinò de timpuriu pentru cariera ecclesiastică și fu predicator dela etatea de 15 anni. Ellu dede educațiõ Ducelui de Burgonia. nepotul lui Ludovic XIV, regele Franciei, quare drept recompensã îl înălțò la archiepiscopatul de Cambray, Ellu este autorul lui Telemac.

FLEURUS sau Florus, cetate în Belgia renumită pentru 4 bătăllie memorabile que pòrtã numele sèu în istoriã și quea din urmă fu la 1815, quând Napoleon invinse cu desèvîrșire pe generalul prussian Blücher.

FLORA, ãdea florilor și a grădinelor, consòrte a Zephyrului.

FONTENELLE, litterator și sapient frances, bărbatul quel mai universal în sciințe, nepotul lui Corneille a trăit 1 sutã de anni. La etatea de 14 anni a câștigat un premiu academic și a publicat multe opere sublime que attestã geniul sèu quel mare.

FRANCIA. e una din imperiile Europei occidentale. Pãmèntul Franciei e mai peste tot fertil și offere înavuțite câmpii de grâne, formòse liveđ naturale și artificiale, dealuri cu vii din quare unele sunt prea renumite. Industria este fòrte înfloritã, commerciu ei atât intern quât și extern este prea considerabil. Națiunea francesã este de vițã romanã și quea mai homogenã în Europa. Francesii sunt prea soçiabili, veseli, spirtuoși, activi, bravi

pe lângă aqwestea li se impută quō sunt fōrte iuți, inconstanți și vanitoși. Guvernul Frances este monarchiă reprezentativă.

FRANCISCU I, rege al Franciei îndată que se urcò pe thron se pusse în capul armatei spre a face să se respecte drepturile sélle assupra Milanilor. Elvețienii que appërà ducatul de Milano furò tăiați în bucăți, dar în urmă după bătăllia de la Lautree, chiar Franciscu fu învins și cădù prins la Pavia. Aici în adevăr, francesii au sėvirsit minuni de bravură, de unde regele scrisse mumei sélle. *Totul este perdut, affarò de honóra Franciei.*

FROMONT, doctor în theologiă. Ellu lăsò la mórtea sea un mare număr de scrieri remarcabile.

FURETIÈRE, s'a ocupat ântėiu de sciința dreptului și în urmă îmbrăcișând cariera ecclesiastică, fu numit abbate de Chalivoy. Ellu a publicat renumitul dicționar universal sub titlul de Dicționar de Trevoux.

G

GALLII, Francia actuală în vechime se numia Gallia și toți locuitorii ei purtă numele de galli sau francesii de astăzi.

GENOVESII, patria Genovesilor este Genova în Sardinia unde se află mare cetate cu palaturi de marmură și cu un port măret în Mediterana.

GERMANIA, este uă mare parte de pământ în centrul Europei. Ea coprinde toți populi que vorbesc limba germană și astăzi numele de Germania nu s'aplică de quāt țerrilor que compun Confederațiunea germană actuală.

GIRARD, abbate și grammatic distins a fost secretar general al regelui Franciei pentru limbele sclavonă și russă, capelan al ducesei de Berry și membru al academiei franceze. Ellu a dat multe scrieri între quare și un *Tractat de vorbe* synonyme franceze.

GRAFFIGNY (D-na) damă francesă quare 'și a consacrat vieța la litteratură și a publicat multe opere distinse.

GRECII se dicea *autochtoni*, adică născuți pe aquella'si pământ. Locuitorii primitivi ai Greciei furō Pelasgii quari se împărția în numerōse sementii. Este anevoie de a spunne quare fu originea Pelasgilor, ânsă e probabil quō ei își trag originea din Asia și în urmă colonii egyptiene și pheniciene puind piciorul pe cōstele meridionale alle Greciei respândirō germinele de cultură și civilizațiune. Clima Greciei este dulce, pământul fertil, munții ei sunt coronați de maslini, citri, lēmōi și dafini. In Grecias'aū născut uă mulțime de heroi, de philosophi, de oratori, de poeți și de bărbați illustri quari au luminat lumea.

GROTIUS, celebru autor holandes quare s'a însemnat în litteratură, theologiă, philosophiă și drept.

GUEVARA, episcop ispaniol la Cadix a fost celebru ca historic și a publicat mai multe scrieri eminente.

H

HARRIS (James) scriitor engles, s'a ocupat de litteratură și politică, a fost membru la camera comunelor, lord al amiralității, controlor și secretar al reginei; a publicat multe scrieri excelente între quare și o grammatică foarte stimată în Anglia.

HARVEY, celebru medic engles s'a ocupat cu ardore la anatomia experimentală. A făcut multe descoperiri în anatomie și fiziologie între quare cea mai importantă este aceea despre legile circulației sângelui.

HEBREI, nume primitiv que purtă populus jidov; de la Iacov se numără Israeliți și mai târziu Judani. Acest nume se derivă de la patriarcul Heber unul din stremoșii lui Abraham.

HENRIC IV, dis quel mare, se trăgea din VI fiiu al lui Ludovic regele Franciei. Ellu a învățat

arta resbellului sub admiratul Coligny. Ellu a sėvirșit multe bătăllie și a repurtat multe victorie cu mare curagiu și generositate quare'i attrasse un nume mare. Francia a fost fericită sub Henric IV, cu tôte aqwestea ellu murì assasinat de cuțitul fanaticului Ravailac.

HERACLEOPOLIS, nume comun dat la doē cetăți din Egypt quare se țice a fi fondate de Hercul și se distingea prin epithetele de cetatea quea mare și cetatea quea mică.

HERCUL, quel mai celebru din heroii antichității, era, după mythologiă, fiul lui Joie și al Alcmeniei femeea lui Amphitryon, regele Tiryntului. Ellu erà de uă putere corporală extraordinară și s'a distins prin uă mulțime de lupte în viēta sea quare quelle mai principale sunt cunnoscute sub numele de *Doē-spre-dece-fapte alle lui Hercul*.

HERCULANUM, cetate între Neapole și Pompeea fu resturnată și îngropată prin irrupția Vesuvului la a. 79 după I. Christ.

HERSCHEL, celebru astronom a fost fiul unui dibaciu music din Hanovra quare după que exercitō quāt-va timp profesiunea părintelui sēn, venì în Englitera, unde se ocupò cu studiul matematicii și al astronomiei. Ellu a descoperit nuoua planetă, numită Uranus la 1784.

HYPPOCRAT, a fost părintele medicinei în Grecia. Ellu a vindecat pe Athenieni de pestilență

(ciumă.) Ellu a fost quel d'ântéiu între medici quare a publicat methódele quelle mai curative que pînă la dēnsul sta secrete. Ellu tractă pe malad cu mare demnitate, ordonă medicamentele quelle mai simple și pretindea ca medicul în operațiunile sēlle să nu aibă alt conductor dequāt pe Natură.

Mai nainte de Hippocrat, medicina era redusă la un cérlatanism mystic și la uă practică superstițioasă de quare preoții făcea monopol în aquea epochă. Ellu fu quel d'ântéiu quare a recunoscut importanța dieteticei. Ellu a împreunat exercițiul chirurgiei cu al medicinei. A murit în etate de 80 de anni și a lăsat multe cărți de mare interes.

HIPPOLYT, fiul lui Theseu și al Antiopei regina Amazónelor nu iubia dequāt vênătórea și nu'î plăcea comerciul femeilor. De aquea respingēnd propunerile culpabile alle sócrei sēlle Phedra, fu accusat de dēnsa înaintea lui Theseu quă ər fi voit să o seducă. Theseu încellat de aqueste acusație nedrepte, chiemò assupra fiului său rēsbunarea și urgia lui Neptun ȕeul Mărei (veđi Mytologia.)

HOMER, a fost quel mai antic și quel mai celebru dintre poeții greci. Nu se scie nimic positiv despre persóna sea și tot que raportăm astăđi este dupò nisce tradițiuni respândite în privința sea. Șepte cetăți își dispută honórea quă s'a nās

cut într'ênsele: *Smyrna*, *Chio*, *Colophon*, *Salamis*, *Rhodos*, *Argos* și *Athena*. Patria quea mai recunoscută a lui *Homer* se țice quō a fost *Chio*. Ellu fu autorul a doē poeme epice: quea d'ântēiu fu *Iliada* prin quare cântă tōte infortunele Grecilor que au cercat la împesurarea Troiei și quea de a doa *Odyseea* prin quare narēdă cǎllētoriele lui *Ulysse*, rētăciind prin mai multe țerri dupō luarea Troiei și înturnarea aquestui principe în regatul *Ithacei*.

HORATII, numele a trei frați *romani* quari sub *Tulius Hostilius* înainte de I. Christ luptarō pentru *Roma* în contra quellor trei *Curiaci* luptători din cetatea *Alba* în presința armatei *Romanilor* și a *Albanilor* spre a decide quare din doi populi va comandă la quella-l-alt.

HORATIUS, celebru poet latin fiul unui sclav quare fusese ușier și făcū quelle mai mari sacrificii pentru educațiunea sea. Ellu studiō litteratura la *Roma* și apoi în *Athena*. Ca philosoph și partisan al lui *Epicur* credea quō fericirea stă în usul moderat al bunurilor vieței și recomandă practicarea virtuților. Ca poet, *Horatius* este incontestabil unul din quelle mai formōse geniuri alle antichității. Ellu eră de un character amabil, modest, pacibil și făr ambițiune.

HUYGHENS, învățat holandes que a descoperit un satelit de ai lui *Saturn* la 1656 și în urmă cercul que încongiōră aquēst planet. Pentru meritul

sën fu chiebat la Paris de Ludovic XIV și numit unul din quei d'ântéiu membri ai academei franceze, Ellu a făcut nuouë descoperiri în optică.

I

IACOB Bongars, învățat critic, erà calvinist și consilier, al lui Henric IV. Ellu a compus multe srisori în limba latină.

IACOB (Sântul) dis minorul, fratele lui Simon și al lui Iuda, vër bun cu Iesus și ântéiul episcop la Ierusalim. Ellu perî sugrumat de popul după ândemnarea Judanilor. A remas de la dënsul multe epistole în actele Apostolilor și un discurs către conciliul din Ierusalim

IANUS, a fost quel mai antic rege al Italiei. Ellu îmblândi moravurile populilor barbari din Italia și avù uă domniă atât de pacibilă, înquât erà considerat ca deul păcei. De aqueea Romulus îi înălțò la Roma un templu alle quăruia porți era deschise în timp de resbellu și închise în timp de pace. După numele lui Ianus que erà deul annului s'a numit și luna lui Ianuaru.

INDIA sau Indiele Orientale sunt doë mari peninsule alle Asiei meridionale, separate de riul Gangelui. Munții Himalaya sunt quei mai nalți din India. Furtunele sunt spăimântătoare, un vënt a-junge qua să desrădëcinețe quei mai vechi arbori

Pământul e de uă fertilitate incomparabilă în grâne, fructe și plante aromatice; în mine de aur, de argint, de diamant și altele que produc un comerciul important în tótă lumea.

IÓN (Sântul) Evangelistul, unul din quei 12 apostoli que a fost martur mai la tóte miraculele Salvatorului și unul din discipulii săi quei mai amați. Ellu l'a însoțit în grădina maslinilor și la locul crucificării și pe ellu Iesus l'a recomandat mumei sélle murind. Ellu a compus Apocalypsul, Evangeliul său și mai multe epistole către Apostoli.

IOANA d'Arc sau fecióra din Orleans, heroină celebră, féta unui simplu țerran, a fost păstorésă pînò la etatea de 18 anni. La aquéstă epochă. atin-să de nefericirile Franciei sfășiată din cauza întrigelor interne și a oștirilor englese que căufă a o cotropi, pătrunsă și de óre-quare viđiuni supranaturale que i s'arătase în somn și quare 'i impunea missiunea de a 'și salvà patria, plecò chiar din coliba sea și strecurându-se p'între mii de pericole, veni drept la Carol VII în mica sea curte de la Chinon. Dupò que întempinò mai multe refusuri de a fi priimită, fu introdusă în palat și reuși de a 'l convinge despre missiunea sea divină. Regele, tremurând, nu'i incredințò de quât uă commandă de quâți-va soldați. Ióna în fruntea aquestei mici trupe reuși în 8 dille de a mântul cetatea Orleans, quare erà împresurată de uă numerósă armată englesă și singura

piață importantă que mai rămăsese regelui Franciei. In fine la urmă, fiind trădată Englesilor și considerată ca fermecătoare, fu arsă de via la Rouen. După mörte, familia sea fu înalțată între nobili și cetatea născerei sēlle scutită de or-que impositē. Ióna era însemnată nu numai prin curagiu, dar și prin virtuțile și pietatea sea.

IPHIGENIA, fia lui Agamemnon și a Clytemnestrei. Uă liniște pismătareță arrestând mult timp armata Grecilor în Aulida, Calchas preotul sacrificator le declarò quò Diana este întăritată în contra lui Agamemnon și nu pòte fi împăcată de quāt prin sângele unei principese din familia sea. Agamemnon, după que s'a luptat lung timp accordò pe fia sea sollicitațiunilor principilor ligați (uniți); ânsē Diana împăcată prin aquéstă măsură, pusse în locul Iphigeniei uă cerbă quare'i fu sacrificată și transportò în Taurida pe aquéstă principesă spre a o face preotēsă în templul sēu. (Veđi historia mai pe larg în Mythologiă.)

ISOCRAT, celebru orator atheniēn. Ellu s'a recomandat atât prin caracterul sēu, quāt și prin zelul que a arătat pentru dreptate și binele țērrei sēlle.

ISPANIA, este fòrte muntósă și pământul ei în genere este fertil, ânsē agricultura este ne îngrijită. Nu se scie cum și în que epocha Ispania a fost populată; Phenicienii furò quei d'ântēiu quari o

coprinsero, apoi venirö Grecii și în urmă Carthaginezii quari o suppuerö. Dupö que venirö mai multe națiuni barbare le veni rândul de domniä și Arabilor quari respinserö pe Gothi și în fine uä parte din Ispania deveni provinciä a marelui imperiu al Califilor din Damasc. În Ispania se aflä renumitele oi cu lânä finä ñise *merinos*.

ITALIA este patria Romanilor que a guvernat lumea uä diniörä. Pämëntul ei în genere este fertil, mai cu sémä în Lombardia, dar agricultura este în apoi. Aici se aflä quei doi vulcani; Etna și Vesuvul quare în timpul explosiunei lor produc multe nefericiri în aquéstä țerrä. Italienii trec de hömeni prefäcuți, prepuitori, indolenți și superstițioși. Sunt mult amatori de spectacule, le place musica și desemnul. Italia este un päमेंt classic: Ea a produs mulți bărbați de stat ca *Beccaria*, *Filangieri*, *Vico* și alți; mulți poeți ca *Dante*, *Petrarca*, *Tasso*, *Metastasio* și alți; mari pictori ca *Raphael* și *Titien* mari sculptori ca *Michel Angelo* și *Canovä*; physici ca *Galileu* și *Toricelli*. Intre cetäțile Italiei, *Roma* este quea mai renumitä cu uä mulțime de monumente antice de arhitecturä, de picturä, de sculpturä și altele.

ITHACA sau Théaki, uua din quelle 7 insule ioniene cu port excellent în marea ionicä. Ithaca este loc cântat de Homer și uä diniörä regatul celebrului Ulysse.

IUDA (Santul), nu Iuda Iscarioténul quare a

vîndut pe Christ, a fost unul din quei 12 apostoli. După mórtea Salvatorului a predicat Evangeliul în Syria și pinõ în Mesopotamia. De la dènsul a rëmas și *epistole* scrise în actele apostolilor.

Iulia (Santa) vergine și martyră născută în Carthagena, fu addusă captivă în Syria și de acolo în Corsica, unde muri pentru Credință.

L

LA BRUYÈRE, scriitor frances, moralist și observator, a fost priimit între membrii academiei francese și a tradus din limba grécă *Characterele* lui *Theophrast*.

LA FONTAINE, primul între fabulistii francesi. Ellu a compus pe lingõ poesiele sèlle și multe fabule pline de spirit și de finețe pe quare tótă lumea le cunnósce pe din affarõ.

LAMBERT (D-na Marchisa) este renumită pentru doë opere quare sunt fórte stimate și pentru styl și pentru cugetări, que a compus pentru educațiunea fiilor sèi. Casa ei era deschisă pentru toți bărbații de littere.

LANCELOT, celebru grammatic frances. Ellu a publicat nuouë methòde pentru învățarea limbelor grécă, latină și italiană și în urmă a compus uă grammatică generală și rațiunată.

LA ROCHE FOUCAULD (ducele de) celebru scriitor quare a publicat multe opere între quare; *Memorie assupra Annei d' Austria, Reflecțiuni și sentințe* sau maxime morale.

LATINI, este în Italia uă provincîă numită *Latium*, după quare și locuitorii s'au numit latini. Numele de Latium s'a dat din timpul Romanilor, când au coprins aquest loc. Numele de latini s'a dat încă la toți populi Europei occidentate que au făcut parte din vechiul imperiu roman.

LEIBNITZ, învățat universal, născut la Leipsick. Elu s'a distins de timpuriu prin aptitudinea sea la sciințe. La 20 de anni a fost priimit doctor în drept. La 22 de anni a publicat uă *Nuouă methodă pentru studiul Dreptului*. Leibnitz a fost de uă dată jurisconsult, publicist, theolog, philosoph, physic, mathematic și historic. Ca mathematic a făcut mari descoperiri, ca philosoph a introdus eclecticismul.

LEMNOS, insulă în marea albă sau archipelag. Aquestă insulă a fost populată la început de Pelasgi quari fură toți ucciși într' uă nópte de femeile lor que se vedea neingrijite din cauza femeilor străine. La Lemnos eră și un faimos labirinth.

LEON X, a fost Papă la Roma unde a favorisat litteratura și sciințele, a restabilit universitatea pe

quare a dotat-o cu multe averi și a fondat bibliotheca Laurentiană. Ellu a închieiat faimosul concordat cu Firanciscu I, regele Franciei. Domnia aquestui Papă a fost atât de ilustră prin progresul litterelor și al arților, înquât i s'a dat numele de *seculul lui Leon X*. În epocha lui au înflorit Ariosto, Michel-Angelo, Raphael și alți bărbați eminenți.

LEONIDA I, regele Spartei cu 4 mii de hómeni a appărat Grecia în contra invásiei Persilor la strîmtóra de la Thermopyle que era chieea Greciei. Au perit apprópe 20 de mii de Perși și ar fi perit și mai mulți daqua un trădător n'ar fi arătat inemicilor miđlocul de a se întórce din strîmtóre. Leonida cu 3 sute soldați determinați de a muri, pătrunse cu dênși în međul nopței chiar în campul Persilor unde făcú un mare măcel, dar descoperiți de lumina đillei, toți periró sugrumați.

LUNIÉRE, poet satiric. A compus mai multe epigramme și cântece.

LUDOVIC XII, numit *Părintele populutui* fiul lui Carol duce de Orleans. Ellu 'ș'a început domnia er-tând pe toți inemicii săi și đicënd quó regele Franciei se cade să uite injuriile făcute ducelui de Orleans; micșoró impositelē și făcú pe judicători inamovibili.

LUDOVIC XIV, đis *Quel mare*, regele Franciei, fiul lui Ludovic XIII și al Annei d'Austria.

După mórtea lui Mazarin, consilierul sĕu principal, Ludovic, devenind major și retrăgĕndu-se de sub regența mumei sĕlle, începĕ a guvernă singur. Profitănd de pace și ajutat de ministrul sĕu Colbert, restabilĕ comerciul, împuĕinò impositelĕ, făcĕ să înflorĕscă artĕle și dede legi înțelepte. Guvernul lui Ludovic XIV a fost epocha quea mai strălucită a monarhiei franceze; subț aqest principe gloria litterelĕr, a artĕilor, și a comerciului a fost unită cu gloria armelĕr. Ellu avea tôte qualitățile unui mare rege: nobil, generos, brav, constant, amic al litteraturei și împreună pe lĕngò aqeste qualități uă figură bellă și maiestuósă, ânsĕ ĩ plăcea prea mult resbellul, pompa și plăcerile.

LUCIAN, scriitor grec, a fost mai ântĕiu avocat și a urmat aquĕstă profesiune în Antiochia, dar abandonò aquĕstă carrieră pentru profesiunea de rethor și sophist, în urmă renunțiò și de la aquĕstă arte neînsemnătore și își consacrò vieța la studiul philosophiei.

M

MAGELLAN, celebru navigator portuges. Ellu a servit măi nainte pe regele Potugaliei în India, dar avĕnd a se plănge despre uă injustițiò que a sufferit, își abandonò patria, trecĕnd în servițiul

Ispaniei sub regele Carol-Quinte. Ellu a descoperit strîmtórea que pórtă numele sêu de Magellan între America meridională și insula Terra Foco.

MAHOMET, fondatorul religiunei musulmane, s'a născut la Meca în Arabia. Dogmele și preceptele religiunei aqestui refórmator sunt însemnate în *Coran* și quelle mai principale sunt: Unitatea lui Dumneđeu, nemurirea sufletului, un paradis cu tóte plăcerile simțuale, judicata quea mai dupó urmă și predestinațiunea sau ursita.

MARCU-AUREL, đis *Philosophul*, imperator roman se născù la Roma dintr'ua fámiliă ilustră. Începutul imperiului sêu fu însemnat prin mari nefericiri : vêrsărea riurilor Tibru și Po, fómete, pestilență, uă revoltă în Bretania, uă invasiune a Cattilor și a Quadilor în Germania și alta a Parthilor în Asia. Ellu suppusse pe Bretoni, în contra Parthilor trimisse pe fratele sêu adoptiv, lipsa o întêmpinò prin stabilimente de gránare publice și asupra Barbarilor repartò un șir de victorie. Marcu-Aurel singur plecu spre a combatte pe rebeli, quând i se addusse capul superiorului lor. Dupó que restabili pacea pretutîndeni se întórse la Roma încárcat de triumphuri Atâta i se împuță lui Marcu-Aurel pentru persecúțiile, que au sufferit chreștinii de la dênsul. Altmintrelea prin moderațiò, prin dreptatea și bravura sea ellu a reprezentat în adevêr philosophia pe thron și a justificat vorba lui

Platon quare dicea quò populii nu vor fi nici uă dată fericiți, pînò quând philosophii nu vor fi regi.

MARIUS, general roman se născù dintr'uaă famillia plebeiană și obscură. Ellu devenind idolul populului dupò que a fost tribun și pretor, fu numit consul pe 5 anni. Ellu tăiò în bucăți pe Teutoni și pe Cimbri. Populul însărcinând pe Marius de a ținne, în contra lui Mithridat, un resbellu pe quare senatul îl încredințase generalului Sylla quare mergênd în contra Romei, respinse pe Marius que fu redus de a se ascunde în lacurile de la Minturn. Dupò aquêsta fiind descoperit, Marius fu aruncat în închisóre unde trimițendu-se un sclav cimbru qua să'l' uccidă se spune quò. Marius vèdendu'l apropiindu-se strigò: „Infortunatule, cutedavei tu să ucciți pe Marius?” La aqueste vorbe, sclavul înspăimântat, lăsò săi cadă armele din mână. Marius dobîndindu'și libertatea, fugi în Africa, de unde veni în Italia cu 1 miă de hómene quare mai adăogându-se la număr, intrò în Roma și se numi consul pentru a 7 óră și atunci își săturò rēsbunarea sea prin quelle mai crude proscrieri alle cetățenilor. Peste 15 zile dupò înturnarea sea ellu muri dintr'uaă nemēsurată bētură de vin.

MARSHAM, sapient engles, quare a dat la lumină uă carte historică plină de sciință la Londra

în limba latină attingătoare de antichitatea Egyptianilor.

MENAGE, învățat francez care a publicat multe scrieri între care *Observațiuni asupra limbii franceze și originea limbii Italiene*.

MOLIERE, fiul unui tapețier, avu de timpuriu gustul pentru litteratură și arta dramatică. Ellu a compus multe opere între care quelle mai principale sunt: Școlă femeilor, Misanthropul, Medicul fără voiea lui, Maladul imaginar, Bădăranul gentilhom, Tartiful și altele.

MONTESQUIFU (Baron), arătò din copillăria sea uă mare applicațiune pentru studiu și fu destinat la magistratură. Dupò mai multe călătorie se întòrse în Francia și dede la lumină opera numită *Considerațiuni asupra cauzelor de mărire și de decadență a Romanilor* quare făcù pe public să judice despre tótă puterea spiritului său. Apoi a publicat *Spiritul legilor* quare a închieiat tótă reputația sea. Montesquieu nu era numai un mare scriitor, dar încă și un adevărat înțelept și binefăcător.

MURET, un învățat litterator, a professat theologia, philosephia și dreptul civil despre quare a deschis uă scholă întâiu la Paris și apoi la Roma făcânduși uă reputațiò admirabilă.

N

NEWTON, illustru învățat engles s'a așezat între cei d'ântêiu mathematici, physici și astronomi. Ellu a arătat de timpuriu uă mare dorință pentru studiu și un gust pronunțiat pentru mechanică și mathematică. Quelle mai mari descoperiri que a făcut și quare sunt fundamentele gloriei sêlle sunt: 1° descompunerea luminei și descoperirea principalelor legi de optică, 2° cunnoscița gravității universale, proprietate în virtutea quăreia toți corporii s'attrag în liniă directă din grămada lor și în liniă inversă din cercul distanțelor; ellu explicò încă prin aquéstă lege unică mișcarea planetelor împregiurul sórelui, a lunei împregiurul pământului, cursul comeților, fluxul și refluxul mării.

ORPHEU, este după mythologiă, un cântăreț sau un poet thracic. Ellu a perdut pe femeea sea Eurydicea, vulnerată la călcăiu de un șérpe și s'a coborît în infern spre a o querre la Pluton de la

quare o dobîndi cu condițiune qua să nu se uite la ea pînă nu va eși din infern, ănsă ellu nu se putu ținne de a nu o privi și o reperdă pentru tot-de-una. De atunci remăind neconsolat se retrase prin selbe și dumbrăvi, unde exhalò durerea sea prin cîntări funebre.

OSSAT, cardinal frances, a fost ambasador al lui Henric III și al lui Henric IV la Roma. Ellu a lăsat nișce epistole fôrte renumite; aquêsta e uă operă classică pentru diplomați.

OVIDIU, celebru poet latin, ellu fu trimis la Roma qua să studie jurisprudința, dar se applecò mai cu preferință la poesiă și prin versurile sêlle își deschisse intrarea la palatul lui August Cesar, imperatorele Romanilor, de la quare își attrasse tôte favorile pentru quât-va timp, iar în urmă din cauza licenței poesielor a fost trimis în exil, unde a și murit. Ellu a publicat multe cărți sublime.

P

PARIS, este capitala Franciei, resedința imperatorului și centrul de lumină și de civilizațiune în occident. Parisul mai nainte se numia Luteția și este udat de riul Sena. Are uă populațiö que trece peste 1 milion de locuitori, 60 de piățe, 1 miă de strade, 32 de passage, 56 de bariere, 10 porți,

24 de poduri, 35 cheuri, 38 tirguri, 39 biserice, mai multe temple protestante, 1 synagogă, 90 de fontâni monumentale, 1 puț artesian, peste 20 de spitale și uă mulțime de palate și edificii admirabile. În Paris se află un mare număr de societăți litterare, mai multe academie, mai multe museuri și bibliothece; observatorii, fabrice și altele demne de văditat. Numai ziurnale se publică peste 3 sute.

PAROS, una din insulele ciclade în archipelag și este renumită pentru marmura celebră que possede în muntele Marpes.

PASCAL, celebru scriitor și geometru frances. Din quea mai fragedă copilărie a avut mari aplecări către studiu. Ellu a făcut multe descoperiri în arithmetică și mechanică, a publicat multe scrieri între quare quea mai ingenioasă este *Cugetările*.

PATRU, avocat frances, amicul lui Boileau și al lui Racin. Ellu a avut mult merit ca grammatic și ca critic. A compus mai multe discursuri, memorie și epistole.

PAUL (sântul) născut din părinți jidovi se bucura de drepturile cetățeniei romane. Numele lui la început a fost Saul și unul dintre persecutorii chreștinilor, dar în urma unei vădiuni îmbrăcișò christianismul și devenì unul din quei mai ardinți apostoli al Religiunei quellei nouă. Ellu

a predicat Evangeliul la *păgâni* în Asia mică și în peninsula Greciei. De la dânsul a ramas 14 epistole îndreptate către bisericile chrestine din locurile pe unde a călătorit și quare compun faptele Apostolilor. În a queste scrieri nu descopere quine-va de quât puterea logicei și înțelepciunea preceptelor sêlle.

PAVIA sau *Papia*, cetate în Italia în regatul Lombardo-Venețian. Ea este fundată din timpul Gallilor și una din cetățile quelle mai înfloritóre în timpul Romanilor. Are uă mărétă cathedrală, un pod de marmură, un theatru superb, universitate celebră, un museu, uă grădină botanică, uă bibliothecă și altele.

PELISSON, a fost avocat și apoi Consilier de Stat în Francia. Ellu a compus trei *Memorie* quare sunt un cap d'operă, a scris *historia academiei francese*, *historia* lui Ludovic XIV și a *morței* lui *Mazarin la pacea de la Nimega*.

PERICLES, celebru Atheniën, câștigò de timpuriu renume și popularitate prin eloquința și generositatea sea și deveni capul partidului democratic. Dupò que reuși de a allungà pe toți rivali sêi și remasse singur în fruntea affacerilor Statului, își insemnò administrațiunea sea prin construcțiõ de formóse edificii, prin serbători strălucite, prin gratificație distribuite cetățenilor Athenieni și prin bravurele sêlle affarõ din țerră. Pericles amà littera-

tura, arțile și luxul. În timpul său și unele și altele își luară sborul. De atunci se numi *Seculul* lui *Pericles*.

PERSI, toți locuitori din Persia se numesc Perși. Persia este o mare parte a Asiei. Clima ei este prea variată, caldă în general, ardețore în unele locuri, temperată și chiar rece la munți. Industria oă dinióră eră activă, iar astăzi stationary și cădu-tă. Perșii sunt bravi, îndemânatici, poliți și spir-tuoși, dar minciunoși, leneși, luxoși și vițioși.

Instrucția e prea respândită între dênși, ânsă nu iubesc de quât poesia și fabulele. Arțile și sciințele sunt prea înapoiete.

PETAU (Dionisiu) a fost un învățat iesuit quare a professat mai ântéiu philosophia și theologia. A lăsat multe scrieri distinse între quare și *Theologia dogmatică*.

PETRU (Santul) dis principele apostolilor eră frate cu Santul Andreiu, primul discipul al Salva-torului. Iesus îl allesse qua să 'i fiă vicar și 'i adresă a queste vorbe: „Tu ești pétră, și pe a-questă pétră voiu înălța biserica mea“. Petru, în timpul patimelor lui Iesus, înpăimântat, negò pe învățătorul său, dar se căi îndată. Ellu fu unul dintre quei d'ântéiu quare sciù despre învierea lui J. Ch. Ellu predicò cu succes christianismul în Ie-rusalim și numai într'oa și converti 5 mii de ji-

dovi. Se asedò antéiu în Antiochia, apoi trecù în Roma unde fu martirisat.

PHARSALA, astăzi se numesce *Farsa* cetate în Tessalia, este celebră pentru victoria decisivă, repurtată de Cesar asupra lui Pompeiu.

PHILIP, dis *quel Lung*, fu încărcat cu regența ia mórtea lui Carol X fratele său, quare lăsând însărcinată pe regina Clementa, fiul ei nu trăi și Philip fu proclamat rege cu tótă opposiția que avù din partea rudelor de sânge regal. Ellu făcu multe ameliorații Franciei: emancipò clăcașii, innobili familieele de jos, pe officerii regali îi pusse în fruntea milițiilor urbane, regulò fabricarea monetelor, declarò neînstrăinarea dominiilor corónei. Aquest principe persecutò încă cu rigóre pe heretici și mai cu sémă pe jidovi și pe leproși.

PHILIP V, nepotul lui Ludovic XIV, fu chiebat pe thronul Ispaniei prin testamentul lui Carol II. Dar archiducele Carol, fiul lui Leopold, imperatorul Austriei reclamò coróna Ispaniei, pentru quare Europa întrégă, tulburată atunci de puterea lui Ludovic XIV, formò uă mare ligă spre a susținne drepturile pretendentului la thronul ispaniol. În fine după pacea închieiată la Utrecht, Philip, fu recunoscut de rege sub condițiunea de a renunția la drepturile que avé la coróna Franciei.

PHILOCTET, herou grec și amicul lui Hercule,

quare murind îi lăsò săgeţele sèlle oprindu'l de a nu le încredinţa vre uă dată niměnui, pentru quare Philoctet făcù şi jurămînt. Dar în urmă ceděnd la sollicitaţiele Grecilor que nu putea învinge Troia de quăt cu săgeţele lui Hercule, le arătò cu picio-rul păměntul unde era ascunse şi dupò aquéstase îmbărcò pentru Troia, ânsè pe drum îi cădù pe picior una din săgette quare fiind otrăvite fu fòrte rěu vulnerat şi ast fel fu nevoit a remăné în in-sula Lemnos unde se vindecò de Machaon şi Po-dalir.

PINDAR, quel mai mare poet lyric grec, născut la Theba în Beotia. Ellu avu mare talent în tóte ramurile de sciinţe que îmbrăcişase. Din tóte poe-siele sèlle nu ne a rěmas dequăt 45 hymnuri sau ode, cântate în honórea athleţilor coronaţi ai Gre-ciei. Curagiul, enthusiasmul, strălucirea stylului erà qualităţile domnitóre în limba lui Pindar.

PIUS II, Papa al Romei, a avut multe missiuni politice. Ellu a organisat cruciada în contra Ot-tomanilor şi a obţinut de la Ludovic XI revocaţia (desfiinţarea) Pragmaticiei-Sançţiuni de la Bourges. Pe lîngò aquestea Pius II era theolog, orator, di-plommat, canonist, geograph pînò şi poet. A lăsat multe scrieri între quare : *Descrierea Statului Ger-maniei*, *Historia imperiului sub Frederic III* al Austriei şi altele.

PLATON, celebru philosoph grec, fondatorul A-

cademiei în Grecia, era fiul lui Ariston, una din quelle mai illustre familie din Athena. Numele său era Aristocles și supranumele de Platon i a rămas de la învățătorul său, de când învăța în palestru (1) din cauza largimei umerilor săi, (*πλατὸς* larg). Platon, studiò cu mare succes litterele și sciințele, mai cu sémă geometria. Ellu cultivò poesia în prima sea junețe și apoi se consacrò la studiul filosofiei. Platon a fost discipulul lui Socrat și discipulii lui Platon sunt Aristot, Xenocrat, Isocrat și alți.

Platon admaitea ca princip al lucrurilor, affarò de Dumneșeu și materie, óre-quare typi sau modeluri eterne dupò quare s'au format tóte ființele și pe aquestea ellu le numia *idei*. Ideile singure au uă existință reală și absolută; lucrurile individuale sunt nisce umbre sau coppii; noșionile generale que formă spiritul nostru nu sunt de quât nisce palide resfrângerii alle cugetărei nóstre. Ideile locuiesc în persóna lui Dumneșeu, quare este substanța lor comună. Aquéstă teoriă, dupò opiniunea lui Platon, este basa moralei, a politicei și a artei; în arte artistul se cade să aibă tot-de-una de față *idealul* formosului; în morală quine-va e dator să realise *idealul* binelui și prin aquéstă să

(1) Așa se numia de Greci și de Romani locurile publice unde junimea învăța gymnastica.

semene lui Dumnezeu ; politica nu e decât morala transportată în Stat și guvernul unui Stat este *dreptatea și rațiunea*. Platon a murit în etate de 82 anni. Pentru doctrinele sélle quelle sublime, pentru morala sea, pentru noblețea stylului său a meritat de a fi numit *divinul Platon, Homer al filosofiei*. Scrierile sélle nu sunt considerate de cât ca un monument important que ne a remas din dialectica quellor antici.

PLINIU naturalistul, mai ântêiu a fost în armată guvernator al Ispaniei și amic intim al lui Vespasian și al lui Titus. Nesățios de sciință nu lăsă un minut să nu fiă ocupat : în baie, la mėsă, în trăsură, citea și notă. Pliniu a scris *historia Romei, historia resbêtului Germaniei, historia naturală și altele*.

PLUTARCH, biograph și moralist ; studiò cu îngrijire în junetca sea litteratura și philosophia. Ellu fu archont și preot al lui Apollon. Ellu a scris *Vietele paralele alle barbașilor illustri din Grecia și Roma și uă mulțime de tractate de politică, de istoriă și de morală p'ntre quare quelle mai însemnate sunt : Despre Originea sufletului, despre Geniul lui Socrat, despre Tăcerea Oraculilor, despre Fortuna Romanilor și altele*.

POLONIA, vechiu Stat al Europei quare nu e decât uă câmpiă imensă, udată de multe riuri mari. Aerul e rece, dar sănêtos. Pământul este

fertil. Forma de guvern în quei din urmă seculi de existență a Poloniei a fost foarte vițios; coróna a fost întâiu hereditară, apoi a devenit electivă și ajunsese a se puté dà și la străini. Religiunea domitóre este quea catholică. Polonii sunt de origine slavă și astăzi sunt suppuși Russiei.

POMPEIU, roman celebru. După mai multe bravure, fu numit consul, apoi proconsul pe trei ani și în urmă formò primul triumvirat cu Crassus și Cesar și sigilò aquéstă unire, luând de sociă pe Iulia, fiiä quellui din urmă. În împărțirea que făcurò triumvirii între dênșii a provinciaelor romane, Pompeiu obținù Africa si Ispania pe quare le dede subt administrația locotenenților săi și ellu se asseò în Roma, unde căuta să eclipsede pe Cesar. Cu tóte aquestea după uă bătăliă que avu la Pharsala, fugi în Egypt, unde prin ordinul regelui Ptolemeu XII i se tăiò capul quare fu dus lui Cesar, dar aquesta vèrsò lacrimi și pedepsi pe ucidețori.

PORT-ROYAL, cunnóscem subt aquéstă numire 2 monasterii de religióse Bernardine sau din ordinea St. Benedict în Francia: una quea mai vechiă *Port-Royal des Champs* și alta *Port-Royal de Paris*. Monasteriul *Port-Royal des Champs* abandonat de religióse, deveni loc de retragere la mulți invēțați și pietoși solitari (pustnici) quari se ocupa în adorarea religiunei, în studiul litteraturei

și în instruirea multor juni francezi dintre quar; quei mai illustri que au eșit din aquéstă schólă sunt frații *Antoniu Arnauld* și *Arnauld d'Andilly* și quari au compus quelle mai eccellente opere que tractă despre *Logică*, despre *Methoda grécă* și *latină*, despre *Bibliă*, despre *Morală*, despre *Historia ecclesiastică* și altele.

PORTUGALIA e unul din quelle mai vechi State alle Europei meridionale. Clima Portugaliei e quea mai variată, pământul e fertil, dar în genere rău cultivat. Guvernul este monarchic constituțional, familia domnitóre este aqueea de Bragança; în lipsă de bărbați la thron, coróna este ocupată și de femei.

POULLE, abbate și predicator, avea mare talent oratoriu, pe quare quine-va după drept cuvint putea să'i compare cu Masillon. Ellu a compus și a pronunțiat multe predice quare s'au și publicat în 2 volumi.

PYGMALION, regele Tyrului, a omorit pe Sicheu, cumnătul său, spré a deveni possessor preste thesaurele sélle și expulsio pe surora sea Didona. Ellu fu otrăvit de Astarbe femeea sea.

QUINTE-CURCE, historic latin. Nu scim nimic despre vieța sea; se crede quò ar fi viețuit

în primul secol al erei noastre, fiind-*quò* aflăm cu aquest nume un scriitor p'ntre rhetorii despre quare Sueton a făcut nisce notițe. Tacite și Pliniu vorbesce despre un Curțius quare a fost consul, apoi guvernator în Africa, ânsê nimic nu ne autorisă qua să vedem pe historicul nostru în aquest personagiu. Quinte-Curce ne a lăsat *historia lui Alexandru*.

R

RACINE, (Jean) unul dintre quei mai mari poeți tragici ai Franciei. Crescut în schôla de la Port-Royal. gustò din litteratura classică și la 20 de anni se făcù cunnoscut și își attrasse grațiele Curței printr'ună odă compusă cu ocasiunea căsătoriei lui Ludovic XIV, numită *Nimpha Senei*. Ellu a compus multe ode, epigramme și tragediele quelle mai renumite între quare *Andromaca*, *Mithridat*, *Iphigenia*, *Phèdre*, *Esther*, *Athalia* și altele.

RETZ (I. F. Paul de Gondi Cardinal de) fiul unui general sub Ludovic XIII, fu destinat din copilăria sea pentru carriera ecclesiastică, studiò theologia, se distinse ca predicator și deveni apoi arhiepiscop la Paris în locul unchiului său și în fine cardinal. Ellu fu unul din inemici lui Mazarin și este renumit pentru *Me-*

morialele sèlle asupra *Historiei Franciei și Historia conjurațiunei Fieschilor* que a scris la etatea de 17 anni.

RHIN, este un mare riu în Germania que udă multe state și cetăți. Apprópe de Schaffhouse și Laufenburg, formă doă cataracte minunate ; rapiditatea cursului aquestui riu, îi face navigația periculósă. Are țermuri mărețe și pittoresce cu insule încântátóre. Vinul de Rhin e prea celebru.

RICHELIEU, Cardinal și Duce, celebru ministru al lui Ludovic XIII, ântéiu fu destinat pentru armată și apoi îmbracișând carriera ecclesiastică deveni cardinal. A fost deputat în adunarea națiunală, Secretar de Stat pentru resbellu și interne, consilier de stat și în urmă, primul ministru al Regelui. Ajuns la aquéstă putere suverană, formò trei mari întreprinderi pe quare nu le perduse din vedere : a dărimà puterea politică a protestantismului în Francia, a doborî orgoliul și spiritul de partidă al nobilimei și a micșorà influința familiei de Austria. Aquest ministru a fost incontestabil quel mai mare din quâți a avut Francia, ânsé este accusat pentru-quò în epocha puterei sèlle n'a întreprins adesea, de quât resbunări personale sub pretext de interese de stat.

RIENZI, fiul unui sărac birtaş roman, dupò que a priimit uă educațiune îngrijită, ajunse tribun și liberator al Romei cu putere dictatorială, dede uă

nuouă constituțiune și formò giganticul plan de a reunì Italia într'ună singură republică al quăreia centru să fiă Roma. Rieni era fôrte litterat pentru epoca de atunci și fôrte amic cu Petrarca, celebrul poet al Italiei.

ROLLIN, celebru professor, fiul unui sărac cuțitar, se distinse în timpul studiilor sêlle classice atât prin virtuțile sêlle, quât și prin succesele sêlle. Ellu după que învățò theologia, fu numit professor de rhetorică, professor de eloquință și rector la Universitatea din Paris, unde a făcut să înflorască studiile prin administrația și reformele sêlle. Ellu a scris între alte cărți și *Historia romană*.

ROMA, uă dinióră capitala imperiului roman, astăzi este capitala Statului ecclesiastic și a tótă lumea catholică, resedința Papei și se află pe ținării rîului Tibru. Cetatea Romei este edificată pe 12 colline (déluri) de quare este incongiurată. Nici uă cetate în lume nu offere atâtea monumente antice și moderne grămădite pe un spațiu așa de strîmt. Palatele Vatican și Quirinal sunt doă mărețe resedințe ocupate de Papa. Roma antică eră mult mai mare și mai populată de quât Roma modernă. Romulus a fost primul rege și fondator al Romei. Roma la început nu eră de quât un sat și culcușul țilharilor. Astăzi are uă mulțime de edificii publice que represintă nisce capete d'operă din tôte arțile, nenumărate biserice, uă mulțime de

castelle și fontâni superbe; are uă universitate, mai multe academie, collegii, seminare și societăți litterare; bibliotheca, galerie și museuri de tabele; observatorii, cabinet de historia naturală, grădini botanice și altele. Roma își are intrarea prin 15 porți. Cu tôte aqwestea clima în Roma nu este sănătoasă. Vântul, numit Sirocco, în timpul verei aduce multe și crude epidemie. Locuitorii Italiei și ai Romei sunt Romani ca și Francesii, Ispaniolii, Portugesii și Români que sunt strănepoții Romanilor.

ROUSSEAU (Jean Iacques) celebru scriitor frances născut la Geneva în Helveția, era fiul unui horologier din aquéstă cetate. Educațiunea i a fost foarte neîngrijită, dar geniul său quel mare a produs multe scrieri eminente, între quare este *Contractul social* prin quare proclamă libertatea absolută a Homului, *Emile* prin quare propune uă sistemă de educațiune quă tot scholarul cată să aibă de învățător pe Natură, *Nuova Heloisă* prin quare tractă questiuile quelle mai înalte de morală cu uă eloquință admirabilă. In fine tot-de-una a emis assupra educațiunei și politicei ideile selle sănătoșe que fură priimate cu enthusiasm și quare influințarö cu putere în seculul său. Affarö de aquestea a lăsat și Confessiunile prin quare arată cu uă veracitate, quâte uă dată cynică, historia vieței selle; a lăsat încă și un *Dictiunar de Musică*, un *dictiunaru de botanică* și nenumërate *Epistole*.

ROUSSEAU, (Jean Baptiste) poet lyric. Părintele său i a dat uă excellentă educațiune litterară și junele promise de timpuriu a fi un mare poet. Dela etatea de 20 anni, se vedù prea căutat de persónele de quel mai nalt rang. Ellu s'a distins încă și în scrieri dramatice, dând mai multe comedie. Este de admirat mai cu prisos în operele sélle unirea ideilor sélle sublime cu harmonia stylului. Ellu a compus numeróse *ode* și *epigramme* quare sunt pline de spirit, *epistole* și *allegorie* que represintă schinteile talentului său.

RUSSIA, este quel mai întins Stat și imperiu al globului que se'ntinde în Europa, Asia și America. Populația imperiului rus merge tot crescând și quare este apprópe de 70 millióne sufflete. Capitala generală e St. Petersburg, fundată de Petru quel mare la 1703, mai nainte erà Moscova. Russia coprinde uă mulțime de populi differinți p'între quari domină quei de vița slavă și vorbesc apprópe la 30 de limbe. Religiunea chrestină grécă neunită este domnitóre în Russia. Guvernul este monarchie absolut, suveranul se numesce Czar sau imperator. Numérul armatei se urcă la 1 million de soldați. Un frig horribil pustiesce mai trei părți alle imperiului în timp de 9 lune alle annului, dupó aquesta vine uă véră prea caldă și prea scurtă.

S

SANT-LUDOVIC sau Ludovic IX, regele Fran-
ciei, fu crescut cu quea mai mare îngrijire de mu-
mă sea quare guvernà regatul în calitate de re-
gentă în timpul minorităței sêlle. Declarat în an-
nii maiorităței s'applicò mai ântéiu a facee să
domnéscă dreptatea în statele sêlle, stabilind quea
mai mare economiă în administrațiunea domini-
ilor sêlle, dar avea multe lupte cu revoltele vas-
salilor sêi. Ludovic avea uă reputațiö atât de
mare înquât de doë ori fu mediator între Papa
Gregoriu IX și imperatorul Frederic II și apoi în-
tre regele Engliterei Henric III și baroni sei. Elln
eră âncö recunoscut prin pietatea sea și viéta lui
era considerată ca a unui Sant. Ellu a publicat
aquea celebră *Pragmatică-Sanctiunc* prin quare as-
sicură immunitățile Clerului, de și a resistat la ó-
re-quare quereri aile curței de Roma.

SATURN, deul Timpului la Greci și la Romani.
Numele de Saturn s'a dat de astronomi și la una
din quelle 12 planete.

SCALIGER, învățat celebru, născut la Padova
în Italia. Ellu eră fiul unui pictor de miniatură și

pretindea în egoismul său quò se trage dintr'ună nobilă familiă din cetatea Scala în Neapole de unde 'și luò și numele. Ca grammatie distins a publicat multe cărți. Aqueia 'și vanitate a avut-o și fiul său quare a întrecut pe tatăl său ca philolog, dându 'și un mare nume ca chronolog și historic. Aquest din urmă, după uă dispută que avù cu Scioppius (alt învățat philolog) a publicat uă epistolă *despre vechimea gintei Scaligere* prin quare declarà quò noblețea sea se urcă pinò la regii alani. (1).

SHAKSPEARE, primul dintre poeții dramatici Englesi. Ellu priimise uă educațiune foarte imperfectă. La începutul carrierei sèlle ducea uă viêtă vagabondă și miserabilă, a fost și suflor de theatru, apoi se urcò pe scenă unde jucò quâte-va role secundare și în urmă câștigò uă reputațiune immensă ca actor și autor, reușind de a face să se jòce în Londra operele teatrale, compuse de dènsul. Prin aquèsta attrasse atențiunea reginei Elisabetha și a lui Iacob I, priimind daruri de la mai mulți mari seniori și peste puçin devenì proprietar director al teatrului.

Shakspear a murit în etate de 52 de anni și a lăsat 35 de opere dramatice între quare quelle mai renumite sunt: *Henric IV*, *Romeo și Julieta*,

(1) Alanii au fost un popul scyth, venit în Europu de la Caucas.

Macbeth, *Othello* și altele. Shakspear posedea toate calitățile omului de geniu, a scris cu energie și veritate și este considerat ca părintele Schólei romantice. Quea mai mare parte din operele sélle sunt scrise în prosă și în versuri.

SCIPION AFRICANUL, roman celebru renumit pentru bravurile sélle. A scăpat vieța părintelui său, vulnerat în bătaia de la Tesin, a servit apoi sub ordinele părintelui său și alle unchiului său în Ispania. Scipion ardând de dorința de ași răsbună despre mórtea tatălui și a unchiului que periseró în aquéstă țerră, fu numit pretor în provincia Ispaniei pe quare o coprinse după uă bătăliă înaversunată, în timp de 4 anni. Trecu în Africa unde bătú cu desévîrșire pe Annibal (1) la Zama. Aqueste victorie îi addusse honorile triumfului și supranumele de *African*. Aquest mare hom reunia pe lângó geniul militar toate spețele de virtuți: humanitate, temperanță și neinteresare. Ellu suppusse Ispania Romanilor nu numai prin puterea armelor sélle, dar încă și prin stima que însuflă. După luarea Carthagenei, i se addusse de soldații săi uă femee captivă de uă mare formosețe. Ellu trimisse îndată să caute pe junele principe Alutius que aflase quó este fidanțatul ei și i o în-

(1) General Carthagenes și unul dintre quei mai neimpăcați inemici ai Romanilor.

credință în mânele sêlle, fără a cuteză să s'attin-gă de honórea ei. Aquéstă nobilă conduită atinse atât de mult pe junele ispaniol, în quât se alliò îndată cu Romanii și făcù pe compatrioții sêi să se declare în favórea lor.

SENECA Philosophul, fiul renumitului Rhetor Seneca, a studiat eloquința sub părintele sêu și apoi a îmbrăcișat professia de avocat, dar talentul sêu oratoriu însuflând bănuială imperatorelui Caligula, abandonò aquéstă carrieră și se dede la philosophiă. Sub Claudiu fu accusat pe ne dreptate de imperătésa Messalina și trimis în exil pe timp de 8 anni. Dupò mórtea aquesteia fu rechemat din exil de nuoua împërătésă Agrippina quare'i încredințò educațiunea fiului sêu Neron. Ellu se ocupà a formà mai mult spiritul de quât ânima scholarului sêu. Quând Neron se urcò pe thron, Seneca rămase pe lingă dênsul ca unul din quei mai principali ministri ai sêi și reuși quât-va timp a infrênà aquéstă natură ferósă, dar în dată que simți quò Neron quând comitea crimine și desordine, Privea în Seneca un censor incommod, se retrasse de la curte. Cu tóte aquestea Neron, din hypocrisiă, pe de uă parte se oppusse la retragerea lui Seneca, iar pe de alta voind a se scăpà de dênsul, amestecându'l în conspirația lui Pison, îi trimisse ordin să se omóre; atunci Seneca își tăiò vinele și sufferi mórtea cu uă răbdare stoică. A-

quest celebru philosoph a lăsat un mare număr de scrieri filosofice în quare predică morala quea mai austeră și însamnă mai cu sémă desprețul morței; stylul său e strălucit și elegant, dar adesea affectat și plin de antithese.

SERVIUS, grammatic renumit pentru *Commentariul său asupra lui Virgil*.

SEVIGNÉ (Marchisa de) cunoscută pentru Epistolele sêlle pline de simțibilitate, a fost măritată la 18 anni cu Marchisul de Sevigné quare a murit într'un duel și D-na de Sevigné rămase văduvă la 25 de anni cu doi copii și își consacrà vieța pentru educațiunea lor.

SIMON *Magicul*, a fost discipulul lui Dositheiu thaumaturgul, opera chiar ellu minuni și se numia *Virtutea lui Dumnezeu*. Ellu se baptisò de diacuncul Philip și apoi querù la St. Petru să cumpere cu bani puterea de a face minuni asemenate cu alle apostolului, (de unde vine și vorba *Simoniă*) dar fu respins și blasphemat de mai marele apostolilor ca un heretic.

SOCRAT, celebru philosoph grec, fiul unui sculptor numit Sophronisc și a unei mōșe numită Phenareta, exercitò mai ântêiu profesiunea de sculptor, dar o abandonò de timpuriu spre a se dà sciințelor. Ellu cređù quò a priimit misiunea speci-ală de a reformà pe compatrioții săi și se vedù de uă dată împresurat de un număr mare de juni

athenieni pe quare 'i formà prin lectiunile sèlle. Ellu împlinia tôte datoriele de cetățen in timp de pace quât și în timp de resbelluși se distinse prin curagiul sêu în mai multe ocasiuni și a nume la Tanagra și în bătăllia de la Delium, unde scăpò vi-
 éța lui Xenophon și a lui Alcibiade; ellu dede exem-
 plu de tôte virtuțile, fîă publice, fiă private și se însemnò prin ne interesarea sea, prin genero-
 sitatea sea și prin mărinimia sea; se scie quò
 ênsăși Xantippe înrêutățita sea consòrte i a cercat
 răbdarea în mai multe rânduri; în fine ellu merità
 de a fi proclamat de oraculul din Delphi de quel
 mai întellept dintre hómeni. Cu tôte aqwestea in-
 micii sêi se îmulția dintre quari trei se reunirò
 în contra lui și'l accuserò quò corrumpe junimea
 și introduce noi divinități. Ellu refusò de a se
 apperà și cu tótă inno cența sea fu condamnat de
 a bea cicută. Pe quând se afla în închisóre, amicii
 sêi îi offerirò miđlóce de scăpare, dar ellu respin-
 se propunerile lor și nu voi a se arătà nesuppus le-
 gilor, ci sufferi mórtea cu un curagiu și uă răb-
 dare admirabilă. Socrat đicea quò are un geniu
 particular quare îl conduce în lume: nu se scie a-
 cum daqua, aqwesta era uă finețe cu quare se ser-
 via spre a dâ mai multă greutate consiliilor sèlle
 sau daqua nu erà mai mult uă illusiune que îl fă-
 cea să ié drept uă inspirațiune divină prevede-
 rile răpeđi și sigure alle înaltei sèlle rațiuni.

Socrate a însemnat în historia filosofiei uă epochă nouă. Ellu a întors pe filosofi din meditațiunile lor trîndave la quare era applegați și i îndemnò qua să se ocupe numai de hom și de morala lui, repetind ne încetat aquéstă maximă: *Cun-nósce-te pe tine însu'ți*; ellu a combătut pe sophisti que desbătea despre tôte lucrurile și pretindea quò sciu tôte: ellu dicea pentru dènsul quò *tot que scie este quò nu scie nimic*. Ellu a creat sciința moralei, a distins differințele speçe de virtuți (prudintă, temperanță, tăria de character și dreptate) a recomandat practicarea binelui ca singurul mediu de a ajunge la fericire; ellu a demonstrat prin noi argumente existența unui Dumnezeu, unei Provedințe și nemurirea sufletului. Ellu se servia totde-una în convorbirile sèlle cu methoda de interrogațiuni cunoscute sub numele de *ironiă socratică* quare'l facilita de a confundă pe adversarii sèi, conducèndu'i prin respunsuri la nisce absurdități ridicule numai spre a instrui pe discipulii sèi și a le descoperi nisce verități ascunse în spiritul lor. Din schòla lui Socrate a eșit uă mulțime de bărbați mari și înțelepți quari au fost elevii lui cum: Xenophon, Platon, Antisten, Aristippe, Phedon, Euclide, Criton și alții. (1)

(1) Numai un Învătător ca Socrate pòte să dea ast-fel de studenți utili Patriei și Humanității!
Nota Traducătorului.

SPARTA sau Lacedemonia, cetate în Pelopones quare este Moreea sau Grecia actuală. Astăzi din Sparta n'a rămas de cât nisce ruine pe quare s'a înălțat altă cetate numită Mistra. Sparta este patria lui Lycurg, a lui Leonida, a lui Pausania și a altora. Spartani priimiserò de la Lycurg, legiitorul lor, uă legislațiune celebră, destinată a facee dintr'ênși un popul sever și brav. Limbagiul Spartanilor era laconic sau scurt și cu înțelles, de aqueea *laconismul* lor a devenit proverbial. Femeile Spartanilor priimia uă crescere publică ca și bărbații și trecea de quelle mai formóse alle Greciei. In fine educațiunea lor era comună și avea de scop a formà mai mult ânima, a fortificà corporele, dequât a desvoltà spiritul. Spartanii erà virtoși, cumpêtați laborioși, devotati Patriei și bravi, dar aspri in manierele lor și ignoranți.

SULLY, ministru și amic intim al lui Henric IV, renumit pentru compunerea prețioșelor *Memorie relative la historia Franciei*.

SULPICE (sant) Episcop la Bourges in VI secul. Pe lingò pietatea sea avea spirit și erudițiune și cultivà poesia.

SULZER, născut in Helveția și mort la Berlin unde a avut uă cathedră de mathematică, apoi a fost numit professor de philosophiã la academia nobililor din aquea cetate. Posteritatea îi e datóre

pentru multe opere stimate asupra psihologiei și mai cu seamă este celebru ca autor al cărții *Theoriă universală despre formosele arti în limba germană*.

SYLLA, roman celebru, fiind numit questor se dusse să serve în Africa sub Marius, sciù a câștiga încrederea aquestui mare general, fu însărcinat de a negoția cu Bocchus, rege numid, printr'ensul se dede Iugurtha în mânele Romanilor și din aqest moment deveni un obiect de gelosiă pentru Marius. Fu numit pretor, apoi consul și obținù ordin din partea senatului qua să conducă resbellu în contra lui Mithridat VII, regele Pontului în Asia mică, dar Marius quare aștepta cu neșafișu aqestă misiune, făcù să se annule decisiunea senatului prin un decret al populului și i se dede commanda aqestui resbellu. La aqestă nuvellă, Sylla quare și plecase din Roma, reveni iute în fruntea armatei sêlle, intră ca învingător în cetate, allungă pe adversarii sêi și pune preț pe capul lui Marius. În urmă merse în contra lui Mithridat și după mai multe victorie, priimind de la Pompeiu ajutor de trei legiuni, repurtò uă altă victoriă decisivă lângă zidurile Romei și intrò cu triumph în aqestă cetate. Ellu aqui se scaldă în sânge, omórá 30 de generali ai partitului lui Marius, sugrumă în mijlocul circului 7 miș de soldați prinși, proclamă table de proscripțiuni, uccide 5

mii de cetățeni spre a distribui averile lor la partizanii săi și se numește de senat dietator pe viață. Devenind acum domn absolut, modifică constituțiunea republicei, adaugă puterea senatului, îi dă autoritatea judiciară și slăbește democrația prin toate mijloacele. Sylla exercită astfel în timp de 2 ani o putere fără margini, apoi abdică la dictatură și reîntră în viața privată fără să-i quere nimeni compt de sângele que vârsase. Peste un an, după retrageră sea, mură din cauza infamelor desrânări în quare petrecuse totă viața sea.

T

TACIT, celebru historic roman, fu întâiu avocat și apoi consul. Ellu este considerat de tot universul de quel mai mare orator și historic al timpului său. Stylul în opurile sêlle este grav, profund, energetic, concis și abundint; ellu descrie persoanele cu quelle mai vii colori, raționamentele sêlle severe nimicnicesc criminea și tyrania; cu toate acestea ellu a fost amic al verității și a scris numai queea que a vădut sau i s'a spus de contemporanii săi. Scrierile aquestui autor s'au tradus în toate limbele.

TARQUINI au fost regi romani însă noi aci vommu facee historicul pe scurt numai a lui Tar-

quiniu superbul quel din urmă rege în Roma. Tarquinu luând de consórtie uă fétă a regelui Servius Tullius, nu'i plăcù, fiind de un caracter dulce și timid și o omori numai spre a luà altă fétă a lui Servius, despărțită de bărbatul său, ânsé era uă femeie ambițiosă și cutedătóre cu quare Tarquinu formò uă conspirațiune al quăreia desnodămînt a fost mórtea violentă a lui Servius și înalțarea sea pe thronul Romei. Domnia lui a fost uă reacțiõ în contra instituțiilor lui Servius. Ellu a desființat legile favorabile populusui, a încărcat cu impositie pe Romanii din clasele de jos, a uccis un număr de senatori, decidea singur de pace și de resbellu și guvernà ca un tyran. În fine ellu erà ostaș activ și politic dibaciu. Roma veđù sub guvernul său Apiola învinsă, Gabia suppusă, cetățile latine reunite în confederațiune a quăroru centru și președința o avea Roma. Brütalitatea lui Sextus fiul lui Tarquinu quare a deshonorat pe casta Lucretia și energia lui Brutus provocarõ uă terribilă insurrecțiune în Roma; regalitatea fu abolită și înlocuită prin republică. Tarquinu fu exilat cu tótă familia sea și cu tóte quõ urđi trei conspirațiunii și se resculò cu armele în contra Romei ânsé în tóte întreprinderile sèlle fu fără succes.

TERENTIUS, poet comic latin, a fost ântéiu sclavul senatorului Terentius Lucanus quare îi dede uă bună educațiune și îl liberò. Ellu cãlătorì în

Grecia și în Asia spre a studià litteratură Grecilor și revenind în patria sea cu 108 bucăți de traducțiuni și imitațiuni din Menandru le perdù pe tôte într'un naufragiu și puçin timp dupò aquesta muri de durerea aquestei perderi. Cu tôte aquestea tot a lăsat 6 comedie sau poeme dramatice.

THEBA, cetate a Greciei antice în Beotia, fundată de Cadmus que a format într'ênsa un regat și apoi a adoptat forma republicană. Ast-fel Theba fu lung timp cetatea domnitore a federației beotiene. Ea fu coprinsă de Lacedemonieni, dar își dobîndi independința dupò que Pelopida allungò garnisona lacedemoniană; de atunci intrò în luptă cu Sparta și jucò pentru quât-va timp quel d'ântèiu rol în Grecia, grația pentru aquestea lui Epaminondas, dar puterea sea declinò îndată que muri aquest mare hom.

THEOPHRAST, philosoph grec, născut în insula Lesbos. Ellu veni de tînér la Athena unde urmò învătăturele lui Platon, apoi alle lui Aristot și fu alles de aquest din urmă qua să'i țină locul dupò que încetase de a mai dà lecții în Lyceu. Ellu attrassé un mare număr de discipuli prin luminele sèlle și încântò atât de mult pe Greci prin farmecul vorbei sèlle, înquât îi dede numele de Theophrast (vorbitor divin) sub quare este cunoscut. Ellu a murit la etatea de 85 anni, incongiurat de venerațiunea publică și a compus mai mult de 2

sute de tractate sciințifice que le a lăsat posterității.

THRACIA, astăzi parte a Rumeliei în Turcia, este uă țerră muntósă și rece. Aquest ținut a fost de timpuriu populat de populi barbari. Thracia în vechime a sufferit în parte dominațiunea persană și în urmă deveni provinciă macedoniană sub Philip și Alexandru.

TIBULLE, poet latin, a fost mai întâiu în rebellul Gallilor subt August Cesar; dar în urmă abandonò sgomotul armelor pentru uă vieță pacibilă. Ellu a lăsat quâte-va cărți que însufflă uă simțibilitate profundă și uă dulce melancoliă.

TITE-LIVIU, celebru historic latin. Ellu viețui lung timp la Roma și la Neapole, fu honorat de amiciția lui August quare'i încredințò educațiunea lui Claudiu și după mórtea quellui d'ântéiu se înturnò la Padova, locul său natal, unde și murì în etate de 19 anni. Ellu între alte cărți a lăsat *Historia romană* quare atât în styl, quât și în narrațiö, este un cap d'operă.

TITUS, imperator roman, quel mai brav în bătăllie și quel mai virtuos; dar n'avù timp de a executà tot binele que proiectase, quöci după uă domniă de 2 anni și trei lue, fu otrăvit din ordinul lui Domițian, fratele său, quare'i succedò la thron. Titus este celebru pentru bine-facerile sèlle. Ellu lăsând să trecă uă și făr a sèvirși vre uă

faptă bună, dicea cu durere ministrilor săi: «Amicii mei, am pierdut uă și din viața mea.»

TORRICELLI, physic celebru quare de timpuriu s'a însemnat prin gustul pentru științe. Ellu a făcut multe descoperiri în privința cycloidului, a inventat barometrul la 1643 și după mórtea marelui astronom Galileu l'a înlocuit ca professor de mathematică la Florența.

TOURS, veche capitală a provinciei franceze numită *Touraine*, are două poduri mărețe pe râul Loara uă cathedrală, uă formósă fontână, un museu și altele.

TRAIAN, imperator roman, fiul unui Soldat înălțat de fortună la culmea honorilor prin Vespasian; se arătò un militar dibaciu și brav sub Domițian, a fost consul, a comandat legiunile romane în Germania, a fost adoptat de Nerva și apoi a devenit imperator, după mórtea aquestui principe. Ellu nu s'arătò în Roma de quât după que a assecurat otarele Rhinului, a refusat de a plăti tribut Dacilor, a susținut în contra lor două mari bătăllie a quăroră rezultat ă fost căștigarea unui pământ întins, și de atunci *Dacia Traiană*, a coprins imperiul Parthilor, a suppus Armenia, Iberia și Colchida, a dat un rege Albanienilor și Parthilor și a împins victoriile s'elle pînò dincolo de Euphrat și de Tigru, dar nu putù resturnà precum doria imperiul Arsacidelor, nici a trece Indul.

În interiorul imperiului, făcù să înflorască dreapta-
tea, să înceteze delațiunile, împărți guvernul cu se-
natul, se încongiurò de bărbații quei mai capabili,
ușurò impozitele, topì noue monete, avu uă îngri-
jire extremă pentru aprovizionarea Romei. acco-
perì imperiul cu mărețe și utile monumente între
quare colóna Traiană în Roma și podul pe Da-
nubiu și colonisò *Dacia Traiană*. Ducându-se
să împedice uă revoltă a jidovilor, murì la Seli-
nonte sau Traianopolis în Asia mică. Traian a
fost adesea numit de quel mai bun între imperato-
rii romani. I se impută cu tóte aqwestea neînfrê-
narea sea, gusturile sêlle depravate și asprimea que
a arătat în contra Chrestiuilor.

TREVOUX, (veđi Furetière).

TRUBLET, archidiacon catholic s'a ocupat de
litteratură și a lăsat mai multe scrieri.

TURCIA sau imperiul ottoman, unul din quelle
mai întinse state alle globului se compune din doë
părți: Turcia europénă și Turcia asiatică. Capi-
tala este Constantinopolea quare are unul din quel-
le mai formóse porturi din lume. Tóte possesi-
unile turce în Europa se împart în gubernii nu-
mite *pașalicuri* și aqwestea se subtîmpart în ți-
nuturi numite *sangiacuri*. Islamismul este religiunea
domnitóre și quelle-l-alte culturi sunt tolerate. Po-
lygamia este permisă. Limba turcă este unul din
aquelle dialecte din Turkestan. Litteratura lor es-

te uă imitațiune din limba persană și arabă, quoci a lor e fôrte neavută de expressiuni, mai cu sémă în privința arților și a sciințelor. Guvernul lor este hereditar în famillia lui Othman. Capul Statului se numesce *Sultan*, *padișach* sau *mare Senior*; ellu ține în mână puterea spirituală și quea timporală. Curtea Turciei se numesce *Pórtă*, *Sublima Pórtă* sau *Pórtă Ottomană*. Clima Turciei prea variată, este caldă, affarö de munții quei înalți. Pământul este fôrte fertil, quare de și rêu cultivat, ânsë produce multe grâne, plante și fructe deliciöse. Commerciul este prea activ quare în interiorul imperiului se face de Greci și Armeni, iar în exterior este în mâna Europeanilor.

U

ULYSSE, în limba latină *Ulysse* și în quea grécă *Odyseus*, a fost rege al Ithacei și al Dulichiului. În timpul resbellului Troiei, Ulysse, quasă nu ié parte la aquéstă expedițiune, se prefăcù nebun, dar Palamed îi dede pe față aquéstă prefăcëtoriă. Ellu a rëtăcit în timp de 10 anni în voiea vînturilor și a undelor pe mări. Dupö que a scăpat cu mare greutate de stâncele Charybda și Scylla, de cântecele Sirenelor, de magica Circe, de cyclopul Polyphem, dupö que a fost reținut de nympħa Calipsò în timp de 7 anni în insula sea,

unde fusese aruncat de tempeastă, abia ajunse în Ithaca patria sea unde își revădù pe consórtéa sea Penelopa. Ulysse e unul din heróii *Iliadei*; cu tóte aqwestea aventurile sélle și înturnarea sea în Ithaca formă subiectul special al *Odyseei*. Scriitorii moderni au ajuns de a đice quò ênsuși Homer nu e altul de quât Ulysse. Numele lui Ulysse a fost celebru în Italia, ca și în Grecia.

V

VAUGELAS, a fost camarierul lui Gaston ducele de Orleans. Ellu ș'a făcut uă mare reputațiune ca grammatic și purist, a intrat la academia franceasă și a fost pus în capul marei întreprinderi a *Dicțiunarului Academiei*. De la dênsul a rămas între alte scrieri și *Observațiuni asupra grammaticeii franceze*.

VAUVENARGNES, moralist, a servit mai ânféiu în armată și s'a distins în campaniele dela 1734 și 1741. Obosit de fatigă se retrasse din serviciu la etatea de 28 anni cu gradul de căpitan și viețui în retragere și meditațiune. Ellu a lăsat mai multe scrieri între quare *Uă introducțiune despre cunnoscința spiritului human*, *Reflecțiuni asupra diversilor autori*, *Maxime* și altele. Aqweste scrieri l'au așședat în numărul filosofilor și a scriitorilor quellor mai stimabili din XVIII secul

VENEȚIA, cetate maritimă în Lombardo-Veneția din Italia. Veneția este fondată peste 1 sută mici insule aproape, 9 mii de gondole percurg numeroase canale pîntre a queste insule. În această cetate se numără pînă la 140 poduri. Stradele sunt prea strimte, dar bine pavate. Are 7 theatre, mai multe biserice, monumente, palate, seminar, școlă de navigație și de belle arti și altele. Veneția este un port-franc pe Adriatica quare întreprinde un commerciu foarte înfloritor.

VERSAILLES, cetate în Franția, are un castel mareț înalțat de Ludovic XIV, quare de la 1680 pînă la 1789 a fost resedința regilor Franciei și apoi de la 1830, transformat de Ludovic Philip într'un immens muzeu de pictură și sculptură relative la historia națională consacrat *la toute gloxiele Franciei*. Are uă capellă totă în marmură și porphy, uă mulțime de edificii, de grădine încântătoare și altele.

VERTOT, historic frances. A sacrificat 40 de anni din viața sea în compunerea mai multor opere historice între quare sunt: *Historia conjurației Portugaliei*, *Historia revoluțiunilor Sveciei*, *Historia revoluțiunilor republicei romane*, *Historia ordinului Cavalerilor maltesi* și q. l. t.

VIRGIL, principele poeților latini, se prepară la poesiă printr'un studiu profund al litteraturei grece. Ellu se exercită mai înainte în poesia bucolică,

apoi compusse *Georgicele* quare e uă poemă didactică în 4 cânturi unde descrie lucrul câmpului și fericirea vieței câmpene; a compus *Eneida* quare e uă poemă epică în 12 cânturi în quare descria légënul Romei și antichitățile Italiei. Aqueste capete d'operă îi meritarö, âncö din viéță, admirațiunea universală, protecțiunea lui Mecena și bine facerile imperatorelui August. Virgil a fost tot-de-una considerat daqua nu ca quel mai mare, quel puçin ca quel mai perfect dintre poeți. Stylul său este curat, facil, variat și tot-de-una în harmoniă cu subiectul. Qualitatea que domină în limba sea este simțibilitatea. Virgil a fost amat de toți scriitori quei mari ai seculului său. Contimpurani săi laudă dreptatea sea și curăția moravurilor sêlle. Ellu muri în etate de 50 de anni și pe mormîntul său se pusse distichul următor compus chiar de dënsul, în ultimele sêlle momente :

„Mantua me genuit ; Calabri rapuère ; dent nunc
Parthenope

Cecini pascua, rura, duces.“

*Mantua m'a născut, Calabria m'a răpit, acum
mă ține Parthinopa :*

Am cântat păstorii, agricultorii și căpitanii :“

VOITURE, poet frances. Aruncat de timpuriu în lumea mare și la curte, își făcù uă reputațiune de spirit, câstigò protectori potenți și devenì introducătorul ambasadurilor lingö Gaston, fratele re-

gelui, se allăturò pe lângò Richelieu și se bucurò de încrederea Ministrului și chiar de a regelui Ludovic XIII. Mazarin îl făcù interpretul ambasadurilor lângò regina. Ellu fu membru al academiei franceze de la creația sea. Operele sèlle complete se compun mai mult din epistole. Ellu este autorul faimosului sonet al *Uraniei*.

VOLTAIRE, fiul unui vechiu notar și casier la Camera de compturi. Ellu 'și a făcut studiile sèlle strălucite la collegiul lui Ludovic-quel-mare. Părintele sèu îl destinase pentru magistratură și 'l așședase sub direcțiunea unui procuror, dar uă vocațiune precoce îl atrăgea către littere și poesiă. Ellu fu de timpuriu introdus de abbatele *Chateaufort*, nașul sèu, în societatea Seniorilor queller mari și a formòselor spirite, unde avù marea libertate de a cugetà. La 21 de anni își făcù uă reputațiune de satirist înquât fu accusat ca autor al unei satire în contra lui LudovicXIV, quare părù puțin dupò mórtea regelui și quare terminà prin aqweste versuri.

„*Am vèdut aqweste relle și n'am ancò 20 de anni.*“

Fu pus la închisórea de la Bastillia, de și innocent, unde sèdù mai mult d'un annu. Eșind dela închisóre, abandonò numele de Arouet al tatălui sèu sub quare dicea quò a fost fórte infortunat și luò pe aquella de Voltaire al mumei sèlle. In timpul închisorei sèlle a compus pe *Henriada* și pe *Oe-*

dipe. Aqueastă tragediă din urmă a fost jucată pe scenă și priimită cu mare succes. Ânsă cu tôte a queste succese își perdù din nouou libertatea și fu aruncat la Bastillia de unde dupõ 6 lune i se dede drumul și avù ordin de a eși din Francia. Ellu se duse în Englitera și în timpul exilului sêu, studiò cu profunditate limba, litteratura și philosophia Englesilor. Dupõ 3 anni se înturnò la Paris, unde publicò mai multe scrieri între quare: *Brutus*, *Eriphyl*, *Zaira* que avurò un succes minunat. Între alte multe cărți sublime que a dat la lumină sunt *Încercarea asupra Moravurilor și Spiritului nașiunilor*, *Historia Russiei sub Petru quel mare*, *Historia parlamentului de la Paris*, *Biblia commentată*, *Historia stabilimentului Christianismului* și *Dicțiunarul philosophic*.

Affarõ de a questea a mai compus uă mulțime de poesie diverse, satire, epistole, fabule, epigramme și mai multe tragădie tôte pline de spirit, dar amestecate de ironiă și cynism. In fine ellu murì la etatea de 84 anni. Voltaire a fost scriitorul quel mai universal al timpilor moderni. Ca poet ellu a strălucit în tragediă și a fost așședat lingõ Corneille și Racine; în epepeă a ocupat primul rang între poeții francesi, de și a rēmas mai pe jos de Homer, Virgil și Tasso; în poesia philosophicã a fost în asemēnare cu Pop. Ca presator, a tractat cu asemenea succes philosophia, historia,

romanele și scrierile epistolare. Ca philosoph, ellu a adoptat și a propagat ideile lui Locke și alle lui Condillac. Ca hom, Voltaire, era un amestec de calitate și de defecte; ellu era de un caracter schimbător și supărăcios pînă la extremitate, se arată vindicativ și quâte uă dată hypocrit, dar avea și nobile simțiminte; făcea mult bine fără pompă și appără în ver-que ocasiune drepturile justiției și alle humanității.

W

WAILLY, un învățat grammatic quare a lăsat uă excellentă *grammatică* intitulată : *Principuri generale și particulare assupra limbei franceze* și un *Nuou Vocabular frances*.

X

XENOPHON, general, philosoph și historic grec născut în Attica. Ellu eră de 15 anni quând deveni discipulul lui Socrate quare 'i scăpò vieța în resbellul de la Delium, continuò a servi atât în bătăllia din Pelopones quāt și p'ntre mercenarii que Clearque conducea în suita junelui Cyrus quare se sculase în contra fratelui său Artaxerce Mnemon, luò comanda aquestui corpore după mórtea lui Clearque și operò faimósa retragere a quellor dece

mii de greci în expedițiunea întreprinsă de junele Cyrus, dar pentru quă Xenophon se aliase cu Agesilas regele Spartei, fu exilat de concetățenii săi. În al doilea annu, patria, îl rechemò din exil, ânsă n'a pucă să intre în Athena și muri la Corinth. Scrierile sèlle se disting în 4 clase: 1° Scrieri historice, 2° Scrieri politice, 3° Instrucțiuni militare, 4° Scrieri philosophice. Xenophon a fost quel d'ântèiu quare publicò *historia* lui Thucydide rămasă necunoscută pînă la dènsul. Stylul lui Xenophon este de uă eleganță și de uă dulcèță din quelle mai allese, pentru quare i s'a dat supranumele de *albina attică*, cu tôte aqwestea une-ori este quam polylog și fărò vioiciune.

Ca historic, i se impută lui Xenophon nisce lacune și parțialitate, mai cu sémă în favórea Spartanilor. Ca philosoph, este interpretul quel mai fidel al doctrinelor lui Socrate. *Cyropedia* sea este mai mult un roman moral de quât uă historiă.

FINE

EXPLICAREA UNOR VORBE ADOPTATE ÎN AQUEST VOCABULAR

A

Abstinență, înfrânare, cumpătate.

Accesoriu, atirnat de alt lucru, adăogat la alt lucru.

Afecțiune, dragoste, favóre.

Afectațiõ, manieră prefăcută în vorbe și în fapte.

Aliment, hrană.

Animositate, mâniă, necaz.

Apanagiu, proprietate, însușire.

Apologiă, cuvânt de laudă, de desvinovățirea cui-va.

Archont, titlul purtat de quei mai însemnați împiegați în republicele grece și mai cu sémă în Athena.

Artificiu, uneltire viclénă.

Artificios, viclén, meșter în vicieniă.

Augural, prevestitor.

Athlet, luptător.

Aversiune, scîrbă.

B

Butegă, prăvaliă, magaziă.

C

Camp, tabără, lagăr.

Cancelariu, funcționar înalt subț a quărui îngrijire se află sigiliul și chiar averea unui rege.

Candóre, curăția de suflet.

Cateñă, lanț.

Cessiune, lăsare în mâna altuia un lucru pe quare suntem stăpini.

Charitate, amóre chrestină, milă de hom.

Centaur, ființă fabulosă, ȗmětate hom, ȗmětate callu.

Cibetta, un fel de pisică sělbatică.

Cycloid, liniă curbă que descrie punctul din cercumferința unui cerc.

Cicuta, cucută din quare se face otravă.

Communiune, obște chrestină.

Compressiune, appēsare.

Concav, gävānat.

Conciliu, sobor.

Conjuncțiō, întēlnirea a doē planete.

Consecrațiō, chirotonire.

Contingent, întēmplător.

Cupid, rīvitor, lacom de a se înavuți

D

Delațiune, piră.

Deposițiune, scótere din funcțiune.

Devoțiune, cucerniciă.

Dialectică, logica sau artea de a raționa.

Dioces, eparchiă.

Divers, felurit.

Divinația, ghicitoriă.

E

Eclectism, systema de alege tot ce e mai bun.

Elocuțiō, maniera de a se exprima, allegere și așezare de vorbe.

Enthusiasm, mișcare de suflet.

Enthymemă, formă de raționament în quare se reduce un syllogism la 2 propuneri ce se numesc una *antecedent* și alta *consequent*.

Epigrammă, uă poemă mică ce se termină printr' uă cugetare împungătoare, și critică.

Epic, poemă în quare se narredă vre uă faptă heroică.

Epepeă, caracterul unei poeme epice.

Equalmente, asemenea, de uă potrivă.

Equitate, dreptate după cuviință.

Esthetic, lucru după regula formosului și a bunului gust.

Euphoniă, sunet plăcut.

Exces, covârșire.

Expectativ, așteptător.

F

Fecunditate, rodire.

Fortună, noroc.

G

Gază, zăbranic

Genesiă, cartea faccerii Lumei.

Guvernalliu, cârmă.

Gravitațiune, calitate physică a corpurilor din natură de a se împinge unele către altele și a se appesă unele pe altele.

H

Horribil, urît, grozav, îngrozitor.

Humóre, homul de character vesel și glumeț, se dice quô are humóre.

I

Identic, quând doë lucruri sunt, eguale, unite la un loc și se subtințelleg.

Imagine, icónă, chip de hom.

Indiscrețiune, neînțeleptiă, nesocotință.

Inflexibilitate, neînduplecare.

Insolvabilitate, neputința de a plăti.

Intendent, încărcatul cu direcțiunea unor affaceri, epistat, vătaf de curte.

Inutil, nefolositor.

Invectivă, vorbă attingetóre.

Liberalitate, dărnicia.

Locuțiune, expressiune, modul de a se exprimã.

L

Longitudine, distanța de la un meridian local la primul meridian luat pe equator.

M

Madrigal, uă mică poesiã que coprinde uă idee ingeniosã și galantã.

Moleculă, uă fôrte micã pãrticellã din materia que compune un corpore.

Morb, bólã.

N

Naivete, nevinovațiã, simplitate, nobilã sinceritate.

Neusitat, ne obicinuit, neîntrebuințat.

Nomenclatură, colecțiune de vorbe sau de termini sciințifici

Notificațiõ, încunnoscințare.

O

Ovariu, matca unde stau lipite ouële la animale.

P

Patronimic, nume de familiã spre distingere de numele que pörtã quine-va dupe moșia sea, sau

de supranumele que are.

Pauper, sărac, fără avere.

Paupertate, sărăciă.

Perfidiă, viclesug.

Pietate, evlaviă, temere de dumnezeu.

Poțiune, otravă.

Poțiunar, otrăvitor.

Precept, învățătură, lecțiō.

Prevaricațiō, trădare de cauză, trădarea interese-
lor cui-va.

Prostituire, pîngărire, spurcare, deshonorare.

R

Rapsodiă, fragment din poesiele lui Homer.

Rectitudine, conformitate cu drépta regulă.

Regnicol, locuitor păméntén a unui regat.

Relique, mōște.

Repumnantă, neplăcere, desgust.

S

Sacramental, vorbele quelle mai importante spre
inchieerea unei affaceri, unui tractat se numesc
vorbe sacramentale.

Seducere, amăgire.

Simoniă, faptă de a se vinde sau a se cumpără
cu bani uă fucțiune ecclesiastică sau un lucru
sacru.

Singular, neobicinuit.

Subsequinte, quare vine mai la urmă.

Sumariu, extract, prescurtare.

Susceptibil, priitor de modificațiuni — foarte simțibil, quare se attinge în dată.

Specul, oglindă,

Stamină, organul masculin al florilor în quare se coprinde pulberea productivă.

Synonym, vorbă que exprimă aqueea și semnificare cu alta sau a quăreia însemnare este aproape de înțellesul altei vorbe.

T

Tabernacul, cortul sub quare se conserva sicriul
Legei în epoca când Israeliții emigră prin desertele Asiei și Africei.

Tacit, tăcut.

Thaumaturg, făcător de miuuni.

Tincturar, boitor, văpsitor.

U

Util, folositor.

Usură, cammata, dobândă grea.

Ūsurier, cămătar.

V

Venalitate, tot^m que se vinde și se cumperă

Vulnerare, rănire.

E r r a t u m.

Pag. Rând	In loc de	Citesce	Pag. Rând	In loc de	Citesce
9	27	differnți . . .	178	9	Diferință . . Indiferință.
28	8	judicătorii . .	188	4	quă quăt.
47	5	bancă rumtă	193	13	sciuită sciință.
55	10	dobor	210	21	ênse ênsa.
65	14	carnasier . . .	213	28	dreptu dreptul.
67	5	civilittae . . .	219	19	Ronssean . . . Rousseau.
74	9	începutul . . .	220	3	a dutare adulare.
87	12	prilmesce . . .	220	17	elln ellu.
87	27	usată	224	26	synonymă . . . synonymă.
88	18	lucrul	226	16	despreț despre.
92	24	Beanzée	226	18	scriete scriere.
94	17	în	227	22	quari quari.
98	17	manșine	228	22	san sau.
105	11	consciința . . .	230	28	buő quő.
107	7	facă	231	17	peutru pentru.
111	25	ô5	242	10	quea quea.
120	14	politică	245	4	Prncip Princip.
122	10	Rivalitte . . .	245	25	aerul aerul.
123	4	rival	246	1	sufit sunt.
123	21	frañcesa	247	1	vritute virtute.
124	27	nu	249	28	să se.
126	26	am	250	1	nn un.
127	23	să-l	254	21	snsșinută susșinută.
128	24	Exiliare	256	10	mărturisirea . . . mărturirea.
128	26	miaș	257	12	condișun condișuni.
131	1	d'Arc	257	26	voiesee voiesee.
137	22	nelouită	258	9	am ammu.
137	23	vieșuesce . . .	264	13	procnră procură.
144	13	s'exală	268	16	pentru pentru.
144	16	fiă	270	3	aqueia, și aqueia'și.
145	1	Delicateșea . .	270	8	shcolar școlar.
147	11	ferieri	270	26	uici nici.
147	22	ș	271	10	duelul duellu.
148	9	fericiți	272	2	al la.
154	24	unviersal . . .	278	1	lncrn lucru.
167	25	annalele	284	4	Demsisiunare
175	11	princișii	350	26	Europa Europa.
176	15	vorbole			